

EX

PONTO

text imagine metatext

ianuarie - martie 2012

Nr. 1(34)
anul X

EX PONTO

TEXT / IMAGINE / METATEXT

Nr. 1 (34), (Anul X), ianuarie - martie 2012

EX PONTO

text/imagie/metatext

Revistă trimestrială publicată de Editura EX PONTO și S.C. INFCON S.A.

Director: IOAN POPIȘTEANU

Director general: PAUL PRODAN

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România,
cu susținerea Filialei „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor din România,
a Universității „Ovidius” Constanța,
și sprijinul ROMDIDAC S.A. BUCUREȘTI

Redacția:

Redactor șef: **VIDIU DUNĂREANU**

Redactor șef adjunct: NICOLAE ROTUND

Redactori: ANGELO MITCHIEVICI, ILEANA MARIN (S.U.A.),
LĂCRĂMIOARA BERECHET, SORIN ROȘCA, OLIMPIU VLADIMIROV (Tulcea)

Prezentare grafică: CONSTANTIN GRIGORUȚĂ

Tehnoredactare: AURA DUMITRACHE

Colegiul științific:

SORIN ALEXANDRESCU, Acad. SOLOMON MARCUS,
MIRCEA VASILESCU, ANDREI BODIU, IOAN STANOMIR, FLORIN CÂNTIC,
VASILE SPIRIDON, DOINA PĂULEANU, ANTONIO PATRAȘ

Colegiul consultativ:

FLORIN ȘLAPAC, DĂNUȚ TIBERIUS EPURE, ION ROȘIORU,
STOICA LASCU, IOAN POPIȘTEANU, BARDU NISTOR, VIRGIL COMAN

Revista Ex Ponto găzduiește opiniile, oricât de diverse,
ale colaboratorilor. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține
în exclusivitate autorului.

Redacția: Bd. Mamaia nr. 126,
Constanța, 900527; Tel./fax: 0241 / 547040; 606421;
email: library@bcuovidius.ro; ovidiudunareanu@gmail.com

Administrația: Aleea Prof. Murgoci nr. 1,
Constanța, 900132; Tel./fax: 0241 / 580527 / 585627

Revista se difuzează:

- în Constanța, prin rețeaua chioșcurilor „Cuget Liber” S.A. și la
- Muzeul de Artă Constanța
- în București, prin Centrul de Difuzare a Presei de la Muzeul Literaturii Române

Revista **Ex Ponto** este membră a **A.R.I.E.L.** (Asociația Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare)

Tiparul: S.C. Infcon S.A. Constanța
ISSN: 1584-1189

SUMAR

◆ Editorial

LIVIU GRĂSOIU - *Eminescu din inima mea* (p. 5)

TEXT

◆ Anul Caragiale

OVIDIU DUNĂREANU - *Caragiale la Constanța* (p. 9)

◆ Memorialistică

PAVEL CHIHAIA - *Corespondență*. Prezentare de IOAN POPIȘTEANU (p. 13)
AL SÂNDULESCU - *Din vechi însemnări de călătorie* (fosta R.D.G.) (p. 24)

◆ Poezie

ADELA POPESCU (p. 27)
ION BELDEANU (p. 28)
SANDA GHINEA - 80 (p. 33)
ARTHUR PORUMBOIU (p. 37)
ȘERBAN CODRIN (p. 43)
COSTEL BUNOAICA (p. 44)
ANCA LETIȚIA PROVIAN - debut (p. 50)

◆ Proză

SUZAN MEHMET - *Sophia* (p. 56)
AURA CUMITA - *Să fie din cauza pufului?* (p. 61)

SILVIALUCHIAN - *La păscut cu inorogul* (p. 63)

MARIN CODREANU - *Dada* (II) (p. 74)

◆ Proză satirică și umoristică

ROLAND VOINESCU - *Se-ntoarce roata*. Debut (p. 86)

◆ Traduceri din literatura română

NICOLAE MOTOC - *Poeme*. Traducere în limba italiană de ANASTASIA SAVIN (p.94)

IMAGINE

DOINA PĂULEANU - *Balcicul de azi* (p. 97)

Reproduceri după lucrările unor artiști plastici prezenți la Simpozionul Național *Balcicul de azi, 2011* (I-VI)

METATEXT

◆ Mari critici literari români

ANTONIO PATRAȘ - *E. Lovinescu. Addenda la un repertoriu de situații dramatice* (p. 99)

◆ Interpretări

DANIELA VARVARA - *De la poezia sferei la sfera poetică - Nichita Stănescu* (p. 105)

◆ Mari prozatori români contemporani

ELVIRA ILIESCU - *Un jurnalist pe cont propriu* (II) (p. 109)
ANGELO MITCHIEVICI - *Capcana de sticlă* (p. 119)

◆ Comentarii

LUCIAN GRUIA - *Nicolae Grigore Mărășanu - Poetul apei* (p. 123)

◆ Interviu

ȘTEFAN CARAMAN: „*Important este să-ți iubești și să-ți crezi poveștile*”.
Interviu realizat de AMELIA STĂNESCU (p. 135)
IOAN FLORIN STANCIU: „*...sunt un meticolos estetizant, pentru că mă străduiesc, sinucigaș de exigent, ca textele mele să sune impecabil...*”.
Interviu realizat de DANIELA VARVARA (p. 140)

◆ O carte în discuție

ION ROȘIORU - *Un scriitor în plină forță creatoare* (p. 147)
CONSTANȚA CĂLINESCU - *O altă structură narativă* (p. 151)

◆ Lecturi

ALINA COSTEA - *Mircea Cărtărescu. O poveste hollywoodiană în stil românesc* (p. 152)
ION ROȘIORU - *Memorie afectivă și atitudine civică* (p. 155)
ADRIANA GHEORGHIU - *Marine în haiku* (p. 158)

CONSTANȚA CĂLINESCU - *O carte de referință - o instituție emblematică* (p. 160)

MELANIA CUC - *Anno lucis* (p. 161)

◆ Semnal

SORIN ROȘCA (p. 163)

◆ Literatură universală

DAN BURCEA - *Premiul Goncourt 2011. Alexis Jenni, L'art français de la guerre* (p. 168)

◆ Muzică

MARIANA POPESCU - *Compozitorul Béla Bartók - 130 de ani de la naștere* (p. 172)

◆ Muzeistică

ALINA-DUMITRIȚA ALBOAEI - *Spațiu, timp și cauzalitate la... Muzeul Țăranului Român* (II) (p. 175)

◆ Istorie și antropologie

MARIAN NEAGU - *Spiritul Dunării* (p. 180)

◆ Arheologie

MIHAI IRIMIA - *Regalitate și aristocrație la geți între Carpați, Nistru și Balcani* (p. 185)

◆ Balcanistică

NISTOR BARDU - *Dialectul aromân în concepția lui Eugeniu Coșeriu* (p. 195)
MARINA CUȘA - *Spre aromânii din Balcani* (p. 200)

Reviste și cărți primite la redacție (p.206)

LIVIU GRĂSOIU

Eminescu din inima mea

Nu știu dacă sunt mulți sau puțini criticii și istoricii literari care și-au propus (ținându-se de cuvânt) să nu scrie niciodată, nimic despre Eminescu. Motivele fiecăruia sunt strict subiective și se întind pe o plajă nelimitată, cuprinsă între neputință intelectuală și admirație idolatră, între bun simț și suficiență, între cunoașterea în totalitate (oare?) a comentariilor datorate înaintașilor și disprețul stupid față de etern-benefica operă eminesciană. În ceea ce mă privește, nu m-am hazardat în „contribuții” critice, întrucât au făcut-o infinit mai bine adevărații eminescologi pe de o parte, iar pe de alta pentru că mi-a lipsit orgoliul de a mă vedea citat în vreo bibliografie cu cine știe ce aiureală teribilistă, atât de la modă de multă, multă vreme. Eu l-am purtat pe Eminescu (înțeleg prin acest cuvânt omul și opera) în inima și în sufletul meu ca pe un îndreptar, estetic și etic, un reper esențial, susținut, pe măsura înaintării în vârstă și în cunoaștere de alte câteva, la care m-am închinat și înclinat. Îi mărturisesc pe V.Voiculescu, Vladimir Streinu, Valeriu Anania și Cezar Baltag. Li se adaugă firesc alții, fără de care nu aș fi întreg, și mi-aș considera viața ratată.

Am aflat de Eminescu în copilăria prescolară, când tatăl meu (pe atunci ofițer în armata ce jurase credință regelui) mi-a citit *Doina* din ediția Ibrăileanu, primită ca premiu în anii de liceu vâlcean. A fost primul contact, dovedit apoi decisiv, căci l-am recitat la fiecare vârstă, mereu altfel, mereu mai fascinant și am respins dintr-un nedefinitiv instinct interpretările ce i se dădeau în deceniul '50-'60 al veacului trecut. Am avut parte de profesori luminați, capabili să transmită nu doar o suită de informații și analize asupra textelor eminesciene, ci și convingerea că prin Eminescu găsim leacul atotbiruitor al relelor din noi și din lume. Destinul a vrut, desigur, să-i întâlnesc pe acest drum pe Al. Mitru (în liceu) apoi, în facultate pe George Munteanu, Zoe Dumitrescu Bușulenga, Ion Rotaru, George Gană, Al. Piru, profesori în sensul deplin al cuvântului. Despre Eminescu am auzit, în timp, o sumedenie de fraze memorabile, am citit texte conjuncturale dar, am selectat, pentru mine, ceea ce nu părea sortit spectacolului de moment, susținut de condeierii de serviciu ori de actorii ce se confruntau profesionist cu imensele dificultăți rezultate din citirea cu seriozitate a celebrelor capodopere ale limbii românești datorate celui mai răsfățat în

epitete scriitor al nostru. Fiecare dintre dumneavoastră ar fi capabil să umple o pagină cu asemenea caracterizări izvorâte, cele mai numeroase, din cugete curate, dar și din exhibiții lingvistice dăunătoare icoanei făcătoare de minuni. Rezultatele se cunosc, iar reacțiile unora nu se pot încadra decât în categoria tumbelismelor necesare evoluției criticii și istoriei literare.

În ce mă privește, eu îl citeam și îl reciteam pentru mine, nu mă impresio-
nau patetismele lui Ioan Alexandru, teribilismele lui A. Păunescu (nu deosebea *Scrisoarea a II-a*, de *Scrisoarea a III-a*) ambii colegi de grupă în promoția 1968 la Filologie. Admiram interpretările clasice ale lui George Vraca, Ion Manolescu, Ionescu Gion, Fory Etterle, Ludovic Antal, îmi plăcea efortul conjugat al meseriașilor sforari în a-l impune drept mare interpret pe Ion Caramitru, deși atunci când recită *Lucefărul*, ai certitudinea că nu înțelege nimic, folosind aceleași efecte folositoare în *Scrisoarea a III-a*.

Portretul lui Eminescu alături de acela al lui V. Voiculescu s-a aflat ani în șir în biroul de la Radio, ca un memento al unui jurământ de credință, făcut cândva și respectat fără abatere. Și am avut șansa să mă exprim despre poet în altă calitate decât aceea de critic și istoric literar, anume în aceea de realizator de emisiuni literare la Televiziune și Radioul public. Sunt momente dintr-o carieră de care nu m-am dezis niciodată, deși ea a început în 1968, traversând treptat deschiderea ideologică, dictatura ceaușistă și libertatea haotică de după 1990.

Așadar în 1977 în ianuarie, discutând cu actorul unicat Damian Crășmaru (școlit parcă de Lawrence Olivier, deși amprenta Mihai Popescu și Ion Finteșteanu este vizibilă și acum) despre cum ar trebui spusă *Scrisoarea a III-a*, m-am hotărât la o citire pentru televiziune a textului, deci la o interpretare filmică a unui text extrem de complex, căutând mereu metafora-metaforei și respectând echilibrul necesar între prezența video a interpretului și imaginile menite a susține și eventual, a potența mesajul eminescian. Am lucrat cam 6 luni la un film de 25 de minute, alături de un maestru al imaginii, operatorul Ovidiu Drugă, o atotștiutoare în montaj (Rada Călin) și de un inspirat ilustrator muzical, George Coman.

Scrisesem un scenariu, în care textul fusese înregistrat separat, iar actorul urma să realizeze un post-sincron, spre a nu fi stresat de aparatul de filmat. Ceea ce a rezultat, a plăcut tuturor, mai cu seamă prin insolitul imaginilor vizând visul sultanului, dialogul Mircea-Baiazid, bătălia (secvențe de uragan...) pamfletul la adresa contemporanilor lui Eminescu (capricii de Goya și coșmaruri de Bosh se revărsau asupra prim-planurilor cu Damian Crășmaru) și finalul rostii cu imensă forță rezultată din revolta față de mizeria vremurilor trăite atunci, în 1977. Filmul a fost respins la vizionare, eu am protestat, m-am adresat unor înalți „responsabili” culturali de la C.C. al P.C.R. și s-a convenit asupra difuzării lui la 15 iunie 1977, însă cu o prefață explicativă a lui Al. Piru. Cert este că textul a rămas întreg, că nu s-a făcut nici o intervenție în el și că este singura variantă integrală a sa din Radio și Televiziune. Conducerea Televiziunii m-a pedepsit refuzându-mi drepturile de autor (deși lucrasem în afara obligațiilor redacționale) dar și eu m-am „răzbunat” în felul meu, reușind să îl reprogream de vreo 5-6 ori, beneficiind de îngăduința celor de la cenzură care, odată difuzat filmul, s-au ferit să-l mai supervizeze pe Eminescu, mai ales că propaganda oficială își declara frecvent admirația și iubirea, fetișizând mitul. De iubit însă nu îl iubeau ideologii ceaușiști, dar l-au anexat din motive lesne de înțeles.

Îl proslăveau însă intelectuali străluciți sau modești, cititori din toate generațiile din România, din toate provinciile istorice. Printre ei s-a numărat și Augustin Z. N. Pop, popularizator entuziast, fermecător în naivitatea cu care achiziționa orice fleac, material bănuțat a avea legătură cu biografia Poetului. Colectiionase, printre altele, o rochie aparținând Veronicăi Micle, o pălărie și o poșetă ale aceleiași muze.

Când am realizat emisiunea din ciclul „Moștenire pentru viitor” dedicată principalei muze și prim emul eminescian, am apelat la evocarea duos sentimentală a vârstnicului admirator al celor doi, iar într-un cadru adecvat, actrița Tamara Crețulescu a purtat îmbrăcămintea Veronicăi (foarte bine conservată) fapt ce a stimulat-o realmente în interpretarea inteligentă dată unor poeme evident datate estetic.

Replica i-o dădea George Paul Avram, actor de mare distincție fizică și spirituală rostind pățimaș poeziile scrise de tânărul Eminescu. Actorul a intuit perfect senzualismul declarațiilor de dragoste adresate iubitei de un bărbat puternic, sănătos, viril, cum se prezenta poetul ciclului veronian din 1876. După difuzare am primit atâtea felicitări încât a le reproduce ar fi cam de prost gust.

De o altă întâlnire, dramatică așa zice, cu autorul *Luceafărului* am avut parte în 1989. Trecusem la Radio și semnam alături de Victor Crăciun, emisiunea săptămânală, lăsată moștenire posterității, de V. Voiculescu, „Revista Literară Radio”. Conform tradiției mereu respectate, la mijloc de ianuarie atenția se concentra spre Eminescu, iar în căutările mele am avut șansa de a mă adresa părintelui Valeriu Anania, care mi-a mărturisit că abia încheiase, după câteva zile de lucru în transă, un amplu poem numit *Imn Eminescului*. A acceptat să citească pentru emisiune un fragment, dar mi-a încredințat și o copie dactilo a întregului text. Încă nu îl trimisese vreunei edituri (o va face abia în 1992, placheta fiind lansată în ianuarie 1993, la editura Cartea Românească, și reprezentând retragerea scriitorului din viața literară pentru a-și urma destinul și chemarea de înalt prelat al Bisericii strămoșești).

L-am întrebat dacă ar fi de acord cu transpunerea poemului într-o variantă radiofonică, părintele Anania a fost încântat, iar eu am supus spre aprobare textul. Așa se proceda pe atunci. După obținerea vizei, după ce am constatat că nu se tăiase nimic, am trecut la înregistrare, apelând la voci intens individualizate, condiție esențială în teatrul radiofonic. Actori cu care mai lucrasem și-mi câștigaseră încrederea s-au întrecut pe ei înșiși, pătrunși de fiorul celui excepțional omagiu *Imn Eminescului*, acatist de tip bizantin construit, cu rafinat meșteșug și incandescentă inspirație de inegalabilul artist al cuvântului și al ideilor devenite vers. Interpretarea dată de Mircea Albulescu, Florina Luican, George Motoi și Victor Rebengiuc, comentariul muzical conceput de Timuș Alexandrescu, anunțau un moment aparte pentru 15 iunie 1989, centenarul morții lui Mihai Eminescu. Dar nu a fost să fie așa, redactorul șef de atunci s-a speriat, nici el nu a știut de ce și a interzis difuzarea emisiunii cu 2-3 ore înainte de punerea în undă. Pentru mine a însemnat o lovitură urâtă și grea, sub centură pe care nu am uitat-o. De îmbărbătat, m-a îmbărbătat însuși părintele Anania, prea obișnuit cu nedreptățile pentru a-l mai surprinde ceva. Așa că, încărcat de „glorie”, am recuperat banda, convins că nu va ajunge vreodată la urechile ascultătorilor al căror număr era incredibil atunci.

Nu aveam cum să bănuiesc ce se va întâmpla în decembrie 1989. Venind inevitabil ziua de 15 ianuarie 1990, am programat ferm *Imn Eminescului*, așa cum îl gândisem și cum fusese realizat. Vigilentul cenzor de altădată stătea

acum ascuns, își temea (la propriu) pielea, iar calea în eter a semnat-o subsemnatul, însoțind cu o lacrimă sau mai multe o izbândă târzie, profund mângâietoare pentru toți cei implicați în întâmplările amintite mai sus.

Iar Eminescu a rămas mereu în inima și în sufletul meu, l-am omagiat discret prin emisiunile pe care le giram, printr-o conferință la Tel-Aviv în 2000, în fața unei săli speciale, cuprinzând cam 100 de intelectuali evrei născuți în România și stabiliți în Israel, fără a uita controversatul anti-semitism eminescian. Nu știu dacă am dislocat ceva din preconcepțiile lor devenite folclor, dar am pledat, în favoarea sublimului naționalism lăsat viitorimii de autorul *Doinei*.

În plus, am respins, după cum am putut, ineptiile emise vocal sau în scris de oameni care, negând una dintre valorile ce definesc un popor greu încercat, cum este al nostru, se autoexclud din cultura națională.

Așa se face că, nu doar la 15 ianuarie, ci indiferent de zi, sau an, mă îndrept sigur spre *Poeziile* sale, convins că mă purific și că nu sunt singurul.

OVIDIU DUNĂREANU

Caragiale la Constanța

Publicistul și animatorul cultural Petru Vulcan înființează, la Constanța, la sfârșitul secolului al XIX-lea (1897), Biblioteca și Cercul literar Ovidiu, iar peste un an (1898), tot prin eforturile sale, vede lumina tiparului prima revistă literară din Dobrogea – Revista „Ovidiu.” Președintele și fondatorul cercului constănțean cere unor personalități ale vremii, între care se regăseau și Grigore Tocilescu, Spiru Haret, V.A. Urechia, dar și I.L. Caragiale, încuviințarea de a fi socotiți drept membri de onoare ai acestuia. Mai toți răspund favorabil invitației făcute, scrisorile lor fiind publicate la loc de cinste în revista „Ovidiu”. Dar să parcurgem „Scrisoarea d-lui I.L.Caragiale”: „Domnule Președinte, / Ca om de litere și publicist trecut de vârsta tinereții, mărturisesc drept, că am ajuns foarte simțitor la măguliri, mai ales când vin din parte autorizată, din partea unor oameni puși mai presus de nivelul intelectual comun, din partea unor tineri confrăți talentați și însuflați de dragostea literaturii naționale. Astfel, onoarea ce mi-a făcut Cercul literar «Ovidiu», numindu-mă între membrii săi de onoare, mă atinge cu deosebire. Mă grăbesc dar a vă ruga să comunicați Cercului via mea mulțumire ce am simțit primind adresa d-voastră. Fiți siguri iubiți confrăți, că după mijloacele mele nu voi pregeta să dau concursul meu, pentru propășirea bunei și folositoare instituțiuni de cultură românească pe care ați înființat-o în noua Tomi. O strângere cordială de mână pentru toți din partea amicului D-voastră. I.L.Caragiale.”

Odată stabilită această relație, Caragiale este invitat să conferențieze în urbea de la mare. Astfel că, pe 22 octombrie 1898, el ține în folosul bibliotecii Cercului literar „Ovidiu”, în fața unui auditoriu din care făceau parte cele mai de seamă oficialități locale, la Cazinoul comunal, conferința intitulată „Despre seriozitate”. Petru Vulcan a publicat în revista „Ovidiu” un rezumat al acestei conferințe, îmbogățit cu numeroase exemple folosite de marele dramaturg pentru a-și ilustra expunerea:

„Casinoul comunal oferit gratuit, în scopul menționat, de d-nul E. Schina, primarul orașului, era literalmente plin de lume distinsă: domnul Luca Ionescu, Prefectul județului și domnul D. Manolescu-Sideri, directorul prefecturii, magistrații în frunte cu d-nul Președinte al Tribunalului, Zotu, cea mai mare parte din ofițerii cercului militar, profesorii și membrii cercului literar Ovidiu cu d-l P.Vulcan, președintele activ.

Fără a discuta fondul conferinței alcătuit din „propriile sale observațiuni și din impresiuni ce i-a lăsat lumea externă”, după însăși spusa conferențiarului, care n-are pretențiuni de a face o conferință filosofică, maestrul dramaturg, prin sistematizarea și exprimarea cugetărilor, a stârnit în repetate rânduri aplauze furtunoase.

Caragiale meșter în ale condeiului e și mai meșter în ale vorbirei. Mi-a interzis să-l porecesc „Ilustru”, și cu toate astea ce mare este acest artist! și ce fericire pentru națiunea noastră că are un fiu mare printre fiii ei cei mari, însă sănătos și ager, foarte ager la minte. D-nul Caragiale spune că cuvântul serios e de origine latină și însemnează sever, un adjectiv calificativ care se atașează pe lângă substantive. Contrariu seriosului este nerosul, însă acesta e prea puțin, deci îi putem zice: ușurătate, prostie, sau sclinteală.

Citează exemple: un cântar care ține 100 kgr. când pui pe ambele brațe ale cântarului greutate egale el va sta în echilibru perfect și în atare caz zicem că cântarul e în echilibru; punând greutate neegale el se dezechilibrează, se sclintește.

Ca să scoată în evidență ce însemnează a fi cineva serios, citează exemple: un poet dramatic se apucă să țină prin declamări teatrale un discurs politic, în cazul acesta poetul e serios? Nu.

Un profesor de pe catedră se apucă să spună cu un aer de seriozitate profundă, elevilor, fără să le explice, că Egiptul de sus vine în josul hărții și Egiptul de jos în susul hărții. Elevii izbucnesc în hohote de râs. Profesorul în culmea furiei începe să strige: nu mai pot face lecții cu niște nătărăi care nu înțeleg nimic și rād fără socoteală, când el caută să-i învețe minte. D-l Caragiale întreabă: cine a fost serios în cazul acesta și cine caraghiosul? Profesorul firește, n-a fost deloc serios, fiindcă s-a mărginit să spună numai unde-i Egiptul, fără să le explice ceia ce trebuiau să știe.

Mai spune, că în țara noastră atât de mică, sub raportul întinderii și populației, în comparație cu celelalte țări din Europa, se face prea multă politică încât adeseori depășește peste limitele frontierei. Românul e pasionat după politică: dimineața la cafea face politică, vociferează, gesticulează, cu Dreifus în gură. L-ajunge foamea, se repede la masă, și după ce și-a potolit foamea, iar la cafea continuă șirul despre politică (...).

Mai citează cazuri izolate: o mamă e serioasă, când povățuiește pe fiul ei Costică să învețe carte. Costică însă e ștrengar și cam gros de cap, cauză care-l face pe Costică să rămână repetent. Mama lui Costică se ceartă cu toți profesorii: că cum se poate să nu știe fiul ei? Ea nu poate suferi una ca asta, nu, nu, nu, și pace. Și cucoana apilpăsită bea soluție de chibrituri. A fost serioasă cucoana în cazul acesta din urmă? Nu!

Un mare proprietar, amic bun al d-lui Caragiale, îl invită la moșia sa. Proprietarul e foarte serios: nu joacă cărți, nu se amestecă în politică, râde cu măsură și la locul lui, e un model de gospodar. Cum ajung la moșie, prima grijă a proprietarului este să conducă pe Caragiale la grajd, să-i arate iepelile sale de rasă îngrijite ca niște „demoazele de pension”. Când să se așeze la masă, îl duce într-o cenușerie de la spatele conacului și-l pofteste la mămligă cu ceva ceapă... și în loc de vin, apă din găleată, proaspătă. E serios – proprietarul meu? întreabă d-nul Caragiale. Ba e curată sclinteală, răspunde conferențiarul, pentru un om cu sute de mii de lei, care se îngrijește de iepelile din grajd ca de niște demoazele, și când e vorba de el și de un musafir – se mulțumește să trăiască cu ceapă. Bani sunt un mijloc de luptă pentru existență.

Partea a doua a seratei a constat din lecturi literare citite de Caragiale: „La Hanul lui Mânjoală” și „Două bilete pierdute”. În răstimpul citirii acestor 2 nuvele hohotele de râs ale auditoriului nu mai conțineau. Lui Caragiale, pe lângă meritul ce i se cuvine de a fi instruit pe onor. public prin conferința sa, el se pricepe admirabil să-l și distreze.

A fost rugat de un mare număr de ofițeri, să mai țină o conferință în timpul iernii. Caragiale le-a promis, de în dată ce Președintele Cercului Ovidiu îi va telegrafia, va fi în mijlocul nostru.

Iar eu îi aduc vii mulțumiri din partea membrilor Cercului literar Ovidiu, pentru binevoitorul d-sale concurs de a fi contribuit la înflorirea instituției noastre și să fie sigur d-nul Caragiale că a câștigat pentru totdeauna inimile tuturor. P.Vulcan.”

Intradevăr, prin această venire la Constanța, Caragiale a lăsat o impresie de neșters în sufletele și în memoria intelectualilor de aici, iar considerația imensă pe care tomitanii i-au purtat-o, s-a văzut, cum nu se poate mai concludent, în timpul procesului Caragiale-Caion. Atunci, dobrogenii s-au solidarizat cu marele scriitor, susținând o adevărată campanie de presă împotriva inculpatului acestuia. În revista „Ovidiu” apar două articole în care Ionescu Caion este prezentat la adevărata lui valoare: un obscur personaj al periferiei literare, scrib lipsit de onestitate, provenit din anturajul mizerabil al cabotinelor literari, dornic de a-și crea notorietate prin scandal.

La sfârșitul procesului, când Caragiale este achitat de acuzația de plagiat, un grup de constănțeni în frunte cu Petru Vulcan îi adresează în numele tineretului dobrogean, chiar în ziua succesului, o telegramă în care îi transmit printre altele cuvinte de consolare: „Procesul de azi a confirmat strălucirea talentului calomniat. Dobrogea prin noi te salută.”

În scrierile sale memorialistice, Al. Tzigara-Samurcaș, directorul seriei bucureștene a revistei „Convorbiri literare”, profesor universitar de Istoria Artelor, vorbește despre un Pompilian Zossima, profesor la Școala Politehnică din București, care avea un conac pe malul lacului Siutghiol, unde veneau, înainte de 1900, Delavrancea, Vlahuță și I.L.Caragiale, ținând aici, seara, „șezători prelungite”. Și astăzi, locul de pe malul lacului Mamaia (Siutghiol), din apropierea Cotului Alb (Canara), dinspre Palazu, unde s-a aflat conacul în cauză, este numit de localnici „La Josiman”. Despre Zossima, despre conacul acestuia și faimoșii săi oaspeți, a mai scris pagini sugestive, pline de culoare și ziaristul Horia Roman, fiul lui Ioan N. Roman.

„Tatăl meu - mărturisește jurnalistul - cunoscuse întreaga bohemă a Bucureștilor peste care trona, indiscutabil, figura lui Caragiale. La Constanța, Caragiale avea un prieten bun, pe inginerul Zossima, personaj autoritar și curios, prieten și cu Delavrancea, Vlahuță și pictorul Grigorescu. L-am cunoscut și eu pe Zossima la conacul lui de lângă Mamaia. Era spre sfârșitul vieții, prin 1928, aproape paralizat. Când plecam de la Constanța spre Canara, la conacul lui Zossima, eu conduceam „Fordul” familiei, care lupta eroic pe drumurile prăfuite și pline de gropi ale Dobrogei noastre dragi din anii de după primul război. Odată mașina se opri și n-o mai luă din loc. Am abandonat-o în mijlocul drumului și am pornit pe jos, peste câmpuri spre conac. (...)

Acolo, la Canara, am auzit evocată prima oară istoria cu Caragiale și lustragiul Osman, pe care tatăl meu mi-a mai repetat-o cu lux de amănunte acasă.

Suntem în anul 1902, Caragiale a descins de câteva minute la Constanța, se duse la lustragiu să-și facă ghetetele. Lustragii, la Constanța, erau toți tătari

și - deși născuți pe pământ românesc - vorbesc limba noastră fără nici un fel de gramatică, ba chiar cu un teribil accent. Purtau șalvari și fes. Reprezentau o zonă pitorească prin violentele contraste de culori ale îmbrăcăminții și păreau un fel de pictură tahitiană de Gauguin, rătăcită, cine știe cum, pe ulițele bătrânului Tomis. Pe ulițele bătrânului Tomis, ajuns peste secole Kustenge și abia mai târziu Constanța. Între Caragiale și lustragiu începe acest dialog:

- Marea Neagră e mare, Osmane?
- E mare, bre, răspunse Osman.
- Dar Dunărea o cunoști, Osmane?
- O cunoști, bre, văzut Cernavoda, îngăimă Osman.

Bătrânul Osman, om cu păr alb și necazuri, nu prea avea chef de vorbă și se zorea să termine lustruitul ghetelor. Dar Caragiale nu-i dădea răgaz:

- Da' Dunărea e mare?
- E mare! răspunse Osman.
- Păi dacă Dunărea e mare, Marea cum e?
- E mare, bre, răspunse Osman.

Iar Caragiale :

- Nu mai înțeleg nimic, Osmane, cine e mare? Marea sau Dunărea?
- Dunărea e mare, bre, și marea e mare.

Întrebările insistente ale lui Caragiale și răspunsurile din ce în ce mai încurcate ale bătrânului tătar mai durară câteva minute, într-un zig-zag de replici demne de logica lui Eugen Ionescu, după care nemaiînțelegând nimic, încălzit și plin de nervi, bătrânul se ridică în picioare ofensat, lăsându-l pe Caragiale cu o gheată lustruită și alta nu. Își lua mica lui prăvălie ambulantă, cu cutii și creme, și porni bombănind. Din celălalt colț al străzii se răsti la Caragiale :

Mare-mare, bre... Dunărea-mare, bre. Tu: pezevenghi mare.

Bibliografie

- Revista „Ovidiu”, anul 1, nr. 1, 15 sep.1989 ; anul 1, nr.4, 1 nov. 1989.
- Enache Puiu. *Istoria literaturii din Dobrogea*. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2005.
- Enache Puiu. *Scriitori și reviste la Pontul Euxin*. Constanta, Editura „Ex Ponto”, 1997.
- Horia Roman. *Cenușa visurilor noastre*. Ediția a 2-a. Roma, Societatea Academică Română, 1969.
- Aurelia Lăpușan, Ștefan Lăpușan. *Memoria orașului*. Vol I, 1878-1940. Constanța, Editura „Muntenia”, 1997.
- Constantin Cioroiu. *Litoralul românesc ghid sentimental*. București, Editura „Sport-Turism”, 1969.
- Marian Moise. *Constanța veche. Restituiri necesare*. Constanța, Editura „Menora”, 2001.

Pavel Chihaia

❖ Corespondență

Prozator, dramaturg, poet, cronicar dramatic, istoric al artei, eseist, ziarist și publicist, traducător din literatura universală, Pavel Chihaia rămâne un nume de referință pentru viața culturală și științifică a românilor de pretutindeni. A promovat marile personalități românești din străinătate, înscriindu-le în circuitul valorilor universale și, în același timp, ca și predecesorii săi „împământenește valorile din Occident care meritau a fi preluate de ethosul românesc”. Individualitate complexă, intransigent cu sine însuși, iubitor al artelor, în același timp om al visării și al reveriei poetice nu a beneficiat de o recunoaștere pe măsură. Opera sa literară, scrisă în timbru inconfundabil și într-o mare varietate de genuri, nu a fost apreciată, de-a lungul deceniilor, la justa ei valoare. Nici „Istoriile literare” nu au fost foarte generoase cu el. Pentru a repara, într-un fel, aceste nedreptăți, Editura „Ex Ponto” din Constanța i-a publicat întreaga creație, cuprinzând-o în zece volume, în seria „Opera Omnia”. Iar roadele nu au întârziat să apară, proiectul nostru fiind premiat cu Premiul „Șaraga”, pentru cea mai importantă ediție critică, la Ediția a XIX-a a Târgului Internațional de Carte „LIBREX”, Iași, 2011. Celor zece volume li se vor adăuga alte două, aflate în pregătire. Ele cuprind o selecție din corespondența trimisă și cea primită de Pavel Chihaia de-a lungul întregii sale vieți (în curând autorul va împlini admirabila vârstă de 90 de ani, din care 70 sunt dedicații activității literare și publicistice). Numai astfel, credem că, se va putea configura un profil complet al acestui scriitor valoros, care descinde în literatura română de pe meleaguri dobrogene.

IOAN POPIȘTEANU

München, 27 septembrie 2011

Stimate Domnule Profesor
Ioan Popișteanu,

După năzuința noastră de a vă trimite textele „Corespondenței”, cu luminoasă prețuire pentru înțelegerea și generosul Dumneavoastră ajutor, introducem în acest plic C.D.-ul cu întregul volum (partea I „Scrisorile primite” și partea a II-a „Scrisorile trimise” precum și 25 de ilustrații din care veți alege pe cele necesare).

Cum, pe textul realizat de dna dactilografă nu se află sumarul, adăugăm și sumarul întocmit inițial de mine, doar orientativ, care este necesar a fi actualizat. Se poate prelua doar numele autorilor și data scrisorilor, în ordin cronologic.

Pentru probleme în legătură cu textul și ilustrațiile, așteptăm mesajele Dumneavoastră.

Cu înaltă stimă,

Dr. Pavel Chihai

München, 18 noiembrie 2011

Stimate Domnule Profesor Ioan Popișteanu,

În primul rând vă urăm sănătate și zile luminoase pentru a vă continua frumoasele înfăptuiri.

După zile de trudă, eu și soția mea – care, din fericire, a căpătat cunoștințe tehnice, necesare în timpurile pe care le traversăm – am încheiat scanatul celor 35 de scrisori, pe care vi-l trimetem.

Sunt scrisori întregi – cele fragmentare nu ar corespunde intenției noastre de întregă sinceritate – cu un caracter științific, fără destăinuirii intime.

Rămâne problema că și unele din acestea, pe care le primiți, au apelative familiare, păstrate din copilărie („Dragă Miți, Piți etc.) dar veți găsi, desigur, o soluție (apelativ convențional, în paranteze drepte, ca în scrisorile bătute la mașină?)

Totodată, aceste scrisori sunt notate, de computer, cu numere uriașe și fără legătură cu succesiunea lor. De asemenea, tot din vina aparatului, autorii scrisorilor sunt menționați cu prenumele, nu cu numele de familie.

Cu omagii Doamnei Ana Popișteanu, vă urăm, întregii familii ceruri senine și mulțumire sufletească.

Maria Ioana și Pavel Chihai

Alăturat vă trimetem listele cu numele autorilor scrisorilor, nr. scanului și nr. corespunzător paginii scrisorii.

München, 27 septembrie 2011

Stimate Doamnelor Profesor
Ioan Popișteanu,

După rugămintea voastră de a vă trimite textele „Correspondenței”, cu lămuriri și prețuire pentru întoarcerea și generozul Dăruirea voastră către introducerea în acest file C. D., -ul cu întregul volum (partea I „Scrisorile primite” și partea a II-a „Scrisorile trimise”, precum și 125 de ilustrații din care veți alege pe cele necesare).

Cum, pe textul realizat de dr. dactilografic nu se află sumarul, adăugăm și sumarul întocmit întru totul de mine doar orientativ, care este necesar a fi actualizat. Se poate prelua doar numele buterilor și data scrisorilor, în ordine cronologică.

Pentru probleme în legătură cu textul și ilustrațiile, este posibilă mesajele Dăruirea voastră.

Cu înaltă stimă,

Dr. Pavel Chihara

München, 18 noiembrie 2011

Stimate Doamnelor Profesor Ioan Popișteanu,

În primul rând vă urăm sănătate și zile lămuritoare pentru a vă continua frumoasa colaborare.

După zile de trudă, eu și soția mea - care, de fericire, a căștigat competitivitate tehnice, necesare în timpurile noastre de tranziție - am încheiat săptămânal celor 35 scrisori, pe care vi-l trimitem sunt scrisori întregi - cele fragmentare nu ar corespunde intenției voastre de întregă sinceritate - cu un caracter științific, fără distorsiuni și intrinsec.

Rămân probleme și și unele din acestea, pe care le prezinti, au apelative familiare, pătrate din copilărie („Draza”, „Miti”, „Piti”, etc.) dar veți găsi, desigur, o soluție (apelativ convențional, în garanție drepte, da în scrisorile la tatăl la masă etc.)

Totodată, aceste scrisori sunt notate, de computer, cu numere unice și fără legătură cu succesiunea lor. De asemenea, tot din vîna gărilor, autorii scrisorilor sunt menționați cu prenumele, nu cu numele de familie.

Cu omagii Doamnelor Ana Popișteanu, vă urăm, întregi sănătate, ceruri și penne și multă mîndrie sufletească.

Maria Ioana și Pavel Chihara

Alăturat vă trimitem listele cu numele autorilor scrisorilor, nr. scanului și nr.

EUGEN DRĂGUȚESCU

Roma
6 iunie 1983

Dragi prieteni,

Sosesc cu întârziere și-mi cer iertare și sper să fiu iertat cu această expoziție de la Padova unde expun Leonarda cu Tudor al nostru. Am primit și scrisoarea și Andersen-ul - mulțumesc. Să sperăm că pe vremea când se vor număra bobocii - la toamnă, să ne vedem la München. Am scris și lui George Ciorănescu cu privire la ilustrarea ultimei sale cărți¹ care mă tentează. Viața noastră de români, în disperarea trăirii în țară sau în exil, se va sedimenta din ce în ce mai mult pe rugăciuni, unica și ultima noastră existență spre o renaștere: nu văd o altă soluție. Dureri, slavă Domnului, am trăit cu toții iar matale știi ceva. În Italia nu mai există o rezistență valahă, mă zbat eu singur la Roma însă din străfundurile sufletului izbucnește deseori clipa de fericire ascunsă pentru ziua de mâine. Fiecare clipă a noastră o retrăiesc deseori și vă văd pe amân-TREI. Textele (titluri) scrise în atelier nu sunt făcute de mine: aparțin vechiului și noului testament. Unul din ele este rugăciunea ce prevede la santa messa, slujba consacării. Monseniorul Bârlea, parohul Bisericii Române Unite din München, putea să vă explice mai bine.

Mulțumesc pentru textul la Free Europe și care va apare și în „Cuvântul românesc”. Eu mă izolez din ce în ce mai mult în mine ca să supraviețuiesc într-o lume care începe să mă înspăimânte. Fac rău dar nu pot face mai bine. Prea multă Țară Românească fierbe în noi asistând la crimele ce se petrec în spațiul mioritic din care ne tragem. Dar dacă facem parte din generația tragediei totale a neamului nostru cel puțin să știm a muri cu demnitatea ucisă acolo la noi. Fericii: singura stradă spre renașterea noastră a tuturor.

Drăguțescu

Santo Santo il Signore Dio dell Universo
I Cieli e la terra sono pieni della Tua gloria
Osanne nell'alto del cieli
Benedetto colui che viene nel nome del Signore
Osanne nell'alto del cieli.

Tutte le cose sono nel tuo potere Signore
E nessuno puo resistere al tuo volere
Tu hal creato tutte le cose - il cielo la terra
e tutte le meraviglie nascoste
Tu sei il signiore di tutto l'universo.

VINTILĂ HORIA

Madrid
24 aprilie 1985

Stimate Domnule Chihaia,

Iartă-mă că îți răspund cu oarecare întârziere, însă am tot fost plecat și, după cum știi, am enorm de mult de lucru, uneori mă apucă un fel de disperare pentru că nu mai pot face față atâtor îndatoriri: prea multe cursuri, prea multe conferințe, prea multe articole. Am început astă toamnă un roman și, cu mare greutate, am reușit să trec de jumătate, nici eu nu știu cum și când. Duminică m-am întors de la Lisabona, unde, bineînțeles, am ținut o conferință...

M-am gândit la problema pe care mi-o pui: cartea dumitale². Cred că cel mai bun lucru ar fi următorul: să scrii din partea mea lui Pierre de Boisdeffre (la Librairie Académique Perrin, Paris, având în vedere că în clipa de față nu dau adresa lui particulară), să-i faci rezumatul cărții și să-i trimiți alăturat un fragment tradus în franțuzește. Altceva nu văd ce ar fi de făcut, având în vedere că volumul în românește³ nu-l va putea citi nimeni, aici mai puțin decât la Paris.

Fragmentul de roman din „Apoziția”⁴ mi-a plăcut foarte mult. Păcat că nu l-ai terminat. E o dramă liniștită și profundă, cu atât mai copleșitoare și impresionantă pentru cititor. Mă vedeam perfect în pielea eroului dumitale, care erai dumneata în persoană și o bună parte din mine însumi, vreau să spun din orice exilat. Cred că, de fapt, nimeni în Occident nu ne înțelege drama, de fapt, pentru că nimeni nu numai că nu a trăit-o dar și pentru că nimeni nu a scris-o cum trebuie. De ce nu continui?

Cu prietenie, al dumitale, Vintilă Horia

P.S. Salutări domnilor Ciorănescu și Dumitru. Ultimul număr din „Apoziția” e, în general, excelent.

Villalba
6 mai 1988

Stimate Domnule Chihaia,

Tocmai mă pregăteam să-ți scriu când am primit rândurile dumitale. N-am citit cartea⁵ încă, pentru că sfârșitul primăverii coincide și cu terminarea unui sezon de lucru, cursuri, articole, cărți, așa încât nu pot să mă ocup decât de închiderea unui lung spațiu de timp, din octombrie până în mai, când, retras aici printre copaci, zgomote naturale, ploaie și țărani, lucrez fără pauză, cu gândul la viitoarea odihnă estivală. Apoi, peste câteva zile plec la Paris, după aceea în turneu de conferințe prin Argentina și Chile, așa încât abia în iulie voi avea răgazul, meritat, de a mă apleca asupra paginilor dumitale. Am răsfoit cartea și m-am întâlnit cu imagini și cu titluri cunoscute, ca, de pildă, il Campo Santo dela Pisa sau cu eseul lui Tenenti, care mi-a făcut, acum câțiva ani când am dat de el, o mare impresie. Voi citi deci cartea dumitale cu, în sfârșit,

satisfăcută nerăbdare. Poate că într-o zi ai s-o completezi cu imaginea despre
imortalitate a sculptorilor și arhitecților spanioli și portughezi.

Cu prietenie, al dumatiale,
Vintilă Horia

9 iulie 1989

Dragă Domnule Chihai,

Mulțumesc pentru fotografie. Într-adevăr reuniunea de la Paris a fost foarte
reușită. Aș fi vrut să nu se termine niciodată.

Sper, în sfârșit, să pot termina vara asta „Immortalité et décomposition”;
primele capitole mi s-au părut remarcabile, cu atât mai mult cu cât adeziunea
mea la Evul Mediu e trainică și fidelă, în timp ce mă îndepărtez din ce în ce
mai mult de umanismul Renașterii.

Cu cele mai alese sentimente,
Vintilă Horia

MATEI CĂLINESCU

Indiana University
Comparative Literature

30 mai 1988

Dr. Pavel Chihai
800 München 80
Hochstrasse 19/1,1,2
West Germany

Dragă Domnule Chihai,

Vă mulțumesc din inimă pentru frumosul volum „Immortalité et décom-
position dans l'art du Moyen Âge”. E un studiu de profundă erudiție și de
mare finețe intelectuală care pe mine, nespecialist în cultura medievală, m-a
încântat atât prin bogăția și varietatea informației - în bună măsură nouă pentru
mine - cât și prin siguranța și eleganța cu care mânuiți și integrați mai multe
coduri disciplinare (istoria artei, istorie literară, istoria ideilor religioase și a
bisericii, simbolica). Evident, am recomandat bibliotecii noastre universitare să
achiziționeze cartea. Încă o dată, vă sunt recunoscător pentru revelația unei
dimensiuni a artei medievale și a unei problematici de care eram conștient
doar superficial și marginal, în ciuda unui mai vechi interes pentru tanatologie
și „istoria morții” pe care mi l-a trezit lectura lui Philippe Ariès.

Sper și eu să ne întâlnim cândva.

Cu cele mai bune gânduri,
Matei Călinescu

Indiana University
Comparative Literature

31 decembrie 1994

Dragă Doamnă Chihai,

Mii de mulțumiri pentru urările de sărbători, pe care vi le întorc, întregii familii, din tot sufletul! Mii de mulțumiri, de asemenea, pentru scrisoarea de acum două-trei luni, după lectura „Amintirilor în dialog”⁶. M-a bucurat mult că această carte a trezit atâtea ecouri mnemonice în dumneavoastră. Într-adevăr, deși aparținem unor generații diferite, avem multe puncte comune și prieteni comuni în așa măsură încât e aproape uimitor că nu ne-am cunoscut la București. V-aș fi răspuns mai de mult la acea scrisoare, dacă n-aș fi fost plecat din Bloomington, și anume la Washington, unde sunt pentru un an la Wilson Center (am revenit acasă pentru sărbători și mă reîntorc la Washington peste câteva zile). Adresa mea de acolo e 1435 4th Street, S.W., Ap.B 210, Washington, D.C. 20024. Dacă drumurile noastre se vor intersecta - în Statele Unite sau în Europa - îmi va face mare plăcere să vă pot întâlni și să putem sta de vorbă mai pe îndelete, cum stăteați cu prietenul nostru comun și drag, Nego⁷, atât de prematur plecat dintre noi.

Încă o dată, recunoștința și aleasa prețuire a lui
Matei Călinescu

MATEI CAZACU

Sèvres
24 august 1988

Dragă Pavele,

Întors din Bretania cu forțe noi, mă apuc să-ți scriu. Mulțumesc pentru „Săptămâna müncheneză”: portretul făcut de Titu Popescu mi-a plăcut foarte mult. Are condei, scrie bine, deși i-aș reproșa - dar nu e singurul - stilul „călinescian” care e foarte la modă în România. Partea a doua - despre cărțile de istoria artei - suferă de acest estetism cam forțat dar nu lipsit de farmec. Bănuiesc că autorul e încă tânăr și mai are timp să-și găsească un stil personal.

Sper că între timp ai primit cartea mea expediată pe 10-11 august. Am făcut greșea să nu o trimit recomandată, dar sper totuși să nu se piardă.

Vestea despre operația lui Vlad m-a năucit, sper însă din toată inima să se refacă fără sechele.

Îmi ceri date bio-bibliografice. Ce să-ți spun? Născut în 1946 în zodia Cancerului, eram destinat să fiu istoric: lectura în chilioara mea, cu fața întoarsă spre trecut ce îmi stârnește mereu nostalgii pentru timpul scurs. Bunicul meu matern, preotul George Negulescu-Batiște (+1947), era și el pasionat de istorie locală - bucureșteană - și genealogii boierești. El a fost paroh la bisericile lenii, Dintr-o zi, Boteanu și Batiște, pe care le-a restaurat, făcând

apel la Comisiunea Monumentelor Istorice. A copiat sute și sute de acte vechi din colecții particulare, multe pierdute azi. Toate originalele pe care le-a strâns le-a dăruit Academiei Române.

A scris mult și a publicat puțin: despre mănăstirea Ghighin - ctitorie a Bărcăneștilor -, o viață a lui Nicolae Filimon pe care l-a „redescoperit” în actele și cărțile vechi ale bisericii Ienii, despre biserica Hanu-Colții (Sf. Ilie Kalinderu) etc. De la el a rămas o superbă bibliotecă istorică, pe care am început să o răsfoiesc exact la vârsta de 12-13 ani, descoperindu-i comorile: colecții de reviste (Revista istorică română, Revista istorică, Revista pentru istorie, arheologie și filologie, BCMI), cărți vechi (pravilele lui Matei Basarab, Biblia lui Șerban Cantacuzino etc.), cărțile lui Iorga, Giurescu, Panaitescu. Urmaș de răzeși din Buzău, era un om sever dar pasionat: bun prieten cu Tit Simedrea, cu popa Nae Popescu, amator de mâncare bună și vinuri alese, cu tabieturi orientale - bea cafea cu dulceață după masa la 5, într-un chioșc de lemn în grădină, fuma ca un turc și era iute la mână.

De la tata, preot la Batiște vreme de 50 de ani, secretar „supt” trei patriarhi Miron, Nicodim și Justinian - am moștenit caracterul placid, admirația pentru Paris unde și-a făcut studiile la Institut catholique între 1925 și 1929, pentru Corneille și Racine. Fiu de țărani olteni, șerbi ai prințului Basarab - Brâncoveanu (de fapt Bibescu), am mai moștenit de la el umorul, toleranța către aproape, lipsa de fanatism, optimismul și o seninătate care se cam izbesc de ceea ce mi-a transmis mama: ambiția, setea de cultură, neliniștea, spiritul critic.

La școală - liceul Spiru Haret - m-am învrednicit de unul din dascălii de istorie cum producea numai vechiul regim: Constantin Neșulescu, om cu doctorat în filologie clasică din Germania, un fel de viking înalt și blond, de o eleganță uimitoare, pasionat de meseria lui, făcea cu noi niște lecții de istorie care au scos la suprafață toată moștenirea mea în acest domeniu. După moartea lui am aflat că era copil din flori al regelui Ferdinand, de unde pasiunea pentru istoria germană, suferința secretă și aerul nobil care ne impresiona.

Prima carte mare de istorie adevărată pe care am devorat-o a fost, în 1959- 60, Istoria Românilor de C.C. Giurescu, tipărită la Fundațiile Regale pe hârtie cretată, cu ilustrații de lux. Ce diferență cu maculatura comunistă pe hârtie de ziar scrisă în jargon - limba de lemn - a acelor ani. Visul meu atunci era să devin academician (mi-a trecut însă). Paleografia chirilică am învățat-o cu părintele Nae Popescu citind acte vechi, gustul pentru literatura veche l-am deprins de la Dan Simionescu care mă primea în căsuța lui înecată de flori și verdeață pe str. Icoanei 105A, bibliofilia de la Șerban Cioculescu care era profesor la Institutul pedagogic din Pitești. Cum l-am cunoscut, apoi, pe P.P. Panaitescu, C.C. Giurescu și alții? Le căutam telefonul în cartea de telefon, le spuneam că sunt fiul tatii și nepotul bunicului, le ceream extrase și apoi îi vizitam. M-am legat mult de George D. Florescu-Cotlet - care mă trata ca pe un adult, de Emanoil Hagi-Moscu care îmi împrumuta cărți. Îmi petreceam vremea vizitând sau discutând cu oameni bătrâni care nu făcuseră încă a doua carieră. Din 1960 am început să public în revista „Glasul Bisericii” la care l-am atras și pe Ninel Andreescu. Mai întâi pe numele tatii - nu eram încă la liceu - apoi pe al meu. În 1963 am publicat „Istoricul bisericii Batiștei” - peste 100 de pagini - iar apoi articole despre biserici din București - Jignița, Bradu-Staicu, paraclisul mitropolitului Dionisie Lupu, Inscricții de pe clopotele din București (topite de nemți în 1917) culese de Ion Ungureanu, dascălul de la Sf. Gheorghe Nou care vânduse candela de pe mormântul lui Brâncoveanu în 1914 și care fusese pedepsit să copieze inscripțiile de către mitropolit.

Manuscrisul ajunsese la bunicul meu care era revizor bisericesc și care îl izgonise în 1917 din Mitropolie pe Marius Teodorian-Carada, colaborator cu nemții și care fusese numit administrator al Mitropoliei. Scena a fost de tot hazul: Carada a venit cu aere solemne acolo și bunicul meu l-a luat la rost. Intimidat, Carada și-a ridicat pantalonii - de fapt bretelele - era un tic. Bunicul meu a crezut că vrea să scoată un pistol și l-a luat în brațe și, înjurându-l de... mama focului, l-a scos în șuturi din birou. Ce vremuri! „Norocul” lui că a murit în ianuarie 1947, că altfel înfunda pușcăria sub comuniști.

Din 1960-61 știam că o să fiu istoric. În 1964 am intrat la Facultatea de istorie pe care am absolvit-o în 1969. Eram „prieten” cu profesori ca Aurelian Sacerdoțeanu, Ion Ionașcu, Damian P. Bogdan, îi vizitam, le ceream extrase. Adoram istoria veche și mă pasionau cursurile lui Ion Nestor (comuna primitivă) și Dumitru Tudor (istorie antică). Evul mediu era mai tern, prezentat de oameni ca Radu Manolescu și Ion Negoiu, iar istoria modernă și contemporană cea mai interesantă (doar Vasile Maciu și un asistent, Ioan Scurtu, erau bine). Pe Berza l-am auzit puțin - vorbea despre Războiul de 100 de ani inspirându-se din Mallet și Isaac.

Când am terminat facultatea, am fost repartizat la Institutul Iorga unde mă cereau Ștefan Ștefănescu și Damaschin Mioc. Cu ultimul am lucrat la colecția DRH - Țara Românească, veacul XVI. Apoi am avut revelația geniului - istoric și uman - cunoscându-l pe Șerban Papacostea (pe atunci șeful secției de istorie medie universală), pe Florin Constantiniu și pe Adolf Armbruster. Din 1970 până în ianuarie 1973 am lucrat cu Papacostea la izvoarele occidentale ale Istoriei Românilor (Fontes) care nu a apărut nici până azi. De atunci am meditat serios la istoria generală, la marile probleme ale trecutului românesc, m-am pus serios pe latină și greacă. Dacă Necșulescu mi-a revelat frumusețea Istoriei, Șerban Papacostea m-a ajutat să devin istoric (sau să înțeleg ce este un adevărat istoric).

În 1972 însă am început să simt pe pielea mea reversul medaliei (după tezele din iulie 1971): relațiile mele cu străinii (Radu Florescu - cu al lui Dracula) și alții au sfârșit prin a atrage atenția Securității. Salvarea a venit de la Mihnea Berindei, refugiat la Paris din 1970, cu care mă împrietenisem la facultate. El a dat numele meu profesorului Alexandre Bennigsen, care a venit la București să propună Academiei „mici” (Miron Constantinescu) un proiect comun de editare de acte turcești despre România. Eu eram secretarul colecției, de unde o invitație la Paris. Șase luni m-am zbatut ca să primesc pașaportul și, după mai multe refuzuri, am plecat în ianuarie '73 la Paris. Aici m-am înscris la École nationale des Chartes, fiind al doilea român (după Marioara Dumitrescu) care a absolvit această școală de arhiviști paleografi. Teza mi-am făcut-o cu o ediție a povestirilor germane și rusești despre Dracula, pe care am susținut-o în 1977.⁸ Cartea despre Dracula reprezintă cam 3/5 din teza de doctorat; am eliminat partea istorică plus capitolele grecesc (Charles Kondil), turcesc și românesc. În 1979 am intrat la CNRS ca cercetător la secția slavă a Institut de recherche et d'histoire des textes. Mi-am dat doctoratul în 1979 (simplă formalitate) și acum pregătesc un doctorat d'État. În 1975 am colaborat (cu Radu Florescu) la o carte „In Search of Frankenstein”, apoi la alta despre Barbă-Albastră, care mi-au permis să trăiesc, căci am avut doar un an o bursă a guvernului francez.

De la profesorul meu Wladimir Vodoff, director de studii la École pratique des hautes études, ca și de la profesorii de la École des Chartes, am învățat rigoarea exploatării documentului, hipercriticismul și m-am familiarizat cu

istoria medievală rusă. O lecție de neprețuit dar azi am alte planuri - vreau să colaborez cu Berindei și Gilles Veinstein la o serie de ediții de acte turcești, rusești, poloneze și ucrainiene despre Marea Neagră în secolele XV-XVI - ei cu partea otomană, eu cu cea slavă, germană și latină.

Cred că am publicat până azi cel puțin 80 de articole și două cărți, altele sunt sub tipar („Barbă Albastră”, „Der Rattenfänger von Hameln” și altele). Plus teza de stat, plus un Catalog al manuscriselor slave din Franța, plus o Bibliografie a izvoarelor istorice rusești până la 1600 în traduceri în limbi occidentale, plus o istorie cronologică a României între 1944 și 1955. Această ultimă publicație mi-a deschis apetitul pentru istoria recentă (românească) care este un hobby al meu.

Din 1977 colaborez la Free Europe, de vreo 2-3 ani la BBC. Am fost la congrese și colocvii, am ținut conferințe și am făcut chiar „vulgarizare” pentru tineret și copii la Casa românească (ești martor). Nu mai vorbesc de Freiburg. Din 1977 țin și cursuri la Sorbona - Paris IV, de Istoria instituțiilor românești și, din 1984, și un curs de Istoria contemporană a României (de la 1918 încoace).

La capătul acestui polemic, vei recunoaște cu mine, dragă Pavele, că mă risipesc grozav în diferite direcții. Imit oarecum pe un om pe care l-ai cunoscut și pe care l-am admirat enorm - Petru Comarnescu. Și pe el îl vizitam des din 1961 când l-am cunoscut pe drumul ce ducea la Voroneț - ce simbol! (acolo e și înmormântat) și, în ciuda răuvoitorilor care mă avertizau caritabil că are moravuri ne-ortodoxe, am continuat să-l văd și să-l ascult. Ce lecție de generozitate, ce flacăra era acest om! Chiar dacă scria prea mult - alimentar -, chiar dacă s-a înșelat, însă ce disponibilitate față de tineri, câtă dăruire de sine. A murit la 64 de ani dar între 1960 și 1970 a dat mai mult decât alții în trei vieți. Și el este unul din dascălii mei de viață, ca Necșulescu și Papacoste. Un Hohenzollern „de la main gauche”, un aromân și un descendent de polonez (cf. Arhondologia lui Sion) - dar ce buni români în sensul bun, nu în cel al naționaliștilor, al Rrrromânilor verzi de azi din exil!

Teza mea de Stat se intitulează „Miroirs du prince et réalités politiques chez les Slaves méridionaux et chez les Roumains au Moyen Âge”. Va fi o istorie a ideilor politice balcanice culminând în sinteza lui Neagoe Basarab, cosmopolit greco-sârb, pe care vreau să-l traduc în franțuzește împreună cu „Viața Sf. Nifon” și cu inscripția de la Argeș.

Cu asta știi tot despre mine și activitatea mea istorică începută aproape cu 30 de ani în urmă (primul meu articol e din 1960, scris în 1959!). Copil precoce, deh! Azi m-am lenevit însă, prefer comunicarea orală, scriu greu - în franțuzește e un chin - sunt pretențios cu mine și concis (nu ca în această scrisoare). Măcar atâta am învățat și eu în șase lustre.

Închei aici cerându-ți iertare pentru această autobiografie involuntară și vă îmbrățișez pe toți trei în speranța unei revederi müncheneze, pariziene, freiburgheze sau, știu eu?

Cu drag,
Matei

Jovy
11 octombrie 2003

Dragă Pavele,

Poșta mi-a adus scrisoarea conținând articolul tău pentru care îți mulțumesc. Constat că ai făcut un adevărat tur de orizont al problemelor pe care le ridică figura și personalitatea lui Vlad Țepeș Dracula, că ai procedat la comparații între tezele și ipotezele mele și cele ale lui Ștefan Andreescu și alți istorici. Mai constat că te declari de acord cu majoritatea ideilor mele și mă bucur foarte mult. Acum am semnat un contract cu o editură franceză pentru o biografie a lui Țepeș pe care trebuie să o predau la primăvară. Va fi ocazia unei revizuirii a anumitor chestiuni și mai ales a unui exercițiu de vulgarizare, de fapt de explicare a istoriei românești pentru publicul francez. Mă simt pregătit să relev această provocare, dar va trebui să nădușesc bine până s-o duc la capăt. Acum voi vedea cât și cum am evoluat în ultimii 20 și ceva de ani de când mi-am trecut doctoratul la Sorbona cu acest subiect. Mi-am pierdut multe iluzii și naivități, am învățat câte ceva și mai ales să relativizez evenimentele și oamenii. Am învățat să-i cunosc mai bine pe turci despre care românii au în general o imagine negativă și simplistă.

Îți spun toate acestea deoarece sper că lucrarea va face oarecare vâlvă și scandal în țară. Dar atât pentru moment. M-am bucurat să te revăd la Freiburg, deși păreai cam obosit și, uneori, absent.

Toate cele bune și sărutări de mână lui Musi,
Matei

-
1. George Ciorănescu, Mai aproape de Îngeri (traduceri din lirica religioasă), 2003.
 2. Pavel Chihaiia, *Immortalité et décomposition dans l'art du Moyen Âge*. 1988.
 3. Pavel Chihaiia. *Sfârșit și început de ev*, 1977.
 4. Pavel Chihaiia. *Cearta sufletului cu trupul*, în „Apoziția” 1985.
 5. Pavel Chihaiia, *Immortalité et décomposition dans l'art du Moyen Âge*, 1988.
 6. Matei Călinescu, *Amintiri în dialog*, 1994.
 7. Ion Negoïtescu.
 8. Matei Cazacu, *L'histoire du Prince Dracula en Europe Centrale et orientale au XVe siècle*, 1988.

Din vechi însemnări de călătorie (fosta R.D.G.)

1

3 *decembrie* 1979. Berlin. Ajuns în două ore și zece minute la Berlin cu avionul, pe o vreme incredibil de luminoasă. După o așteptare destul de lungă, sunt cazat la hotelul „Unter den Linden”, unul dintre cele mai mari și mai luxoase ale orașului. Berlinul, cât m-am plimbat puțin după-amiază până la Brandenburger Tor, și pe celebrul bulevard Unter den Linden, a fost reconstruit – mă refer la zona centrală – în stilul original, făcând o plăcută impresie cu instituțiile importante, precum Universitatea Humboldt, Muzeul Istoriei Germane, Biblioteca Națională (Deutsche Staatsbibliothek). Clădirile moderne, cele mai recente, le imită pe cele din Berlinul de Vest. Magazinele (alimentare) și restaurantele sunt mai bine aprovizionate ca la noi. Întristător este zidul, care spintecă orașul în două.

4 decembrie. La ora zece fără un sfert a venit Eva Behring, specialistă în literatura română de la Institutul de Literatură al Academiei de Științe din Berlin și însoțitoarea mea cât voi rămâne aici. Și-a susținut doctoratul la București cu o teză despre *Dragostea în poezia lui Eminescu*. E foarte drăguță și prietenoasă, plină de entuziasm. Ne-am dus împreună la Academie, unde mi s-a comunicat programul de lucru, care se dovedește foarte încărcat, însă nu mai puțin promițător pentru întâlnirile pe care le voi avea cu profesori și cercetători și prin deplasările pe care le voi întreprinde prin țară în orașe de mare tradiție culturală și artistică, precum Leipzig, Dresda, Weimar. Eva m-a însoțit și la bibliotecă, unde am și făcut trei buletine, cerând periodicele care mă interesează. În mare, m-am descurcat cu germana mea destul de elementară.

Mai târziu, am trecut pe la Operă pentru bilete, dar n-am găsit. Foarte vizibil aici, ca și la Universitate sau la Muzeul Național, stilul clasic, frontoanele, coloanele ca la templele grecești. Arhitectura aceasta la Berlin e destul de târzie, abia din sec. XVIII, de fapt, secolul luminilor, când Frederic al II-lea dă un mare impuls artelor și literelor.

5 decembrie. Am vizitat Muzeul Pergamon, situat pe Insula Muzeelor. O revelație. Este pentru prima dată când văd un ansamblu grandios din ceea ce a însemnat arta Asiei Mici. Am avut sentimentul că mă aflu pe Acropole. Târgul din Milet și Altarul din Pergamon sunt pur și simplu magnifice. Nu te mai saturezi privindu-le. Și, de asemeni, sculpturile, basoreliefurile, uriașele ceramici asiuro-babiloniene, colorate într-un albastru somptuos, decorate cu brăuri albe

și aurii de animale și flori, ca fantastica Poartă a zeiței Iștar de la Babilon. Așa ceva parcă n-am văzut nici la Paris, nici la Roma. Poate la Luvru, dar fără bogăția de aici. Nu e de neglijat la Pergamon Museum nici arta islamică, mai exact, arabă, cu delicatele dantelării în lemn și în piatră.

La bibliotecă, am găsit ceea ce căutam: două articole importante despre Hasdeu (lucrarea mea de la Institut), semnate de doi savanți germani renumiți (Hugo Schuchardt și Gustav Meyer), de la primul, autorul *Cuventelor den bătrâni* primind o bogată corespondență. Va trebui să le xeroxez.

Eva a venit, la prânz, să mă ia la masă. Când i-am făcut cadou *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, a avut pornirea să mă sărute, atât de încântată a fost.

6 decembrie. Mutare de la elegantul hotel „Unter den Linden” (venise, între timp, o delegație sovietică) la un hotel din apropiere, cam provincial și zgomotos, „Hospitz” (ce nume și ce rezonanță nefericită pe românește!). Singura lui calitate: e curat. Tot Eva, drăguța, a venit cu mașina de m-a ajutat la bagaje.

La ora 11, m-am întâlnit cu Prof. Werner Bahner la Academia de Științe. E un bărbat numai cu doi ani mai în vârstă ca mine, membru deja a două academii germane, se zice, romanist de prestigiu (și oarecum oficializat de forurile politice). El a alcătuit o primă antologie și traducere a poeziilor lui Eminescu (1964) în această parte a Germaniei, căreia locuitorii n-au voie să-i spună Germania, „Deutschland”, cum a fost cunoscut dintotdeauna. Datorită lui Hitler, comuniștilor li s-a părut probabil că numele sună rasist și ca atare „odios”. Așa s-a juns la Republica Democrată Germană, ca și la noi, în timpul lui Gheorghiu-Dej, Republica Populară Română și nu... România.

Cu Prof. Bahner discutăm despre corespondența primită de B.P. Hașdeu de la mari filologi germani, ca Hugo Schuchardt (care și-a desfășurat activitatea în Austria) și Gustav Weigand (întemeietorul primului seminar de limbă și literatură română din Germania), corespondență pe care o pregătim spre publicare la Institutul „G. Călinescu”. Firește, ne interesează răspunsurile lui Hasdeu la cele aproape 100 de scrisori germane, câte se află în arhivele românești. Din nefericire, îmi răspunde Prof. Bahner, la Berlin nu se păstrează nimic, întrucât războiul a distrus cele mai multe colecții de documente; altele au rămas în Germania Federală. În schimb, s-ar putea să descopăr teza de doctorat a lui Paul Zarifopol la Universitatea din Halle. Bahner s-a arătat amabil, mă cunoștea din cărțile mele. Plec însă dezamăgit pentru volumele noastre Hasdeu de la București (trei la număr, care vor apărea între 1982-1984. Notă 2011).

Vizită la Bodemuseum, unde partea cea mai interesantă o constituie antichitățile egiptene, făcând parte din ilustra familie a celor de la Pergamon. Acum înțeleg și mai clar că germanii au fost alături de englezi și francezi sau, poate, înaintea lor, cei mai mari arheologi. Descoperi aici o civilizație ce urcă până la anul 1500-2000 î.Hr. Portalurile, papirusurile, sfîncșii, animalele gigantice, mumiile ne mută într-o lume imaginară, cu mult mai veche decât cea a noastră, europeană.

După-masă, am dormit bine, în ciuda zgomotelor din hotelul acesta de mâna a treia. Seara am petrecut-o în compania soților Behring (Eva și Willy), în restaurantul de la parter. Atmosferă de familie. Nemții au început să sărbătorească deja multășteptatul „Weihnacht”. Discuțiile au fost animate, agreabile, dar și cu o anume îngrijorare și teamă pentru viitor. Brejnev, cu tancurile lui nu se astâmpără...

7 decembrie. Am intrat în marele magazin „Centrum”, încercând să cumpăr o umbrelă. Înăuntru, lume multă și marfă puțină și scumpă. Umbrele mici și proaste.

Momentul cel mai plăcut al zilei a fost vizita la Biblioteca „I.L. Caragiale” din cartierul Pankow, de pe Muhlestrasse, 24, purtând acest nume, desigur, în amintirea faptului că marele scriitor român și-a petrecut ultimii șapte ani din viață la Berlin. Este o clădire de patru etaje în cărămidă roșie, în fața căreia ne întâmpină bustul (nesemnăt) al dramaturgului. Ne primește cu multă amabilitate directoarea adjunctă, care ne conduce prin sălile de lectură și în camera căptușită cu cărți românești (printre care și ediția mea Paul Zarifopol), unele foarte recente și nedespachetate, întrucât nu prea există cititori de limbă română. În holul Bibliotecii, mă bucur să văd la loc de cinste portretul lui Caragiale, acela cu pălăria trasă cam pe o parte, de sub ale cărei boruri privesc doi ochi sfredelitori.

Am plecat nu fără anume încântare, pe sub copacii desfrunziți, prin burnița începutului de decembrie, pe străzi care mai păstrează ceva din culoarea patinată roșie-brună a caselor și din liniștea de acum 70-80 de ani.

Mâine, urmează să plec la Potsdam. Eva mi-a cumpărat biletele și mă va conduce la tren. Ce om admirabil!

ADELA POPESCU

Trimisul

Sălășluiește
 undeva în noi –
atât cât timpul lui
 cel pământesc
 să treacă,
îl doar simțim
 și treaz și adormit
ca sabia insinuată-n teacă.

Se pare că
 cel mai în largul lui
 e-n piept,
 lipit
de-al inimii stăruitor palpit
și mai în larg-definitiv
 când pleacă,
în alte spații împlinindu-și norma –
fără vreodată să-i cunoaștem
 forma
sau să-l putem închide într-un sipet
 al vieții
care-adună și confiscă –

El e trimisul: sufletul din suflet,
un bun primit fără despăgubire
uimindu-ne că daruri
 mai există...

O altă vânătoare de sensuri

O altă vânătoare de sensuri
se deschide și trece
printre oglinzile cenușii ale amiezii

Ce faci tu mă întreabă umbra
cu cheile acelea verzi
de care atârnă vocala U?

Poate-i gheara ce sfâșie
memoria acestui text
zic și ascult susurul fântânii
din care se revarsă orașul
cu primăvara sa de vată
în care se poate muri
la prima intersecție
acolo unde chipul fericirii
devine o biată monedă
aruncată în cutia milei

Toate drumurile
sfârșesc undeva, nu-i așa?

Fac semne și strig

Trebuie să trăiești
să intri cu capul în vintrele
fiecărei zile
precum lama măcelarului în carnea aburindă

Dar această veche învățătură
e o altă formă de evlavie
pe care n-am s-o învăț niciodată
Doamne ce mistere ascunde cuvântul
o cădere în gol

Cineva te aude cineva te cheamă

Privesc vechile poeme
și mă identific la capătul vremii
tot mai mult depărtându-mă

Neliniștit fac semne și strig:
Hei, sunt aici, sunt aici...

El care susținea mereu

Peste sângele meu se înfășoară
fuioarele insomniei
semn că se apropie ploaia de mai

Și zic: ai ochiul plâns
iar marile focuri par a se stinge

Unde-au dispărut salvatoarele uimiri?

Abia de se mai zărește
palma ta cuminte
dincolo de aceste întâmplări rotitoare
Nu mai e nimic de inventat
până și îmblânzitorul de cobre
și-a pierdut verva de odinioară
el care susținea mereu
că are asigurată
partea nevăzută a gloriei

O Dulcinee cu priviri de cocaină

Nu mai e nici tânăr și nu mai e nici
altfel. A traversat toate incertitudinile
pentru a deveni vegetarian.
Nici scrisorile roze
nu-i mai bântuie existența
Cu alte cuvinte are la degetul mic
secretele trecerii,
zice el și vrea să-l cred
Numai că în vreme ce tocmai îmi pregăteam
vorbele pentru un mic discurs
de complezență
apare o dulcinee cu ochi de cocaină
Oho, fetele astea dedulcite la viață
par să aducă într-un fel cu Statuia Libertății
atâta timp cât rămân în poziție verticală

Conversăm, între altele, despre aborigeni
mărturisește vechiul meu amic
și-apoi nici nu-i pretențioasă
acolo câteva metafore și niscaiva crudități

Desigur, desigur exclam eu complice
deși nu pricep unde vrea să ajungă
și precaut alerg spre ușă
să fac loc pelicanului apatic

nimerit întâmplător în această poveste.

Animal blând, animal blând

El poate spune o altă poveste
așa cum atârnă sub foșnitoarele cuvinte
animal blând, animal blând
e tot ceea ce îngaimă
în afară de timp, împotmolit în timp

Ar fi necesară o jertfă poate
deși copilul vine singur
cu prețioasa sa piatră în palme
lumina trece și nu-l rănește

Dar ierburile de ce se-negurează
și ale cui sunt aceste frumoase învelișuri
ce visează la serile uitate
peste iscoditoare sunete?

Animal blând, animal blând.

Cuvinte de plecare

Penița imaginează cuvinte
pe pleoapa mea cenușie
vocale și consoane de care nu pot să mă apăr
în vreme ce fiul meu
deschide ochii și citește mai departe
povestea vânătorului
cu respirația verde

Domnule, amintește-ți prima noapte
de dragoste (o adiere de salcâm
picurând umărul dansatoarei)

Ce noapte ca o fulgerare de pinteni
mai mult nici nu știu
Ba da, zice copilul

acum se va sparge frunza
și vulturul îl va izbi pe vânător
din plin iar prințesa va aduna
silabele risipite
printre ferigile moi ale privirii tale
așezându-le lângă
fotografia Pomului de Crăciun.

Domnișoarele de mucava

Domnișoarele de mucava
își turtesc nasul în geamul
ce rupe strada și-o aruncă în apele moarte

În cameră miroase a busuioc
semn că cineva
se pregătește de nuntă

Nu cumva ați prins pasărea
ce flutură peste amiază?
Se simt și cad lumânări aromate
plutind printre petalele ce miros a viscol
semn că se întoarce iubita
din călătoriile despre care
nu vom ști nimic altceva.

Ora șarpelui cu șenile

Vor veni și ei călărind
peste noapte sau moarte
pentru a-și înfige dinții
în carnea dimineții
atunci când codanele Primăriei
își fac rondul
flanând a ispită
și vor striga:
E un an bisect și grâul
încă n-a răsărit

Veți rămâne cu această câmpie
de piatră și sticlă
prin care foșgăie șobolanii
și iluziile voastre de mucava

Ci eu îmi rog umbra
să nu-și întoarcă trecerea
să-mi pot încheia poemul
chiar așa cu degetele strivite
de șenilele indiferenței sale.

A sădi un portocal

Am să las într-o zi Poezia
agățată de primul copac încheind odată
hăituirea aceasta de cuvinte
la capătul căreia
sare eventual un tigru de hârtie
fericit să sperie coțofenele
Mi-ar sta grozav călare pe un cal alb
tăind lanurile de salcie verde
verde ca ochii fetei
de la cofetăria unde-mi număr corăbiile
eșuate și iubirile de primăvară

Dar de unde un asemenea cal
când eu nimic nu pot oferi în schimb
decât aceste foi din care țipă
noaptele mele sfâșiate?
Vecina mea al cărei nume îmi scapă
țopăie de frig lângă taraba cu ziare
și-mi aruncă într-o doară: „Domnule
nu pricep de ce nimeni
nu mai vrea poezie”.
Îmi beau cafeaua, privesc prin fereastra
drapată cu reclame imbecile
în timp ce la masa unde vegetez
se perindă pitici cu priviri incolore
și cu viața în palme
Și eu știu că dacă aș sădi un portocal
în Piața mare a orașului
peste câteva zile n-aș găsi acolo
decât o bucată de cer mototolită.

Dulapul

Deschid uşile dulapului anchilozat
şi hainele din tinereţe
dau buzna spre mine –
haită pusă pe hartă.

Puloverul roşu-vânăţ de furie
îşi înnoadă mânecile gata să boxeze,
fusta cenuşie cu fermoarul ştirb
îmi pune poalele în cap,
(ceea ce n-a făcut niciodată
în tinereţe)
jupa dansează din şolduri
îmbrăcând lampadarul luat prin surprindere,
sutienele ies curioase-n fereastră
şi-un pantof cu tocul de zece
mă loveşte-n genunchi;
ciorapii se-ncurcă-ntre ei,
le sar ochii de chicoteli,
bluze decoltate şi cu dantele
aruncă nasturi în geam
ca pe nişte sâmburi de cireşe amare;
portjartierul mă vânează prin oglindă
transformat în praştie
şi-o batistă cu monogramă
răspândind mireasmă dulceagă de liliac,
sare în ceaşca de cafea
şi-mi face benghiul
dintre sprâncene.

Din poezie

Din poezie nu se poate trăi.
Din poezie se poate visa
din poezie se poate iubi
din poezie te poţi împărţi
ca anafora dintr-o pâine.

Din poezie se poate și muri.

Hei
fată frumoasă
tu care-ți turtești vârful nasului
într-o vitrină plină de blugi
invadați de gablonțuri dispuse-n desene mirobolante –
clopoței aurii.

Am scris pentru blugii tăi
tăiați cu lama de ras în ora de dirigenție –
blugii prin care se vede boticul genunchiului
ca un viezure curios
un poem ceva între șotron și amețeala
primei țigări.

Adolescent
cu părul înțepenit în aspic parfumat
adolescent răvășit de clipa
cea dintâi a iubirii
intră sub aburul poeziei
fă-ți loc printre penele ei și
vibrează!

Din poezie se poate iubi înălțător.
Din poezie se poate și muri uneori
dar asta-i treaba poeților.
Numai ei dețin ascuns în codul genetic
discreția ultimului gest.

Frumoasa și cactusul

În iarna aceea venită pe nebăgare de seamă
poetului îi tremura epiderma desfoliat-a zilelor.
Intră să se adăpostească
sub o piele țepoasă de cactus
uitat de ea
în balcon.
Tot spunea fata că el ar semăna cu floarea aceea.

Poetul avea gene blonde țepene
păr blond și barbă ca țepii de cactus –
ea își aduse aminte de biata plantă
și aducând-o în dormitor
învelită-n halatul ei matlasat
îi râcâi cu o limbă de scoică
pământul uscat de jur împrejur;
„Hai înflorește
țeposul meu
urâtul meu prinț mofluz

aruncă-ți în lume trompetele albe
și înmiresmate
numai eu știu ce frumos poți tu înflori
odată pe an
și cum toate albinele
și viespiile amețesc din zbor
dându-ți târcoale.”
Dar el adormise-nvelit în mătasea călduță.
Unul câte unul
ca dinții unui câine bătrân,
începuseră ai cădea spinii aurii
pe covor
ofrandă pufoaselor ei tălpi.

Dimineața pe plajă

Ascultam liniștea rarisimă
din interiorul trompetelor solare.
Fără nici un preludiu
marea își îndreaptă spre țarm
tunurile de apă:

Fugi! Fugi!
Marea aruncă în tine
cu sonorități
desprinse din orașul antic –
huruitul pietrelor
trecute prin proceduri abrazive.
Sticlele de plastic
încinse cu alge
fac strip-tease
la lumina zilei
rimelul de țigăi
le curge, în dăre, pe față.

Flash-uri de septembrie

După ce și-a spălat
rufăria în familie
marea și-a aruncat pe nisipul uscat
bikinii - sutienele - cămășile de noapte
până la buricul adolescenței –
numai marfă de firmă
cu eticheta la vedere.

În vârful schinelului tuns pank
hop și fluturele –

resemnat oarecum
de trecerea sezonului.

Când pe deasupra valului
când pe sub val
înota poetul locului
ca și cum ar întoarce
filele unei cărți
pentru prima corectură.

Rugăciune de singurătate

Închipui corbi vorbitori
în copacul desfrunzit de secetă.
Dar șiăștia s-au dat de partea computerelor.
Răspund numai dacă sunt programați.
Doamne
nu mai am nici cu cine să mă sfădesc.
Bâdâdâi noaptea prin casă
după aduceri aminte.
Bine că m-a lăsat bărbatul
pentru una mai zdravănă
și cu somn bun.
Primește-mă Doamne la vorbă
că Tu ai un cer plin de urechi
nu-Ți trebuie nici aprobare
pentru ascultare
că ne auzi pe toți deodată.
Eu cam surzesc - săraca de mine –
Te interceptez mai sigur când bubui.
Te văd când spinteci marea cu foc și mă tem
să nu scapi ceva trăsnete și pe delături.

Doamne,
înțeleg dojanele tale
și m-am căit
dar când nu mai pot nimic îndrepta
la ce folosește căința?
Sfădește-te Doamne cu mine
ca-n timpul biblic
cu Iov
fiindcă Tu-i înțelegi și pe orbi
și pe surzi și pe cei cu mintea bolândă.
Numai Tu îți pierzi timpul
cu solitarii acestui pământ
care-n curând or să bată
la ușa căminului tău de
refugiați de pe Terra.

Refugiați de singurătate.

Treisprezece

Treisprezece cai duc un copil străveziu
Căldura-i acoperă albă cu sare
Treisprezece cai n-au timp pentru iarbă
nici pentru soare
Treisprezece cai se opresc la fântâni
dar ele înspăimântate se-ngroapă
Treisprezece cai se-nnămolesc bătrâni
într-un deșert care fumegă apă
Treisprezece cai vor cădea întru pulbere
coclită de gușteri; și-n orbitele goale
noaptea va-ncepe să tulbure
insecte gângave și pale
Treisprezece cai și treisprezece plângeri
cu aripi lungi acoperă domul
Treisprezece cai sunt îngândurate răsfrângeri
pe fața mea, când obosește somnul
Treisprezece cai duc un copil străveziu –
și unul eu trebuie să fiu.

Ningea-n cetățile latine

Ningea-n cetățile latine
și eu eram demult ninsoare,
iluminând: ca mersul peștilor
în mare.

Ningea-n cetățile latine,
focul avea picioare aspre;
numai lumina-mi sorbea chipul
tăiat de sunete albastre.

Domnule Copil

Domnule Copil, lujer de
lumină pură, obraz de dimineață
sărutat de auroră –
pentru mine e târziu! Copcă de gheață

e somnul, și-acolo abia mai vin
gurile-nsetate de aer;
ninge o lumină aspră –
sufletu-mi e aburitul vaier
sub catapeteasma apelor, albastră.

Domnule Copil, obraz de roză,
luminează altă lume!
Peste pajiștile luminii mele
cad nesfârșitele brume.

Poeții de serviciu

Ei dorm în paturi de campanie
ca asceții, pâinea lor este neagră;
palmele însemnate de orele nopții
sursa lor de căldură: soarele.
Merg în mașini friguroase
laolaltă cu lăzile de cartofi și de pâine;
sunt trimiși la sate să-mprăștiie torțe.

Țăranii i-așteaptă trăgându-și odihna
pe o țigare.
Poemele lor sunt ca pietrele
cioplite de-un sculptor cu o singură mână:
lumină stranie urcă pe fețele țăranilor.

Poeții de serviciu, cu ghetete roase de drumuri,
cu sufletele înămolite-n neliniști
sorb împreună cu țăranii
un vin acrișor.

Poeții, în camerele friguroase,
în paturile cu pături aspre,
vor fi o noapte întregă
ulei pentru nevăzute candelile.

Totul e bine.

Via albastră

Dintr-un surâs, sau dintr-o palmă mângâietoare
s-a ridicat uimită-n lumină.
Dimineața foșniri aurii treceau peste ea,
și prin tulpini întoarse cu fața spre Răsărit,
urcau nevăzute dăre de sânge verde.

Via albastră stătea ca un uger gata să țâșnească;
sânii albaștri cu pielița albastră,

prin care aroma vibra;
aerul devenise călător albastru –

Noi eram o ceată de inocenți
cu sufletele-n palme,
intrând în via albastră ca-ntr-o catedrală;
și via înțelegătoare, maternă, ne-ndemna
degetele spre rotunjimile albastre,
și buzele noastre se lipeau de-atâta miere albastră,
și din țărână, urca, aurie și caldă, bucuria.

Noi eram o ceată de inocenți, și-n înserarea
care venea suavă, via albastră
și-a deschis numai pentru noi
carnea de miere.

Și-a trebuit să intrăm în înserarea aceea –
o vale a zămisliirii,
auzind cum în sânii albaștri ai viei
urcă sângele - drum cu tinere brațe.

Moartea țăranilor

Câmpie bătrână - cai
trăgând pe sub lună
căruțe.

Despre țărani
nici moartea nu poate vorbi!
Plecarea lor se-ntocmește
pe scânduri preasfinte –
cămăși lungi de nuntă.

Moartea-i găsește prin grăie
mușcând lacomi spicele –
și peste țărână
vinul soarelui arde:

Marele Vierme îi ocrotește
ca pe aducătorii de stindarde.

Echilibru în lumină

Amiază de toamnă când frunzele
intră în altă culoare;
în calmul desăvârșit
mi-am regăsit sufletul; se aurea-n soare
ca un faun îndrăgostit;
senzualele, caldele raze intrau în el

și-l podeau cu icoane de lumină;
catedrală ciudată și vibrând
de-o puritate
imensă; o Cină
de Taină sub bolți
necunoscute de cei rămași afară;
o, razele se-mbătau precum strugurii copti,
și-n mine nu se mai făcea seară!

Dealurile lunii

Noaptea, sub dealurile lunii
trupurile țăranilor sânt focuri lungi;
mireasma din lanuri
cu sfială se-apropie.

Îmi citesc linia vieții în palmele lor –
prin lumina aceea exist.

Parcă ne-am scälda în arome. Cald
se-arată pământul de lângă mâini
îngropat voi fi odată acolo
cu pânza de mireasmă pe față.

Vânătoare antică

Ucideam timpul. Câinii lui Acteon
duceau în auz vânătoarea. Se cânta
cu glasuri necunoscute.
Ucideam Timpul. Cădeau frunze galbene –
surâsuri fără ardere;
Timpul și bucuria –
falsă vânătoare;
eram în capcanele galbene.

Auzeam, auzeam în seară, târziu,
câinii lui Acteon alergând după umbre
și bucuria stingându-se:

toamna am căutat posibilul Drum.

Îmbătat de un gând
am ajuns –
câinii lui Acteon
mușcati de dolii
cu gurile pline de vânt.

Oh! câinii,
luptele lor, visarea,

câinii lui Acteon
abia auzind
vânătoarea!

Când ora

Când ora șterge vechi contururi
când toate sunetele tac,
Când gura morții obosește
și se ascunde într-un mac;
când vin secundele nervoase
și ne izbesc precum un șpan,
când oboseala intră-n case
ca un necruțător dușman,
când pasărea își uită cuibul
și zborul pulbere se face,
când prin morminte ară plugul
unor barbari ce vin încoace
din neguri grele și din haos,
suflete unde afli pace,
și cine-ți dă caldul repaos?

Autoportret

Bătrân ursuz, rar vizitat
de bogate cupe cu vin,
mă văd chemând pe înserat,
Orele grele de venin.
Pe frunte razele se-adună
în riduri aspre, sculpturale,
și am prietenă doar Luna
și umbre calme lovind dale.
Pândesc, nu o tânără pradă,
ci ora care intră-n doliu
și-n sufletu-mi aud zăpadă...

Demult, demult eu nu mai sânt
întreagă linie de forță,
ci mă lupt cum în asprul vânt
o neliniștitoare torță.
Veni-vor alții, și cu pietre
în sufletul meu vor lovi,
și ca Iisus, arzând de sete,
în ora neagră m-oi zidi!

Strigându-i timpului

Strigându-i Timpului: „Acum
e clipa să mă urci la cer” –
simțeam în tălpile desculțe
cum intră pământul și cheamă
întregul chip:
și-orbit de ură
precum noaptea lui Oedip,
în suflet n-am găsit măsură
și echilibru; Eram țipăt –
de parcă mă loveau cu pietre,
și n-am putut să strig: „mi-e sete
de Ora ce-mi va da contur”.
Eram un pelerin impur –
ce nu se vindecă nicicând
se vede Mecca de azur.
Eram pământ, numai pământ!

Invocația lui Anteu

Intră pământule-n mine!
Toate nevăzutele flăcări să-mi pătrundă ființa.
Fixându-mă-n sufletul tău
Nu voi mai cunoaște moarte.
Numai sămânță în naștere să fiu –
Reînviind din propria-mi lumină,
Pe care o investești cu nemoarte.

Pământule: tată și născătoare,
principe și aromă,
sânge născând țipete de copii,
linie neșovăitoare-n clipa
nașterii mele –
bucuria de a mă încadra-n tine
ca atomii focului de metal,
nezdruncinat de seismele neliniștii,
e legătură neruptă.
Firul ombilical între tine
și propria-mi ființă.

De-acum nu voi mai cunoaște moartea.

Marea în tanka și haiku

Cobor muntele
spre stepa fără sfârșit
până mă bucur
într-un fel copilăresc
de marea în furtună

*

Din largul mării
vine furtuna vuind
peste dunele
de nisip ale plajei
fără urme de păsări

*

Între doi nouri
explodând în lumină
deasupra mării
vinate mă privește
însăpăimântat Dumnezeu

*

La umbra albă
a falezei de calcar
discutăm noaptea
despre lămpașe stinse
și alte constelații

*

Asediază
țărmul vânturi sărate
și valuri vuind –
dintr-o stâncă în alta
liniștit număr pașii

*

Uneori zărand
în oglindă un obraz
boțit și aspru –
cine-i acest evadat
din toate furtunile

*

Noapte prea lungă
pentru a nu medita
la foarte puțin –
oceanul în furtună
numit o viață de om

*

Mort albatrosul –
țipă deasupra bălții
pescărușul viu

*

Pe-un țărm cu miros
de alge și scoici moarte –
eternitatea

*

Mare în reflux –
pe țărm culegătorul de scoici
nu strigă

*

Plop fără frunze –
se fisurează luna
dincolo de crengi

*

Satul așteaptă
cu lămpile aprinse –
furtună în larg

*

Viață de erou –
după furtună încă
un albatros mort

*

Mare-n furtună –
liniște-n cimitirul
marinarilor

Autoportret, zilnic, în oglinda concavă

Luni îmi plouă, marți îmi ninge, miercuri nu îmi mai ajunge
nici să trag un strop de fum. Sunt bezmetic...! Nici n-am cum
să fiu altul zi de zi. Sunt așa de când mă știu.
Merg pe gard, de drum mă *țiu*, dau cu vaca-ntr-o căciulă...
Niciun latră nu mă câine.
Sunt pe jumătate bun. Doar să beau.
Să-njur. Să fur.
Urlu, când nu spun nimic. Tac, când am ceva de zis.
Mă-mpiedic de neteziș. Merg pe stradă pe furiș.

...Îmi e bine-n ascunziș.

Fetele nu-mi dau târcoale. Geaba le curtez cu jale ziua-ntreagă,
noaptea toată. Scui-pă când mă văd la poartă.
Femei n-am avut de-un veac. Sparg semințe de dovleac...

Pentru toate am un leac.

Merg în mâini. Și dau în gropi. Lângă pat îmi stau doi popi.
Asta, joi. Căci, mai apoi - vinerea, cum ar veni,
aș sorbi șase fântâni. Grase. Doldora de vin –
nici dulce și nici pelin;
tocmai bun de uns un urs pe tăciunii din prundiș.
Noaptea sforăi ca nebunul. Poți să mori. Să dai cu tunul...
Nici dacă te-ai ofilit, n-ai să vezi că m-am trezit.

Doamne, mare-ți e puterea...! Pierd la joc toată averea,
sâmbăta, când ziua-i sfântă. Îmi rămâne o ciosvârtă
și-o dau, generos, la câini, să-i păzească pe stăpâni.

Dorm înfășurat în steag. Și-mi fac cruce cu-un toiag,
cum cad zorii-n brânci, sub stea.
Dragă-mi e duminica:
aș dormi și aș tot bea iadul din privirea ta.
Doar la asta mă pricep: să sparg bani, să plâng, să crăp –

mă cred cel mai înțelept...
Și dispar, diavol deștept, sub o mantie de crep.
Să nu zici că nu ți-am spus...!

– Du-te...! Du-te...!

...Și m-am dus!

Du-te acasă, ai copii de crescut

Privesc în mine până când mă copleșește frica.
Înăuntru locuiește altcineva: cel care doarme-n picioare
pe trei anotimpuri deodată, cu joia deschisă spre marți
cu atlantida furată, strecurată sub apă –
cum s-ar zice, un flutură vânt, un om de nimica.
Îl cunosc și nu prea. Călărește o stea și își înșeală, de zor,
cu umbra din nori, ibovnica.

Fiorii se adună în stoluri. Pofte înșelătoare stârnesc.
Doamne, trimite-mi duhul vameș la poli și dă-mi să îmbrac
straiul ceresc!
Fă-mă un fulg zgribulit de nea, sau mai bine, fă-mă –
cum voia îți e – , un nasture strâmb la butoniera ta.

Ca într-o grotă sărăcăcioasă și rea privesc resemnat...
Moartea joacă șotron printre meri, în grădină!
Trăiesc pentru azi lumânarea de ieri. Pentru mâine
îmi cumpăr un înger ratat,
cu care să-mpart, pahar cu pahar, rachiul de glicină.
„Du-te acasă – îmi șoptește Măria Sa, bosumflată – ,
ai copii de crescut: un băiat răsfățat și o zână de fată.
Spune-le povești până în zori, apoi primenește-te
și trage niște sfori. Le trebuie casă și loc pentru joacă.
Nu umbla teleleu.
Mergi și te roagă. Lui Dumnezeu sau, mai bine,
roagă-te mie.
Niciodată nu știi când îți trebuie o lamă de coasă
sau un pumn de leșie.
Poate, vreodată – naiba mai știe! – îmi vei scrie cu năduf,
pe drujbă,
un vers banal sau o nenorocită de poezie.
Pune-te bine cu mine, curtează-mă ca pe o ispită voinică.
Pot să fiu drăgăstoasă.
Mânioasă din fire, nu dau la o parte
nici noapte, nici zi din iubire. De îngeri n-am frică.
Vino oricând îți e dor. Strânge-mă în brațe până când mor...
Pe umeri, de vrei, mă ridică.
Și du-mă de-aici, până viața ta și a mea nu se strică.”

Privesc în mine liniștit, fără prejudecăți, chiar resemnat.
În grădină, Moartea joacă șotron printre meri.
Trăiesc, azi, lumânarea de ieri. Pentru mâine
îmi cumpăr un înger ratat cu care să-mpart, pahar cu pahar,
rachiul de glicină amar.

Champs Elisee

Of, Doamne, în arterele mele s-a cuibărit o furtună.
A descălecat riguros și s-a apucat cu nesimțire de treabă,
ca și când sufletul meu ar fi fost un ogor părăsit
scos la mezat pe tarabă.
Nu m-a curtat,
nu m-a ntrebat cine pe cine însoțește la capăt de drum;
a dat ordine scurte:
să i se încarce acareturile și să mă descânte,
să scoată din mine curatul afară.
A deschis apoi și o școală.
Ea: profesor distins.
Eu: elev silitor.
Ulterior, am semnat un contract: să-i fiu, până mor,
ucenic devotat.
M-a învățat, să zicem, de toate, așa cum scrie la carte.
Nu a lăsat să îi scape nimic.
Cât a fost de pitic,
timpul a crescut și a zburat insolent. Discret mi-a spălat
cântecele și-n locul lor a instalat un dor ordinar, chiar infect,
de luptă barbară cu orgiile isterice date în boală.
Pofta mea se simțea împlinită, pot vorbi chiar de răsfăț;
Nu mi-a șuiert niciodată prin creier că orice învăț
ar putea avea și dezmăț. Și asta înseamnă cădere.
Pierderea sinelui. A firii. A mierii scursă-n dispreț.
Am huzurit în ospete bizare,
cu femei ordinare mi-am făcut detestabil de cap,
mi-am arătat mușchii la muște,
am furat,
am mușcat,
prin cârciumi infecte m-am bătut cu golani,
am dat foc la spital,
în pușcării m-am cazat și chiar am nimicit un porcar,
iar când a fost să mă împac cu mine, mi-a crescut pe chip
un munte aluvionos de rușine.

La început a fost minunat. După aceea s-a întunecat!
O, ea era o femeie frumoasă.
Înaltă.
Zglobie.
Chiar vanitoasă.
Era visul pe care îl aveam noapte de noapte.

Iar când a venit,
somnia nu mi s-a mai lipit niciodată de pleoape.
Mi s-a dăruit într-o floare de scrum.
Avea mâini de cetină verde
și trup de mănăstire proaspăt zidită.
Eu miroseam a salcâm. Ea mirosea a veveriță neadormită.
Mă închinam ei și-i aduceam ofrande unui zeu inventat.
Viața îmi era osândită la plăceri izvorâte din grații,
pe care doar pirații le aveau în vis, uneori.
Odată,
cineva s-a ascuns în țipătul unei viori
și a dat în vileag lecția 87,
unde sufletul se desparte strategic de trup.
Unde moartea ia totul,
iar viața, ce mai rămâne sub cric: radiosul nimic.
A fost nebunie totală. S-a bulucit lumea la școală,
să se înscrie ca discipoli ai ei.
Însă,
când nu a mai fost bucurie s-a deslănțuit furia în floarea de tei.
Plângeri pluteau pe alei, tristeți sprijineau nălucile învinse.
Pereții picau de pe vorbele scrise.
Era, oare, drept? mă întreb retoric și tac.
Viața mea, înfășurată colac, a fost schimbată în iarmaroc
pe viermele chefliu din fântână.

Doamne, te rog, trimite-mi cu poșta rapidă o altă furtună...!

Nebunia stă la mansardă

De o vreme, locuiesc în balcon.
Nebunia stă, huzurind, la mansardă.
Când o privesc îmi vine să mor. Doamne, ce frumusețe
mi se arată...!
Are o pleoapă de nalbă amirosind a gudron,
cealaltă e gata să soarbă murirea tulburată din somn.
Trupul i se leagănă-n vânt.
Pletele îi sunt de pământ.
Mersul de ape.
Dimineața și seara servim împreună, pe latura bună,
anii mei la cuptor.
Pe latura rea, când nu mai poate de dor, luăm masa
într-o furtună. Altminteri, prânzim din urciur.
Aleii și-alelei, cât îi sunt de aproape,
că inima mea cu inima ei bate...!
Când o ating, țipă în ea o cățea.
Când o las, îi fierbe înăuntru o bombă cu gaz.
Dar fiindcă o îndrăgesc,
îi dăruiesc universul într-un sâmbur de prună.
Și plămuirea din stele. Și paradisul din lună.

O, doamne în curând o să mă ia de bărbat!
Până atunci viețuim separat: eu într-un leș, ea în minciună.

Cu viul semnez. Pe viscol mă jur...!

Dacă ai plecat, de mine nu-ntreba;
mi-e totuna dacă mă îndrăgește furtuna sau huma.
Altfel,
trăiesc o dezordine sânguincioasă:
încurc mereu viața ta cu însăși viața noastră.
Bezmetic cum sunt,
nu aș ști că încet și hulpav mă afund în pământ.
Isterici și clarvăzători,
greierii își smulg țipătul și îl îngroapă în lună.
Viermii oftează. Intră în criză. Și stârnesc o furtună.
Cu disperare îmi vor carnea
care încă - vă jur! este trează. Visează...

Am tot timpul să mor. Să trăiesc am încă pe-atât.
De aceea nu mă grăbesc să ies la liman.
Sunt gata de zbor. Sufletu-mi duhnește a parfum de afine.
De bine ce-mi este,
bubele rele se mărită cu mine. Chiar mă iubesc.
Numai să vreau, ating ce-mi doresc. Pot fi o oră șaman,
iar alta apaș. Când țărâna mă soarbe, mă cred la oraș.
Bogații - nu mă plâng!- am cu toptanul.
În casa mea, nimicul mustește și crește cât malul.
Deschid ochii și văd cum huzurește, fioros, bărăganul.
De-aș căra an de an și tot mi-ar rămâne
azi de-un chiolhan, mâine de-un bal. Sunt ferice, vă spun.
Cu mâna pe viscol semnez. Și mă jur...!

Încet și sigur mă afund în pământ. Înfloresc și mă scutur.
Ca bobul de mei. Ca pana de vultur.
Pe toate, câte mai văd, le trăiesc la trecut.
Aud muzica morții cum surpă feciori. Îi ascult simfonia
și simt cum plutesc printre nori, de-a valma,
provocatoare femei, îngeri suavi și pateticii zmei.
De urmări nu am teamă.
La spate le dau, cum făcea mama cu grijile ei. Cum îi faci tu
celui care veșnic te cheamă.

Dacă ai plecat, de mine nu-ntreba;
mi-e totuna dacă înflorește salcâmul sau dacă moartea
trage cu sărg viața mea la rindea.
Dintre toate acestea nimic n-ar conta. Atât doar îți spun:
Acum sunt ferice!
Cu viul semnez. Pe viscol mă jur, frumoasa mea Euridice

Sunt obosit. De moarte mi-e sete...

Vremea mea s-a terminat...
A venit apa și mi-a spălat urmele seci;
a prins în copci zorile de nopți și mi-a bandajat ochii
cu propriile-mi cuvinte,
să nu mă orbească întunericul și să nu mi-o ia înainte
haita instinctelor bete.

Viața mi s-a subțiat.
Nu mai sunt stăpânul timpului meu.
Mi-au sărit în spate zăpezile albastre, mi-au concediat
sângele din artere și i-au pus rațiunii restricție la stele.
Mercenari, tocmiți de gurile prin care viermii vin să colinde,
au legat cu păsări amiaza de pat,
mi-au încărcat umbra într-un camion depravat,
și mi-au deșertat sufletul sub un mal de iluzii perfide.

Sunt obosit. De moarte mi-e sete. Fugiți de aici, gânduri șirete!

De m-aș întinde, nu m-aș mai ridica.
Stau în picioare și aștept pe cineva să-mi văruiască destinul răvășit.
Nu mai pot ține timpul în loc. Nu mai pot. S-a sfârșit...

Un ornic de ceață m-a anunțat că nu o să mai fie dimineață.

ANCA LETIȚIA PROVIAN

Ispahan

Stai înaintea mea,
proaspătă, roză...

Zmeura uriașă îți șade pe creștet
amintind de scena titană în care
o domniță prea Rose
coborî din mașină în noiembrie, iarna
cu o prea mare pălărie albă-mov dungată.

Vei fi fost altădată
o făptură persană, unduindu-ți
prea rară pana de trandafir...

Ești toată migdală și pudră,
iar buzele tale păstrează răcoarea,
parfumul, tăria fructată de litchi...

În așternuturi stai încă acoperită,
suavă, cu trupul tău tandru,
până când sub petală vei fi toată privită,
gustată, iubită odată cu zâmbetul cast...

Esfahān nesf-e jahān ast.

Poem pe spatele Juliettei Binoche

Sunt cel născut de ziua brichetei.
Cel care pășește sub burțile albastre ale pescărușilor noaptea,
Cărându-și viața ca un geamantan după el.
Sunt tristul, măhnitul, prinț al șoselei

Sunt cel care pășește în spatele tău,
Sunt unicul, marele, culpabilul strigăt,
în care crepusculul d'april se-nfășură greu.

Urmărindu-ți umbra, trecătoarea, pe care iubesc să o calc,
Mă înscriu în coapsa ta dreaptă,
Coapsa ta de femeie tandră și coaptă, bună de iubit, cu trup de șarpe.

Obrazul tău formează structura vieții mele,
Pe spatele tău traversez deșerturi și oaze,
Mă agăț de alunițele tale ca de pietrele de la Mecca,
Și aștept fiecare drum spre trupul tău cu ardoarea pelerinului
Care își pune speranța izbăvirii în ritual.

Aș vrea să îmi scriu propriul poem,
Să mă întind pe toată suprafața șoselei și să devin unul cu strada.
Totuși, din rușine, din rațiune și mai ales pentru că circumstanțele îmi cer
asta,
Mă resemnez și mă întind pe spatele Juliettei Binoche,
femeia de pe afiș: gura delicioasă a unei amante dezirabile.
În fața cinematecii, întocmesc poemul ăsta vag,
Cuvintele dispersate căpătă formă în trecerea ta pe sub ochii mei.
Înainte ca totul să devină prea dezarticulat,
Un poem crăpat și răgușit, mereu ție, trecătoarea, ți se închină.

España

A trăi prin cuvintele celor din proximitate.

Spania:
o felie translucidă de jamon rubiniu,
marmelada de portocale amare din El Corte Inglés,
autogara din Sevilla, când temperatura ajunge la 40 grade.

Gran Via madrilenă pe care aluneci cu febrilitate,
țintuindu-ți ochii de statuia lui Hermes de-aramă.

Ești un poem scris într-un net café pe o stradă pietruită,
cu umbra în suflet coborând și lășându-se
sau lumina lichidă, blândă, curgătoare...

Cu elitrele albe

Fugi și ascunde-te, micule gândac de bucătărie cu carapace rotundă.
În seara asta nimeni nu te va călca strivindu-te de pardoseala cea rece.
Nu tu ai fost în gândurile marelui scarabeu emailat de pe trotuarul pe lângă
care 336 trece în fugă.
Nu te-ai urcat pe fustele crețe, nici în șorțurile ușoare de pânză alburie
ale țigăncilor adormite în seara de iarnă, cu cești de cafele-aburinde.
Tu ai fost luminat de luna ta dragă, eclipsa ți-a atins elitrele, colorându-te-n
galben și ocră, în rugina tomberonului care-a luat foc.
Ai mai umblat pe vârful pantofului de mireasă într-o amiază de vară, dorind
să rămâi o broderie pe veci a condurului ei.

Ai fost la examene multe, în săli și-amfiteatre, pipăind tensiunea studentelor toate.

La Litere-ai mers, în subsoluri și umbre, pe tomuri murdare, prăfoase și surde.

Ai mers multe mile, trecând fin sub stele, ai fost la putere timp vreo 50 de file...

Ai stat mult pe ziduri, tot privind alte fapte și spinările oamenilor.

Acum te ascunde sub a imperiului mască, lângă chiuveta din bucătărie, unde aroma cafelei va pluti azi și mâine...

Sunt gândacul de bucătărie pe care nu-l iubește nimeni și care a traversat în grabă suprafața argintie a blatului chiuvetei

Pereții visului sunt cei între care mă trezesc dis-de-dimineață, mă zvârcolesc, dau din picioare și îmi simt umerii amorțiți, brațele grele, gura însetată, și mintea frântă după peregrinările nesfârșite. Eu sunt cea născută în depărtări, sunt fata din depărtare cu viziuni astrale.

Cea care închină ode automatelor de cafea, ceai și ciocolată caldă,
Cea care a gustat toate aromele de la capătul holului,
Cea care a așteptat ca el să revină din lume cu pletele sale de aramă.

În zahărul care adastă pe fundul paharului maro de plastic în două nuanțe,
se consumă orele în facultate.

Mă gândeam că inima de pluș în jurul căreia se înnodase un fir lung de păr
castaniu, ar fi putut fi a scriitoarei Simonetta, cea care mă încuraja să scriu...

Aud respirația ușilor, umflându-și pântecul lemnos, și dincolo ascult
zgomote fojgăitoare, târâitoare.

Rămăsesem în lift de unde auzeam cum ușile respiră și își umflă pantecele
răcoroase cu vene lemnoase

Fraze găsite pe o franzelă pe lună.

Și lacrimile sale erau perle.

Aș vrea uneori să pot xeroxa covrigii și printa ca să ne ajungă tuturor.

Covrigi pentru umanitate așa cum este plăcerea mea de a scrie astă-seară.

Neîncrederea are gustul murdăriei de argint, sunet de pahar cu buză spartă.

Aș vrea să îmi spui cine sunt.

Viziunea mea cu Luca Pacciolli îmbrăcat în haină renescentistă, brocart de
atlas albastru

În final sunt bomboana de migdală cu glazură de ciocolată din buzunarul
stâng al paltonului gri și... palma mică a iubitei tale mă atinge întâmplător
când își încălzește degetele în căușul palmei tale.

Lifting and descending drops

Picături elastice căzând în gol de la aparatul de aer condiționat, prelingându-se pe perețele zgrunțuros, umezind în căderea lor, betonul de culoarea prunei prăfuite. O baltă formată de picăturile în cădere liberă stă ca măturie: un mormânt umed.

În spatele umbros al Poliției Capitalei zac nenumărate vieți curmate de picături, morminte peste care trecătorii se grăbesc fără să le remarce, fugind din calea lor din teama de a nu fi stropiți sau picurați pe creștete cu senzația insuportabilă a unei sulițe de argint.

Picăturile cad pe spatele tare și curbat al dealului, căderile lor repetate au format zbârcituri, adâncituri, răni nenumărate, mustind în asfalt, săltând și desprinzându-se apoi în alți stropi minusculi care nimeresc în ochii lucitori ai pisicilor, întărâtându-le.

Picăturile mor... În scurtimea vieții lor care se numără în nanosecunde privesc cum bărbaiții se uită întâi la femeile cu coapse delicioase apoi la înghețatele de vanilie în cornet crocant. Stropii se joacă făcând salturi temerare, multiplicându-se, despărțiți din corpul picăturilor-mame.

Trupurile lor sunt atrase de asfalt și doar cele fericite ating pielea netedă a magazinului Victoria prelungindu-și iluzoriu viața, frecându-se și coborând uneori pe geamuri, pe ușile de lemn de culoarea mierii ale magaziei și uneori pe buza inferioară a unei trecătoare grăbite.

Poem găsit într-o rodie

Îmi scriu numele în cel mai îndepărtat loc al pământului, pe marginea albă a paginii.

S-a spart poemul și sunetele lui se închid, urcând și coborând în mișcări lente, înfrigate;

Mă ascund într-un sâmbure de avocado, în pulberea de greieri pisați care va fi gustul verii.

Un curent te trage în poemul ăsta fisurat cu oasele ivorii ale cuvintelor.

Aici, argali cu ochi de smalt îți urmăresc gesturile.

Aici, un mare copac crește din pantoful meu stâng, se înalță către tine, căutând cu ramurile, o îmbrățișare.

Din incantațiile acestui poem cu suflet adânc, cu pleoape crăpate, te voi recompune.

Iar tu vei vedea umărul de umbră albastră a înserării.

Poem crăpat

Acest poem lovit, crăpat, vântat,
secat de suflu, de viață,
deschis ca o rană care ustură
la cel mai mic contact cu aerul.

Acest poem bătrân, cu brațe grele
în care s-a adunat toată osteneala,
cu cearcăne și riduri de expresie.

Citește-l înainte de a adormi,
citește-l când te scarpini
sau când ești plictisit.

Dar mai ales când ploaia
își întinde trupul, dezbrăcând
pielea unui suflet nud,
vânăț și chircit.

Citește-l înainte să adormi,
când somnul ți se încurcă-n gene.

Mss Marmalade...

Cu buza tremurând, Mss Marmalade savurează magiunul rămas pe gura
borcanului de Topoloveni. Murmură cuvintele unui cântec:

„Sufletul caută,
se urcă în rotocoale
deșirându-se precum scara rulată de la metrou.
Mângâieri sterile împrejurul lui,
Sufletul e o bucată de chips
crocantă, sărată
pe care o spargi între dinți.
Iar îmbrățișările-cleioase ca dulceața de gutui.”

Apoi Mss Marmalade unse lasciv o bucată de lipie cu magiun, își înfipse
dinții și mușcă.

Givenchy eaudemoiselle

A venit vremea să îmi aștern din nou trupul aici. Trupul meu de douăzeci-și-doi
de ani îmbrăcat într-o rochie roșie cu model: multe fetițe înlănțuite, ținându-se
de mână, privind cu ochi diabolici ceea ce se învârte în jur.
Fetițele îmi șoptesc cuvinte cu voce stringentă, și își întind mânuțele să
apuce viața.

Zece aprilie.

Vântul îmi suflă în ochi, îmi piaptână părul, redă fluiditate mișcărilor
trupului meu

E nevoie de o simplă aromă - cea amăruie - mirosul greu al întunericului din
cafenele și cluburile în care am poposit uneori cu sentimentul deșertăciunii în

suflet. Mă alegeți cuvinte, mă împresurați și purtați-mi infinita bucurie de a fi, infinita teamă de a exista.

Am coborât după gustul dulce al napolitanelor poloneze, am auzit râsetele din pasajul cu acoperiș de sticlă galbenă, râsete viscerale, și m-am simțit brusc, liberă.

Mi-am amintit că în suflet mai cresc, uneori, flori, mult mai rar decât ramurile înflorite care mă năpădesc pe dinăuntru.

Cum voi uita porumbelul golit de viață de pe strada Academiei?

Viscerele sale în care nimeni nu mai deslușește viitorul, ci aduc oroarea într-o dimineață în drum spre facultate.

Bucuria: un covrig cu susan adăpostit în rotunjimea rucsacului, o mostră de parfum,

glasul pur de la capătul telefonului în care auzi un zâmbet, privirea profesorului în sala undeva la mansardă, mult prea încăpătoare pentru câțiva studenți, drumul cu castani pe bd. Magheru, singurătatea împlinită cu o carte în mână. Liniștea, mereu liniștea.

SUZAN MEHMET

Sophia

(fragmente)

*

După câteva ceasuri petrecute cu Carol, e drept, printre rafturile unui magazin, și apoi scurt, la o cafenea, Maia avea în minte o mulțime de gânduri confuze. Era clar că-l plăcea. Însă felul lui cald, împăciuitoare și cuminte o agasa teribil. O agasa chiar și felul în care arăta, scund, cu un pic de burtică și cu buzele senzuale și groase, întocmai ca ale unei femei. Evident că nu putea înțelege de ce un bărbat, până la urmă obișnuit, cum era el, își permite să ignore, aproape ostentativ, senzualitatea ei persuasivă.

Deși nu depășise încă faza flirturilor copilărești, știind, în privința intimității, doar jocul ațâțător al atingerilor obraznice din adolescență, fata nutrea deja planuri mari de asediu, știind că nimeni, dar absolut nimeni nu se poate opune imboldului natural. Se gândi apoi, cu mintea ei de femeie încă nenăscută, că va trebui să-l provoace cumva, să-l facă să reacționeze instinctiv, la limita controlului, în așa fel încât să nu-i mai poată refuza nimic. Orice i-ar cere.

Apoi i se făcu ciudă că-l place. Jurase cândva, după o poveste urâtă trăită în vremea liceului, că nu se va îndrăgosti niciodată. Ba chiar i se părea prostesc și stupid felul cum pretind oamenii că se atașează iremediabil de o altă persoană, știind, din discuțiile ocazionale cu tatăl ei, că iubirea există doar pentru naivi și pentru nebuni.

Pentru siguranța ei, cu un an și ceva în urmă, părinții fuseseră nevoiți să solicite Poliției un ordin de restricție împotriva fiului unui politician din oraș. Vlad, un tânăr de 24 de ani, care cocheta cu lumea interlopă, făcuse pentru Maia o pasiune furibundă, nestăpânită, până la aberație și obsesie. Cam de la 16 ani, Maia s-a tot văzut cu el la scara blocului, apoi în parcul din apropiere, iar uneori, fără știrea alor ei, deci pe ascuns, chiar și la ea în cameră. Neștiutoare și mult prea necoptă pentru o relație serioasă, fata l-a adus treptat la paroxism, jucându-se, la fel cum intenționa și acum, cu sentimentele și chiar cu simțurile băiatului.

Când stăteau pe afară, Vlad era destul de liniștit în preajma ei, deși se întâlnea uneori, acolo, în cartier, cu tot felul de personaje dubioase. Singurele manifestări de furie apăreau atunci când vreun neavenit pripășit prin zonă încerca să-i atragă atenția fetei sau să-i spună vreo vorbă cu subînțeles.

Pumnul lui pornea atunci fără niciun avertisment, iar pretendentul pleca în mai puțin de trei minute cu o buză spartă, cu dinții rupți sau cu vreo coastă fisurată. Maia se supăra tot timpul pe el și pleca în casă, însă Vlad o suna imediat, cerându-și scuze, aproape plângând și spunându-i că nu se va mai repeta. Însă cu prima ocazie, reacția lui era aceeași.

Sigur, de multe ori, dintr-un fel de lene a minții, obișnuința devine mai puternică decât adevărul evident, amortind cumva impulsurile spre o schimbare imperios necesară și obligatorie. Așa că Maia a stat în această poveste mai mult decât era necesar pentru simplul fapt că Vlad, genul de frumusețe masculină diavolească, îi era drag din inerție. Atunci când fata a ajuns în ultimul an de liceu și a început pregătirea pentru Bac și pentru facultate, lucrurile au început să se inflameze. Pentru că se vedeau din ce în ce mai rar, Vlad a intrat treptat în zona cu turbulențe a propriei minți, acuzând-o că sigur umblă cu altul și spunându-i furios că o să-i termine pe amândoi. Degeaba încerca să-i explice Maia că e ocupată cu învățatul și că e un an foarte important și dificil pentru ea. Băiatul începuse să devină violent chiar și cu cea pe care pretindea că o iubește. De câteva ori, o așteptase ascuns sub scara blocului, cu gândul să o surprindă când vine acasă cu celălalt, prietenul imaginar. Evident, de fiecare dată Maia apărea singură, obosită după orele de meditație de la școală și din ce în ce mai speriată de reacțiile lui nebunești. După ce o smucea de câteva ori de braț, întrebând isteric unde și cu cine a fost, o lua în brațe ca un apucat și o strângea mai, mai să o strivească: „Să nu mă părăsești, iubita mea! Frumoasa mea! Dragostea mea! Îmi pierd mințile dacă mă lași! Și nu știu ce fac, crede-mă!” Cam așa au trecut vreo patru luni, timp în care fata, din ce în ce mai speriată, începuse să se închidă în cameră după astfel de episoade și să plângă ore în șir. Seara, când veneau ai ei, ieșea uneori cu ochii înroșiți și se scuza spunând că nu poate mânca pentru că este epuizată de oboseală.

Într-o zi, însă, Radu Dinescu a venit acasă mai devreme decât de obicei și i-a surprins pe scara blocului, certându-se. Vlad, ținând-o aprig cu mâna de braț, Maia tot zbătându-se să scape din strânsoare. „Ai fix cinci secunde să ieși. Inutil să-ți spun că nu vreau să te mai văd niciodată în preajma ei” a tunat bărbatul cu o voce și o privire mai mult decât convingătoare. Apoi și-a luat copilul în brațe și au urcat.

„Nu te întreb nimic, Maia, deși sunt tatăl tău și ar fi trebuit să-mi spui că ai probleme. Îți cer doar să nu te mai vezi cu neno...cu persoana asta”.

Maia a plâns tăcut în brațele lui. Din când în când, ofta adânc de parcă nu-i ajungea aerul. Peste o vreme, când s-a mai liniștit un pic, au stat de vorbă, așa cum făceau de obicei. Calmi, fără patimă, spunând doar ce trebuiau să-și spună.

– Te sună mereu după astfel de episoade?

– Totdeauna. Acum știe că ești acasă...

– Uite cum facem. Eu o să vorbesc cu cineva de la Poliție să se înregistreze convorbirile de pe mobilul tău. Apoi, dacă face greșeala să insiste și să te amenințe, o să obținem un ordin de restricție. În rest, o să te duc și o să te aduc de la școală. Dacă apare pe-acolo, mă suni imediat.

Sigur că Vlad a făcut repede „greșeala”, iar Radu Dinescu a depus chiar și o plângere la Poliție, Maia fiind atunci minoră. Câteva luni, de fapt până la absolvire, fata a mers însoțită peste tot, însă un simț, cumva peste celelalte, îi spunea mereu că Vlad e pe undeva, prin preajmă și o privește.

Când a plecat la facultate, s-a mai liniștit. Știa că n-o putea găsi nimeni în ditamai orașul, iar curând scăpă și de senzația chinuitoare că e urmărită de-un nebun. Un nebun pe care chiar îl iubise. Apoi, mediul în care era a ajutat-o să uite destul de repede această întâmplare extrem de neplăcută. A început să iasă cu colegii, a cunoscut oameni mai mult sau mai puțin interesanți, însă normali, dar nu s-a mai legat afectiv de nimeni. Scurtele flirturi studentești nu mergeau mai departe de câteva seri la club, poate o ieșire, două la teatru, un film la Mall și o cină, sau o după-amiază la tenis, în Herăstrău. Aproape toți bărbații cu care intra în contact și-o doreau de parcă era un trofeu, dar ea simțise deja și gustul și prețul inconștienței. Și n-avea niciun gând să repete experiența.

Atentă la fiecare nouă cucerire și hotărâtă să nu mai lase să-i scape lucrurile de sub control, Maia învățase foarte repede cum și ce să zică, cât timp să zâmbescă și cui, când, unde să se uite, cui să se adreseze, direct sau mai subtil, câte cuvinte să spună, despre ce și în ce fel, învățase să fie ironică, cinică, ba chiar și drăguță, fără să ofere și să promită nimic, adică, mai pe scurt, își perfecționase instinctele și își educase mintea ca să se poată proteja.

În ultimele zile, însă, constatase că toate astea nu-i foloseau la nimic. Carol era inofensiv, drăguț peste măsură, cu toate eforturile ei evidente de a-l necăji, pașnic, întocmai ca o domnișoară, foarte atent să nu cumva să o supere și peste toate, bărbat. Poate că într-un fel, Carol avea ceva din blândețea și chibzuința tatălui ei. Și chiar și din acest motiv, putea fi o alegere. Firește, gândea fata, o alegere de-o vară. Trecătoare, tumultoasă și destul de scurtă ca să nu lase urme supărătoare în viața niciunuia dintre ei. În mod surprinzător, însă, bărbatul ăsta născut parcă pentru toate femeile, nu schițase nicio intenție de-a profita de vârtoarea și grațiile tinereții ei. Dimpotrivă. Stătea deoparte, privindu-i frumusețea pe furiș, fără să o atingă, îi căuta prezența ca un școlar de clasa a șaptea, folosind tertipurii banale, și nu-i cerea nimic altceva decât să nu-l uite.

Maia zâmbi șagalnic, cu gândurile colorate de-o poveste care abia începea și căreia, evident, încă nu-i putea ghici consistența. Privi pe fereastră. Deja se înserase, iar printre crengile teiului bătrân din fața casei câteva păsărele gălăgioase se ciorăvăiau insistent și obraznic, amuzând-o. Luă de pe noptieră romanul lui Dickens, cu intenția de-a continua să citească despre aventurile incredibile și destul de triste ale orfanului Oliver Twist. Însă oboseala de peste zi și gândurile amestecate ale serii nu-i dădură răgaz decât pentru câteva pagini. Când Oliver ajunse în sfârșit la Londra, Maia adormi cu cartea deschisă pe față.

*

– Măi, Adelă, tu ai fost fericită cu mine?
– Ce te-a apucat, lancule? se uită femeia mirată la soțul ei. E prea tare cafeaua?

Cei doi soți, care se trezeau de regulă odată cu ivirea zorilor, obișnuiau să stea diminețile în grădină, cam până pe la 9.00, când apărea și Nelu. În tot acest timp, lancu își mânca felia de pâine prăjită cu un pic de dulceață, apoi citea ziarele pe rând și se amuza împreună cu Adela ori de câte ori găsea în presă ceva care merita comentat. Maria le aducea cafeaua și, dacă nu avea

ceva urgent de făcut, stătea și ea tolănită pe unul dintre fotolii, răsfoind revista ei preferată, Men's Healt, la care avocatul îi făcuse, evident, un abonament.

Mărie, te tot zgâiești de ani de zile la pozele alea și nimic!, o tachina lancu când o prindea zâmbind îngândurată și cu privirea pierdută în fotografiile colorate și lucioase din revistă. Nimeni nu înțelegea, la un moment dat, de ce Maria și-a ales, din multitudinea de oferte, exact revista asta care se adresa exclusiv bărbaților. Apoi s-au prins. Publicația era plină de poze cu băieți atletici, cu niște corpuri sculpturale, care îi zâmbeau, probabil, mult mai frumos decât o făcuse vreun cunoscut de-al ei în realitate.

Hai, măi, nene lancule! se apăra femeia ușor jenată. Mă uit și eu, na! Dacă-s frumoși, ce să fac?

Păi găsește-ți unul viu, fată! Te-am trimis în atâtea vacanțe și tu nimic! Ai venit mereu cu mâna-n...tur, singură și odihnită...

Da' ce crezi mata, că dacă îmi plăcea vreunul, refuzam?

Da, cred că refuzai, da. Că tu sigur cauți unu' ca ăia din revistă.

Păi și ce e rău în asta?

Ăia sunt din povești, fată! Și lancu râdea de naivitatea femeii și de aspirațiile ei pur estetice. O să mor și n-o să apuc să te văd așezată la casa ta. Nu că asta n-ar fi casa ta. Da' zic și eu. Să ai și tu un om care să te iubească, să-ți facă doi, trei copii, să vă îngrijești unul de altul și să vă bucurați de viața asta absolut minunată. Că trece, Mărie, de nici nu știi când. Și-o să rămâi singură cuc, în ditamai casa. Și bătrână și urâtă și plictisită. Că atunci n-o să mai vezi să te uiți nici în revistă, râdea lancu de această perspectivă în care, oricum, nu credea.

lancule, potolește-te! îl apostrofa Adela pe un ton blând, pentru că știa obiceiul lui de-a zgândări pe toată lumea, doar așa, pentru că ăsta era felul lui de-a le spune că-i pasă.

Lăsați-l, doamnă Adela, că...

Că ce?, completă lancu momentul de tăcere.

Că vine ea și vremea mea...

Sper. Și sper să fie în viața asta.

Avocatul lancu ținea enorm la Maria. Poate și pentru că, într-un fel, fusese ca și copilul lor. Când au adus-o acasă de la Vărătic, fetița de atunci avea doar 15 ani. În câteva luni au luat-o legal sub tutelă, fără să o înfieze, tocmai ca să-i ofere libertatea de-a alege, apoi au înscris-o la liceu. După absolvire, însă, Maria a refuzat să meargă la facultate, deși avea potențial și absolut toate condițiile să o facă.

Dacă nu vă supărați, aș prefera să stau acasă și să mă ocup de gospodărie. Nu cred că vreau mai mult de atât și aș fi foarte bucuroasă să fac asta pentru că îmi place.

Soții Achim nu s-au opus și au considerat, cum era și firesc, că nu e treaba lor să decidă ce e mai potrivit pentru tânăra care între timp împlinise vârsta majoratului. Iar dacă așa ar fi rămas pe lângă ei, în deplină siguranță, cu atât mai bine. Probabil că Maria a preferat atunci să-și arate recunoștința în acest fel. În plus, era atât de fericită în casa de pe Livezi, încât n-ar fi schimbat acest noroc dumnezeiesc nici în ruptul capului. Așa că destul de repede, ajutată bineînțeles de Adela, fata a preluat majoritatea treburilor casei, devenindu-le indispensabilă.

– Și? Ia zi! Ai fost?

– Ce-ți veni, omule? se încruntă Adela la el.

– Întreb și eu, că văd că ăștia scriu aici că dacă n-ai reușit să-ți faci soția fericită și o întrebi despre asta, ea răspunde repede că da, ca să scape de tine. Deci, e clar, tu n-ai spus nimic.

– Deci? Ești mulțumit?

– Deci da.

Apoi, după ce luă o gură de cafea, se uită contrariat spre Adela.

– Na, că eu am spus „da” din prima! Oare ce înseamnă asta, ă?

lancu se uită pe deasupra ochelarilor în susul și în josul paginii și spuse, fiind în continuare foarte amuzat:

– Ete, despre asta nu scriu nimic ăștia, ai naibii! Și chiar era important.

– Zăpăciturile! Așa îmi ești de drag...

Și Adela se uită lung la el, cu toată dragostea adunată peste ani. Omul ăsta, cu părul complet alb, totdeauna impecabil, nu-i stricase nici măcar o zi din viață. Mereu bine dispus, atent la fiecare gest al ei, sigur pe el, de-o inteligență remarcabilă, lancu era pentru ea tot universul. Singurele momente mai întunecate fuseseră acelea în care au aflat că nu pot avea copii. Dar chiar și atunci, Papi, pentru că așa îl alinta încă din tinerețe, o făcuse să râdă și să înțeleagă că trebuie să iei viața așa cum e ea.

Lasă, mamă, că nu mai e chiar așa de mult până o să dau în mintea copiilor. Iar dacă dăm amândoi, o să ne jucăm împreună. Că doar am mai trecut prin asta și știm. Mai ții minte? Diii, diii mârțoagă, diiii!!! Încotro, domniță? Cum unde, măi, urechiatule? La mamaie!

Adela râse un pic, apoi nu mai păstră pe față decât zâmbetul care devenise trist.

Da, măi, Papi, dar cum o să fie viața fără copilul nostru?

Lungă și frumoasă. Cum altfel?

Și se ținu de cuvânt.

Să fie din cauza pufului?

Ț

deja a doua oară când la o petrecere în noul meu apartament, care a căpătat peste noapte dimensiuni gigantice, cu săli spațioase de primire a oaspeților, cu candelabre aurite, pe care aveam să le descopăr ceva mai târziu, mă droghez cu puf. La început nu e nimeni. E doar liniște scăldată într-o lumină semi-obscură, caldă și primitoare. Nu se întâmplă nimic deosebit. Îmi aștept invitații și mă plimb prin camerele mobilate cu bun gust. În capătul coridorului lung îmi întâlnesc verișoara. Ea ocupă două camere în acest apartament al meu, care la prima vedere pare proaspăt renovat și nelocuit. Doar ce a născut un copil dolofan și-mi arată minunea de patru kilograme jumate. Stăm un răstimp de vorbă pentru că nu ne-am văzut demult. O văd frumoasă și bună. O văd fericită și iubitoare. Nu am cum să știu cum mă vede ea sau dacă mă vede. În momentul în care mă apropiu de bebeluș să-l privesc, să-l alint, deși nu are decât o lună jumate, el mă întreabă ce facem. Îi răspund fără să mă surprindă faptul că poate vorbi deja: „Stăm și noi de vorbă.”, după care mă binecuvântează cu mânuța lui dolofană și adoarme aproape instantaneu la loc. Verișoara mea obosește repede și vrea să se retragă. O înțeleg și ne despărțim. Îmi continuu plimbarea prin camere în vreme ce încă îmi aștept musafirii. După câțiva pași pe coridorul lung, al cărui capăt nu-l pot zări, apare în cadru sora mea: nici pe ea nu am mai văzut-o demult. E schimbată. Adică e mai frumoasă, mai cuminte, mai cucernică decât în momentele ei cele mai bune. Dar cucernicia ei ascunde o tristețe nesfârșită, deși nu pot să nu remarc și o bucurie de copil mic pe chipul ei când se apropie cu un soi de mister de mine. Îmi mărturisește că după doi ani de muncă în care nu a fost răsplătită cu niciun ban, în care a studiat pe banii proprii și a trebuit să penduleze între Statele Unite ale Americii și Aromânia, o fundație destul de faimoasă a binevoit în sfârșit să aprecieze munca ei și i-au trimis o scrisoare de acceptare la o bursă „de două milioane cu cântări”. Așa stă scris în acea scrisoare pe care mi-o întinde în față să citesc și eu. Îmi rămân întipărite în minte cele două milioane și acele cântări pe care mi le imaginam cântări ale îngerilor din trâmbițe. Sar în sus de bucurie și o felicit dar ea începe să plângă și-mi spune că are doi copii, că nu-și permite acum așa ceva. Cel mic este un ștrumpf cu capul albastru care merge pe bicicletă de colo colo printre picioarele noastre și care în timpul petrecerii avea să crească și să devină un flăcău în toată firea interesat la modul cel mai serios de artă. Sora mea nu se poate opri din plâns, nu se poate bucura fără rezerve de vestea primită, căci ea renunțase de mult la ideea să-și mai scrie lucrarea de doctorat despre posibilitățile de inventare a unor noi surse de venit.

Se desparte de mine cu lacrimi în ochi și se retrage și ea într-o cameră care trebuie să fi fost undeva foarte bine ascunsă în apartamentul acesta al meu, pentru că pe ea nu aveam s-o mai întâlnesc deloc pe tot parcursul petrecerii, deși voi fi căutat-o de multe ori, prin multe camere, despre a căror existență încă nu aveam habar. Nu pot să nu mă bucur de vestea pe care tocmai mi-a împărtășit-o și mie, gândind că în sfârșit se realizează pe plan profesional cu o temă care va revoluționa gândirea economică.

După aceste două întâlniri cu totul neașteptate, lucrurile încep să se precipite. Port un rucsac în spate în care țin tot felul de obiecte de care aș putea avea nevoie. Dar, la un moment dat, rucsacul meu devine tot mai greu și îmi zic să mai renunț la unele lucruri. Îl deschid și observ că în rucsac căram tot felul de lucruri absolut inutile, care nici măcar nu au un nume, ci doar chip. Doar în buzunarul din față recunosc trei obiecte după nume: sunt trei șiraguri de mătăanii la capătul cărora atârnă câte o cruciuliță. Le pun la loc în rucsac iar restul de obiecte fără nume le așez pe mesele ce se iviseră în lipsa mea în sala de primire a oaspeților. Nu pot spune cu siguranță dacă rucsacul este acum mai ușor sau nu. Îmi dau seama că, în timp ce mă plimbam prin camerele apartamentului sala de oaspeți s-a umplut de tot felul de oameni, pe care nici nu-i cunosc. Vorbesc cu fiecare în parte, uneori legăm discuții aprinse, sunt abordată de tot felul de indivizi, cu toții, fără excepție, artiști, cu toții de o inteligență pe care o remarc, care însă nu mă copleșește. Așa că eu sunt foarte ușoară: zbor de la o masă la alta, de la un grup la altul, schimb partenerii de discuție de parcă aș juca șah la mai multe mese, de fiecare dată făcând mutarea cea mai bună posibilă și în sinea mea sunt un pic dezamăgită că nu găsesc pe nimeni care să-mi fie pe potrivă. Exact în acest moment îmi dau seama că sentimentul pe care-l încerc se poate datora pufului pe care l-am luat înainte de petrecere, deși nu reușesc să-mi amintesc deloc să mă fi drogat cu puf. Cineva îmi spune că puful este proba de a arăta că ești stăpân pe tine, că poți purta discuții lungi și inteligente, și mai ales că poți sta locului. Nu știu dacă să mă încred într-o astfel de opinie și atenția mea este acum îndreptată către un plic important primit de la Școala de Artă. Plicul conține o scrisoare de mulțumire pentru ultimele două lucrări ale mele, premiate. Este vorba de două mănuși din piele, una neagră, cealaltă în două culori, bej și maron, din degetele cărora ies culori din ulei cu care se poate picta direct pe pânză. În plic se află și cele două mănuși și când le scot, lumea se adună în jurul meu să le privească. Cu admirație chiar, câte unii mă întreabă cum funcționează. Dar eu îmi pierd repede interesul pentru mănuși și părăsesc grupul adunat în jurul meu, lăsându-i să le descifreze sensul și valoarea estetică. Îmi încep din nou plimbarea prin apartament. La o privire mai atentă, sala de oaspeți seamănă când cu recepția unui hotel, când cu cea a unei instituții importante de artă. Fetele încep să aranjeze mesele cu fețe de masă albe ca pentru o festivitate importantă, iar băieții poartă din afară câte un etaj dintr-un pom de iarnă auriu. Mă bucur să petrec crăciunul între atâția artiști, și mai ales mă bucur de bradul înalt, elegant și auriu. Dar îmi dau seama că nu poate fi vorba de un brad, ci de o mulțime, de o pădure de brazi aurii, probabil pentru fiecare încăpere câte unul. Deja observ că pe coridor, din loc în loc, este postat câte un brad auriu. Juisez înconjurată de atâta aur, și în același timp constat cu tristețe că, în fond, nu există în acest apartament, la această petrecere ființă omenească cu care să-mi împart bucuria. Nu reușesc să mă lipesc de nimeni. Nimeni nu reușește să se lipească de mine. Sunt ușoară și zbor. Să fie din cauza pufului?

La păscut cu inorogul

(fragmente)

Un joc de lumini și culori cuprinse întreg locașul într-un spectacol aproape nefiresc de frumos, după ce razele soarelui începură să răzbată prin vitraliile ferestrelor.

Îmbrăcat în haine negre, cu epitrahirul strălucind deasupra, părintele Cojoc părea trist, ori mai degrabă nemulțumit. Să fi avut el și alte motive în afara celor legate de răposatul Stere?

Încă nedumerit, Radu rămase în loc, nemișcat, când o mână îl trase de mânecă. Era Mircea Boruz, care voia să-l pună în temă cu ceva.

– Treci încoa'! Știi, a fost ceva bătaie p-aici... Baba aia neagră, Agora, sau cum o mai fi chemând-o, a semănat ceva sămânță de scandal prin biserică. E îmbufnată pe sat, pe măcani, și, mai ales, pe cei care au fost în preajma lui Stelu. A sărit la mine să mă bată, apoi la nebunii de la Căscioieni. Noroc că au priponit-o la timp neamurile, că altminteri ar fi sărit iar pe noi.

– Și Andu...?! – fu îngrijorat Radu.

– Stai liniștit! Uite-l colo, mai în față, lângă nea Aurică Lambă. De el n-a îndrăznit nimeni să se atingă.

– Dar de Afrodița, ea n-a pățit nimic?

– Deocamdată, nu. E-n regulă. Văd că i s-au dat și ceva sarcini, a fost băgată în seamă.

Radu încerca în mintea sa să reconstituie tabloul dezlănțuirii mătușii Agora, când doi inși din față se întoarseră spre el și-l priveau, zâmbindu-i așa cum fac copiii când vor să stabilească legături strânse cu cineva. Erau Marin Pupăză și Titu Măcăneață, la fel de travestiți ca și prima oară când se cunoscuseră. Poate asta era și ținuta, uniforma lor, la care ei țineau atât de mult. Radu le răspunse scurt, printr-o privire plină de amărăciune, după care privi spre preotul care deja ajunsese la sfârșitul slujbei de îngropăciune, la sărutarea icoanei și a crucii de pe pieptul mortului.

– Veniți, fraților, să dăm mortului sărutarea cea de pe urmă, mulțumind lui Dumnezeu, căci acesta a ieșit din rudenii sa, și de groapă se-apropie, nemiîngrijindu-se de cele deșarte și de trupul cel mult-pătitor. Unde sunt acum rudele și prietenii, căci, iată, ne despărțim? Să ne rugăm ca Domnul să-i facă odihnă!

Un plâns general, urmat de sughițuri străbătu biserica de la un capăt la altul și înapoi, unind pentru câteva clipe cele două tabere de măcani și de machedoni care, cu ochii înroșiți de plâns, din când în când își trăgeau nasul sau mai suflau în batistă. Dar nu trecu mult timp că machedonii își aduseră aminte că sunt supărați pe sat, și se separară, făcând un rând numai al lor și trecură în față să-și ia rămas bun de la cel ce le-a fost rudă. Deja răsunau ultimele cânturi:

– Ce este viața noastră? Cu adevărat – floare, abur și rouă de dimineață. Veniți să vedem lămurit în morminte: unde este frumusețea trupului, unde sunt tinerețile? Unde sunt ochii și chipul trupului? Toate s-au vestejit ca iarba, toate au pierit... Veniți, deci, să cădem la Hristos cu lacrimi!

Radu rămase mai în urmă să-și ia adio de la Stelu. Doar pentru asta venise. Îl căută cu privirea printre oameni pe unchiu-su, Niculae Blană, dar află tot de la Mircea Boruz că fusese în prima seară la priveghi, iar rudele lui Stelu nu prea fuseseră încântate să-l primească. Fuse, totuși, mulțumit că-i aprinse o lumânare.

Radu fu printre ultimii care-și luară rămas bun de la prietenul său. Mai rămase să-l conducă pe ultimul drum. Stelu urma să se odihnească alături de părinții săi.

Trupul răposatului fu ridicat și totul părea a se desfășura în voie. Pe rând, lumea ieșea din biserică. Se pregătea iar scena cortegiului.

Radu rămase în spate și urmărea cum se contura scenariul. Alături de el, Mircea Boruz. Lisandru Brătășanu și unchiu-su Aurică Lambă ieșiseră mai devreme din biserică, iar Marin Pupăză și Titu Măcăneață alergau grăbiți și disperăți cu flori de câmp în mâini pentru a fi mai aproape de prietenul lor.

În fruntea cortegiului, purtătorii de steaguri și de coroane multicolore cu mesaje de adio, urmați de Afrodița care, cernită și învăluită în văluri negre, încălțată în sandale cu tocul înalt, ducea coliva, frumos meșterită și împodobită de ea. După Afrodița urmau preotul, dascălul, purtătorii coșciugului cu tot dichisul și apoi rudele răposatului, în frunte cu mătușa Agora care, din ce în ce mai revoltată și mai înfuriată, parcă pleca la luptă. Sabia-i lipsea. Și totuși... avea ceva în mână și mai trimitea din când în când în urma sa priviri vinete, pline de ură și de promisiuni de răzbunare. Pentru ce? Numai ea știa. Minte ei întunecată scornise la repezeală cauzele morții nepotului ei și le făcuse cunoscute printre rude, iar acum purtarea ei părea că prevestește ceva.

În afară de Marin Pupăză și de Titu Măcăneață, care, fără să-și facă probleme, se amestecară cu rudele mortului în spatele coșciugului, ceilalți măcani rămaseră în urmă, păstrând o anumită distanță.

Lungul cortegiu, care părea a nu se mai termina, se încheia cu Ghiocel, care în cămașa lui de înger și târșindu-și papucii lui cam mari, se străduia să țină pasul cu ceilalți.

Radu îl ajunse din urmă, îl luă de mână și încercă să glumească cu el:

– Iar vrei s-alergi și să zbori. Dar ți-ai lăsat din nou aripile acasă, nu-ai așa!?

Ghiocel îl privi nedumerit, cu un zâmbet amar. Nu înțelegea mare lucru. În tot spectacolul acela trist și ciudat, el nu dorea decât să fie copil, să zburde și să-l conducă pe „nenea Stelu” pe un drum luminat de licurici, spre o altă lume mai fericită, spre un castel de aur, de pe tărâmul celălalt. Dar nu înțelegea de ce oamenii trebuiau să fie triști și să plângă în urma sa, în loc să fie fericiți și să se distreze. „Ciudat obicei! Și tocmai acum, când e așa frumos sărbătorit, ca niciodată”, gândea el incurcat.

– Îți pare rău de nenea Stelu, nu-i așa!? – îi încercă Radu sentimentele.
– Da' de ce? – întrebă nelămurit Ghiocel, care tot nu înțelegea mare lucru, deși își cam făcuse stagiul, participând la un număr însemnat de înmormântări.

Lămurit fiind, Radu nu-i dădu nicio explicație și, împreună cu Mircea Boruz, îl priviră cum se arunca cu ochii lucindu-i de bucurie după bănușii din metal.

În scurt timp privirile oamenilor se îndreptară brusc spre coșciug. Acolo, părea că s-ar fi iscat o ceartă, iar preotul își întrerupse cetania. Cineva părea nemulțumit și cerea tot timpul lămuriri, iar acea nemulțumire creștea, creștea și părea să curgă în zeci de reproșuri.

– Da' liniștiți-vă odată, oameni buni! – își rugă mirenii părintele Cojoc, întrerupându-și slujba, după care o reluă.

Nu dură mult și preotul fu din nou nevoit să se oprească, spre a-și liniști „turma”, dar vocea unei femei insista în timp ce coșciugul răposatului fu lăsat jos:

– Din pricina voastră n-a plecat nepotu' la neamurile lui. Voi, numai voi, l-ați oprit și l-ați îmbrobodit. Și tot din vina voastră i-au murit părinții. Huo! Huooooo!

– Huooooooo! – răsunară mai multe voci adunate întruna singură.

– Uite ăsta! El și numai el! – îl arătă cu degetul una dintre femei pe doctorul Alexandru Brătășanu.

– Din cauza lui, tâlharul! – spuse și-o alta, năpustindu-se asupra lui, gâfâind.

La început nici Radu și nici Mircea nu pricepeau ce se întâmpla printre rudele lui Stelu, dar treptat aveau să înțeleagă. Câteva bețe apărură parcă de nicăieri, iar mătușile răposatului se năpustiră pe bietul doctor.

Făcându-și loc printre oameni, Radu alergă spre Andu, pe care loviturile femeilor îl puseră la pământ, iar unchiu-su Aurică Lambă abia de-l mai putea apăra în fața urii și a furiei stârnite.

– Lăsați-l! Ați cășunat ca toantele pe bietul om. Lăsați-l în pace! - striga Aurică, punându-se scut deasupra doctorului.

– Lăsați-l, opriți-vă, muieri fără minte! – încercau bărbații lor să le stăpânească. Nu vedeți că-i bolnav și rănit?

– Staaaaaaati! Opriți-vă, oameni fără de Dumnezeu! – strigă din nou părintele Cojoc, care se urcă pe o stâncă pentru a fi văzut și auzit de tot norodul.

– Opriți-vă, opriți-vă și nu-l mai loviți! – striga Radu, alergând spre locul cu pricina, dar reuși anevoie să-i scoată pe Andu Brătășanu și pe unchiu-su din iadul care se stârnise din senin.

Speriat și grăbit, Aurică Lambă îl târa în grabă pe doctorul care șchiopăta greu pentru a se îndepărta cât mai mult de adunarea belicoasă. Dinspre rudele mortului începură să zboare spre ei pietre ce se găseau din belșug pe canara.

În fruntea răzmeriței, mătușa Agora catapulta cu îndemânare spre cei doi fugari tot ce-i cădea în mână.

– Tâlharule! Și tu, ca și alții, ați adus relele, blestemele și nenorocirile asupra satului ăsta și așa de oameni fără căpătâi. Ne-ai nenorocit nepotul. Huoooo! – striga bătrâna.

Ura și setea de răzbunare îi înnegrise și-i schimonosise chipul. În ea clocotea răul, un rău diavolesc cum numai în iad putea fi. Ochii ei, înroșiți și holbați, vedeau sânge și aproape-i ieșiră din orbite. Și pentru că-l scăpase pe doctor, căuta acum o altă victimă printre mâcanii care se răriseră sau care

stăteau pe margine, privind spre machedonii stârniți și uniți, fără a le trece prin gând să-i sară cuiva în ajutor.

Dintr-o dată, în toată gloata aceea, izbucniră din nou țipete. În preajma coșciugului, cineva, o femeie, țipa cât o ținea gura. Părea că jelește ori că ar cere ajutor. Ceva neclar se petrecea în toată încăierarea și-n zarva stârniță până când, pe deasupra mulțimii, începură să zboare văluri negre și bucăți din rochia până atunci elegantă a Afrodiței.

– Mă omoară, mă omoară! Săriți, oameni buni! Mircea, Mirceaaaa! – striga înspăimântată și disperată Afrodița, căutându-l cu ochii ei îngroziți, ca pe-o ultimă scăpare, pe cel căruia, nu de puține ori, îi oferise clipe de neuitat.

Dar Mircea deja o uitase. Mai ales când vru să-și scape mai ieftin pielea. Cu pașii largi ai picioarelor sale lungi și surd la rugămintele Afrodiței, Mircea fugea la vale, fără a mai privi înapoi.

– Mirceaaaa! Scapă-mă, Mircea! – se auzea din vârful dealului glasul rugător, tânguitor și ascuțit al Afrodiței.

– Huo, golanule și stricature! – o auzi Mircea pe mătușa Agora, în timp ce pietrele de pe canara se rostogoleau la vale, după el.

Câteva îl loviră în plin.

Văzându-și misiunea îndeplinită, Agora își frecă de satisfacție mâinile și, strângând din dinți, se întoarse să mai „cotonogască” ori să mai „strângă de gât” pe cineva. Se năpusti apoi asupra Afrodiței, deja năpădită de femei îndoliate, care-i cărau cu nemiluita lovituri și-i înfipse și ea mâinile ei noduroase în părul roșcat.

– Haaaa, până aici ți-a fost! S-o flocăim ca pe-o pisică în călduri, veni cu o propunere bătrâna.

Biata Afrodița! Deșelată, cu părul vâlvoi, numai într-un furou, care abia se mai ținea pe ea și într-o sanda cu toc, îngrozită și dezamăgită, fugi șchiopătând, gândindu-se că poate veni mai devreme „ziua Judecății de Apoi” aici, pe pământ.

– Haimanau ce ești! O făceai pe sfânta. Ce cauți tu lângă nepotul nostru, printre neamurile noastre? – strigară femeile, oarecum satisfăcute și alungând-o cu pietre, după ce avură grijă să-și recupereze coliva.

Bărbații, și ei o fluierară îndelung și cu plăcere.

Bietul Stelu! În toată mascarada aceea, rămase uitat în sicriul său din lemn scump, cu mâinile pe piept, între voaluri și flori, în mijlocul drumului. Doar părintele Cojoc, cu lacrimi în ochi, îi mai mângâia în răstimpuri fruntea sa înaltă, zicând cu părere de rău:

– Sărmanul de tine, poate dincolo ți-o fi mai bine! Dumnezeu să te odihnească în pace și să fii liniștit acolo, Sus, că aici e iad!

Întors, ca să mai sară în ajutorul cuiva, Radu nimeri de data asta în fața mătușii Agora ca în bătaia puștii. Amintindu-și de el, bătrâna turbă:

– Iarăși tu, mă...!?

– Sunt prietenul din totdeauna al lui Stelu, se justifică mai mult, bâlbâindu-se Radu, sperând s-o mai înmoaie pe bătrână, dar ea se învineți mai tare și-i slobozi, printre dinții ei din aur, blesteme și cuvinte pline de patimă, care se răspândiră apoi, odată cu stropii de salivă, în toate direcțiile.

– Tu, mă, tu? Derbedeule! Tu te-ai ținut de capul lui să ia una de-a voastră. I-ai distrus viața, după care i-ai băgat în pământ părinții. Acum fă-ți cruce că de mine nu mai scapi tu! – îi strigă ea, în timp ce-și aduna pietre de pe jos.

Pe Radu îl trecură fiorii și se gândea deja la ce putea fi mai rău în mijlocul acelei gloate dezlănțuite, când cineva, bărbatul în vârstă și cumsecade pe

care-l întâlnise în prima seară de priveghi, îi sări la timp în ajutor, sucindu-i mâinile la spate bătrânei amazoane.

Văzându-și de data asta planul nedus la îndeplinire, bătrâna încerca din toate puterile să scape din strânsoarea bărbatului, zbatându-se și dând din picioare în brațele lui. Și cum gura încă-i era slobodă, șuieră din nou:

– Voi, numai voi...! Voi și haimanalele voastre! I-ați mâncat ficații...!

– Stăpânește-te, femeie! – încercă preotul s-o îmblânzească și el, dar cuvintele sale, pornite dintr-un trup firav și vlăguit, fură înghițite repede de vacarmul pornit acolo, pe „Culmea Golgotei”.

– Huooooo! – răcnea Agora, eliberată parcă dintr-o cușcă, ținându-l de mai multe ori pe cel ce avea pretenția să fi fost până atunci prietenul nepotului ei iubit.

– Fugiți, fugiiiiii! – le striga cât putea de tare, Radu, „prietenilor de la Căscioieni”, care, cu ochii speriați și holbați, priveau neputincioși, fără a înțelege ce se petrece, spre rudele îndoliate ale lui Stelu, care-i încercuiseră.

Ajutați de doi bărbați mai zdraveni, muierile săriră să-l pedepsească pe cei doi neajutorați.

– Lăsați-i, bă, p-ăștia, săriră alții cu gura, lăsați-i! Nu-i vedeți că sunt ca vai de ei, prăpădiți?

– Oameni fără minte! – tună în același timp preotul Cojoc, urcat pe o stâncă. Creștini sunteți voi? Ați uitat pentru ce vă aflați aici? Ruda voastră vă așteaptă în mijlocul drumului, iar voi vă faceți singuri dreptate, făcea-v-ar Domnu' să vă facă! Potoliți-vă odată, și duceți omul la groapă!

După morala primită, mulțimea dezlănțuită se mai potoli. Treptat, oamenii se grupară după reguli de ei știute și formară din nou un rând. Măcanii se răriră, iar după coșciug urmau să meargă doar rudele, fără prietenii răposatului. Ghiocel dispăru și el. „Zbură” chiar fără aripi, el știa unde. Doar Marin a' lui Pupăză și Titu a' lui Măcăneală rămaseră printre rudele macedonești, ca să-și conducă prietenul la cimitir, cu flori de câmp în brațe, pe care să i le pună măcar pe mormânt.

Cu câteva lovituri în picior și-n spate, Radu răsufală ușurat și își grăbi pasul spre casă. Dar nu dură mult și auzi iar urletele babei Agora, care, scăpată, se întoarse după el. Nebănuind ce se întâmplă, se opri întorcându-se puțin, dar o piatră mare îi izbi capul său, care răsună ca o toacă și văzu stelute de toate culorile. Refuză să-i răspundă în vreun fel bătrânei și grăbi mai tare pasul, prin ploaia de pietre. Pe cămașa sa alb-imaculată începu să se prelingă în râuri sângele ce curgea dintr-o rană adâncă. Simți că amețește, dar merse fără oprire. O furtună de praf, iscată din senin, îi tulbură vederea, iar arșița zilei îi înmuie trupul.

Când vârtejul se mai potoli, Radu păru că zărește mai multe pete albe, care treptat se adunau într-una singură, undeva, pe sub pomi, dincolo de colțul dărăpănat al unui gard. Când se-apropie, desluși printre tufele sălbatice, chipul bălai al unei fete... Deși sângele, care-i cuprinse și fața, îl împiedica să vadă bine, o recunoscu și emoționat tresări:

– Bela, Bela, fetiță! Ce faci tu aici, unde-ai dispărut în ultima vreme?

Deși la început mai rece, Bela se puse pe plâns. Plângea nervos și zgomotos. Nu spunea nimic. Ar fi vrut să spună ceva, dar izbucni din nou în plâns. Radu așteptă, mângâindu-i creștetul ei aproape alb, cum e colilia.

– Bela, biata de tine! Îți pare rău de nenea Stelu, nu-i așa?

De plâns, Bela nu reuși să vorbească, în schimb dădu din cap. Plângea și suspina din tot trupul ei încă mic și neformat de fată. Într-un timp, reuși:

– Și-acum..., și-acum, cine-o mai merge la păscut cu Clopoțel? Ghiocel e încă mic...

– Da, dar... tu? – întrebă încă nelămurit Radu.

Printre suspine și sughituri, Bela îl lămuri:

– Știi... mama s-a întors în țară, a cumpărat o casă în capitală și acum o să ne ia pe mine și pe Lina Cătălina acolo, la ea. Zice că e mai bine pentru noi, deși eu nu cred același lucru, explică fata, după care dădu din nou în lacrimi:

– Și acum..., ce va face Clopoțel singur?

Lui Radu, lacrimile fetei îi înmuieră inima și vru s-o liniștească în vreun fel:

– Lasă, lasă Bela, vom vedea noi...

Dar Bela fu nemulțumită de răspuns și izbucni cu tristețea ei răvășitoare:

– Nu, nu mai e timp! Promite-mi că o să-l cauți și că te vei întâlni cu el! Numai pe dumneata te mai cunoaște și te acceptă. Spune-mi, te rog, spune-mi că vei merge la păscut cu Clopoțel!

Nu prea hotărât, Radu dădu din cap, șoptind cu o jumătate de gură:

– Promit, promit că voi merge cu inorogul la păscut.

Reușind să-i smulgă promisiunea mult așteptată, Bela își șterse lacrimile, îi puse în mâini o carte și dispăru.

Îl lăsă pe Radu singur, privind manuscrisul lui Stelu, gândindu-se la viitorul său nesigur și la ceea ce mai avea de făcut...

*

– Oameni buni! Voi vedeți ce văd eu acum? – se minuna Costică Dughie, privind lung și ținând mâna streășină deasupra ochilor.

Curioși, țărani se strânseseră în jurul său și se holbară și ei.

– E adevărat ce văd? – voia să se lămurească Dughie. Ia uitați-vă acolo, spre cimitir! – arăta el cu degetul. Se văd niște zmeie...

Nelămuriți, oamenii încercară cât putură să deslușească minunea. Unii se ridicară pe vârfurile picioarelor, dar nu zăriră mare lucru. Și ca să vadă mai bine, mulțimea de curioși, își lăsă băutura pe mese și se deplasă pe canara, avându-l în frunte pe Costică Dughie.

Ca să zărească și ei ceva, câțiva se cocoțară pe stâncile înalte ale canalei, iar alții se cățărară în pomii lui Grigore Enache.

– Tiiii..., ce mai zmeie frumoase! – se minuna mulțimea de „gură-cască”.

– Și... nu bănuți cine ar fi cu ele? – întrebă zâmbind a bășcălie, Gicu a' lu' Pătruț.

– Dacă nu mă-nșel, sunt cei doi nebuni de la Căscioreni, Marin al lu' Pupăză și Titu al lu' Măcăneață. Sunt chiar acolo, la mormânt, desluși în cele din urmă, Fane Gălăgie, siluetele celor doi.

– Cică ar fi scris pe fiecare zmeu câte o poezie și acum ar ridica rugăciuni la cer pentru sufletul lui Stelu, se amestecă în vorbă și Prica a lui Pagubă care, stând peste gard de cârciumă, era pusă la punct cu toate veștile, bune ori rele.

– Cică, în fiecare zi cineva îi duce lui Stelu la mormânt flori proaspete de grădină ori de câmp, vru și Sorică a' lui Castravete s-arate că știe și el ceva.

– Precis sunt tot nebunii cei care-i aduc florile. Doar ei aleargă ca bezmeticii pe câmp și noaptea și ziua, fu de părere Gicu a' lu' Pătruț. Da', știți cine-i sapă și-i aranjează lui Stelu mormântul? N-o să vă vină să credeți: Aurică Lambă. Eu l-am văzut în trei rânduri săpând și greblând acolo, cu lacrimi în ochi.

– Offf...! Bietul băiat! – izbucni în plâns, Costică Dughie, emoționat fiind și în urma a două pahare de rachiu date pe gât. Dumnezeu să-l liniștească măcar acolo, unde este acum!

– Dumnezeu să-l odihnească! – spuse tot norodul.

– Acu' e-n rai, alături de sfinți, se căzni să nu mai plângă Costică Dughie, mulțumit fiind de noua adresă a lui Stelu.

– Toți o să ne ducem pe rând acolo, spuse împăcată mai mult pentru sine Prica a lui Pagubă, în timp ce-și potrivea basmaua la spate.

– Da' ce, Prico, s-o fi desființat iadul? – i-o trânti Fane Gălăgie.

– Ptiu! Bată-te să te bată...! – se supără Prica și plecă, bodogănind, călcând șleampăt și privind chiorăș uneori în urmă.

– ... și până la urmă din pricina cui s-a prăpădit Stelu: a suratelor ălea bălane sau din pricina lui Clopoțel? – întrebă cineva.

– Doctoru' legist ar fi zis altceva, răspunse un altul.

– Doctoru' spune baliverne! Habar n-are! – se enervă unul dintre iubitorii basmelor și poveștilor.

– Cumva din pricina lui Clopoțel?! – întrebă un sătean mai tânăr.

– Nu, nici vorbă. Cică acolo, la Piatra de hotar, după ploaia aia ar fi rămas urmele copitelor unui cal mai mare. Precis ale lui Clopoțel. În vechime, bătrânii satului spuneau despre animalul ăsta că ar fi binecuvântat de Dumnezeu. Cică ar alunga duhurile rele... La fel spune și părintele Cojoc, explică Sorică a' lui Castravete, vrând să-și demonstreze cunoștințele sale de cultură generală.

– Poate asta a și făcut acolo, la Piatra de hotar. Așadar, a vrut să-l scape de rău pă Stelu.

– Atunci..., năluca aia albă i-a făcut de petrecanie, presupuse Sorică.

Atrași de grozăveniile despre care se vorbea, și care deveneau din ce în ce mai interesante și mai captivante, țăranii suiți în pomi se dădură jos pentru a lua și ei parte la dezbatere. Ei își dădură pe rând cu presupusul despre felul cum s-a prăpădit Stelu și despre întâmplările din preajma Pietrei de hotar, dar parcă mai doreau și alte vești proaspete.

Gicu a lu' Pătruț se jura că și el ar fi văzut acolo, oprind o mașină străină din care au coborât mai mulți mahomedani, veniți chiar din Turcia, împreună cu un hoge de-al lor, cu flori multe și coroane frumoase ca să le pună la piatra generalului turc. Cică vestea cu întâmplările petrecute în ultima vreme în sat, ar fi făcut ocolul pământului și ar fi fost auzită și de cei de la Stambul și de la Izmir, unde în ultima vreme statuile generalului plângeau.

Tot Gicu a' lu' Pătruț mai venise cu o altă veste proaspătă în fața consătenilor, și mai ales a tovarășilor săi de pahar. El spunea că și părintele Cojoc ar fi făcut în taină o slujbă acolo, la Piatra de hotar, pentru alungarea duhurilor rele și pentru liniștirea sufletului generalului turc. Iar la scurt timp, acolo, la mormânt și în jurul fântânii părăsite, ar fi început să încolțească iarba... Acestor povești toți le dădură crezare, mai puțin Fane Gălăgie, și el un fel de Toma Necredinciosul, care credea altceva: că fata năluca nu era decât o tânără blondă, în carne și-n oase, care avusese ea „niște socoteli” mai întâi cu Stelu și apoi cu apropiatul lui, în afară de nebunii de la Căscioreni, pe care nimeni n-ar da doi bani și care și-așa sunt scrântiți.

Fane spunea că și Radu al lui Ionică Mirea și doctorul Lisandru Brătășanu ar cunoaște câteva taine, pe care n-ar vrea să le dezvăluie cuiva. Tot el încerca să-și convingă consătenii că ceea ce susțin ei sunt doar povești de adormit copiii, dar sătenii înclinau să creadă că întâmplările acelea ciudate se petrecuseră întocmai.

Fane nu fu de acord decât cu un singur lucru: cu existența calului alb, deosebit de frumos, cu un corn în frunte care, întâmplător, își făcu misterioasa apariție în preajma satului lor și că dacă oamenii ar fi mai buni, poate și caii ăștia, numiți „inorogi”, ar trăi în cete ca altă dată, în bună înțelegere cu oamenii, sau chiar ar trage la căruță.

Deși trecuse ceva timp de la înmormântarea lui Stelu, oamenii locului simțeau nevoia să despice firul în patru și să nu mai lase nimic pentru a doua zi.

– Oameni buni! – strigă Gicu a' lu' Pătruț mai scurt la trup, de pe o stâncă înaltă pe care se urcase, ajutat de alții, oamenii lui Dumnezeu, voi ați observat că bărbații care se întorc în sat după mai mulți ani, nu mai părăsesc locul? Pun pariu pe tot ce vreți voi că niciunul dintre prietenii lui Stelu nu va mai pleca de-aici. Parcă toți ar fi loviți de blestem. Și Radu a' lui Ionică Mirea și doctoru' Lisandru Brătășanu s-au închis în ei și s-au făcut niște ciudați. În schimb, au rămas prieteni, se întâlnesc în curtea Brătășanilor, petrec ore bune după care urcă amândoi în casă pe fereastră și pleacă tot amândoi pe câmp ca să picteze. Și încă ceva: înainte de a pleca la școli înalte, Bela îl rugase pe Radu să plece el la păscut cu Clopoțel. D-ai încă n-a plecat acasă Radu la familia lui și-a devenit și el un singuratic. Îl mai vizitează din când în când Niculae Blană și moș Dicu Pătrușel. Unchiu-su, Aurică Lambă, aleargă săracu' și la el, și la doctor, ca să-i mai ajute cu câte ceva.

De unul nu vorbise încă Gicu a' lu' Pătruț, dar își aduse aminte de el Sorică a' lu' Castravete:

– De Mircea a' lu' Boruz ce mai știți? Că și el era în gașca lor.

– Aaaa... Mircea! Mircea s-a scrântit și el, a fost și el atins de blestem. Uuuumbă mereu cu o pălărie d'aia mare, americanescă, bătaie din cap și spune tot timpul: Las Vegas, Las Vegas, Las Vegas...!

Sătenii, până atunci copleșiți de tristețe, dădură în râs.

– Cică ar avea pe la Ciorogârla o moară cu ciocănele și tot acolo, în aceleași bujdule, o fabrică de pufuleți. Zice că și-ar vinde afacerea și clădirile și ar pleca în America să-și joace banii prin cazinouri și să se îmbogățească, spuse Sorică pentru a afla și părerea altora.

– Pleacă la dracu! – își spuse repede părerea, Fane Gălăgie. Cât credeți voi c-o să ia el pe șandramaua aia?

Cunoscându-i bine obiceiurile lui Mircea, dar și poftetele, sătenii râseră pe săturate și își dădură și ei cu presupusul în ceea ce-l privea pe el, dar și pe Afrodița a lui Bâzdoacă.

– Mircea visează, da' Afrodița nu crede în vise și în tot ce spune el, mai cu seamă că săracu' nici nu mai e întreg la minte, spuse unul dintre săteni.

– Afrodița o să se descurce. Găsește ea altul la nevoie, își spuse iar părerea Fane Gălăgie, care încă mai avea un „dinte” contra lui Mircea.

– Da' poate-o pleca până la urmă cu Mircea în America, bănuie Sorică a' lu' Castravete.

– Nici vorbă! Ce, e proastă? Pe Afrodița n-o duce nimeni cu zăhărelu'. Nici măcar până la colțul drumului, fu de părere și Costică Dughie.

– Da' poate-o merge... cine știe? Cu sau fără Mircea, se încăpățâna să creadă, Sorică.

– Nu, nu, nici vorbă! Afrodița îmbătrânește, nu întinerește. Acolo, ar avea concurență mare, da' aici e singură și primește cereri din toate părțile.

Țăranii îl aprobară pe Dughie pe rând, prăpădindu-se de râs. Râseră așa cum nu mai râseră ei demult. Oamenii se distrară, dar voia bună a lor fu întreruptă de dangătul unui clopot.

– A murit moș Florea Bădoi... spuse cineva.

– Avea peste o sută treizeci de ani. Și cum este el, mai sunt și alți bătrâni chinuți, plictisiți și înțepeniți în timp, spuse altcineva.

– S-a dus... săracu', în sfârșit. S-a dus pe Calea Domnului și ne-a lăsat amintirea privirii lui blajine și a înțelepciunii sale. Dumnezeu să-l binecuvânteze! – se închină oftând Costică Dughie, vrând să pară cât mai evlavios.

– Dumnezeu să-l ierte! – răspunseră în același timp sătenii, închinându-se.

– Asta înseamnă că ceva începe să se schimbe în satul ăsta. Presimt eu că Domnu' și-a întors din nou fața către noi, iar timpul o ia din loc, așa cum a obișnuit El omenirea de veacuri, ca să avem și noi dreptul la viață, dar și la odihna cea veșnică... – vru de astă dată să-i pară discursul cât mai filozofic, Costică Dughie, care avu grijă să se urce pe cea mai înaltă piatră din culmea dealului.

Încrăzător în ideile lui Dughie, ca și-n ale lui Iisus Hristos, țăranii îl ascultară mai departe cu gurile căscate:

– Eram separați de lume și Dumnezeu ne-a pus o punte peste timp. De-acu' poate nu ne vor mai bântui duhurile rele și nu vom mai avea parte de blesteme. Bătrânii spuneau că vrăjile astea sunt grozave și că e rău dacă ajungi sub puterea lor. Ceva bun simt că se întâmplă acum cu noi și pentru asta a trebuit să fie jertfit Stelu, el, care nu și-a părăsit niciodată satul, dar care a fost părăsit de sat. D-asta s-a și separat, bietul de el. Nu l-am înțeles pentru că n-am avut nici deșteptăciunea și nici înțelepciunea lui. Dumnezeu să-l odihnească!

Lui Costică Dughie îi reveniră lacrimile în ochi și, cocoțat încă pe piatra din vârful dealului, se pregăti pentru un alt discurs:

– Stimați concetățeni! L-am pierdut pe Stelu, poate Domnu' a vrut așa că era prea bun și prea deștept printre niște nătărăi ca noi. Cu toții suntem vinovați pentru moartea lui, și vom duce cu noi acest păcat și dincolo de mormânt. Deci, stimați consăteni, eu, Costică Dughie, plugar din tată-n fiu, om cu frica lui Dumnezeu, nu voi mai admite ca pe toată raza comunei noastre să se mai întâmple asemenea grozăvenii. De aceea, propun să ne unim cu toții, să avem grijă unii de alții că altminteri nimănui nu-i va păsa de noi.

– Nici măcar guvernanților!? – întrebă nelămurit Uță al Păleșcoaii, care, ca un școlar, se ridicase drept în picioare parcă pregătit să spună o poezie.

– Lasă-i p-ăia, Uță! Lasă-i, că sunt prea ocupați. Au și ei treburile lor... numai ale lor.

– Da' cu mine cum rămâne, nea Costică? Am deja cincizeci de ani și eu tot singur sunt. Cui îi pasă de mine? Ce le pasă lor, guvernanților? Eu al cui sunt? – se văieta Uță, tot potrivitându-și hainele cam mari pe trupul lui mic.

– Lasă, Uță, lasă tăticule, că-ți găsim noi, comunitatea, o nevastă bună.

– Da' să fie frumoasă, frumoasă, nea Costică. Nu-i așa că o să fie frumoasă?

– O să fie Uță, o să fie, mai ales bună și pă măsura ta. Bună și gospodină să fie și atunci va fi numai a ta. Dacă o fi prea frumoasă, va fi mai mult a altora.

Îmbujorat la față, Uță părea mulțumit și încrezător în promisiunile lui Costică Dughie și-n ale comunității. Ochii lui albaștri trădau o bucurie de copil, ce urma să-și primească în curând jucăria promisă. Simțea că dintr-odată devenise și el un cetățean de nădejde al societății. În preajma sa, oamenii își făceau semne și-și dădeau coate.

Sub un cer senin, și într-o lumină blândă de răpciune, se însenină și frunțile unor oameni până atunci chinuite de întrebări. Un sentiment general de liniște, speranță și mulțumire se pogorî asupra locului. Fără a fi în stare să și-l explice, oamenii începură acolo, pe canara, să-și dea binețe, să-și facă urări unii altora și să se îmbrățișeze. Fericirea plutea deasupra lor. Nedumeriți, țărani zâmbeau și râdeau, arătându-și dinții lor răriți, fără să știe de unde venea această bucurie lăuntrică. Deși unii nici nu apucaseră să bea vreun pahar cu rachiu, nu-și puteau da seama dacă visează ori nu, dacă ceea ce văd în jur nu era decât o părere.

– Știți... mi-e cam rușine să spun, da' simțesc așa... o mare bucurie în mine, îndrăzni unul dintre săteni, și îmi vine să îndrăgesc toată lumea asta cu tot ce e în ea. Chiar și pe cei ce mi-au purtat sâmbetele și m-au înjurat.

– Ai băut ceva, omule? – întrebă altul, care și el simțea la fel, dar care încă nu voia să recunoască.

– Încă nu...

– Nu știi dacă e bine ce se petrece, da' parcă și eu simțesc că sunt fericit, îndrăzni și-un altul.

– Da' până acu' de ce nu am simțit la fel? – se mai auzi o voce.

– Cine știe? Poate... pentru că, într-un fel, eram morți. Acu' suntem vii și trebuie să ne bucurăm de tot ceea ce ne-a dăruit Domnu', răspunse o altă voce.

O adiere blândă de vânt făcu să se scuture pomii. Un foșnet se făcu auzit și o mulțime de frunze verzi, roșii, arâmii, aurii începură să plutească, cuprinzând văzduhul.

– Doamne, ce minune!!! – spuseră pe rând țărani, rămânând cu gurile căscate.

– Unde vedeți voi minunea? – întrebă unul, care nici el nu credea în ceea ce spunea.

– Tu ești prost? Chiar nu vezi frunzele deasupra ta? – zise unul.

– Ei, și...!? Da' de unde vin ele?

– Din pomii.

– Da' pomii ăștia au fost vreodată aici?

– Sigur că da, dintotdeauna!

– Și eu de ce nu-i știu, și tu-i știi?

– Pentru că-mi legam uneori măgaru' când de unu', când de altu' și odată vântu' a rupt din unu' o creangă înflorită. Auzi, și încă mai erau și-n floare!

– Ei, și!? Trebuia să le dau binețe de fiecare dată când treceam pe lângă ei?

– Nu știu...! Poate că da.

– Doamne! Câtă frumusețe și ce mai culori! Oare unde au fost toate astea? – recunoscu în cele din urmă țăranul.

– Tot aici. Da' noi suntem răi și nătărăi și nu știm să ne bucurăm decât atunci când mâncăm, bem, dormim sau când... cu muierea în pat, Doamne, iartă-mă, că mi-e și rușine să spun!

– Spune, Mielache, spune, că azi ne spovedim Cerului! – se auzi vocea lui Costică Dughie, care parcă venea de Sus. Asta a fost până azi, continuă

el, dar acum simt că parcă mai avem și alte nevoi între atâtea minuni aici, pe pământ. Și apoi, ce poate fi mai frumos decât acum, un cer senin deasupra noastră sau altu' noaptea, licărind de stele?

– Tiii...! Ce minunat se puse toamna! E atâta toamnă în jur și-n noi! – se mai auzi o voce.

În hainele lor șui, uimiți de spectacolul toamnei, țăranii rămaseră strâmbi, cu gurile căscate, încă nedumeriți dacă era adevărat sau visau.

Frunzele continuau să cadă de-a valma, iar vântul le căra din loc în loc, pe unele ridicându-le în văzduh. Din depărtare, păreau steluțe verzi, argintii, arâmii aurii. Foșnetul lor părea a spune povești demult uitate și să-și cânte romanța la un violoncel nevăzut. Părea că ninge ușor cu stele, iar oamenii pluteau și ei printre ele, minunându-se:

– Ăăă...! Câtă frumusețe...!

– Tiii...! Ce mai mândrețe! Așa ceva n-am mai văzut.

– Ba ai văzut. Da' acu' înveți să „observi” și să „audiezi” cântecul toamnei, explică Dughie, zis și Costică-Cetire, cu o voce gravă, de parcă mâncase și se adăpase din hrana zeilor, iar acum, așa cocoțat pe cea mai înaltă piatră din vârful canaralei, făcea pe „trimisul Domnului”.

Deodată, din ploaia de stele, ieși aproape plutind un îngerăș bălai, îmbrăcat într-o cămășuță albă și care încerca să zboare.

– E Ghiocel, Ghiocel! – strigară care mai de care, veseli, sătenii. Mititelu', vrea și el să zboare...

– Ha, ha, ha, da' ce închipuit mai e! – băgă de seamă unul.

– L-a împodobit Titu a' lu' Măcăneață, fizicianu', cu aripi și nimb cu elice în frunte. Astea după ultimele invenții ale fizicii moderne – băgă de seamă altul.

– Ghiocel, Ghiocel! – strigară oamenii, privind minunea care parcă zbura.

– Ghiocel, mă Ghiocel, tată! – îl strigă și Costică Dughie.

– Ați văzut!? Nici nu ne vede, fu dezamăgit unul dintre săteni.

– Eheiii! Ne-a văzut el, da' e hoț mare pe cât este el de mic, căuta să-l liniștească Dughie și el minunat de mica apariție care treptat dispărea prin ploaia de steluțe.

Visători, oamenii rămaseră țepeni să admire minunile, pe care, până atunci nu le băgaseră în seamă.

Dada (II)

XI

Moartea celor doi boieri, Victor și fiul său, Tomică, între un răsărit și un apus de soare a căzut ca un blestem peste întreg neamul kisânilor, semănați de Eterie și de Dumnezeu pe tot cuprinsul Teleormanului vechi: de la Ghimpețeni până la Zimnicea și de la Mihăiești până dincolo de Pădurea Nebună. La aflarea nenorocirii, aproape că nu a existat om, trăitor în satele și comunele din împrejurimi, care să nu verse o lacrimă sau un strop de vin din pahar întru odihna veșnică a sufletelor celor doi răposați. Chiar și câinii dalmățieni, care până atunci, alături de curcani, erau revelația curții, acum se târau pe alei, ca loviți de leșin, scheunând și urlând de te cuprindea jalea. După o noapte de priveghi la căpătâile dușilor din lume, cocoana Tinculina ceru să-i fie adus Moș Luptacu, cel mai important personaj din curte, de-altfel, singurul om cu care se putea vorbi și în care frumoasa doamnă de Romanița își punea toate speranțele, mai cu seamă într-o asemenea împrejurare nenorocită.

„Poruncă, doamnă, zise Luptacu din pragul salonului îndoliat.”

„Luptacule, urcă-te în șaretă și dă fuga până la Știrbeți. Caut-o pe Didina și spune-i că am rugat-o să vină la curte. Fără ea, orice aș face, nu mă pot descurca...” „Am înțeles, doamnă, acu viu cu ea”.

Bătrânul se retrase îngândurat în camera lui de administrator, își luă în spinare ipingeaua de târg, albă, cu broderii de culoare vișină putredă și tocmai când își punea semn alb la căciulă, dădu buzna peste el Mărin al lui Îidău cu fața schimonosită și albă, ca de mort:

„Moș Luptacule, hai repede în grajd, că nu poate să fete a iapă! Iar eu, știi bine că nu știu ce să-i fac.” „Dacă muream și eu, ce te-ai fi făcut?” „Nu știu, zise grăjdarul, ridicând din umeri.” „Dă fuga la bucătărie și cere-i Floricăi o găleată cu apă fierbinte. Într-un minut sunt și eu în grajd”. Bătrânul „veterinar” schimbă ipingeaua cu un halat gri din doc și porni către grajd. Cât era Moș Luptacu de surd, dar tot auzi dinspre grajduri nechezatul de iapă. Când ajunse la locul faptei, iapa, culcată la pământ, se zvârcolea de durere, fătătoarea se dilatase enorm, iar din uter porniseră patru copite de mânăz învelite într-un prapur străveziu. După câteva palpări pe burta animalului, Luptacu înțelese în dată că mânăzulețul se afla într-o poziție greșită, drept urmare, dezbracă halatul de veterinar, suflecă mânecile la cămașă, apoi, cu mișcări delicate, reuși să introducă mâna dreaptă, trecută prin apă caldă, în uterul iepei, până

în spatele mînzului. Din acel loc, a fost ușor să-l așeze cu capul și picioarele din față pe direcția fătătoarei.

„Ei, ce zici, Îidăule, a fost greu, zise bătrînul, spălîndu-se pe mâini pînă la coate cu (...) în loc de săpun. Treaba asta puteai s-o faci și tu, dar bag samă e mai ușor să faci pe prostul, decît să fii” „Mai bine să fac pe prostul, decît să omor o mîndrețe de mînz, fu replica lui Îidău.” „Se vede treaba că la contre te pricepi, dar la treabă ba, semn că nu ești prost degeaba. Mai bine înhamă pe Fulger la șaretă, lustruiește rozetele aurite de pe hamuri, zăbală și căpăstru și ai grijă de iapă, pînă fată, că eu mă reped pînă la Știrbeți” „Repede-te, moșule și ai grijă să nu cazii în Vede, glumi ironic îngrijitorul.” „Mai bine vezi tu să nu dai în gropi, că prost ești destul”.

Din schimbul de replici dintre cei doi curteni au ieșit la iveală două lucruri de care Îidău ar trebui să țină seama: întîi că în casa boierească, Florica – de douăzeci de ani guvernantă – ea urzește și năvădește, iar Moș Luptacu – de douăzeci și cinci de ani administrator de curte – el taie și spînzură. Doi: Îidău și-a permis obrăznicia să-i vorbească peste picior administratorului, gîndindu-se că prin moartea lui Victor, nu are cui să mai dea socoteală... Un alt argat mai destupat la minte ar fi priceput faptul că prin moartea celor două capete ale familiei Kisâm, autoritatea celor doi dregători, Florica și Luptacu va crește, prin faptul că toate greutățile administrației vor apăsa pe umerii lor.

Între Mantu și Moș Luptacu nu s-a înnodat o prietenie la cataramă. Relațiile dintre ei se bazau mai mult pe interese de ambele părți: Mantu îi sfătua pe toți trecătorii care poposeau în curtea lui în fiecare joi noaptea, în drum spre târgul de la Roșiori, să nu producă stricăciuni pe pămînturile boierului și nici să nu se dedea la furtișaguri de păsări și animale domestice, în trecerea lor pe lângă conacul boieresc, altfel făptuitorii nu vor mai călca pe bătătura lui. Una la mână. Doi la mână: Mantu, era un furnizor permanent de brațe de muncă, toamna, la culesul cerealelor de pe cîmp. Pentru aceste servicii (importante pentru administrația curții) Mantu se mulțumea cu mici contra-servicii, cum ar fi: obținerea dreptului de a pășuna animalele din gospodărie pe moșie și prin pădure, de pescuit prin bălțile din împrejurimi, iar din an în paști, făcea unele mici datorii la curte, precum ceilalți săteni de teapa lui. Dar să ne întoarcem la plecarea lui Moș Luptacu la Știrbeți:

După ce logofătul îi șterse lui Îidău – mai mult în glumă decît în serios - o palmă peste ceafă, se făcu nevăzut printre zidurile albelor case din curtea conacului. Nici nu apucă Luptacu să iasă pe poartă însoțit de dalmațieni, că îl și auzi pe Îidău strigîndu-l prin căușul palmelor-pâlnie: „Moș Luptacule, să știi că a fătat iapa un cârlan negru-corb cu stea albă-n frunte”. „Bine. Ai grijă de el pînă ce iapa îl linge de bale, altfel îl vor mânca dalmațienii”. „Bine, bine, îi răspunse Îidău, ca pentru sine”. Când credea bătrînul că armăsarul se poate așterne la drum, din fereastra bucătăriei o auzi pe cocoana Tinculina, zicîndu-i: „Luptacule, încă nu ai plecat? Pe tine omul e bine să te trimită după moarte”. „Mai zăbovii, doamnă, pentru că a fătat iapa un cârlan de minune”. „Păi da, țara arde și baba se pieptănă!”. „O arde ea, Țara -, dar viața merge înainte”. Când Luptacu vru să dea bice armăsarului, în poarta conacului se pomeni înconjurat de o groază de oameni, adunați de prin împrejurimi pe toriștea morii înțepenită într-o liniște desăvârșită. „Bună dimineața, oameni buni, îi salută administratorul! Ce necazuri vă aduc la curte?”. „Am venit să ajutăm și noi cu ce putem pe cocoana Tinculina și pe Domnișoara Tincuța, că, de, omul la nevoie se ajută”. Moș Luptacu își plimbă privirea peste cape-

tele țăranilor, apoi se opri cu ea pe unul dintre ei: „Tudore, ia tu și fă o listă cu toți cei prezenți. Din ei alegei cinci bărbați și cinci femei pentru treburile de înmormântare. Ceilalți să plece la casele lor. Pentru faptul că ați venit să dați o mână de ajutor la necaz, atât, cei aleși, cât și cei ce merg acasă, vor fi scutiți de datoriile către curte. Tudore, când mă-ntorc de la Știrbeți, să te găsească aici. Hai, rămâneți cu bine!”. „Să vă dea Dumnezeu sănătate, conașule, răspunseră toți într-un glas!”.

Bătrânul administrator, mulțumit de prezența țăranilor lăsați în urmă pe toriștea morii, atinse cu biciușca spinarea armăsarului și se pierdu pe Drumul Ciolpanilor, lăsând în urma șaretei un imens nor de pulbere vânăta și înecăcioasă. Cu cât se depărta de conac, gândurile se limpezeau în capul lui de țăran înțelept, viscolit de iernile celor șaptezeci și cinci de ani, așa că lucrul cel mai important de făcut era s-o găsească pe Didina și să o aducă la curte. Ca să-i dea de urmă, Moș Luptacu socoti că cel mai bine ar fi să-l întrebe pe Mantu unde o găsește pe Didina, că tot trece prin dreptul casei lui. Dacă nu cumva o fi și el plecat pe undeva...

Mantu, după ce isprăvi treburile din gospodărie, se apucă să răsucescă o țigară din tutun de Banat, fără să-i treacă prin cap că, în scurt timp, îi va călca bătătura un om atât de important precum administratorul conacului kisânilor, în acel moment, atât de greu încercați de soartă. Din fire, el nu era un sentimental, dar nici nu-i erau indiferente necazurile altuia. Era, mai degrabă, un realist călit la flacăra multor bucurii și necazuri de tot felul în îndelungata lui viață de țăran filosof. Și asta, pentru că s-a întâlnit de mai multe ori cu moartea, fără să fie cuprins de acea frică ancestrală care ne cuprinde pe toți, când vine vorba ci nu când ai de-a face cu ea. Tot din fire, nu-i plăcea să fie compătimit, dar nici el să compătimizească pe altcineva. Fiecare să se bucure sau să sufere în taină de fericirea sau de nenorocirea lui. El era de părere că și una și cealaltă sunt la un loc două componente de viață care aparțin în întregime celui căruia aparțin, fără să le împartă cu altcineva, indiferent cine ar fi acel altcineva. Cu alte cuvinte, Mantu, avea convingeri al dracului de sănătoase despre lume și viață. Și cum stătea el pe călcătoarea prispei, lovind ritmic și apăsând cremenea cu amnarul lui în formă de pește, agățat de brâu la un loc cu briceagul, tot în formă de pește, de un șirag de zale de plumb, se pomeni salutat de cineva. După vocea-i tocită de vremuri, părea un salut de bărbat bătrân, care venea de dincolo de poartă:

„Mneața, băi Mantule!, salută Moș Luptacu, legându-și armăsarul de stanoaga podiștei”. „Mneața, băi boier mic!, îi întoarse Mantu salutul”. „Dacă nu ți-aș cunoaște hătroșenia, normal ar trebui să mă supăr, dar vezi bine că n-o fac”. „Fă-o, Luptacule, că dealul e destul de mare”. Hai, moșule, intră-n curte că Ciocoi e legat. Nu de-alta, dar să-mi stea și mie peștorii, că, de, mai am și băieții de-nsurat și fete de măritat!” „Mantule, mai bine întrebă-mă de ce-am venit, că nu am timp de palavre”. „Știu Luptacule că nu ai, dar oricât ai fi de grăbit, tot vom bea împreună un tâlv de vin, întru pomenirea răposaiților. Atât mai putem face pentru ei, că de înviat nu-i mai putem învia”. „Mantule, ți-am spus că nu am timp nici să mor”. „Lasă domnule, că cei doi boieri au murit în locul lor”. „Or fi murit în locul lor, Mantule, dar cu prea multă jale”. „Știu bă, dar așa veni vorba”. În timp ce vorbeau ei – unul din pivniță și celălalt din capul prispei - Mantu trase cu putere un tâlv de vin (din ăl de belgiană, roșu ca sângele de iepure), îl răsturnă într-o oală de pământ, nesmălțuită, din care umplu două ulcele, tot de pământ, pe care le puse în fața musafirului, pe o masă

țărănească din lemn, înaltă cât piciorul broaștei. „Hai, Luptacule, să vărsăm câte o lacrimă de vin pentru dușii din lume. Ei, uite că acum e momentul să te-ntreb: ce vânt te-aduce la mine, că n-oi fi venit ca să mă vezi?!”. „Mantule, spune-mi unde o găesc pe Didina? Coana Tinculina o cheamă urgent la ea”. „O chema-o coană-ta Tinculina, dar Didina nu e acasă. A plecat cu noaptea-n cap la tăiat de coceni, apoi se abate prin pădure să aducă un cap de lemne. Dar nu te agita, că de-acu-ncolo trebuie să vie. Și ca să nu ardem gazul de pomană, până vine Didina și până sorbim cana asta cu vin, haide-ți să dăm pe Fulger al tău la a iapă, că de o săptămână e-n călduri”. Până ce Moș Luptacu sorbi paharul cu vin, Mantu se și înfățișă cu iapa legată de grumaz cu o frânghie de canap, lungă de zece metri și groasă cât degetul mic de la mână. Iapa, ce-i drept, avea fătătoarea bobotită. „Ei, ce zici logofătule să înnodăm treaba...?”. „Păi, uite cum facem: Întâi și-ntâi (știi cât îți va fi de greu) trebuie să faci cum zâc eu”. „Acum ce să mai... zâc: mă las și pe gura ta. E o mare cinste pentru mine să mă las pe gura unui logofăt”. „Ascultă ce-ți spun și nu mai trâncăni ca o moară odorogită: leagă-ți iapa de codârla șaretei, ia încă o frânghie cu tine, să-l legăm și pe Fulger de gât și hai să mergem pe islaz că aici se adună lumea ca la urs.” Cât Mantu aduse frânghia, Moș Luptacu se dezbracă de ipingea și dete să i-o pună lui Mantu în brațe, dar Mantu făcu un pas înapoi și zise: „Ce vrei Luptacule să-mi cadă boașele? Agață-ți dumneata povara în cui, că ești ditamai namila”. „Ia spune-mi, Mantule, ai un cui bătut în grindă, că dacă o agăț în cuier, dă de pământ?” „Am înălțimea ta și grindă și cui, dar trebuie să o agăț dumneata, că pe mine mă sare broasca”. Cât Moș Luptacu agăț ipingea în grindă, Mantu umplu din nou ulcelele cu vin. „Hai logofătule, să mai bem un pahar de belgiană, ca să prindem curaj”.

Cei doi vorbăreți se urcară în șaretă și se așternură la drum. Și cum islazul nu era chiar atât de aproape, trebuia să omoare timpul într-un fel, așa că Mantu rupse cel dintâi tăcerea: „Logofătule, ia spune-mi de unde ai pricopsita aia de ipingea?” „Mama mi-a țesut-o iar de cusut a cusut-o unul al lui Otăranu din Tirijneag. Când am plecat în armată, mama mi-a zis cu lacrimi în ochi: «Dute sănătos că până te-ntorci din armată, ipingea e gata!». Pe socoteala ei umblă prin lume un proverb: am făcut armată cât ipingea lui Luptacu. Nu știi cine l-a ticluit, dar e socotit. M-ai văzut îmbrăcat cu ea?! Nu mi se văd decât capul și opincile. Știi câte ocale are? Treișpie.” „N-am purtat în viața mea ipingea. Nu că nu mi-ar fi fost drag, ci pentru că nu mi-a dat mâna. Aștept să fete a dumatăle, poate atunci îmi dai și mie un pui de ipingea, glumi Mantu. Stai! Ne luarăm cu vorba și era cât p-aci să trecem. Ia-o la dreapta, moșule, și intră pe Ghinda Mare. Vezi ale două stanoage de lângă păr? Să oprești lângă ele”. Moș Luptacu deshamă pe Fulger, iar Mantu băgă iapa între ulube: un fel de bare paralele unite la unul din capete. Moș Luptacu se apropie cu armăsarul de iapă, apoi zise: „Mantule, acum faci ce spun eu. Fii atent: ai legat bine iapa de stanoagă?” „Da, răspunse Mantu”. Acum vino și ține tu de frânghie, că eu am altă treabă: când o fi la adicăteala, trebuie să-i potrivesc socoteala, că de mare ce e, e grea”. Mantu apropie armăsarul de iapă. După ce o miroși sub coadă de câteva ori, Fulger se și aruncă pe ea cu mentula în erecție, de care s-ar fi mirat chiar și Maria Tereza din legendă. După mai multe opinteli nereușite Luptacu apucă mentula armăsarului de la jumătate și o potrive pe direcția fătătoarei. Armăsarul simți asta și dintr-o opinteală, decisivă, intră cu toată mentula în ea, unde a pompat din belșug lichid seminal, după care a descălecat lent și elegant, ca un învingător. Iapa privi înapoi să vadă partenerul și să-i mulțumească pentru partida de sex.

„Ai să vezi tu, Mantule, ce pui de Fulger va făta iapa, de-ai să mă pome-nești cât oi trăi”. „Te voi pomeni, vătafule, că numai așa vei trăi, pomenindu-te” „Să știi de la mine că ai spus vorbe mari. De unde le știi?”. „Le-am citit într-o carte cu antici”.

Era după mâncarea lumii, când, prin întunericul nopții se auzi dinspre poartă vocea lui Minică, gardist cu state vechi la primărie: „Didino!.. Didino!...” „Ce nea Minică, îi răspunse Didina din odaie”. „Vino, nică, să-ți dau o carte poștală de la Petruț!”. „Aoleu, ce bucurie îmi faci Tu mie Doamne? Pupați-aș tălpile Tăle dă Dumnezeu, se tânguia Didina, căutându-și tuzlucii pe sub pat.” Didina ieși fuga din casă, legându-și tistimelul la ceafă, deschise poarta și dintr-o dată se pomeni față-n față cu o namilă de om cât Dale (socotit cel mai înalt om din sat). Didina, făcu un pas îndărăt, luă scrisoarea din mâna gardistului și dispăru ca o nălucă în noapte. Din prag, femeia, năucită de fericire, își aduse aminte că nu-i mulțumise gardistului pentru scrisoare: „nea Minică, treci mâine pă la mine să-ți dau un clondir de vin!”. Și dacă tot adormise băiatul în copăița lui de dulce legănare, femeia se apucă să citească în șoapte cartea poștală, la lumina lămpii numărul cincii, fără căciulă, ca să nu consume gaz mult. La vremea aceea, cel mai ieftin obiect de iluminat cu gaz era lampa numărul cincii, altfel spus, lampa săracului. Vorba lui Mantu: Te-n cur lampă numărul cincii. Eu te-aprinz, și tu te stingi.

Cincu,
01.x.1940

Didino,

Află despre mine că sunt sănătos și o duc bine cu serviciul militar. De curând am terminat Școala Regimentală, cu grad de sergent instructor. Șef de promoție. În altă ordine de idei: du-te la soru-mea Marița și spune-i că am spus eu să-mi dea jumătate din locul de casă ce mi se cuvine, apoi te duci la finu Liță tâmplarul și tocmește-l să ne facă o casă, cum e casa lui Mifrancu din Scrioaștea, numai că pe a noastră o învelim cu țiglă, pentru că nu avem bani pentru tablă. Tâmplăria să ne-o facă meșterul Costel al lui Țancu (ușa de la marchiză s-o facă în trei canate). Din cei doi poli dați pe fruntea băiatului, cumperi țigla și căpriorii. De pari, vezi tu cum faci...

P.S.: Uite că era să uit: trimite-mi o fotografie cu tine și băiatul nostru. În război, am nevoie de ea, ca să nu vă uit. Să fie la opt zile, nu la minut. Pe Calea Dunării e cel mai bun fotograf. Scrie pe firmă Foto „La Ghiță”. Nu uita să mi-o trimiți cu răspunsul la prezenta carte poștală.

Al tău Petruț

Pe socoteala scrisorii, Didina făcu noapte albă, citind-o și răscitind-o până a învățat-o pe dinafară, ca pe poezie. De câte ori o citea i se umezeau ochii de lacrimi și nu uita să o sărute pe rândurile scrise de mâna lui Petruț. Când au cântat a doua oară cocoșii de ziuă, Didina a ațipit cu scrisoarea la piept. Din păcate somnul ținu cât o adiere de vânt, pentru că pe Maria o deșteptă din somn luna care lumina ca un felinar prin fereastră, semn că ceasul se făcuse de trei. Se sculă ușurel în șezut, se încinse cu betele peste mijloc și intră în cealaltă odaie, unde dormea Didina cu băiatul. „Didino! scoală-te, mamă și hai să mergem la tăiat de coceni, că a căzut roua”. Până când s-a luminat

de ziuă, cele două femei au pus jos un pogon de coceni. Maria a rămas pe loc să lege cocenii în snopi, iar Didina se abātu prin pădure să taie un cap de lemne de mărăcine pentru cercuială și cum tăia o joardă din rădăcină, la câțiva metri i se arată un iepure împușcat de vânătoarea regală de cu o zi înainte. Pupate-aș de Dumnezeu! zise femeia ca pentru sine. Numai Tu mi-ai călăuzit pașii în acest loc de unde să pot vedea iepurele”. Cu lemnele în cap și cu iepurele în traistă, Didina porni spre casă unde o aștepta băiatul să-i dea țată, precum cei trei iezi din povestea lui Creangă. În spatele coșării, dădu cu lemnele de pământ și alergă repede în casă, pentru că din bătătură se auzea plânsetul băiatului. În timp ce-i schimba scutecele în care făcuse de toate peste noapte, Mantu și Luptacu coborâră din șaretă (unul prin dreapta și celălalt prin stânga), apoi intrară în curte, unde îi aștepta în capul prispei oala cu vin, din care băuseră mai puțin de jumătate. Hai, Luptacule, să bem, că s-a încălzit vinul în ulcele!” „Mai las-o dracului de băutură, tăticule, că ai să-ți bei mințile, îl împildi Didina din prag. Și cu dumneata ce e Moș Luptacule?” „Am venit să te iau. Coccoana Tinculina te roagă să mergi neapărat până la ea”. „Dacă nu e cu supărare, de ce mă cheamă coccoana Tinculina la ea?” „Tu, apucă-te și te-mbracă. Dă vorbit mai vorbim pe drum. De-altfel pui și tu întrebări ca să te afli-n treabă: te cheamă să pregătești masa pentru nenorocirea care s-a abătut asupra ei.” „Iartă-mă, nene Luptacule, uneori am și eu mintea dusă cu sorcova. Atunci uite cum facem: dumneata o iei înainte, că eu trec pe la Gresia, la țățica Marița. Du-te, tăticule, și înhamă iapa la carioară, iar dumneata, Moș Luptacule, scoate dâbuzunar carnetul și creionul și scrie ce-ți dictez eu, că d'aia ești logofăt. Câți invitați are?” „Vreo două sute”. „Atunci scrie așa pentru Florica și coccoana Tinculina ce să pregătească până ajung eu: să taie cinci curcani, să înjunghie un porc între cinczeci și o sută de kile, Florica să pregătească două sute de foi de varză pentru sarmale, precum și tacămurile pentru două sute de persoane. D'acilea, domnu' Gigi să aducă de la domnu' Traian Kisâm o sută de kile de struguri altoiți. Deocamdată, atât. De restu mă ocup eu când ajung la curte. Lenuțo, tu mergi cu mine, să ai grijă de băiat. Hai, îmbracă-te, ce te uiți așa la mine ca miaua lui Roman. Până îmbrac băiatul tu să fii gata... Dumneata de ce mai stai, moșule? Mai bine spune-mi cât e ceasul și du-te!” „Unșpe, zise Luptacu”. „La unu sunt la curte. Hai și dă bice, că doar ai armăsar de moare lumea”.

Cel dintâi a plecat Moș Luptacu. Când trecea cu Fulger prin vad, a plecat și Didina cu iapa ei nepișată, la fel de focoasă. După ce au ieșit din vad, Fulger a luat drumul Ciolpanilor, iar iapa s-a pierdut cu carioară cu tot în pădurea din vale, apoi prin Brătcoveana. La ieșirea din pădure, la o lungime de cleată – Gresia, un sat cu vreo cincizeci de case, locul unde și-au ascuțit coasele și săbiile oștenii lui Mihai Viteazul, înaintea unei bătălii cu turcii. În poarta Mariței și a lui Nica Mărin iapa se opri brusc, fără ca Didina să tragă de hățuri. „Didino, ce mai face Petruț al tău?” „Petruț e și al dumneavoastră, domle-nvățător. Nu v-a slugărit zece ani?” „Ba că te-ai zice, Didino. Am auzit că acum e militar, la Turnu Măgurele”. „Da, și o duce bine. Ieri am primit de la el o carte poștală în care spune că l-a făcut sergent instructor, șef de promoție”. „De, ce să-i faci... Dacă Floarea dădea iscălitură când am vrut să-l fac copil de trupă, acum era locotenent. Așa a fost să fie, domle-nvățător”. „N-a semnat, vezi doamne, că nu are cine să vadă de ea la bătrânețe”. „Așa o fi, domle-nvățător. D-aia nu s-a măritat ea cu Călin și pe Petruț l-a băgat slugă la stăpân”. Discuția Didinei cu Ilian învățătorul se opri brusc la clinchetul clopoțelului de intrarea elevilor la clasă. Ilian învățătorul intră repede în cancelarie, iar Didina, la douăzeci

și unu de ani ai ei, sări ca o căprioară din carioară, legă iapa de stanoaga podiștei, luă băiatul din brațele Lenuței și porni către poartă. „Băi, Didino, nică, tu erai a de vorbeai cu învățătorul?”. Didina făcu un pas înapoi și zise: „Aoleu, Nică Mărine, mă și speriai de căpățâna dumitale, așa cum stai cu barba pe vârful ulucii. Nu știu cum să-ți spun, dar seamănă cu un cap de mort înfipt în par. Țățica Marița e-n casă? Dacă e, spune-i să vie până afară, deoarece mă grăbesc. Au, uite-o că veni”. „Păi venii sângură, fără să mă cheme nimini. Știam eu că trebuie să fii tu, după vorbă. Ia, fa, dă-l pe băiat mai aproape, să-l văz mai bine. Ei, da, e frumos ca tat-său și vioi ca mă-sa. Ia uite ce cămașa frumoasă are? Cine i-a făcut-o?”. „Materialul i l-a dat o rudăreasă, care vine vinerea la noi, iar dă cusut am cusut-o eu. I-am cusut-o pentru botez, că uite acu face șase luni și încă nu l-am botezat. Dar noi ne luarăm cu vorba, iar eu venii cu o treabă importantă la alde matala: ieri am primit o carte poștală de la Petruț, în care, printre alții, a zis că te roagă să-i dai jumătate din locul dă casă de la țățica Lăibăreasa, așa după cum a fost vorba, bine-nțeleș dacă vrea și ea”. „Păi de ce, fa, să nu vrea. Îi spui că ți-am spus eu să vrea. La urma urmelor, e dreptul lui, prin testament. Doar Petruț e fratele nostru, nu?” O fi, țățică, dar nu știi cum e omu? O sucește numaidecât”. „Tu spune-i să zică da, că dacă nu, îi sucesc eu gātu la spate. Și-n carioară cine e?”. „Soru-meia Lenuța, cine să fie altcineva? Am luat-o cu mine să aibă grijă dă băiat, că de-aici mergem la curte... cocoana mi-a trimis vorbă, prin Moș Luptacu, să mă duc neapărat să gătesc mâncarea pentru parastasul de îngropăciune”. „Du-te, mamă, că sunt oameni de treabă”.

Didina o pupă pe țățică-sa Marița pe amândoi obraji zbârciți și tăbăciți de ploaie și de vânt precum coaja de stejar, mai cu seamă pentru faptul că rareori i se întâmplă să obțină ceva de undeva... fără luptă. La plecare, îl salută din palmă pe Nica Mărin, apoi se urcă în carioară cu băiatul în brațe și de-te bici iepei, că avea de făcut un drum, mai întâi la Roșiori, la fotograf, apoi să vină la curte, unde o aștepta cucoana Tinculina, cu sufletul la gură. Într-o jumătate de oră, ajunseră cu bine la marginea orașului. Acolo, sub un păr pădureț, opri carioara, legă iapa de tulpina părului, îi agăță traista cu de-ale gurii de după urechi și se apucă să se ferchezuiască pentru fotograf: mai întâi schimbă scutecele băiatului, îl primeni cu cămașa de la rudăreasă, îi dete piept, că i se bobotiseră mameloanele și, în sfârșit, se apucă să se ferchezuiască și ea: scoase din paporniță poalele și ia, le îmbracă în dosul părului, se încălță cu pantofii cumpărați de Petruț înainte de plecare, iar după ce își îmbujoră obraji cu faimoasa glicerină, cumpărată pe mai nimic de la spițerie se urcară în carioară și intrară în oraș prin Bariera cărămidarilor. Totul arăta atât de bine: iapa, carioara dar mai cu seamă cele trei personaje de un pitoresc aparte încât, ai fi zis că te afli în fața unui tablou de Nicolae Grigorescu. În centrul orașului, lume câtă frunză și iarbă, așa că, pentru a nu nimeri prin vreo fundătură de stradă, lăsă pe Lenuța cu iapa și carioara în toriștea de la Geacarel și plecă la fotograf, pe jos. Ca să fie sigură că nu apucă pe un drum greșit, Didina scoase din paporniță cartea poștală de la Petruț și mai citi o dată cum se ajunge la fotograf. Abia după ce reciti încă o dată textul scrisorii înțelese că, de fapt, se află în fața atelierului de fotografiat. Mai întâi se opri în fața vitrinei să vadă ce fel de fotograf e (bun sau prost), apoi deschise ușa de la intrare, unde a fost întâmpinată de un clinchet de clopoțel, agățat deasupra ușii. După câteva secunde se auzi din încăperea alăturată vocea fotografului: „Luați loc pe canapea! Vin imediat!”. În minutele de absență a meșterului fotograf, Didina avu timp să facă inventarul încăperii de dincolo de o draperie

din pluș de culoare albastră, care despărțea vestibulul de atelierul propriu-zis. Pe peretele din față - o canapea din lemn lustruit, cu cotiere și spătar pe care încăpeau patru persoane, în spatele căreia, chiar de perete atârna un tablou uriaș, înfățișând un foarte frumos luminiș de pădure. În partea opusă, chiar în mijlocul încăperii, se odihnea un aparat de fotografiat cu trepied, acoperit cu o pânză neagră, lungă până-n podea, încadrat de două proiectoare de lumină. Între canapea și aparat, o masă din lemn cu cristal, sub care fotografual așezase fotografiile cele mai reușite. Atât și nimic mai mult. „Eu mă iau de-ăsta, altfel mă ia drept proastă, șopti femeia, pentru sine.” „Nene fotografiule, dacă nu ne fotografiezi mai repede, să știi că fac pipi pe canapea.” Gata, am venit. Nu am știut că sunt așteptat de un cavaler atât de important”. Cum sfârși fotografual vorbele lui pline de un fel de politețe prefăcută, ușa dinspre toaletă se deschise și în încăperea se arătă brusc un omuleț, la vreo treizeci de ani, negricios la față, păr măsliniu cu cărare pe mijloc, scăldat în ulei de nucă, mustață, tot neagră, în furculiță. Micul fotograf purta pe corp pantaloni cadrițați, golf, strânși în elastic sub genunchi, șosete albe, pantofi maro, de Mociornița, înfășurat într-un sacou din catifea de culoare vișinie. „Acum face domnu Ghiță pozele la băiat. Cum le vrei, la minut sau la opt zâle?” La opt zâle răspunse Didina cu sictir. Să le faci frumoase, maistore, că una din ele pleacă pe front cu bărbatu-mieu. E sărgent-instructor la Turnu Măgurele.” În timp ce o așeza pe Didina și pe băiatul ei pe canapea în poziția corectă, fotografual interveni, iritat: „Eu sunt domnu' Ghiță, și nu maistore!”. „Pă firmă scrie La Ghiță” nu la „Domnu' Ghiță”. Fotografual suportă greu replica și dispăru sub faldurile aparatului de fotografiat, lăsându-și doar o mână afară, pentru manevrarea obiectivului. „Acum să stați nemișcați.” Mâna fotografualui deschise capacul obiectivului, apoi îl puse la loc. „Sunteți gata! Arvuna vă costă două parale și mai plătiți două când ridicați fotografiile”. Didina plăti cei doi bani și când ridică băiatul de pe canapea, de sub cămășuță rămase canapeaua udă de urină, din care se răspândi brusc un miros înțepător de acid uric. „Ce mi-ai făcut, femeie, cu plodul tău pișăcios? Cum mai scot eu mirosul din canapea?”. „În primul rând, eu sunt Doamna Didina, că sunt nevastă de sergent-instructor, nu ca tine samsar de cai. În al doilea rând, ca să scoți mirosul din canapea o ștergi cu o cârpă îmbibată cu ulei de nucă, apoi o stropești cu odicolon. În al treilea rând, cu mine să nu faci pe năsfirosu, pentru că eu știu cine ai fost: o lepră de samsar de cai... verzi pe pereți. Mai țâi minte când ai venit la Mantu, să-i cumperi, cu orice preț, iapa?, iar tătîcul meu nu ți-a dat-o cu nici un preț? Atunci nu zbârceai din nas la mirosul de pișat de iapă. Acum te-ai ajuns, nu suportî mirosul de pișat de copil”. După ce se auzi clinchetul clopoțelului de la ieșire, Didina îi dete lovitura de grație: „... Și să dea dracu să nu iasă pozele bine, că ai de-a face cu Petruț! Tu nici nu știi cine e ăla?!”. Ca să aibă tot ea ultimul cuvânt, când se văzu pe trotuar, îi mai trase și o înjurătură boierească: „Mitocanul dracului ce ești!”.

Afară începuseră să cadă câteva picături de ploaie. Didina înfășură băiatul în broboadă, privi din mers ceasul din turnul primăriei și socoti că încă are timp să treacă prin piață să ia două franzele și patru mititei, deoarece își aminti că nu mâncase nimic de seara trecută. Pe lângă mititei cumpără și două scrumbii sărate pentru acasă. Cu două păstăi de ardei copt date prin usturoi pisat, mânca Didina zece mămăligi. În drum către „Geacarel”, intră și într-o prăvălie evreiască, de unde cumpără pentru băiat o pereche de botoșei, o pereche de șosete și o fundă de pus în piept. La „Geacarel”, Lenuța o aștepta, gata de plecare. „Lenuțo, prinde băiatu și așază-l în codărlă, fă-i

un acoperiș din broboadă, că acu-ncepe ploaia” „Cum să fac acoperiș din broboadă?” „Simplu: Legi un capăt de leuca din dreapta, altul de leuca din stânga, iar pe celelalte două le legi de capetele codârlei. Ce e așa de greu?” „Da ce-ai fatălică de vorbești așa, de parcă ți-a pus fotograful foc la tălpi?” „Foc la tălpi nu mi-a pus, dar m-am certat cu el. I-am zis câteva de i-au stat în coadă. Păi cu cine se joacă el, cu mine? Decât cu mine, mai bine cu Dracu!” „O, oprește-te, moara lui Călifar! O potoli Lenuța” „Oi fi eu moara lui Călifar, dar nu sunt moară de palavre”. „Nu ești, dar... ești”. „Fa, Lenuțo, degeaba zici tu că sunt așa și pe dincolo... Eu înțeleg, fa, să-mi faci observație un fotograf ca lumea, un om cu scaun la cap, nu un neica nimeni care până mai ieri umbla după potcoave de cai morți, care a învățat să fotografieze pe la nunți, pe la botezuri și pe la înmormântări. Spune tu, am dreptate?” „Ai, bia, însă prea te iei în gură cu toată lumea”. „Mă iau în gură cu oricine, când am dreptate, indiferent cine-ar fi el, fie chiar și Regele Mihai, merg cu el de gât până la Dumnezeu”.

Și uite-așa, din vorbă-n vorbă, cele două surori vorbărețe, Didina și Lenuța, ajunseră din nou la părul lăudat. Aici, Didina își schimbă zuvelcile, poalele și iia cu straiiele de lucru, iar Lenuța se dete după o tufă de porumbar, apoi își continuă drumul de pulbere. Până la conac mai aveau de străbătut o distanță preț de o jumătate de oră, așa că avură timp suficient să înfulece câte o jumătate de franzelă și câte doi mititei fripiți pe grătar și tăvăliți prin muștar.

„Ei, mâncarăm noi mititei, dar apă de unde bem?” „Vezi și tu că e ulciorul cu apă în șuşleț”, îi răspunse Didina peste umăr, în timp ce iapa își găsi să se ușureze chiar în ușa cârciumii „La Lupu”. „Și cum zici că-i spune la comuna asta, că am uitat?”. „Nu e comună, ci e sat. Satul Cioc și aparține de comuna Bălțați. Nici atâta lucru nu știi.” „Păi, de unde să știi eu că e sat și nu e comună?!”. „O comună are primărie, școală și biserică. Acum că tot m-ai întrebat de Cioc, haide să-ți povestesc câte ceva despre el. Asta ca să mai treacă timpul, dar mai întâi trebuie să-mi răspunzi la o întrebare simplă ca bună ziua: tu știi care sunt gările de pe partea stângă când mergi cu trenul de la Roșiori la Turnu Măgurele?” „Dar eu nu am mers niciodată cu trenul. Nici nu știi cum arată”. „Să zicem că ai fi mers”. „Nu știu. Cum să știu dacă nu am fost în viața mea la Turnu Măgurele?”. „Dacă ai gândi mai bine, ai ști: gările de pe partea stângă, când mergi cu trenul de la Roșiori la Turnu Măgurele sunt gările de pe partea dreaptă când vii cu trenul de la Turnu Măgurele la Roșiori”. „De unde știi tu toate astea?”. „De la dracu de Săndel cocoșatu. Ăla știe și ce număr poartă dracu la opinci”. Râseră amândouă cu gura până la urechi. „În satu ăsta pe care îl sare broasca trăiesc numai două neamuri, mari și late: memeștii și mihăileștii. Memeștii locuiesc pe partea dreaptă, când te duci la Roșiori – legă Didina ideea de chestia cu gările de tren – iar mihăileștii locuiesc tot pe partea dreaptă, când vii de la Roșiori”. „Ai, fa, țată, vorbește mai clar că m-ai amețit de cap”. „De când s-au așezat în acest sat sălbăticiunile astea, că-așa o să le zic, se dușmănesc de moarte. Dacă un memeștean trece șuşaua la Mihăilești, e vai de mama lui... sau invers, dacă un mihăileștean trece la memeșteni îl pupă mă-sa rece. Fiecare neam are prăvălia lui, are fântâna lui, are muierea lui.” „Dacă unui băiat de mihăileștean îi place o fată din neamul memeștenilor, ce se-ntâmplă?”. „Se întâmplă nenorociri...” „Atunci, ei unde își găsesc fetele cu care să se-nsoare?”. „La Mandra, La Tirișneag, la dracu-n praznic, oriunde...”.

Dintre argații conacului, primul care văzu carioara trasă de iapa lui Mantu fu Petre Memu, pândar de curte, cel mai bătrân și mai înțelept dintre memeșteni și tot el fu cel care deschise larg poarta să intre, însă Didina, în loc să tragă dreapta de hățuri, trase stânga și intră pe toriștea morii. „Didino, de ce nu băgași, nică, a carioară în curte? o întrebă pândarul pe fata lui Mantu” „Ca să se mire lumea, răspuse Didina în dodii”. „Neică Petre, de când lumea și pământul, ban la ban trage și păduche la păduche. Știi prin ce se deosebește păduchele de sărac de cel de bogat? Ăl de bogat e mai gras. Al dumitale cum e, că de când pândărești pe la curte, te-ai cam îngrășat ca păduchele de boier”. „Didino, nică, lasă glumele și hai că te așteaptă cocoana Tincuța.” „Uite-mă!” Didina aruncă hățurile pe capra carioarei și porni întins printre dalmațieni nu către casa îndoliată, cu două dricuri la scară și cai mascați, ci către bucătăria de vară. În fața casei cu scări și statuete de marmură, Didina se opri în loc și se întoarse cu fața la bătrânul pândar, apoi zise pe un ton de comandă: neică Petre, du-te la cocoana Tinculina și anunț-o că am venit și că în acest moment nu mă pot duce la ea. Am prea multă treabă, apoi caută-l pe Moș Luptacu și spune-i să vină la bucătăria de vară împreună cu mecanicul de la centrală. Didina întoarse spatele pândarului, ocoli clădirea și intră pe o ușă metalică din aluminiu în bucătăria de vară, în centrul căreia era instalată o mașină de gătit uriașă, dotată cu opt plite de fontă și patru cuptoare, sub care funcționa câte un injector pe păcură. Plita era dotată cu marmite din inox de diferite capacități: de la cincizeci până la trei sute de litri, aduse de Tomică din Anglia.

„Bună, Moș Luptacule, aici erai, că eu l-am trimes pe neica Petre Memu după dumneata. Acum, hai să ne socotim: unde sunt cele cinci femei și cei doi bărbați de serviciu la Bucătărie?” „Uite-le și uite-i, arată administratorul cu degetul pe fereastra bucătăriei unde se afla un grup de femei și doi bărbați, gata să fie băgați în seamă. Acum, mai am încă o rugămintă. Să aduci mecanicul de la centrală care să stea permanent în bucătărie și să regleze focurile după cum îi spun eu”. În loc de răspuns, administratorul scoase capul pe fereastră și strigă la un argat aflat în apropiere: „Îdăule!” „Ce Moșule?” „Du-te și caută-l pe Miriță, mecanicul și spune-i să vină la bucătărie”. „Acu viu cu el”. „Hai repede”. „Moș Luptacule, du-te la treburile dumitale că nu am timp de palavre. Dacă am nevoie de dumneata, te caut”.

Soarele se odihnea pe spinarea dealului dinspre Bratcov când Didina îi zise mecanicului să dea drumul la focuri. Le explică femeilor ce au de făcut pe timpul nopții, apoi se făcu nevăzută printre zidurile albelor case. Ar fi trecut neobservată, dacă cocoana Tinculina nu și-ar fi aruncat privirea pe fereastra salonului îndoliat. „Didino!” „Da, cocoană! răspuse Didina aproape speriată” „Unde te duci, fa?” „Mă duc să dau băiatului să sugă” „După ce termini, să vii cu el la mine. Mă găsești în dormitorul lui Tomică” „Bine, cocoană”. Și pentru că băiatul, în loc să plângă sau să scâncească de foame, smotocea de mama focului o păpușă din cârpă, Didina, schimbând puțin ordinea lucrurilor, luă băiatul în brațe și plecară împreună la cocoana Tinculina, urmând să amâne ritualul alăptării pentru mai târziu... Când Didina intră pe ușă, o găsi pe cocoana Tinculina prăbușită în fotoliu cu ochii stinși și graiul slab de atâta zbucium și suferință. Cele două femei, deși făceau parte din lumi diferite, se îmbrățișară ca două surori, clipe îndelungate. În aceste momente de grea încercare, amândouă gândeau la fel, plângeau la fel, sufereau la fel. Scâncetul băiatului prins între brațe îndepărtă cele două femei, ștergându-și urmele lacrimilor, una cu batistă cu broderii pariziene iar cealaltă cu un șter-

gar românesc. „Didino, rupse doamna de Romaniți tăcerea, dă-te dragă cu băiatul mai lângă fereastră să-l văd mai bine la față!”. Didina se apropie până lângă perdea, iar Tinculina îl privi peste tot cu luare-aminte. „Să știi că ai un copil foarte reușit. Seamănă cu tine, dar buzele și bărbia sunt ale lui Petruț. Știi ce? Nu mi-ai spus cum îl cheamă”. „Nu-l cheamă în nici un fel, pentru că încă nu l-am botezat”. Dacă încă nu l-ai botezat, te rog să-i pui numele băiatului meu Tomică și am să fiu recunoscătoare câte zile oi mai avea de trăit” „Doamnă, nu pot să dau răspunsul pe loc. Trebuie să vorbesc cu Petruț. Dar, știți ceva, pe nașul lui de botez îl cheamă Toma, așa că îl va chema Tomică sau Tomiță. Până atunci eu îi zic în continuare Trompopiță, un nume inventat de mine, nu de-altceva, dar să am și eu cum să-l strig”. Tinculina o îmbrățișă din nou pe Didina și o sărută pe amândoi obraji, apoi, ștergându-și de pe obraz o lacrimă, de data asta de bucurie, deschise o casetă de pe un scrin negru și scoase din ea o monedă de aur cu capul lui Carol I, pe care o așeză pe fruntea micuțului Tomică. „E a răposatului Tomică. A primit-o, tot pe frunte, de la nașul lui de botez. Am înțeles de la Moș Luptacu că ai fost la Gresia, cu ce treburi?”. „Am fost la cumnată-mea Marița pentru un loc de casă, care i s-ar cuveni lui Petruț, prin moștenire”. „Și ai rezolvat..?”. „Cu locul am rezolvat, însă partea cea mai grea e casa. De unde să am atâtia bani să dau pe materiale?!”. „Știi ceva? Noi am demolat o magazie de cereale, așa că după ce terminăm cu înmormântările să vii să-ți iei ce-ți trebuie. Aici găsești de toate, mai puțin tâmplăria”. Drept mulțumire, Didina încearcă să-i sărute mâna, dar boieroaica retrase mâinile-amândouă. „Acum, spune-mi, te rog, cum stăm cu preparatele culinare?” „Bine. Toate sunt pe foc, rămâne ca mâine până-n zăuă să le pui prăjelile și mirodeniile”. „Didino, știi ce zic eu? Să dormi aici cu băiatul în dormitorul lui Tomică, de ce să te mai duci acasă și să vii mâine în zori?”. Nu pot, doamnă, pentru că băiatu nu e botezat și dacă doarme în casă străină se umple de bube dulci”. Didina mută băiatul pe cealaltă mână, dădu „sărut mâna!” doamnei îndoliate și se îndreptă către ușă, spre a se face nevăzută în lumina roșie a soarelui tolănit pe spinarea dealului dinspre Bratcov. Tocmai când apăsă cu mâna pe clanță, se întoarse din nou cu fața către amfitrioană și zise: „Cocoană, neam de neamul meu nu a plecat capul și nu a stat cu mâna-ntinsă. Eu am venit, acum când aveți mare nevoie de ajutor, din două motive: pentru că ați fost niște boieri cum se cade, cu dare de mână pentru cei nevoiași și obidiți. În ce mă privește (că al doilea rând mă privește pe mine), domnul boier Victor, cu câteva clipe înainte de moarte, a șters numele lui tăticu din registrul datornicilor, așa că, doamnă Tinculina, vă rog din suflet să nu vă supărați pe mine că nu primesc nici un lemn de casă drept pomană”. Prinsă în corzi, Tinculina fu nevoită să nuanțeze un pic promisiunea: „Dragă, dar nu am zis că ți le voi da drept pomană. Bani nu primesc, dar pentru asta ai tu cu ce să te răsplătești, când voi avea eu nevoie de ajutorul tău. De fapt nu am nevoie de nici un ajutor, nici măcar de contra-serviciu. La urma urmei, de ce să mai lungim vorba? Odată și-odată tot trebuia să-ți spun planul meu în legătură cu tine și Petruț: lui, când se lasă la vatră, îi voi da conacul de la Mihăești, în administrație, iar pe tine te voi numi guvernantă, cum e aici Florica. Ei, ce zici de asta?”. „Ce să zic cocoană, deocamdată, războiul bate la ușă. Dacă izbucnește, Petruț pleacă în mod sigur pe front”. „Și dacă nu izbucnește războiul?”. „Dacă vrea și Petruț, vom vedea... Tăticu meu are o vorbă: Niciodată să nu te-ncrezi în promisiunile boierilor”. „Didino, astea nu sunt ideile lui Mantu. Le-a auzit și el de la vreun politician. Nu cred că ți-am promis eu ceva și nu m-am ținut de

cuvânt. Eu zic să lăsăm politica de-o parte și să ne întoarcem la ale noastre. Uite ce m-am gândit eu (tu să-mi spui dacă e bine sau nu): un rând de haine de-al lui Tomică să-l dau de pomană lui Petruț, că a muncit și el câțiva ani în această curte, iar din partea lui Victor să-i dau lui Moș Luptacu. Amândoi au cam aceleași talii cu ale răposaiilor. Petruț ce număr poartă la pantof?” „42, îi răspunse scurt Didina”. „Acum rămâne să-mi spui dacă Petruț le va primi”. „Pomana de la mort nu se refuză, pentru că îl mână pe Dumnezeu. Cicoană, eu trebuie să plec, altfel mă prinde noaptea pe drum și nu e bine. Haideți că mai vorbim și mâine”. „Bine, mergeți cu bine și să ai grijă de micuțul Tomică. Vezi că în carioară ai să găsești un pachet pus de Moș Luptacu. Și acum poți pleca”. „Mulțumesc pentru tot cicoană și să-ți ajute Dumnezeu să treci cu bine peste această nenorocire”. „Chiar de voi trece cu bine, de acum zi și noapte voi purta în suflet povara acestei nenorociri”.

ROLAND VOINESCU

Cum se-ntoarce roata

Căldura este sufocantă, nori de praf se plimbă pe străzi. Umbra copacilor parcă nu este suficientă în aceste condiții.

Profesorul merge cu pași grăbiți, strânge tare mapa în mână. În această zi speră să aibă mai mult noroc, de la începutul vacanței de vară se tot duce în audiență la un senator. Este foarte cald, asta îl deranjează foarte tare, nu se poate concentra foarte bine, nici nu mai este așa tânăr. Mersul rapid îl încălzește și mai tare, nici nu își mai amintește cum îl cheamă pe senator. Oricum nu își face probleme, numele senatorului este scris pe ușă.

A ajuns în fața biroului. Se oprește și se uită la clădire. Biroul senatorial ocupă parterul și primul etaj al unei clădiri moderne. Profesorul se uită uimit la clădirea din fața sa și se întreabă cum este posibil ca într-o țară în care lumea este disperată din cauza sărăciei, cineva să își permită să construiască o asemenea clădire. Probabil având în vedere funcția publică pe care o deține cel care își desfășoară activitatea în acele birouri, a folosit bani publici. Oare ce a făcut pentru țara care este în pragul sărăciei, de a primit în folosință o astfel de clădire.

Tot pentru o clădire a venit și profesorul în audiență. Clădirea pe care vrea să o renoveze este clădirea școlii la care el predă. El ca profesor s-a obișnuit, dar îi este milă de copii. Uneori în condiții meteorologice vitrege, situația din clasă este de nesuportat.

Se apropie de ușă și întinde mâna spre clanță, ușa se deschide singură. Profesorul rămâne cu mâna întinsă, se uită în sus, un mic dispozitiv acționează ușa când se apropie cineva.

În clădire marmură, covoare scumpe, mobilier de lux. Holul e pustiu, cei care intră sunt supravegheați de camere de luat vederi. Profesorul știe drumul, biroul senatorului este la etaj. Nu își mai amintește de câte ori a făcut acest drum, dar pe senator nu l-a găsit.

Urcă câteva trepte și se oprește, a realizat că nu îi mai este cald. Se uită spre ușă, deasupra tocului ușii se află aparatul de aer condiționat. Sprijinindu-se cu ambele mâini de balaustradă se gândește cu amărăciune. Toată vara a fost la acest birou și nu a găsit decât secretara și câțiva agenți de pază. Pentru cine a construit senatorul o clădire îmbrăcată în marmură, cu geamuri termopan, pentru cine a adus mobilier de lux, pentru cine a cumpărat aparatură

de birou performantă, probabil pentru agenții de pază, pentru că el, senatorul, în perioada în care a fost căutat de profesor, nici gând să treacă pe acolo.

Profesor de matematică fiind nu se poate abține să nu facă câteva calcule, cu aproximație, cam ce sume au fost cheltuite pentru un birou, în care se joacă pe calculator o secretară și câțiva agenți de pază. Bani respectivi ar fi putut renova o școală, unde zilnic vin sute de copii sau spitale sau alte clădiri care să folosească la ceva.

– Ah! Ce se putea face cu atâția bani, murmură supărat.

Își continuă drumul pe scări. Ajunge în fața secretarei, care îl cunoaște de acum.

– Bună ziua! salută profesorul respectuos.

– Bună ziua, domnule profesor, astăzi aveți noroc!

– Cum! se bucură profesorul.

– Da, domnule profesor, azi domnu' senator este, luați loc, vă rog, și eu vă anunț imediat!

– Vă mulțumesc!

Profesorul se îndreaptă spre canapeaua de piele din spatele său dar nu se așează, este prea emoționat, strânge cu putere mapa în mâini. Face repede în minte o recapitulare a motivelor pe care vrea să le expună pentru a-l convinge pe senator. Pentru el nu s-ar umili dar pentru copii trebuie să-l înduplece pe senator.

Secretara a intrat în biroul senatorului și a lăsat ușa deschisă. Ce a spus secretara nu s-a auzit pentru că a vorbit încet dar se aude răspunsul senatorului:

– Ce mai vrea și ăsta, fă?... Toți vrea câte ceva, ce mă-sa, io-s crucea roșie, dau la toți nemâncații?

Secretara spune ceva dar nu se aude ce spune.

– Bine, bagă-! se răstește senatorul.

Secretara iese din biroul senatorului.

– Domnule profesor, vă rog!

– Vă mulțumesc, doamnă!

Senatorul se lasă cu scaunul pe spate.

– Stai, bă, jos!

– Vă mulțumesc!

– Opa!... Stai așa!... Stai că nu știu de unde să te iau!

– Nu prea aveți de unde să mă luați, răspunde timid profesorul, știți eu sunt profesor de matematică.

– Ai văzut cum te-am ochit?

– Da, aveți un spirit de observație extraordinar, totuși cum v-ați dat seama?

– Bă, eu am fost elev la tine.

– Aaa!... deci sunteți un fost elev al meu.

Profesorul prinde curaj, un fost elev, îi va fi mai ușor să-l convingă să se implice în renovarea școlii.

– Da, bă, numele nu-ți zice ceva?

– Mă iertați, dar la câți elevi am avut, acum ce să zic... ați participat la vreo olimpiadă?

– A, nu, dar am rămas repetent în fiecare an.

– Cum?!

– Da, așa că io-s mai deștept ca toți.

– Cum așa?

- Deci, dacă am făcut fiecare an de școală de câte două ori, deci sunt mai deștept.
- Mă rog, se poate spune și așa.
- Poți să mă rogi cât vrei, da' tot io-s deștept tare, păi, uite numa' ce bani am.
- Da, aveți bani.
- Păi, am, bă, amărățule! Io-s milionar în parai, bă!
- A, foarte bine.
- Pentru că sunt deștept!
- Da?! Și eu care credeam pentru că sunteți senator.
- Sunt deștept din aia sunt senator.
- Asta este foarte bine pentru că eu am venit să ridic o problemă legată tot de bani.
- Ce problemă, ce crezi că mai ești la școală să ne pui tu la probleme... Sună telefonul, senatorul răspunde.
- Da!... ai, bă, lasă... bă, tâmpitule, mă faci să aștept, mă, pe mine, mă... bă, se termină vara și vila mea de la mare nu-i gata, mă... nu știu, nu mă interesează, bă, îți iau gâtu'... bă, tu vrei să-mi lași vila fără marmură?... bă, nu discut, în maxim o oră mă suni ca-i rezolvat... bă îți trimit pe cap toate controalele din lume fisc, gardă, bă, nu mai faci afaceri în țara asta și nici în alta, bă, te-am spart, auzi, într-o oră mă suni că ai început să pui marmura că ți-am luat gâtu'.
- Senatorul trânteste supărat telefonul.
- la uite, frăție, bulangiu' ăsta, i-am aranjat cum a vrut el, autorizații, scutiri, eșalonări și acu' mă face s-aștept.
- Dacă aveți atâția bani sunt sigur că vă puteți apleca și asupra problemei mele.
- Lasă, bă, problemele, ia zi, mai știi, profesore, când eram elevu' și tu profesoru'?
- Având în vedere numărul mare de elevi pe care i-am avut, nu pot spune...
- Ai, profesore, n-o mai da la-ntors!
- Totuși...
- Totuși când mă scoteai la tablă.
- Sună iar telefonul.
- Alo!... să trăiești, frate... ce... ai, mă, iar a lovit fii-tu mașina... a lovit pe unu' pe trecerea de pietoni... pietonu' avea verde, lasă, bă, că-l scoatem pe ăla vinovat... cum să nu... ce, pietonu' a murit, foarte bine, mortu' e vinovat... da, mă, așa zice legea... ce, nu zice, nu-i nimic, fac eu o lege, cine face legile în țara asta... da, mă, se face, baftă!
- Vai, un accident?
- Mamă, cât muncesc, m-am spart cu munca!
- Văd că sunteți foarte ocupat.
- Da, un prieten, se ocupă de țigări, alcool, eu am grijă să nu-l controleze, aranjez cu timbre.
- Ca între prieteni, ajutor!
- Da, nu e ca bulangiu' ăla de mai devreme, e cu la timp.
- Problema mea este școala...
- Școala unde mă chinuiai pe mine.
- Vai, nu vă chinuiam.

- Cum să nu, mă puneai să învăț d-ălea, operații cu mulțimi, cu adunări, scăderi, cu formule, cu triunge.
- Dar, vă învățam, vă...
- Ce învățai, profesore, pe mine mă-nvățai, tu, mă, pe mine. Nu te uiți, bă, ce amărăștean ești, tu să mă înveți pe mine care-s milionar în para, bă!
- Orice om trebuie să aibă un bagaj de cunoștințe...
- Profesore, eu nu-s orice om, io-s senator, iar cunoștințe am și la putere și în opoziție și-n poliție și la procuratură și la vamă, mi-ai făcut tu cunoștință cu ăștia, profesore?
- Nu, eu vorbeam despre...
- Ia zi, ai vilă?
- Ce să am?
- Vilă! se răstește senatorul.
- Nu, nu am.
- Vezi!... Unde stai?
- Un apartament cu două camere...
- Pun pariu că ești și debransat.
- Da.
- Ha! Ha! Ha! Un debransat vroia să mă învețe pe mine!
- Domnule senator, erați un copil și eu vroiam să vă învăț...
- Să ajung un amărât, un sărăntoc ca tine! Ha! Ha! Ha!
- Orice om, cât ar fi de inteligent, are nevoie de pregătire...
- Bă, profesore, ce pregătire, mă? Io-s inteligent, bă, io-s dăștept!
- Da, domnule senator, nu pot să contest acest lucru.
- Profesore, eu... îi fac pe toți prin mijloacele mele, ca să iau de la ei banu'... asta e, sunt deștept.
- Mă scuzați, dar nu încurcați deșteptăciunea, inteligența, cu escrocheria?
- Cum adică?
- Tocmai ați enunțat definiția escrocheriei din DEX.
- Ce-am făcut?
- Ați enunțat definiția.
- Ce-o fi aia, nu știu, da' nici tex nu știu ce e.
- DEX, adică dicționarul explicativ al limbii române.
- N-am auzit... da' ce definiție zici?
- Escrocheria este infracțiunea care constă în înșelarea unei persoane prin mijloace frauduloase în scopul obținerii unor profituri materiale nejuste.
- Ce nejuste, bă, ce nejuste, de exemplu, dacă firmele mele are de plătit la taxe niște bani, așa, și eu dau o lege că eu nu mai am de plătit nimic că m-am scutit, e legal, bă, e just.
- Legal, o fi, dar just nu este.
- Ai, profesore, n-o mai întoarce, ce te dai deștept, dacă erai deștept aveai banu' pe tine.
- Vedeți, dumneavoastră, domnule senator, pentru vile, mașini de lux, excursii în străinătate, pe lângă prețul material mai este de plătit și un alt fel de preț.
- Da, dau oricât, ăsta cât e, ce e ăsta TVA, dau că am bani.
- Pe lângă prețul material, domnule politician, se plătește și un preț moral.
- Preț moral, asta ce mai e, să-l sun pe Mircea, ăsta e la gardă, știi... preț moral... nu știu dacă am plătit așa ceva până acum.

- Preț moral, adică... câți au murit de foame, câți s-au debransat, câți au murit prin spitale ca să vă plătiți, dumneavoastră, vile și mașini de lux.
- Hă! Hă! Hă! Ce mă interesează, bă, pe mine câți nemâncați sunt în țara asta.
- Nu sunteți, dumneavoastră, în parlamentul...
- Da, profesore, da' eu am treabă cu câte vile am eu, ce mașini tari a mai apărut.
- Asta e singura treabă pe care o aveți, și populația?
- Auzi, prostu' moare de grija altuia și câinele de... habar n-am.
- De drum lung.
- O fi, da' io-s deștept, fac bani din orice.
- Sună telefonul.
- Da, bă!... e al tău... bă, ești prost, nu pricepi, am vorbit, e totu' aranjat, e terenu' tău, cinci hectare la lac, e al tău... să trăiești, pa!
- Ați mai rezolvat o problemă.
- Da, niște țărani jechoși, că e pământu' lor, i-am făcut de i-am spart, și-a luat cumnatu' un teren la lac, mișto, își trage și el o vilă...
- În ce zonă?
- Bă, de la Ploiești vreo două sute de kilometri, regiune de deal, țuică tare, e parfum, ce să mai.
- Și oamenii aceia?
- Dă-i în mă-sa, ce vrei să le dau eu să mănânce?
- Totuși...
- Ce totuși, ăștia e din ăia care a învățat cu tine d-aia n-are ce mânca. Cum mă băteai să-nvăț, noroc că chiuleam și acu'-s deștept, am banu' grupa mare.
- Este foarte bine dacă aveți bani, astfel mă puteți ajuta și pe mine. Nu este vorba despre mine personal, vreau să vă vorbesc despre școala în care predau și în care ne-ați făcut cinstea de a ne fi elev.
- Ce cinste, bă, eu n-am bani de prostii!
- Școala este o prostie?
- Mie-mi spui, hă! Ce vrei, profesore, să nu-mi termin eu vilele ca să îți dau ție un var în clase, ai lasă-mă! Când o fi an electoral mai tragem o spoială ca să vadă idiotii ce treabă facem, da' până atunci...
- Până atunci copiii...
- Ce copii, la alegeri, profesore, la alegeri! Și mai zici că ești deștept, tu nu știi, înainte de alegeri o să vin personal la școală să văd cum merg lucrările de renovare.
- Dar când încep aceste lucrări?
- Bă, mă lași! Mă bați la cap cu renovarea școlii, îmi tot aduci aminte de perioada aia, când mă băteai, mă puneai să-nvăț.
- Domnule senator, viitorul unei țări depinde în mare măsură de nivelul de pregătire al cetățenilor...
- Ce cetățeni, banu', ai banu' ai pus-o!
- Indiferent ce faci pentru bani?
- Indiferent ce faci pentru bani, important e să ai mulți bani. Mata te milogești pentru bani.
- Mă scuzați, eu încerc să sensibilizez autoritățile pentru a renova o școală.
- Tot milogeală se cheamă.
- Dar nu puteți să nu faceți chiar nimic pentru țară.

– A, păi, fac câte ceva pentru țară.
– Da?!
– Da, sigur!
– Ce?
– Fac țara de râs pe unde mă duc.
– E, așa, da! Credeam că nu vă interesați de țară deloc.
– Aș, ce mă interesează pe mine de țară, eu mă gândesc dacă-mi iese ceva sau nu.
– Eu ce pot să vă...
– Professore, pentru mata, că te cunosc, hai, am o soluție.
– Vă mulțu...
– Și ca să nu mă mai bați la cap, am pe unu' care spală bani, adică, omu' e politician și banii din țigări, alcool și alte produse de contrabandă, energie electrică cumpărată și revândută înapoi la stat, așa, trebe' să justifice banii cumva, și are o firmă de construcții.
– Și credeți că...
– Și-i tot renovează școala unde e fiu-su. Școala aia e într-o continuă reparație de câțiva ani. E, te bag pe felie cu ăsta și dacă vrea îți trage și ție un var.
Profesorul începe să-și caute grăbit în mapă. Scoate mai multe hârtii și începe să le înșire pe biroul senatorului.
Acesta gesticulează supărat.
– Nu-mi întinde mie hârtii, dacă ajungi la o înțelegere cu el poți să-i arăți câte hârtii vrei, da' pe mine să mă scutești.
– Se poate, o să ne înțelegem, trebuie doar să dea ceva bani pentru că noi avem muncitori, luăm materiale de construc...
– Ce muncitori, ce materiale, n-ai înțeles? El lucrează numai cu firma lui.
– Adică?
– Adică, el își plătește lui singur, profesore, mai te dai deștept, n-ai înțeles cum merg treburile.
– Cred că am înțeles și eu câte ceva.
– Dacă erai deștept și înțelegeai, acuma nu erai în situația asta.
– V-am mai spus, nu oricine ar face orice pentru bani.
– Da, da! Asta s-o crezi mata!
– Nu poți să trăiești cu conștiința împăcată, cu gândul că multă lume are de suferit în urma...
– Ahă, toți care-i cunosc eu, dacă le dai o mie de euro n-au nici o problemă cu coo... onștița aia. E, d-ăia fără.
– Fără morală!
– Așa, fără morală.
– Totuși!
– Totuși, ai de ales, cu morală sau cu euro... ce alegi?
– Și cu morală și cu euro.
– Professore, te-ntinzi.
Sună telefonul.
– Alo! Ce, mă? Băăă!... trimiți controale non-stop, gardă, protecția muncii, sanipid, pompieri, tot, bă, într-o săptămână vreau să închidă singur.
Senatorul aruncă supărat telefonul pe canapeaua din încăpere.
– la uite, bă, toți fraierii își face firmă.
– Ce s-a întâmplat?

- Ce?... Unu' și-a făcut cârciumă pe strada unde am și eu cârciumă.
- Păi, e concurență liberă, într-o țară...
- Ce concurență, mie nu-mi face nimeni concurență, auzi!
- Totuși, oricine își poate face o firmă în ziua de astăzi...
- De unde ai scos-o și p-asta?... Professore, n-ai învățat nimic la școala aia a mata.
- Adică?!
- Nu oricine are niște bani își face firmă și încurcă afacerile baștanilor. Ce crezi, că eu, ditamai senatoru', o să mă chinui să fac concurență lu' ăsta?
- Dar ce puteți face, fiind o țară liberă...
- Liberă! Da, liberă să fac eu ce vreau, da' nu ăla.
- Dar poate respectivul avea pregătire în domeniu.
- Ce pregătire, dom'le, iar mă iei cu școala.
- Bine-nțeles! Școala este o componentă foarte importantă în dezvoltarea individului...
- Ia mai lasă-mă cu școala aia. Ce școală am eu și uite unde sunt! Ce, școala m-a adus pe mine aici?
- Un minim bagaje de cunoștințe...
- Ți-am mai spus, trebuie să ai cunoștințe la poliție, justiție, vamă și astfel te umpli de bani.
- Școala este...
- Când eram eu la școală mă scoteai la tablă, mă obligai să învăț, îți făceai de cap cu mine.
- Vai, cum puteți spune așa ceva, îmi făceam datoria de profesor, încercând să vă învăț câte ceva.
- Da, erai mare șmecher, șef, îmi spuneai câte exerciții să fac.
- Și câte făceați?
- Bine-nțeles că nici unu', nici nu știam să le scriu, să le copiez, aveai în cartea aia niște semne care nu le știam, ce limbă era aia?
- Nu este vorba despre o anumită limbă, acelea sunt simboluri matematice.
- Auzi, eu știu numai simbolu' ăsta, banu'.
- Banii, probabil, sunt buni, dar trebuie să știi ce să faci cu ei.
- Ce să spun, la școală făceai pe deșteptu' că erai profu'.
- Dar eu conduceam procesul de învățământ...
- E, acu' eu conduc banu'.
- Asta așa este!
- Vezi, profesore?
- Ce să văd?
- Cum se-ntoarce roata!

NICOLAE MOTOC

La Ravina preziosa del mare

a Alex Ștefănescu

Non cerco il suo nome nell'archivio d'alge e
conchiglia d'ostriche È abbastanza che esiste solo per
me: La Ravina piena di sorgenti che scendono in passi larghi
le terre desolate al mare

La crepa rossa come una ferita non cicatrizzata
nel petto d'estate Dov'è la rivolta delle bocche viola di
datura stramonium e guerra tra l'ecballium elaterium con tentacoli
d'aria ed ortiche pedonale

Dove ci sono inaspettate alleanze tra
oggetti umili ed abbandonati pronti per essere lo stesso
numero di forme d'opposizione infinite contro qualsiasi
tradimento della memoria che non si stancò mai per chiamarle

Dove dei pneumatici rotti allineati casualmente
come alcuni salvagenti anulari alzano la loro cardo
il fiore regalo Dove l'acacia ancora giovane agitando
le dita sottili per raccogliere dall'orizzonte del porto stecche
gialle nere di navi non rimpiangono la loro infanzia

La Ravina dove grandi mani pensierose dell'uomo
e mani sottili senza anelli di donna – sempre
attente a tenerlo vicino alla gioia di vivere o di
ciò che è saldo nelle cose anche quando non sono più
necessari: un senso sempre fermo – hanno costruito
ad un bambino la sensazione che tutto quello che potrebbe accadere
lui rimane invulnerabile

Dove l'onda non rimpiange il culmine spumoso
ed i falchi galleggiano con le ali immobili La Ravina preziosa
del mare A mattina prima e l'ultima Dove rinasce da
se stessa allegra voluttuosa inviolabilità del sempre

Notă:

Datura stramonium = ciumăfaie

Ecballium elaterium = plesnitoare

La Florilia

Dove nelle pozze di clorofila i pesci azzurri chiamano
le loro scaglie di petali E sopra le nuvole di profumo i passerii
lasciano aprire le loro ali delle foglie Dove persi nella fiaba
della stessa diffusione della follia di colori d'estate
i poliziotti sono inseguiti dalle api

Dove con la notte il velcro nella catena consiglia
le brezze salate e sta preparando una legge per i succhi Ruvida con
la paura e con la pigrizia tra quale sono uno dei maestri del giorno con il
sogno che è rimasto preda alla indifferenza

Legge che le farfalle lo scrivano in documenti voluminosi
di potbal con lettere d'oro di stami L'avidio falco
nascosto in me è già stato posizionato all'angolo della ravina a
inginocchiarsi sulle spine di ricci e schegge di rapana

Il ruscello che adormiva tra i cespugli di
mandragola viene messo su di te per alzarsi
e imparato a volare E quando appari grave con il passo raramente
a meno di può essere sentito all'orizzonte i tuoni del mare e con
un occhio nero lo tocchi o con un bastone spinoso ondeggiandosi
da nanno in erba dalla radura lui trema e piange il mio
nome

L'acacia storto e inginocchiato egli dà sul
collo la parruca piena di fiori bianchi e inizia con
dolore a leggermi le mie sentenze ingenue e pesante de
sapore

Notă:

Florilia – Floralia

Pesce azzuro, pomatomus saltatrix – lufari

L'arte di compressione/ d'espansione del tempo

La tua ragazza non ha bisogno di parole o gesti
magici per sentirti il potere Apre la maglietta
gialla e ti invia di portargli un bicchiere d'acqua

Sa ce fino sei tornato ti immaginati come si
spoglia e andrà un tempo incalcolabile
(per lei)

Più un altro tempo infinito (per te)
quanto beve veramente nudo davanti ai tuoi occhi
con piccoli sorsi e sporchi

Abbastanza – di avere la sensazione sconcertante che
segue ad abbracciarla per la prima volta

La tua ragazza ti sequestra il tuo tempo sull' anello

al mignolo Roccia rossa E ti svegli essendo gettato in
un altro tempo Solo il suo

Lei dice *no* al Mar con un occhio quasi
nero e tu gli dici *si* con l'altro occhio che è tutto il suo (di più)
nero

E infine ti guarda con la sua bocca
fiore viola di velcro con le trasmesse spesse
E tu lo guardi come si vedrà con la sua bocca

Mar crudo

Non riesca a capire perché hai dato l'impulso e senso
solo alle prime energie che sono di un adolescente selvaggio Non più
credermi di averLo imparato ad essere coraggioso e gentile e lo
hai protetto dalla morte

Urlò ti chiesta dall'altra estremità del paese
di svegliarsi accanto al cuore dell'unica donna che lo amava
sia serena quando ti chiede de lui di aver il potere
di attenderLo E per dargli le ali per trovarla alla schiena
con gli occhi aperti: acqua viva e pace per la sua Gioia
per l'ultimo sguardo

Non lo hai ascoltato e ora resta solo
la tristezza a vederla per lei e Non per te

Ora un sguardo è un veloce taglio di raggio
laser nel cuore di coloro che li amano Ora un sguardo
è molto più voluttuosa scuoiata del tempo sulle cose

Ora un sguardo parla di un non tenuto
finale addio come un flusso pazzo dal quale il mondo
sommerso è anche nato di nuovo

Hermitage d'acqua

Guardia alle dipinte notte alle ciocche di capelli con
odore di celeste dal giardino dell'orecchio e il grido che
dura sotto le onde per inventarti un altro viso dal cricchetto
perla di pietra con inattese cellule dalla conchiglia
d'ostrica dove i santi di scaglie santi di sabbia si pregano

Dove pronunciano con la voce delle penombre e
la povera luce in ritardo al tuo ologramma che canta e
naturalmente in ora d'acque in ora di stracci blu e
dei fulgigini vetrosi quando ballano e con una grazie
pagana si spoglia

Dove per tutto che mi nascosti di quanto porti
per paura del collo gambo altro talismano di denti di
squalo trema pronto a cadere e colonna di sostemgo
aumentata dal sangue delle candele di corallo che
porta ogni effigie del tuo cuore pulsando e bruciano
di domare e perdono

Golf

A volte apro le ali ah di polvere di
sale e d'ossa e mi alzo falco sopra le nuvole Sorge
dopo di me e la diga unicorn furioso in galoppo
nella profondità di segni pavimentati con i scheletri di pesce
li suona gli zoccoli

Sto girando vorticosamente in volo e gli attengo gli artigli
nella colonna vertebrale nera Il suo Corno bianco sta cercando il mio petto
E insieme cavallo di pietra falco di sabbia – criniera di alghe
ali de nebbia gridano nel vento – ci rotoliamo su
gradini delle onde

Fino a quando stanchi ci ritiriamo nei modelli
chiari dove ci lecchiamo le ferite Fino a quando – svegliata
dal sonno come un branco di lupi – Il Mar mangia
dal sangue del sole

Traducere din limba română de
ANASTASIA SAVIN

Veronica Iorgulescu Luchian

Aurelian Broască

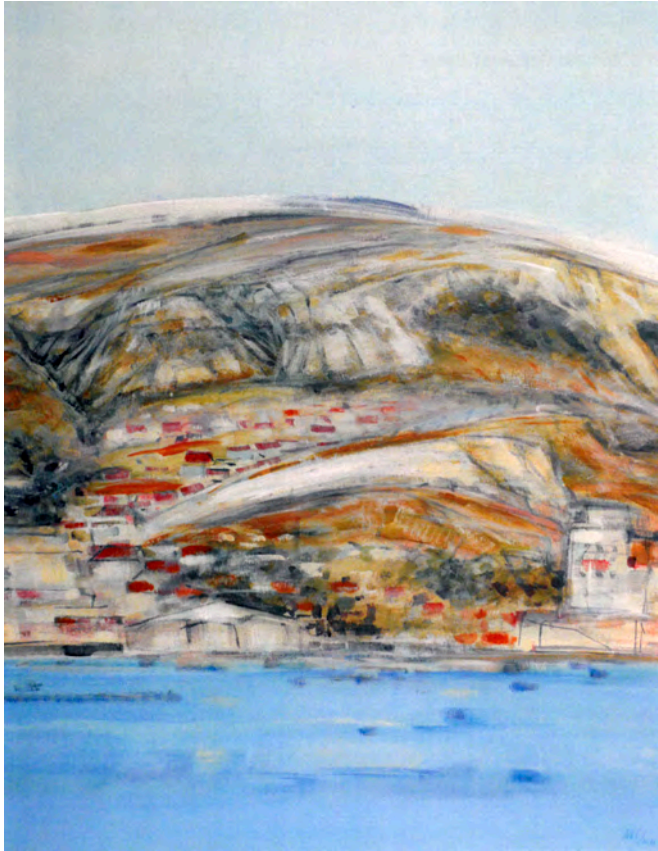
Ignat Ștefanov

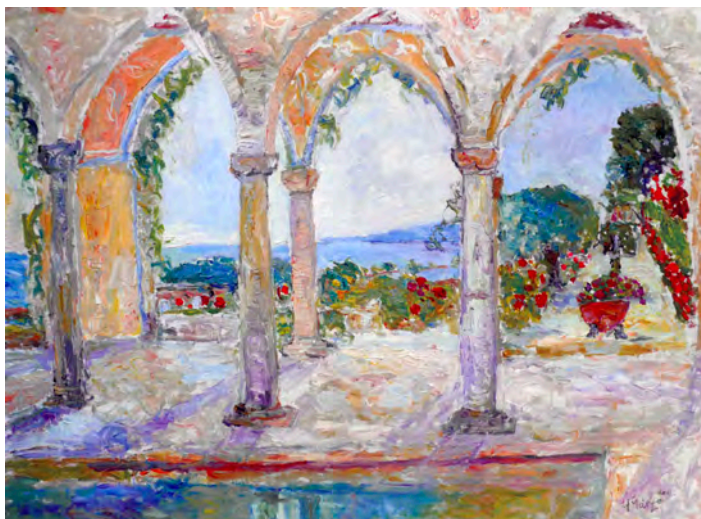
Nicolae Morescu

Eugenia Leca Botezatu

Laura Nistorescu Seniuc

Traian Mârza

Radu Fulga

Maria Pelmuș

Viorel Poiată

Florin Ferendino

Constantin Grigoruță

Balcicul de azi

Fascinația pe care a exercitat-o Balcicul asupra pictorilor din perioada interbelică a fost durabilă, clădită pe plămada din care se nasc marile iubiri. Ajuns în această „căldare miraculoasă de reflexe și tonuri”, după cum numea Nicolae Tonitza aspectul de amfiteatru al orașelului prăvălit odată cu străzile și casele sale de piatră, spre mare, creatorii aveau revelația unui timp în care curgerea secolelor fusese suspendată, spre a se opri într-un topos abstract și strălucitor.

Era, de fapt, locul pe care imaginația lor îl căutase febril, pretutindeni; era spațiul miracolului biblic, era un colț din Mediterana cu civilizațiile sale esențiale, era tărâmul în care, în sfârșit înfrățite, Orientul și Occidentul puteau fraterniza. Puteai să-l pictezi oricum, oricât și oricând, cu condiția să te numești Petrașcu, Șirato, Ștefan Dimitrescu, Tonitza, Vasile Popescu, Jean Al. Steriadi, Nicolae Dărăscu, Lucian Grigorescu, Ion Theodorescu Sion, Alexandru Satmari (și enumerarea poate continua), puteai să umpli cu lucrările pe care le-a inspirat, simezele întregii țări - așa cum constata un distins confrate din perioada modernă a culturii naționale - că Balcicul nu obosea și nu irita. Îi cunoșteau toți contururile dantelate, dealurile de un alb strălucitor, care în loc să adune, risipeau reflexele, căsuțele povârnite, minaretele care-și avântau spre cer suliițele albe, marea așezată ca într-o scoică în golful protector. Și totuși soseau aici, mereu, spre a schimba o vorbă sau a tăcea împreună cu Mamut, spre a porni prin arșiță cu șevaletul în brațe către unghiuri perspective numai de ei știute, pentru a urca scările la Caramiti și a deschide o ușă în spatele căreia erai proiectat direct în istorie, spre a admira accentele de culoare înscrise în spațiul concav, de siluetele și veșmintele cadânelor care purtau, supremă ofrandă, apa cea de toate zilele. Doar acolo puteai desluși, privind grădinile, parcurile și casele construite în deplin acord cu peisajul, personalitatea unei mari regine, care a îndrăgit Balcicul până într-acolo, încât i-a dăruit chiar inima sa.

Despărțirea de Balcicul interbelic a fost o dramă pentru fiecare pictor român; tocmai de aceea, revenirea înseamnă regăsire. O regăsire în care sunt antrenați artiști din toate colțurile României.

În acest context, inițiativa Consiliului Județean Constanța de a organiza prima ediție a Simpozionului Național *Balcicul de azi* capătă calitatea formativă a unui mecenat, la înălțimea căruia s-au străduit să fie 28 de artiști; creațiile lor sunt reunite în expoziția de închidere, organizată în perioada noiembrie-decembrie 2011 la Muzeul de Artă Constanța. Și dacă pentru sintagma *Balcicul de ieri*, patrimoniul etalat pe simeze oferă desfătări vizuale perene, creatorii lucrărilor din expoziția *Balcicul de azi* vă invită să-l redescoperiți, descoperindu-i.

Dr. DOINA PĂULEANU,
Director al Muzeului de Artă Constanța

*

În albumul *Tabăra de creație Balcic 2011*, din care am ilustrat numărul de față al revistei noastre, sunt cuprinși plasticienii: **Marieta Besu, Vasile Marius Barb, Loretta Băluță, Eugenia Leca Botezatu, Cătălin C. Botezatu, Aurelian Broască, Miruna Budișteanu, Constantin Dănilă, Mirela Dimcea, Vioara Dinu Popescu, Florin Ferendino, Tudor Fulga, Radu Fulga, Constantin Grigoruță, Doru Luchian, Veronica Iorgulescu-Luchian, Traian Mârza, Mirela Gheorghită, Ioan Niță Manolescu, Nicolae Morărescu, Ada Nemirschi, Maria Pelmuș, Viorel Poiată, Lelia Rus Pârvan, Valter Paraschivescu, Laura Nistorescu-Seniuc, Ignat Ștefanov, Ion Tițoiu, Valeriu Șuşnea.**

Selecția imaginilor pe care le-am reprodus cu acceptul Muzeului de Artă Constanța și al Filialei Constanța a Uniunii Artiștilor Plastici din România, aparține redacției.

ANTONIO PATRAȘ

E. Lovinescu. Addenda la un repertoriu de situații dramatice (II)

This paper is supported by the Sectorial Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number SOP HRD/89/1.5/S/59758

Același motiv al sufletului captiv în vasul cu șapte pecetei (posibilă reminiscență din lectura odei lui Keats la urna grecească) îl regăsim, în variate formule, până în romanele târzii de la sfârșitul deceniului patru, semn că scriitorul îi acorda o mare importanță. Mai întâi, textul ce încheia volumul din 1912 (o reeditare fără modificări importante a „nuvelor florentine”) a fost preluat *tale quale* din *Scenete și fantezii* (culegere apărută un an mai devreme, în 1911), deși pretențiile „psihologului” Lovinescu se arată a fi, aici, mult mai modeste, nedepășind nivelul foiletonistic al schiței sau scenetei cu schepsis moral. Din vechiul jurnal al călătoriei în Italia e reciclat doar un fragment (*Cetatea morții*), în forma unui discurs prilejuit de contemplarea tabloului *Apoteoza Veneției*, al lui Paolo Veronese, în care Veneția se prezintă pe sine ca o cetate a vieții și a luxului, de o grandoare avându-și originea, pe de o parte, în dorința nobilă de slavă și putere, pe de alta, în cupiditatea josnică a locuitorilor săi. Eroismul și faima venețienilor își dezvăluie, astfel, mobilul meschin (setea de câștig), care aruncă asupra legendarei cetăți blamul moral, ceea ce-l determină pe narator să-și tempereze entuziasmul estetic, mai ales că strălucirea de odinioară (din tabloul celebrului pictor) contrastează violent cu aspectul deprimant al ruinelor scăldate de apele pestilențialei lagune. În realitate, Veneția rămâne o „necropolă a unei slave trecute”, victimă (morală) a superbiei sale nemăsurate de altădată, iar naratorul lovinescian se arată dezgustat de spectacolul decrepitudinii, cu farmecul morbid-decadent al obsolescenței, vădind o receptivitate mai curând „anti-estetică”, de burghez pragmatic (nu trebuie uitat că, în textul original, impresiile sunt ale călătorului în căutare de confort și odihnă, după o boală grea!). În concluzie, teatralizarea convențională a fragmentului memorialistic cu ajutorul personificării și al dialogului abstract dintre narator și Cetate (de care e legată și tradiția Carnavalului, și numele ilustrului Giacomo

Casanova, ilustrul doctor în arta iubirii) nu schimbă deloc miezul moral al reflecțiilor. Transformarea e ne semnificativă. Merită să reținem numai că interpretarea naratorului (Veneția, cetate a morții) își arogă pretenția de a spulbera, de pe poziția unei gândiri realiste, „sănătoase”, înșelătoarea percepție estetizantă.

Contrastul dintre viață și moarte e surprins apoi, cu mijloacele anecdotei, în *Hoțul de Zenon!*, un text adaptat după memorialul călătoriei în Grecia pentru a scoate în evidență ideea că iubirea e mai puternică decât sentimentul compasiunii față de aproapele. Naratorul poposește la hanul unde servește un vechi prieten de-al său pe nume Zenon, și acolo întâlnește pe Aglae, femeie tânără și frumoasă, dar și pe bătrânul Plutarh, proprietarul cârciumei, care le povestește cumplita tragedie a morții propriului fiu. Bătrânul e copleșit de o tristețe întreținută prin cultul față de niște obiecte fetiș și mai cu seamă față de portretul băiatului, tristețe ce așteaptă să fie curmată cât mai grabnic, o dată cu obștescul sfârșit. Copleșit de atmosfera apăsătoare („simțeam alături de mine bătaia aripei morții ce mă lovise cu atingerea ei aspră”), naratorul observă totuși că hoțul de Zenon trăiește pe ascuns cu Aglae, trecând peste orice scrupul moral și dând vieții multul ce i se cuvine. Reflecția din final („astfel aruncă viața pe țărnul ei când valuri tulburi, când spuma lor albă și nepătată”) atrage din nou atenția asupra relativității „impresiilor” pe care ni le oferă viața, cu bunele și cu relele ei deopotrivă.

Dar iată ce-i mărturisește tânărul prozator lui Mihail Dragomirescu într-o notiță explicativă, însoțind textul trimis spre publicare: „Îți trimet totodată, sau cu o mică întârziere, o schiță, *Hoțul de Zenon!*, pentru numărul din 15 noiembrie. În ea *reunesc nota tragică cu cea comică* (s.n.), ceea ce nu știu dacă nu va produce un efect prea brusc – în genul zolist. Oricum, așa mi-a fost concepția inițială și din ea nu schimb nimic”¹. Așadar, în „concepția inițială” a junelui Lovinescu, amestecul de comic și tragic ar caracteriza literatura capabilă să surprindă viața așa cum e, ca în „eterna melodramă” sau în scrierile „naturaliste” ale lui Zola (considerat un „meticulos colector de amănunte” și „un mare poet, cu o viziune energetică, simbolică, grandioasă”² – simțul realului nu exclude „poezia materiei”!). Teoreticianul romanului experimental va fi câștigat probabil simpatia criticului român prin observațiile privind tragismul condiției umane (mai exact: fatalitatea biologică), traductibil estetic în nota aceluși „comic dureros” menit a scoate în relief, bergsonian vorbind, mecnica dindărătul „viului”. De aici și indecizia inițială a lui Lovinescu, care va oscila o vreme între o literatură de tip mimetic-naturalist și una de factură expresiv-melodramatică (la momentul dramei *De peste prag*), sfârșind prin a opta fără șovăire pentru formula din urmă (dovadă: lectura „melodramatică” a lui Zola însuși). Cu alte cuvinte, dacă „esența” („conținutul”, „sufletul”, „viața”) literaturii e de natură tragică, expresia sa literară trebuie să ia forma (teatrală) a comediei.

De fapt, toate bucățile din volum ilustrează un același gen de conflict (aparență *versus* esență), într-o gamă variată de situații și personaje-tip, pe fondul unei narațiuni cu deznodământ previzibil, care spulberă, pedagogic, „iluzia” (ipostaziată ca „minciună” sau „vis”, dar și ca... „teatru” ori „melodramă”). De pildă, în „schița dialogată” *Suflete de copii* autorul evidențiază din câteva linii procesul conturării identității sexuale și al comportamentului celor mici, anticipând deja reacțiile oamenilor maturi. Când bunicul lui Meg, o fetiță de 8 ani, dezvăluie celorlalți copii isprava ei „școlărească” (aceea de a fi scos limba la școală în spatele învățătoarei), el comite o gravă indiscreție, pentru că Meg

n-ar fi vrut să se facă de râs în fața lui Andrei, un băiat de vârstă apropiată. În cazul fetei, feminitatea se manifestă precoce prin pudoare și rușinea față de sexul opus, ceea ce sugerează o foarte acută conștiință a „diferențelor”. Băiatului însă, mai necopt (are doar 6 ani), puțin îi pasă de suferința fetei. El își exprimă personalitatea psihologică prin voința de posesiune, satisfăcută deocamdată doar cu o apetisantă bomboană din punga bunicului.

În cele mai reușite schițe scriitorul radiografiază atent „comedia dragostei”, cu precădere comportamentul duplicitar al urmașelor Evei, după tiparul consacrat de tradiție, în varianta triumphiului amoros. Pe coordonatele melodramei se înscrie îndeosebi *Doi prieteni*, o scenetă în care femeia nici nu păcătuiește atât de grav: ea minte numai pentru a contracta un mariaj profitabil, și, când căsătoria e iminentă, rupe relația paralelă cu celălalt bărbat, devenit indezirabil. Altfel spus, duplicitatea nu caracterizează decât un moment tranzitoriu în traiectoria erotică a femeii, circumscris de perioada pertractărilor pre- sau post-maritale. Dar, cum eroina trecuse deja printr-un divorț, e de presupus că nevoia de schimbare îi stă în fire, ca o năzuință permanentă spre „mai bine”. În consecință, dintre cei doi pretendenți (întâmplător, și prieteni) ea îl alege pe omul naiv, cu suflet conjugal și lacrimă ușoară, sensibil la onoarea de familist și la suferința femeii (ce se prevalează, spre a-și atinge scopul, de persecuția îndurată de la bărbat în căsnicia anterioară). Lovinescu ridiculizează un pic pe fericitul „ales”, căruia îi împrumută vorbele lui Jupân Dumitrache („Silvia e atât de simțitoare! Când ai ști cum o mișcă; câte lacrimi n-a vărsat în brațele mele!”), pentru ca în final, o dată cu aflarea adevărului (amicul îi dezvăluie că femeia trăise în același timp, cu amândoi, în minciună), perspectiva să se răstoarne, iar personajul „comic” de mai înainte, victimă a iluziei, să iasă din scenă discret, cu o lacrimă „în colțul ochiului” pusă pe seama frigului (bietul om vrea să-și ascundă, totuși, suferința).

În alt loc (*Într-o zi de curse*), viclenia femeii e ilustrată anecdotic, printr-o istorioară ce-și scoate efectul comic din inteligenta utilizare a *qui-pro-quo*-ului, fără alte pretenții. Bănuind că nevastă-sa îl înșală cu un amic al casei, soțul găsește prilejul de a le cere socoteală după ce-i zărește plimbându-se la braț, într-o postură compromițătoare. Știindu-se nevinovată, femeia răsuflă ușurată iar amantul respinge acuzația, precizând că e vorba de o cu totul altă doamnă. Neîncrezător, soțul ține să afle morțiș numele respectivei, până când, strâns cu ușa, amantul scoate la iveală un bilețel care stinge bănuiala acuzatorului, dar stârnește gelozia femeii (distribuită aici în rolul comic al păcălitorului păcălit) – astfel încât, de unde la început tremura de frică să nu fie descoperită, adulterina se trădează mai abitir la sfârșit prin mânia de a se ști, la rândul ei, înșelată. Edificat asupra doveditei viclenii a femeii, bănuitorul soț își previne mincinoasa consoartă de inutilitatea dezvinovățirilor tardive: „Să nu-ți închipui c-o să mă faci să cred ceea ce spui tu și nu ceea ce am văzut eu”. Avertismentul constituie de fapt un răspuns în cheie masculină, peste timp, la celebra replică a domnișoarei de Sommary³, care, prinsă în flagrant de amantul ei, neagă faptul cu multă îndrăzneală: „Ah! Văd că nu mă mai iubești; crezi mai mult în ceea ce vezi cu ochii decât în ceea ce-ți spun eu!”.

Când bărbatul nu e un intelectual capabil de asemenea răzbunări „livrești”, gelozia se manifestă într-o formă mai primitivă, ca în *Mărturisirea*, unde femeia o pățește rău, fiind aruncată pur și simplu pe geam de iubitul ei. Incompatibilitatea psiho-somatică dintre cei doi amanți (amănunt semnificativ: „oameni din popor”, reacționând adică „natural” – ea: „plăpândă, figură dulce, fără voință, din acelea care nu trăiesc decât ca să sufere”; el: un tip „înalt,

viguros, „aspru și stăpânitor”, „aprig la mânie”) își pune amprenta și asupra relației lor amoroase, întreținute prin tot felul de subterfugii nefirești. Astfel, cum femeia iubește mai mult, ea speră că va câștiga din nou afecțiunea bărbatului luând vina asupra sa și suferind în tăcere. Ajunși la spital, doctorul le spune amândurora că primejdia a trecut și că victima nefericitului accident va scăpa. Dar bărbatul vrea să afle lucruri grave (inconștient, își dorea să scape de jug), spre nemulțumirea femeii, care, rănită în sentimentele ei (în plus, știind că nu mai are nimic de pierdut), îl blestemă și divulgă doctorului adevărul curat. Deși situația psihologică e foarte ofertantă, confruntarea cu propria moarte transformă clorotica făptură într-o banală țață pusă pe ceartă (nu într-o harpie!). Posibila „dramă” glisează aici înspre comedie, iar scena finală amintește, și prin limbaj, de caragialianul „proces” al clondirului cu mastică.

Tot în notă comică (mai exact: parodică) dramatizează Lovinescu, în lipsa altor surse de inspirație, episodul mitologic al răzbunării încornoratului Vulcan (în *Homer travestit*), episod focalizat așadar pe același *pattern* al triumghiului conjugal, cu motivul adiacent al vicleniei feminine. E drept, prozatorul nu prea a izbutit să ne facă să râdem și a rescris povestea după gustul său, modernizând „decorul” și, deopotrivă, psihologia zeilor din Olimp, pe care i-a obligat într-un final să se comporte civilizată, fără patimă, dacă nu chiar ca niște intelectuali, măcar ca niște burghezi onorabili. Primul intră în scenă Vulcan, individ necioplit, cu păcate grele (e hoț, bețiv și afemeiat), ce obișnuiește să-și ponegrească frumoasa nevastă (o zeiță, totuși!) în fața fetelor de pripas, acuate pe la cârciumi în căutare de clienți darnici. O anume Kritia intră imediat în joc și-l măgulește pentru a-i storce câteva bijuterii de valoare, însă cei doi sunt zăriți de Helios, care, jignit în amorul propriu (aceeași necredincioasă Kritia îi jurase iubire eternă), se răzbună divulgând lubricului Vulcan adulterul din propriul cămin (cărui îi găsește și o explicație „psihologică”: Afrodita s-ar fi îndrăgostit de Marte pe motiv că „toate femeile se îndrăgostesc de războinici” și „iubesc uniforma”).

Fierarul divin amenință cu o răzbunare strașnică, dar, până una alta, ascultă de planul lui Helios, ce-l sfătuiuse să plece de acasă sub un pretext oarecare, pentru a se întoarce apoi pe nepusă masă și a se convinge cu ochii săi de trădarea consoartei. Afrodita se arată surprinsă la aflarea veștii, lăsând soțului impresia unui regret amarnic, după o strategie (lacrimi, suspine) la care bărbatul e mereu vulnerabil. Deși avertizat, lui Vulcan nu-i vine, totuși, să ia în seamă avertismentele privind viclenia femeii („O femeie, când plânge, caută un nou mijloc de înșelăciune, și cu cât e mai dulce și mai drăgăstoasă, cu atât să știi că a păcătuit mai mult, sau că are de gând să păcătuiască”). Și rău face, pentru că, în cele din urmă, „zvonul” se confirmă. Înfuriat, soțul trădat cere satisfacție, însă înțeleptul Helios îi temperează avântul vindicativ și-i sugerează aplicarea unei pedepse blânde, mai potrivită cu natura plină de slăbiciuni a oamenilor (cum firea femeii e înclinată spre înșelăciune, bărbatului nu-i rămâne decât să-și accepte, cu resemnare, statutul de încornorat). Cu toate că Vulcan îi ține captivi pe cei doi vinovați în niște lanțuri invizibile, spre hazul întregului Olimp, finalul previzibil al „divorțului” se amână pentru o noapte, la rugămințile insistente ale înțeleptului Neptun, urmând ca mincinoasei zeițe să i se dea șansa de a-și răscumpăra vina și de a-și aduce soțul la sentimente mai bune, străine de gândul răzbunării. Ceea ce, de altminteri, se va și întâmpla. Morala: într-o lume imperfectă, greșeala și iertarea fac parte din chiar legile dragostei și ale vieții așa cum e.

O simplă mențiune merită și *Povestea lui Coco (fragment)*, schiță de moravuri în genul lui Caragiale în care prozatorul încearcă să aproximeze portretul unui băiat de bani gata (din familia lui Goe) ajuns la sapă de lemn din cauza pretențiilor de a trăi mereu pe picior mare. Lovinescu trasează sumar evoluția psihologică a personajului, devenit un escroc cinic și nerecunoscător, fără a relua mai apoi „subiectul” (ca un Thomas Mann, bunăoară), cel mai probabil din lipsă de interes și de rezonanță empatică. La fel de modeste, apropiate mai mult de tipul fabulei și de literatura „minoră” din *Aqua forte*, texte precum *Huhurezul*, *Isvorul și nourul* sau *Moartea lui Iov* sancționează moral un anumit tip de comportament, autorul mulțumindu-se să recurgă la niște motive tradiționale, fără pic de aport personal (semnificativă e doar „selecția” în sine). Mai întâi, prozatorul exemplifică o trăsătură negativă de caracter: invidia omului mărunț, incapabil să recunoască valoarea semenilor (huhurezul e o pasăre tăcută și urâtă, care găsește minunatul glas al privighetorii „un zgomot fără înțeles”), pentru ca, în *Isvorul și nourul*, obiectul pedepsei morale (din perspectiva filosofiei practice și a „bunului simț” burghez) să îl reprezinte însuși sentimentul estetic, gratuitatea artei, taman ca în *Greierele și furnica*. Pe scurt: izvorul se bucură de lumina soarelui și de veselia din jur, dar bucuria îi este umbrită de apariția unui nor pe care, supărat, îl roagă să nu tulbure fericirea undelor sale. Nourul îl ascultă și izvorul își primește pedeapsa, evaporându-se de parcă nici n-ar fi fost în splendoarea văzduhului incandescent. Și *Moartea lui Iov* e o schiță cu miez etic, ce ne avertizează asupra faptului că prin lucrurile mici se pierde mai ușor credința decât în „marile” încercări (Iov nu cedează în fața nenorocirilor, ci la insuportabila mâncărime a unui purice).

Deși textele acestea nu interesează sub raport estetic, ca realizări autonome, am considerat totuși necesară trecerea în revistă a „subiectelor” abordate de proza scurtă lovinesciană, cu atât mai mult cu cât autorul, insistând mereu asupra semnificației psiho-morale a anecdotei, și-a construit majoritatea cărților (memorii, critică, literatură de ficțiune) după principiul adărierii de „fragmente” eterogene (ca în jurnal), pe canavaua unei scheme epice minimale. În fond, romanele lui Lovinescu sunt tot niște volume de „scenete și fantezii”, unde „realitatea”, în loc să fie investigată cu ochi de prozator, devine un repertoriu de teme, personaje și situații-tip pentru uzul autorilor dramatici. Ca atare, accentul pus pe reprezentare transformă narațiunea într-o simplă funcție a portretului, reductibil și acesta, în ultim resort, la o singură trăsătură dominantă, ca în caracterologia clasică (de unde și nota caricaturală, acuzată de recenzenți). Dar, cum omul e o ființă dialogală, psihologia sa trebuie integrată într-o structură generică, transindividuală (situația „dramatică” cea mai simplă presupune existența a trei „roluri”, *i. e.* a unui „triunghi”), care să-l angajeze într-un conflict și să-i solicite niște reacții caracteristice.

Drept urmare, dacă psihologia nu admite excepții, limitând libertatea individului la un set de automatisme și de opțiuni previzibile, în schimb materialul faptic menit să probeze aceste automatisme poate fi cu mult mai divers – așa se explică interesul lui Lovinescu pentru „intrigă”, fie în forma vulgară a colportajului anecdotic, fie în maniera experimentală a „exercițiilor de digitație” din *intermezzo*-ul nuvelistic. Într-adevăr, în proza scurtă autorul lui *Bizu* nu adâncește psihologia personajelor (inexistente în afara „rolului” prescris), în schimb consemnează o serie de „topoi” meniți a scoate în relief nuclee narrative cu potențial melodramatic. Iar melodrama, nu trebuie uitat, are la bază un model actanțial care ilustrează însuși procesul de funcționare

a psihicului uman, reclamând identificarea cathartică și receptarea textului ca structură nedecompozabilă.⁴ Rămâne de văzut dacă și în ce măsură va izbuti Lovinescu să găsească în roman, după cum și-a dorit, o formă deschisă, mobilă, accesibilă și complicată deopotrivă, capabilă a răspunde atât sensibilității estetice moderne, în acord cu mutația de valori și cu principiile pragmatice ale criticii sale, cât și severelor exigențe „științifice” induse de fascinația mărturisită pentru psihologie și psihanaliză.

1. Scrisoare către Mihail Dragomirescu din 9 octombrie 1907, în E. Lovinescu, *Scrisori și documente*, Editura Minerva, București, 1982, p. 74-75.

2. E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, Editura Minerva, București, 1981, vol. I, p. 172.

3. Replica e consemnată de Stendhal. Vezi *Despre dragoste*, traducere de Gellu Naum, prefață de Vera Călin, E.P.L.U., București, 1968, p. 112.

4. Majoritatea cercetătorilor consideră că melodrama operează cu o concepție non-psihologică a personajelor, ce se constituie mai puțin ca individualități autonome, cât ca elemente de legătură ale narațiunii în totalitatea sa. După Thomas Elsasser (*Tales of Sound and Fury*, în „Monogram”, nr. 4, 1972, p. 2.), credibilitatea psihologică a personajelor melodramatice e subordonată funcționării acestor personaje în cadrul sistemului.

DANIELA VARVARA

De la poezia sferei la sfera poetică - Nichita Stănescu

Motto: *Dar să existe sfere, oare?*
(Nichita Stănescu)

Încercarea de cuprindere, de cunoaștere totală prin poezie - intervenind aici și exprimarea, cuvântul și eșecul lui – rămâne la stadiul de tânjire în opera lui Nichita Stănescu, pentru că nu se poate înfăptui la modul absolut. Omul (poetul) va trebui să se mulțumească doar cu aspirația la perfecțiune, la sferă. El va rămâne doar cu efortul și cu înfrângerea în demersul dramatic de sfericizare. Rămânere la starea de „ou” (pe lângă sferă), la „*pui de pasăre respins de zbor*”, la trăirea unei tensiuni dureroase pe axa dintre ceea ce este și ceea ce ar trebui să fie. Ceea ce și-ar dori să fie eul este exprimat și mai concret în *Oul și sfera*, dar surprins și în *11 elegii, Laus Ptolemaei*, ca de altfel în întreaga operă nichitastănesciană. Este chiar raportul dintre Ființă (*a fi* la modul ideal) și existența sa (*este* la modul real). „*Încerc să pătrund, să mă adaug, să fiu*”, dar „*nu izbutesc...*”, este scris într-un *Text pe o piatră*.

Despre poezia lui Nichita Stănescu s-au emis păreri diverse, uneori contradictorii. Opera sa cunoaște diverse modulații, metamorfoze, ce pot fi văzute ca trepte ale unei evoluții lirice, dar care se constituie într-o sistem coerent, ordonat pe mai multe niveluri. Alexandru Paleologu o compara, prin arhitectonica sa, cu o catedrală - cu navă, transepturi și contraforți¹, iar Ion Pop, cu un întreg ce-și are o geometrie internă a sa².

În ce mă privește, dacă ar fi să restrâng opera poetică nichitastănesciană într-o formulă, aș circumscri-o unei sfere. O sferă al cărei ax longitudinal ar fi reprezentat de *11 elegii*. Este cartea în jurul căreia gravitează toată creația nichitastănesciană, un fel de nucleu al poeziei lui (iar ca un nucleu în nucleu poate fi considerată *Elegia a X-a*, elegia lui *sunt*, un spațiu poetic al dramatismului exprimat pe trei niveluri: ontologic, gnoseologic și lingvistico-poetic, practic o sinteză a lirismului stănescian). Ciclul celor *11 elegii* reprezintă miezul profund de idei ce joacă rolul unui punct de sprijin al întregului său sistem poetic.

Fiecare elegie exprimă câte o înstrăinare, o alienare, durerea unei scindări, dar, în același timp, și nostalgia stării de dinaintea rupturii produse. Astfel, sinele (eul liric al celor douăsprezece poeme ale volumului) aspiră la unitatea cu sine (își strigă „greața de alteritate”), dar și cu lumea

exterioră și cu materialul lingvistic - cuvântul, prin care trebuie să exprime și să se exprime.

Putem sesiza, coborând în profunzimea cărții, o referire implicită la unitatea primordială, prin aspirația nostalgică la reducerea diferențelor, rupturilor și tensiunilor relaționale, o căutare a reîntregirii tocmai prin această *cină de taină*, cum era proiectat a se numi ciclul *elegiilor*. Cina de taină – sau comuniunea, părtășia deplină și veșnică.

Secționând transversal sfera imaginară a operei, s-ar putea imagina niște raze – echivalente ale unor volume ale lui Nichita Stănescu – pornite de pe marginea exterioră a secțiunii, raze care converg în centru. Tot pe aici traversează sfera și axa volumului *11 elegii*. Razele sunt complementare (două câte două alcătuind câte un diametru): una dinspre partea expusă privirii noastre – să-i zicem partea luminoasă – și cealaltă din partea opusă, o parte, într-un fel, obscură.

Astfel, volumelor de debut, *Sensul iubirii* și *O viziune a sentimentelor* (în care poezia este orfică, adolescentină, a unui spațiu edenic, neafectat de îndoială, de păcat și mai ales de suferință, o poezie adusă ca elogiul pur iubirii), le-ar corespunde volumul din 1970, *În dulcele stil clasic* – în parte o poezie a suferinței erotice. Sugestive sunt și titlurile poemelor din primele două volume: *Imn întru sărbătorirea adolescenței*, *Dimineață marină*, *O călărire în zori*, *Cântec despre adolescența eroului*, *Vârsta de aur a dragostei*, care trimit la o stare a iubirii pure, la adolescență ca vârstă aurorală. Eugen Simion consideră ca temă principală a volumului de debut ieșirea din somn, din spațiul nocturn, cu submotivele răsăritului și al luminii. De altfel, criticul vede în aceste elemente o prefigurare a „poeticii transparenței și a matinalului”³, din poemele ulterioare. Cât despre *În dulcele stil clasic* (1970), Lucian Raicu vorbește ca despre o „reactualizare târzie a originilor poeziei stănesciene, un debut invers”.⁴ Deci un alt motiv coagulant al acestor volume – pe de o parte primele două, pe de altă parte volumul din 1970 – este acela al debutului și al reluării ulterioare a ceea ce a constituit originea nașterii poeziei titularului generației '60.

Motivul ce construiește diagonala între *Dreptul la timp* și *Măreția frigului* este cel al timpului, descoperit odată cu moartea lui Enkidu și trăit într-un mod acut și material în poezia volumului din 1972. Pentru că aici „măreția frigului” provine din îndurarea *Nedreptății* că „nici prea mult nu putem să trăim, și nici prea frumos” (*Colinda pe loc*). Dacă primelor două volume li se poate asocia vârsta edenică, aceea a genezei, *Dreptul la timp* corespunde momentului Căderii, al păcatului, poetul făcându-se parcă „*vinovat de timp*”, nemairămânându-i altceva decât să consemneze „trecerea durerii în trecerile timpului” (*Enkidu*).

O altă „pereche” este formată din *Oul și sfera* și cărțile din 1968 și 1979, *Laus Ptolemaei*, *Operele imperfecte*, adică, pe de o parte, conturarea statutului de ființă imperfectă în raport cu sfera – simbolul perfecțiunii, și pe de altă parte, elogiul erorii, al imperfecțiunii, nostalgia perfecțiunii (v. îndeosebi *Lecția despre cub*: „ce cub perfect ar fi fost acesta, dacă n-ar fi avut un colț sfărâmat!”). Toate cele trei volume ale axei conțin o poezie geometrică, sau cu obsesii geometrice. În *Oul și sfera* se reia condiția elegiacă a insului (Andru e denumirea generică dată omului – *antropos*, în limba greacă). Ideea dominantă a ciclului, spune Ștefania Mincu⁵, este de natură abstractă: „surprinderea raportului dintre *a fi* și *este*, dintre *ou* și *sferă*, dintre *ființă* și *Ființa* în sens filozofic”. Aceasta pentru că „ființarea, devenirea, existândul în timp” (*oul*)

„este tangentă la marea curbă abstractă a lui *a fi* în genere, la Ființă” (*sfera*). Ca și în *Elegia a IX-a*, a oului, nașterea, cunoașterea, existența umană au loc într-un spațiu închis – al oului - văzut ca o limită. Acest *ou* e pus alături de sferă – simbol al perfecțiunii, al nelimitatului. De aici condiția dramatică (sau elegiacă) a insului. În poezia *Împotriva mării* se vorbește chiar de o „scârbă de a intra în limitare.”

Poetul, ca și matematicianul, poate încifra universul: primul printr-o metaforă, al doilea printr-o ecuație. Ei pot reface, sau încerca să refacă, simbolurile esențiale; ei pot crea o nouă cosmogonie a lumii existente deja, dar precar alcătuite – așa cum încearcă Stănescu în *Laus Ptolemaei*. Astfel, centrul universului, în viziunea lui Ptolemeu, va fi pământul, deci omul. Numai că această viziune e izvorâtă dintr-o stare de criză. Pentru că adevărul (adevărul absolut) îi este inaccesibil omului, iar omul va rămâne străin de el, se preferă adevărul ptolemaic (adică relativ). Așa că individul îi va striga „*Axios! Axios!*” (exclamația grecească cu care se întâmpina Adevărul) acestui adevăr omenesc, relativ, ptolemaic, conchide Ioana Em. Petrescu⁶, care intitulează un capitol din studiul dedicat poetului „Ptolemeu, sau elogiul erorii”. Ba chiar se pune la îndoială existența sferei în poemul *Certarea lui Euclid*: „*dar să existe sfere, oare?*”

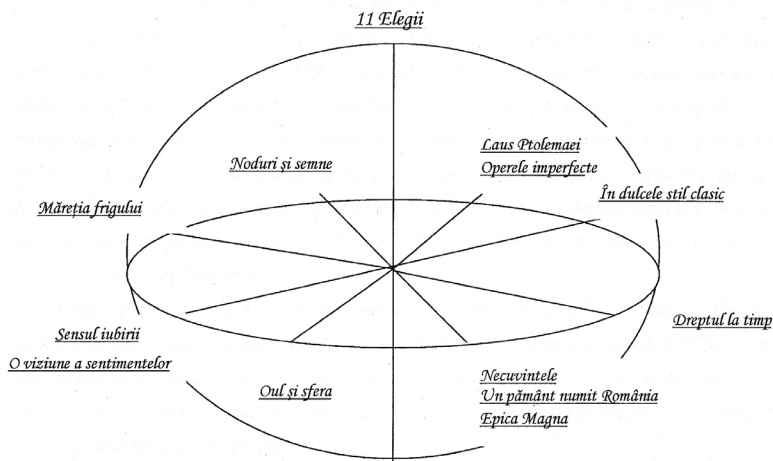
Dacă *Necuvintele* și *Un pământ numit România* probează criza limbajului, acea insatisfacție față de cuvânt, recurgându-se la celebrul *necuvânt*, în *Noduri și semne* problema este, într-un anume sens, rezolvată. Căci se ajunge – și drumul este început de *Epica Magna* și *Operele imperfecte* – la o poezie metalingvistică, o poezie de dincolo de cuvânt. E vorba deci de o transgresare și într-un caz, și în celălalt.

În *Grădina Ghetsimani*, un amplu poem al *Necuvintelor*, prin chiar titlul său, trimite la momentul trădării lui Isus Hristos. În cazul nostru, poetul e trădat de prieteni („*prieteni, voi, cârje de noapte ale Eternului șchiop*”), de sinele său (printr-o scindare a ființei), de timp, de lucruri, pentru ca apoi, să fie trădat și de cuvânt, de acel „*cuvânt / pe care l-ai auzit și, brusc / simți că nu există*” (*În Grădina Ghetsimani-I*). Se pot evidenția două teme în acest volum: una a pierderii unității ființei și alta a pierderii unității de sens a cuvântului. De fapt, problema cuvântului nu apare ruptă de cea a existenței. Individul și cuvântul ar trebui să se găsească - așa cum erau la Început - într-o deplină armonie, să alcătuiască o unitate. Numai că acum, Cuvântul din care s-a întrupat ființa se retrage îndărătul creației, în necuvânt, în Alfa, în A, această „*literă borțoasă de toate literele*” (*Pean*).

Tema necuvântului nu este definitivată sau epuizată odată cu acest volum, ci va fi reluată în următoarele. Prima poezie din volumul *Un pământ numit România*, publicat în același an – 1969 –, reia problema necuvântului, definindu-l ca acel cuvânt „*care a fost la începutul lumilor lumii / plutind prin întuneric și despărțind apele de lumină*”, „*acel laser lingvistic / care să taie realitatea de dinainte, / care să topească și să străbată prin aura lucrurilor.*” (*Necuvinte*). O bună parte din acest volum poate fi citită ca o continuare, o parte a doua a volumului anterior, dacă nu ar deruta titlul. *Epica Magna* (1978) este, după părerea lui Cristian Moraru⁷, apropiie poezia de principalul element al poeziei postmoderniste: mozaicizarea discursului, intertextualitatea manifestă. În *Nichita Stănescu între poesis și poiein*, Ștefania Mincu constata „un proces al de-semnificării” întâlnit în *Epica Magna*, urmând firesc „de-metafizicizării” și „de-mitizării cuvântului” (vezi capitolul cu același titlu).

Tonul cărții *Noduri și semne* – ultimul volum antum, publicat în 1982 - este cel al unui recviem (subtitlul său este chiar „Recviem la moartea tatălui meu”), pentru că la baza sa stă tema gravă a morții. În ceea ce privește limbajul, sau acea criză a cuvântului anunțată și experimentată de volumele anterioare, se ajunge acum la o „transgresare”, o transcendere a poeticului înțeles ca o convenție. Se ajunge la acea poezie „metalingvistică”, de dincolo de cuvinte (sau de ruptura cuvântului ca semn – folosind termenii Ștefaniei Mincu). Pentru că „forma devine de-a dreptul conținut [...], semnificatul trece în locul semnificatului”, iar actul poetic – nodul – este cel care moare, până la urmă, în *semn*⁸.

Întreaga creație lirică a lui Nichita Stănescu stă sub semnul căutării dramatice a Logosului original și poate fi citită ca o tânjire la statutul de sferă, de perfecțiune, de armonie deplină și eternă pe axa om – cuvânt - univers.

1. Al. Paleologu, *Travee, ogive: catedrala*, în *Nichita Stănescu frumos ca umbra unei idei (Album memorial)*, 1985

2. Ion Pop, *Nichita Stănescu, spațiul și măștile poeziei*, București, Editura Albatros, 1980 p.10

3. Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol.I, 1978 [2], București, Editura Cartea Românească, p.168

4. Lucian Raicu, în *Nichita Stănescu interpretat de...*, p. 27

5. Ștefania Mincu, în *Nichita Stănescu. Poezii. Texte comentate*, București, Editura Albatros, 1985, p. LII

6. Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj, Editura Dacia, 1989, p. 221

7. Cristian Moraru, *Postfață la Nichita Stănescu, Poezii*, București, Editura Minerva, 1988, p. 370

8. Ștefania Mincu, *Nichita Stănescu între poesis și poiein*, București, Editura Eminescu, 1991, p.218

ELVIRA ILIESCU

Un jurnalist pe cont propriu (II)

Cel de al doilea volum al scrierii lui **Ion D. Sârbu – Jurnalul unui jurnalist fără jurnal** (Editura *Scrisul Românesc*, Craiova, 1996), cuprinde intervalul 1986-1989.

Jurnalul acestui episod debutează cu precizarea: „**A patra iarnă – 1986-1987**”. Natura lui profund democrată își exprimă ex abrupto dezaordul cu violența împinsă la crimă.

„**Nu înțeleg aceste ciclice valuri** de crimă și absurditate ce se abat asupra societăților umane: cruzimile din circul roman, închisorile, războaiele religioase, lagărele de exterminare ale lui Hitler și Stalin, mai nou, revoluția culturală chineză, genocidul cambodgian, masacrele din Liban, atentatele teroriste de pretutindeni.”

Natura lui profund umană constată – „...nu fără oarecare rușine cărturărescă – cum că majoritatea acestor stupide crime în masă își au sursa **princeps** în câțiva «gânditori» și politologi de sorginte quasi filosofică. Poporul, în momentele sale de nebulie (sau de înnebunire), arde, ucide și dărmă: dar nu poporul «organizează», științific sau tehnologic, aceste holocausturi pentru care, numai după zece-douăzeci de ani, nu găsim nici o scuză sau explicație. (Dar pe care le repetăm totuși, dovedind mereu că din istorie, în afară de istorici, nimeni nu vrea și nu poate să învețe nimic.)”

Cu o imensă tristețe conchide: „Se pare (trebuie să admitem) că în fiecare om există un călău care doarme, în fiecare partid (ce se vrea unic și scris cu majusculă) există – coexistând alături de lozinca de pace, dreptate și progres – un întreg arsenal de cnuturi și pistoale eroice și că în orice formă de societate (primitivă sau evoluată) există un quantum de crime și monstruoziități ce trebuie trăite, consumate și plătite...”

Profund decepționat constată: „Până și cuvântul **dragoste** e mânjit de sânge – iar cuvintele **dreptate** și **libertate** sunt înarmate până în dinți.”

*

Ce își amintește I.D.Sârbu referitor la „obsedantul deceniu”: „Prin potopul de ședințe din acele cumplite vremuri, s-au impus două stiluri de vorbire politică: cel evreiesc (sofist, interogativ) și cel rusesc, dărăbănos basarabean. Cel evreiesc s-a stins și s-a pierdut, cel rusesc îmi revine în gând ori de câte ori urmăresc, la Sofia, emisiunea de vineri, din Moscova, a știrilor curente («Vremia»).

O silă imensă însoțește reflecțiile pe seama ororilor „obsedantului deceniu”, desfigurator de vieți omenești prinse în mecanismele demonice ale făuririi unei „vieți noi”.

*

În pofida decepțiilor care au ros în carne vie, Ion D. Sârbu afirmă: „**Nu am voie să cred** în (chiar dacă scriu despre) starea letală, de letargie organică, de pieire a neamului românesc. Orice atac împotriva Culturii – indiferent cum și de unde vine – de-acum trebuie considerat un atac împotriva granițelor țării. Nu strămoșii, voievozii, trecutul istoric ne dau forța și dreptul de a supraviețui. (Toate popoarele dispărute au avut, la rândule, așa ceva.) Noi suntem azi ceea ce suntem, fiindcă am avut un pământ al nostru (pe care l-am pierdut), un popor al nostru (devenit o simplă «populație») și o **Limbă**. (Care, și ea, e în curs de criză prin trifalcare, asaltată fiind și de sus, și de jos.)

Dar am avut un Eminescu, Brâncuși, Blaga, Arghezi, Călinescu, Lovinescu, Iorga, Ionesco, Eliade... etc. Ei ne apără acum hotarele spirituale, ultimele noastre hotare. Ei ne apără și de dușmani, punându-și opera între neputința noastră, de acum, și acei barbari partizani ai pieirii noastre, pe banii noștri, cu forțele noastre, ducând, de câteva decenii cumplite, un război calculat și necruțător împotriva tuturor valorilor și instituțiilor noastre de spirit, valoare și cultură. Pregătind astfel, în deja foarte vizibile etape, în mod conștient, automat sau pur și simplu criminal, cine știe ce ultimă și fatală „eliberare frățească”.

Structura de luptător neobosit a scriitorului răzbate și din ultimele rânduri: „Sunt soldat, stau în tranșee, comandanții mei au murit sau au dezertat, eu stau și privesc dincolo de sârmele ghimpate, dincolo de ceața după care se ascunde dușmanul meu de moarte. Pe aici se mai poate trece, **peste mine însă, nu!**”

*

Cum arată somnul unui om peste care s-au năpustit toate armele de distrugere programate de crima comunistă – mărturisește într-o pagină de jurnal scriitorul I.D.Sârbu:

„**Adorm foarte, foarte greu.** Visez multe, uneori adevărate seriale. Foarte rar țin minte conținutul acestor vise care, ziua, mi se par lipsite și de sens, și de semnificație. (Apartin altei logici: sau nu ar fi exclus ca eu să nu preiau din ele decât zdrențe sau cioburi.) Doar visele cu pușcăria și cele cu părinții mei le rețin uneori aproape în întregime. Judecând după cele peste 200 de vise (pe care în somn le număr și le compar) în care, iar și iar, sunt arestat, bătut și trimis înapoi în lagăr sau celulă (uneori mă prezint singur și cer să îmi termin

pedeapsa), mă întreb dacă trauma cumplită a celor trei condamnări succesive, pe care le-am îndurat **in crescendo** (1 an, apoi 3 ani administrativi, apoi 7 ani muncă silnică, urmași de domiciliu obligatoriu, la mina Petrita și Craiova), nu au engramat în inconștientul meu un complex de frustrare și claustrofilie.

Dar cele mai teribile vise mi se par acelea în care continuu lecturile de seară: mai mult, în care rezolv probleme literare, politice sau filosofice pe care ziua nu le-am dus până la capăt. Ieri-noapte (stupid: nu mai știu tabla înmulțirii) am reușit să refac legile căderii libere și ale pendulului și i le explicam lui Paler, a cărui carte despre Galileo o citisem nu de mult.”

*

Interesantă convorbire cu un chirurg bătrân:

„Abia acum, la bătrânețe, am început să meditez și să mă minunez în fața unui fenomen post-operator care se cheamă «vindecarea rănii». De fapt, orice fel de vindecare mi se pare acum un miracol: mă refer la mobilizarea inteligentă cu care trupul execută manevrele sale de alarmă, mobilizare a leucocitelor, relipire a oaselor, mușchilor, pielii, un milion de operații fantastice minime. Și toate acestea fără să se facă apel la conștiința individului în cauză. Medicamentația și explicațiile noastre toate sunt de suprafață. Un fel de scenariu «științific» pe care îl placăm peste vivat.

Nu există două răni identice: și, totuși, în modul cel mai inteligent, celulele alarmate, în etape rigurose raționale, își modifică funcționalitatea, primesc ajutoare, realizează o «vindecare» ce are loc pe o sută de dimensiuni fizice, chimice, fiziologice etc.”

„Ne întrebăm amândoi: nu cumva organismul acesta, care e societatea umană, are și el posibilitatea de a-și vindeca singur rănile adânci, fără ajutorul inteligenței umane care e absentă?... Da, desigur, îmi spune chirurgul, cu o condiție: să fim o societate-organism: dar dacă de la începuturi au fost desființate și anulate condiționările noastre organice, naturale, cum putem cere celulelor acestei artificiale societăți să funcționeze normal și natural?”...

*

Scriitorul relatează cum întâmplător a recitat **Românii supt Mihai Voevod Viteazul** de Nicolae Bălcescu și o găsește „luminoasă și europeană”. Și, mai spune Bălcescu, „...din excesul răului iese binele”.

Iar I.D.Sârbu conchide: „Răul nu e contrariul binelui: împreună sunt aparențele unui întreg pe care nu-l putem cuprinde și nici înțelege. Suntem nevoiți să le gândim dialectic și să le combatem prin credință și dragoste. Doar frica de moarte (și groaza de pieire istorică) îmi dă certitudinea că binele și răul, întunericul și lumina sunt complementare, metafore metafizice ale unei esențe ce este dincolo de bine și dincoace de rău.”

Scriitorul găsește îndreptățite observațiile lui Baranga de prin anii 1956-57, „...un spirit cinic, având toate defectele și calitățile parvenitismului literar stalinist, într-un moment de mare luciditate autoironică:

Există, domnule coleg, trei generații succesive de conștiințe:

– o generație ce trebuie să accepte să fie eunucată;

– o altă generație care, de frică sau din oportunitate, se eunuchează singură și

– o generație ce se naște eunucată, gata pentru orice sacrificiu ordonat.”

I.D.Sârbu consideră că a avut totuși noroc: „Fiind prima generație, primul cărturar dintr-o familie nesfârșită de sclavi și de iobagi analfabeți, după ce am reușit să «parvin», mușcând din mărunț ce se cheamă **cultură și conștiință**, mi-a fost imposibil să mă las castrat de esență și ființă.” Ce folos însă când „Europa se eunuchează singură, în Asia, America de Sud și de Mijloc, în întreaga lume a treia, se nasc de pe acum generații întregi de oameni, materie primă pentru dogmatism, pistol și dictaturi.”

Cu o mare amărăciune face un bilanț istoric:

„După patruzeci de ani de construire a socialismului de tip sovietic (în care am învățat perfect cum se pune mâna pe putere, cum se păstrează ea, dar nu și cum o putem pune inteligent la lucru și creație), noi nu am făcut, de fapt, decât să lichidăm cu elitele și valorile noastre europene, dezbrăcându-ne de subțirele noastre veșminte de liberalism și democrație, pentru ca să ajungem repede și pe cheltuiala noastră, la nivelul continental de suferință, nerentabilitate, sărăcie și criză a dascălilor noștri întru socialism și lume nouă.

Stalin, Vișinski, Jdanov ni se păreau, în primul deceniu, «ca fiind niște asiatici sălbatici și primitivi: iată că, acum, după fiecare mare înmormântare la ei, sperăm să vină cineva care, în sfârșit, va începe să propună câteva reforme de esență, radicale și mântuitoare.»

Venirea lui Gorbaciov n-a putu alunga răul a decenii, pentru că nu era suficient să dai jos portretele, nici să strigi în ședințe și în presa centrală: «Să nu mai mințiți!...»

*

O mare decepție – Sartre:

„...rămâne exemplul superb (și monstruos) a ce devine un mare talent și o imensă cultură filosofică atunci când intră în arenă, luptând pentru un vis sau o utopie. Soția lui și teribila Elsa a lui Aragon mi se par niște exemple ale cruzimii feminine în gândire și politică. Simone de Beauvoir ajunsese până la a-l împiedica pe Sartre să se întâlnească cu anumiți colegi liberali, numai pentru a-l feri «de orice fel de infecție mic-burgeză».

Numai marii burgezezi sunt capabili de atâta micime.”

*

Și jurnalistul atenționează:

„Nu avem voie să uităm nimic din ce s-a putut face și spune în acei ani: o dată pentru totdeauna, trebuie să devenim conștienți că sursa tuturor relelor românești de astăzi constă în imensa noastră greșeală de a nu fi procedat, public, la o destalinizare zgomotoasă, totală și fără milă, atunci când a început dezghețul acela scurt.

Nu mă interesează dispariția din opinia publică a Europei a unor scriitori ca Fadeev, Ehrenbur, Gladkov; Aragon, Eluard, Sartre; dar teribil mă arde, încă generația Vitner, Roller, Jar, Petru Dumitriu, Nagy Istvan, Baconski,

Crohmalniceanu, Suto Andras, Beniuc, Banuş etc. (Epoca în care Baranga, cu cinism, îmi spunea: «În cultură, domnule, **noi** nu admitem decât români proşti sau foarte proşti, cu condiția să fie cât mai mari lichele!»).”

Cu ură nesfârşită, I.D.Sârbu conchide: „Admit spălarea mâinilor, răstignirea, pocăința: asist cu bucurie la schimbarea la față, la schimbarea feței, la fețe-fețe chiar, ale numeroşilor politrucii aruncați la margine. Dar nu pot să uit că am trăit cea mai frumoasă vârstă a bărbăției mele sub imperiul ucigător și barbar a trei lozinci care, din păcate, funcționează și astăzi: «Lumina vine de la Răsărit!», «Arta este reflectarea artistică a realității!», «Cine nu e cu noi, este împotriva noastră!»”.

Cu stupefacție, va consemna: „Ieri, 21 februarie 1986, în întreg oraşul s-a simțit un puternic cutremur de pământ. Nici Radioul și nici Televiziunea, la știri, nu au suflat o vorbă despre acest fenomen natural.

Imensa autoritate a partidului a ajuns să-și extindă categoriile sale manieice, totalitare, chiar și asupra fenomenelor naturale, a accidentelor, a crimelor de tot felul. Un cutremur, o inundație, o secetă lungă sunt considerate a fi **simple greșeli politice** pe care le comite natura, din lipsă de nivel politic și din cauza ignorării prețioaselor noastre planificări și evaluări de sus.”

Absurdul se armonizează perfect cu hilarul: „Provincia, ca și când ar fi fost vinovată, face tot posibilul să diminueze pagubele survenite spre a atenua astfel mânia sultanului, iar conducerea superioară pusă în fața unor calamități naturale, le ascunde față de popor, considerându-le niște manifestări ce ar putea să strice imaginea de sublim și perfecțiune la care lucrează, pe brânci, întreaga armată mass-media. Suntem în petrecere, trăim o nuntă fără de sfârșit, nu dăm voie măcar Naturii să ne strice cheful sau să ne spargă nunta...”

Nimic nu pare a avea limită, totul se convertește în abominabil: „Același lucru și față de accidente de mină, deraieri de trenuri sau crime și jafuri. Poporul e așezat pe un scaun buridanesc, cu o ureche aude toate știrile rele ce băntuie prin țară – cu altă ureche primește ploaie musonică a realizărilor, a succeselor, a miliardelor peste plan. Ce se întâmplă în capul său, aceasta e o problemă ce se va vedea de-abia în ziua Adevărului de Apoi. Sau în ziua în care acest popor natură-vie se va transforma, într-o singură clipă, în cutremur și inundație.”

În ce privește realizarea egalității de șanse, de vorbă cu profesorul Mefisto, pensionar, jerpelit și jalnic, incapabil să se desprindă de vechile lui iluzii salvamunde:

„Socialismul ar putea fi redus, în ultimă instanță, la o singură pretenție: **realizarea egalității de șanse**... Or, spre marea mea tristețe, trebuie să constat că, în timp ce în primele două decenii, nu mai văd nici un fiu de ștab, colonel sau activist, căzut la treaptă sau neintrat la facultate – acum, în ultimele două decenii, nu mai văd nici un copil de muncitor, țăran sau mic funcționar reușind să țină pasul cu cei care au pile grele sau bani mulți (pentru lecții particulare). Un Eminescu sau Țițeica, un Iorga sau Blaga, născuți la țară ori într-o familie de simpli salariați, ar fi în mod obligatoriu, un ratat **in nuce**... Profesorii sunt instrumentele cumpărate ale noii burghezii, programa analitică urmărește robotizarea inteligențelor în formare, diplomele sunt simple hârtii, nu ele contează, ci pilele, rudele, relațiile. Lupta cea mare se continuă cu lupta cea mică, cea care nu este altceva decât selecția de clasă și de castă...” Un fiasco general în loc de o lume nouă...

*

Cât despre „...fragila Uniune Europeană: se arată a fi o utopie imposibil de realizat. Pași mărunți se fac – dar până să avem Statele Unite ale Europei, cei doi mari se vor plictisi și vor încerca să se înțeleagă (sau să se încaiere) peste capul fără de cap al unor «aliați» care, fiecare în parte, vor să profite șmecherește atât de umbrela antiatomică americană, cât și de mizeria tehnologică a rușilor și est-europenilor...

Niciodată în istorie, nu au stat alături atâta literatură și luciditate politică cu o atât de mortifiantă neputință de a ieși din defensiva cea mai penibilă.”

*

Referitor la parcurgerea eseului – **Minima Moralia**:

„Mi se pare imoral să scrii despre morală, folosind o limbă la care nu au acces decât maximum o mie de cărturari bătrâni și poligloți... Mi-ar plăcea ideea, «către o etică a luminii calde», dacă nu aș simți aici ispita metaforei și bulboana literaturizării în sine. Dacă mi s-ar împlini visul de a fi invitat undeva să țin o singură lecție de Morală, aș citi, rar, **Decalogul, Predica de pe Munte, Eccleziastul**... Am rămas pe gânduri, aflând – după Antonie cel Mare – că: «Răul se combate, iar binele se așteaptă!»... Noi am trecut de faza asta protobizantină: lăsăm răul să se umfle, să se tot umfle, numai dacă va crăpa cândva, vom putea să ne gândim la cam ce ar putea fi binele pe care, tot așteptându-l, l-am și uitat.”

*

O adevărată revelație pentru scriitor – lucrarea lui Iorga:

„Citesc cu mare bucurie (și pentru prima oară) cartea, acum apărută și în românește, a lui Nicolae Iorga: **Locul românilor în istoria universală**.

(Înot într-un fluviu necunoscut și periculos, nu văd malurile și totuși nu mă tem de înec, nu mă tem de întuneric, nu mă tem de falșii grăniceri.)

Doamne, îmi zic, câtă risipă de oameni mari am făcut, în acest secol XX, din cauza antinomiei «a fi» sau «a nu fi»!? Ne-am plătit datoriile de război în aur, grâne, petrol – dar și prin câteva sute de mii de **caractere**, talentate, poate și genii virtuale, pe care le-am sacrificat pentru acest ridiculus mus în care trăim întru nețărire. Avem regimente întregi de tehnicieni, doctori, semidoctori, ingineri și inginerăși, economiști, «egonomiști», «iconomiști» etc. Dar foarte puține, din ce în ce mai puține caractere – adică personalități libere, capabile să trăiască și **să moară** pentru adevărul și binele în care cred atât din punct de vedere moral, cât și din punct de vedere științific sau politic.

În Clujul meu trăiau: Blaga, D.D.Roșca, Liviu Rusu, Ghibu, Speranția, N.Mărgineanu, Bezdechi, Naum, Silviu Dragomir, Lupaș, Hațieganu, Borza și mulți alții. La toți acești dascăli, noi ne uitam în sus, cu respect, mândrie și admirație. Au murit discret, în mare anonim.

Unde e lista celor care i-au urmat?”

I.D.Sârbu admiră, fiind la rândul-i demn de înalta noastră admirație...

*

Ce s-a ales din speranța primenirii aerului prin venirea lui Gorbaciov? „...Nimic. Abilitate, prudență, tactică și strategie. Multe locuri comune. Disciplină, sobrietate, competență, cinste. Trebuie să facem ordine în administrație, să combatem birocrăția, nepotismele, abuzul de putere. Nimic despre țărani, despre politică externă, despre cultură... Să încurajăm «de sus, planificat», inițiativele...

În fond, nici o deosebire formală între acest discurs și cele care plouă la noi... Viitorul nu e un prezent cârpit sau reparat – ci un prezent în care vechiul aparat va lucra mai disciplinat și mai rentabil. Resemnarea continuă să suplinească speranța...”

S-ar spune că la polul opus, „...deasupra Americii planează umbrele amenințătoare ale șomajului, drogurilor, alcoolului, sectelor religioase, întreaga dramă a unui tineret lipsit de orizont și speranță: deasupra lagărului socialist apare dogmatismul steril al unui aparat sterp și anacronic, al unui stil de viață represiv și limitat, al unei mizerii multilateral dezvoltate și al unor decepții și înfrângeri din ce în ce mai evidente și mai dureroase, independenți și ultradogmatici, noi, românii, știm ce înseamnă să respiri azot, să-i spui întunericului lumină și să trăiești cântând și aplaudând în frig, foame și frică, asemenea boșimanilor, de la o zi la alta... Am realizat totuși un paradis al proștilor, lichelelor, nepricepuților... Între timp ni se termină pământurile, pădurile, apele: se împuținează și sufletele – iar caractere abia dacă mai există, bine ascunse, unul sau două pe județ...”

O preocupare mai puțin obișnuită pentru o structură de luptător ca a scriitorului I.D.Sârbu:

„Azi noapte m-am distrat exotic cu un volum în care această zână a poeziei frumoase, Ana Brâncoveanu de Noailles, își povestește «poetic» viața. Viața ei teribilă, fastuoasă, princiară. Plină de genii, de oameni celebri, de ritualuri diplomatice. Totul mi se pare a fi scris cu litere mari, transparente, din întreaga ei operă, din plinul vieții acestei strălucitoare actrițe a gloriei, un efort fantastic spre strălucirea prin poezie, litere, salon. (Poezia ei mi se pare minoră, aforismele ei sunt «căutate», artificioase.) Și totuși, toate spiritele uriașe ale Franței veneau să i se închine. Scrisorile pe care le primea de la Proust sunt atât de lingușitoare, «de bizantine», încât roșesc citindu-le. Nu cumva acest întreg ritual de admirație și ode nu era decât un teatru ironic, o formă de a desființa, ridicând în slavă?... Trebuie să recunoaștem, că aceste bizantine prințese române din Paris (Brâncoveanu, Văcărescu, Bibescu, Ghika etc.) au făcut, pentru fosta Românie Mare, mai multe servicii diplomatice decât a reușit biata, viteaza noastră armată română de țărani și învățători...”

*

Scriitorul meditănd la nivelul marilor puteri:

„Mă înfioară și mă îngrozește **singurătatea cosmică** a celor două mari puteri. Între ele, certurile și clevețele Europei unite par un ciripit de vrăbii sau o încăierare de câini (de rasă) pe maidan.

Pacea aceasta – a devenit un război dus cu alte mijloace, pentru orice minte sănătoasă. Nu e nici rece, nu e nici cald, această înclăștare totală (economică, politică, informațională, psihologică, religioasă etc.) este un

lung război de uzură și moarte. Fiecare dintre cei doi cocoși pândește clipa în care dușmanul va obosi sau va exploda pe dinăuntru. Între timp, cum e și firesc, se uită complet principiile pentru care a început marea încăierare, exact așa cum, după cel de-al doilea Război Mondial, autorii iscăliturilor de la Yalta au uitat că războiul a început pentru orașul Danzig. Învingătorii au cedat întreaga Polonie, plus încă 100 de milioane de suflete, valului de fascism roșu care, în numele unei noi ordini a Lebenstraum-ului său, cerea și obținea un Drang nach westen, care muta Asia sub zidurile Berlinului. Peste nenorocitul nostru destin, cei doi vulturi pleșuvi (la fel de barbari, nu la fel de civilizați) se privesc în ochi cu ură, disperare, moarte. Nici unul nu are voie să cedeze, să obosească, să clipească măcar.”

*

„Dacă cineva mi-ar pune întrebarea: ce rost au aceste însemnări ale mele (mă refer la aceste caiete de noapte) – nu m-aș referi, în răspunsul meu, nici la nevoia de a gândi scriind fără să mă cenzurez (dar și fără vreo speranță că aceste mărunte cioburi ale vitraliului spart s-ar putea uni vreodată într-un volum tipărit) și nici la vanitatea singurătății mele...”

„O lungă experiență de viață interioară și exterioară m-a învățat cum că tot ce nu se spune doare, și tot ce nu se scrie nu poate fi uitat.”

„Aceste caiete nu sunt exerciții de memorie, ci exerciții de uitare: printr-un fel de gimnastică pe întuneric a Cuvântului, a cuvintelor ce vor să respire libertate, vor să-și mențină condiția logică și simbolică, speriate fiind de lungimea nopții, de lungimea tunelului, de imaginea disperărilor mele.”

*

Din șirul amintirilor dureroase:

„Este ca și când – îi povesteam divinei mele prietene, Eta, cu puțin înaintea de marea ei trecere – , ca și când am fi încercat să înotăm, academic și olimpic, într-un bazin de azur, plin cu o apă curată ca lacrima. Noi – mă refer la generația noastră – am tot înotat, antrenându-ne serios pentru niște viitoare concursuri europene, mondiale. Nici nu am observat că apa din bazin a tot scăzut, devenind din ce în ce mai măloasă și mai murdară. Noi eram înotători ergo, continuam să înotăm. Într-o zi apa s-a terminat cu totul, noi am rămas goi, în noroi. Ne-am descurcat: am continuat a ne face că înotăm. Apoi noroiul s-a uscat, noi, deveniți atleți ai mizeriei și răbdării, continuam să înotăm în gând și în vis.

Nu ar fi îngrozitor că apa s-a terminat de mult și că tot ceea ce facem noi numai înot nu se cheamă a fi; îngrozitor este că ne prefacem, ca și când bazinul ar fi plin, și noi – tineri, mereu tineri – suntem gata, excelent pregătiți, pentru sute de metri înot liber. Vorbim despre start, despre stiluri, despre arbitri și recorduri, fără a îndrăzni a ne spune că, de fapt, nicidecum nu am fost atleți, totdeauna am fost niște biete târătoare de mâl: bazin de azur ca lacrima nu există decât în basme, filme, în halucinațiile nebunilor sau în aura celor muribunzi.”

O pagină turnată în magma sumbră despre dezastrul unei generații care promitea înnoire, schimbare, intrată pe „viziunea” torționară...

*

Scriitorul I.D.Sârbu încearcă o traducere din Cioran: **Sylogisme de l'amertume**, Gallimard, p.168:

„Când ajung să-mi dau seama că indivizii nu sunt decât niște surugii care scuipează pe viață și că viața, ea însăși, nu valorează prea mult în raport cu materia, îmi vine să mă îndrept spre prima cârciumă, cu gândul să nu mai ies niciodată din ea. Dar chiar dacă aş goli acolo o mie de sticle, ele nu ar putea să-mi dea gustul Utopiei, al acestei credințe că, încă ar fi posibil ceva.” Dar Cioran chiar îl oripilează când emite „idei” de tipul: „Cred în mântuirea omenirii, în viitorul cianurii...” Și replica, imediat: „Idea asta cu cianura cred că a împrumutat-o Cioran de la Malraux. (Doamne, cât am dorit noi, în timpul anchetelor, bățăilor, foametei, dreptul la această salvatoare pilulă!) Dar, scriind în Craiova, nu pot să nu visez că, într-o frumoasă zi a acestui «frumos» secol am să-l întâlnesc pe acest cioban din Rășinari, Cioran, ajuns să-și facă o profesiune din sinucidere (pe care personal o refuză) și disperarea ce nu îl împiedică să scrie carte după carte. Dacă l-aș întâlni, după ce mi-ar trece paralizia complexului meu balcanic, ce și-a pierdut toate oile, cu tact și scuze, amintindu-i de pilula aceea...”, i-ar trage măcar simbolic două perechi de palme.

*

Opiniile scriitorului despre literatură sunt expresia naturii sale profund atașate modelelor fundamentale, în principal:

„Nu pot să gândesc literatura numai din nori sau elicopter. Evreii și studenții nu au timp să citească: clasa muncitoare, mare consumatoare de cărți clasice, de aventuri, a rămas tot la Victor Hugo, Dumas, Balzac, Tolstoi, Dickens, maximum Dostoievski. Se citește și Faulkner, Márquez, Llosa, dar e preferată proza cu acțiune, personaj, epocă și idei inteligibile și neplictisitoare.

Ultimii scriitori români citați cu sete și spirit critic au fost Marin Preda și Eugen Barbu, din perioada romanelor de tipul **Incognito** sau **Cel mai iubit dintre pământeni**. Din nou observ o anumită întoarcere spre două romane ale «celebrului» Popescu-Dumnezeu care (în **Pumnul și palma** și **Muzeul de ceară**) ne apare ca un mare răzgândit, un ștab sătul de fotolii și scârbit de putere.

Din păcate, poezia nouă, proza nouă (mai ales cea a tinerilor prozatori), nemaivorbind de critică, destinată exclusiv unui cerc închis de specialiști, nici una dintre aceste forme de literatură modernă nu are nici un fel de priză la marele public cititor, unde vrea și așteaptă literatura de adevăr, de critică-demascare a iadului ridicol și rușinos în care ne scufundăm. Prin dispariția traducerilor din marea literatură universală, prin oprirea tipăririi de romane polițiste sau senzaționale, omul de rând (chiar inginerii și doctorii) nu are efectiv ce citi. Din străinătate, de circa doi ani, nu am primit nici o carte și nici o singură revistă literară. Radioul a rămas singura legătură cu lumea...

*

Și I.D.Sârbu mai precizează: „M-am obișnuit cu stilul de junglă și peșteră a marelui N. Iorga. Aflu, citindu-l, că ideea unei Dacii Mari a obsedat pe mulți paranoici străini. Un Rákoczi, Potemkin, nu știu ce rege-vacant polonez, chiar și marele Napoleon, au visat o Dacia Magna supusă sau anexată coroanei statului protector... Și istoria noastră este o succesiune de miracole. Citind, am impresia că în fiecare secol am fost total nimicivi pentru un timp. Apoi, ca de sub potop sau ekpyrosis (ardere apocaliptică), precum iarba de sub pământ, am reușit să ieșim la suprafață, la viață, tot mai numeroși și mai cu poftă de lumină și Europa. Cred că suntem creați de Limba noastră – și nu invers, ea ne-a inventat, ne-a salvat, înviindu-ne din morți de câteva ori....”

Impresionantul scriitor I.D.Sârbu de-abia ce va fi cu adevărat cunoscut în deceniile ce vor urma, eliberate de constrângerile politicului tortionar.

Capcana de sticlă

Storica regimurilor totalitare ar fi de negândit în absența unei cât de firave disidențe, în afara oricărei forme de refuz, dincolo de încercările de recuperare a unui spațiu al libertății. Societățile totalitare sunt prin excelență poroase, aparent indestructibile privite la suprafață, în structura lor de monolit ele ascund fisuri adânci, lărgite în timp până când roca din care sunt construite devine sfărâmcioasă. O astfel de fisură a sistemului comunist a fost scriitorul I.D. Sârbu, într-o economie aparent irațională a confruntării: unul contra toți. Chiar dacă acest unu a avut un sprijin moral, soția și foarte puțini prieteni, și aceia nu totdeauna prezenți în momentele dramatice, raportul de forțe apare ca disproporționat până la enorm. Dacă portretul de scriitor al lui I.D. Sârbu a devenit cunoscut și prin contribuțiile unui Antonio Patraș – care semnează o excelentă prefață a cărții de față – , sau Daniel Cristea-Enache, cartea Clarei Mareș, *Zidul de sticlă. Ion D. Sârbu în arhivele Securității* (Editura Curtea Veche, București, 2011, prefață de Antonio Patraș) ne relevă un altfel de decupaj prosopografic, al unui I. D. Sârbu văzut prin lentila deformantă a Securității. Cartea Clarei Mareș reprezintă rezultatul unei cercetări minuțioase în arhivele puse la dispoziție de CNSAS, un material voluminos, sedimentat pe vârste ale unei geologii politice, totalitare. Biografia scriitorului apare astfel dintr-o altă perspectivă, în măsură să ofere deopotrivă măsura unui caracter irezolvabil pentru agenții Securității, dar și invers, măsura unui stat totalitar. Tocmai acest disproporționat raport de forțe relevă caracterul criminal al comunismului, incapacitatea sa genetică de a tolera orice formă de libertate, mai ales libertatea interioară a unui cetățean care este departe de a fi un disident. Coperta cărții realizată de talentatul artist Ion Barbu configurează o metaforă vizuală a existenței scriitorului, o existență permanent tăiată în două de opțiunile sale sau de absurdul politic. Totodată, imaginea de pe copertă a chipului lui I.D.Sârbu pe care o fereastră îl segmentează mi-a amintit de două afirmații ale lui André Breton, inițiatorul suprarealismului dar și filocomunistul francez, ca o întregă stângă artistică europeană. Prima afirmație constituie actul neoficial de naștere al suprarealismului. Într-o stare de semitrezie, Breton rostește fraza: „E acolo un om tăiat în două de fereastră.” Este prima frază auto-

mată a lui Breton, cea care avea să deschidă porțile „dicteului automat”. Cea de-a doua afirmație îl oripila pe Milan Kundera, și anume dorința poetului de a trăi într-o casă cu pereții de sticlă, expus în fiecare secundă privirilor celorlalți. Ca un minunat și straniu efect suprarealist de *hazard obiectiv*, cartea Clarei Mareș pune în evidență cele două afirmații suprarealiste, devenite realitate într-un regim pe care Breton nu l-a putut imagina, regimul totalitar comunist. I.D.Sârbu este silit să trăiască într-o casă cu pereți de sticlă, locuința sa fiind împânzită cu microfoane, scriitorul fiind înregistrat în toate actele intime ale existenței sale, iar spațiul de conviețuire socială fiind împânzit cu „ochii ȳ urechile” Securității, informatorii ei. Existența lui I.D.Sârbu este ruptă în două, existența posibilă la care ar fi fost îndreptățit, și cea imposibilă pe care i-o face un sistem represiv. Discipol al lui Lucian Blaga, cel mai tânăr conferențiar la 28 de ani, în 1947, la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, devine cel mai bătrân miner din țară la 44 de ani în 1963, după ani buni de detenție. Clara Mareș relevă paradoxurile existenței lui I.D.Sârbu, paradoxuri care nu sunt numai ale lui, ci și ale unui regim totalitar. Pentru ideile de stânga, făcând parte dintr-o familie de mineri, implicat în ajutorul minerilor greviști din aprilie 1941 este trimis pe front în linia întâi, supraviețuiește războiului, reușește să-și desăvârșească educația universitară, însă refuză să participe la o ședință de demascare a lui Lucian Blaga și Liviu Rusu și este eliminat din învățământ. Este băgat la închisoare în urma unei afirmații în doi peri, refuzând să-și toarne prietenul, - este arestat pentru omisiune de denunț -, pe poetul Ștefan Augustin Doinaș, deși prietenul nu va avea aceleași scrupule. Piesa *Sovrom Cărbune* va constitui un factor agravant prin aceea că denunța abuzurile „aliatului” sovietic transformat în spoliator. Pentru enunțarea chiar și sub forma literaturii a unui adevăr incomod, și nu numai, I.D.Sârbu va fi taxat suplimentar cu ani de închisoare, primind două pedepse pentru una și aceeași faptă reconsiderată punitiv de către unul dintre infatigabilii ofițeri comuniști, Nicolschi. Partidul va considera oportun după ieșirea sa din închisoare să pună pe tapet adevărul enunțat anterior de I.D.Sârbu – politica regimului se schimbasesc, iar aliatul sovietic devenea indezirabil. Din nou I.D.Sârbu funcționa în contrapunct cu politica sinuoasă a regimului comunist. Om de teatru, I. D. Sârbu este „exilat” la Craiova ca secretar literar al Teatrului Național, dar numai o parte dintre piese i se joacă și, în ciuda succesului, este controlat și cenzurat drastic. Actul de naștere ca dramaturg constituia și actul de deces ca cetățean, I.D.Sârbu fiind supus de la ieșirea din închisoare unei ample acțiuni de supraveghere, cu o rețea consistentă de informatori, cu numeroase rapoarte și încercări permanente de intimidare și de racolare. Clara Mareș reface traseul acestei vaste operațiuni de prelucrare informativă vizând un singur om. „Atenția” pe care Securitatea i-o acordă relevă un fapt remarcabil, pericolul pe care-l reprezintă pentru un regim totalitar o voce neînregimentată, existența unui individ care refuză orice compromis. Pericolul este dat și de calitățile lui I.D.Sârbu: inteligența vie, vorbitor a mai multor limbi străine, talentul scriitoricesc, capacitatea lui de a se face ascultat fiind un foarte bun orator, ironia casantă, structura morală fără fisură. Avem printr-o maieutică ideologică portretul inamicului generic al oricărui regim totalitar. Din acest punct de vedere, Securitatea a identificat corect în I.D. Sârbu inamicul definitoriu. Clara Mareș urmărește pas cu pas operațiunea de încercuire și izolare a scriitorului, monitorizarea atentă a oricărui contact al acestuia, dar și a afirmațiilor făcute față de intimi pe care-i considera prieteni, o parte dintre ei colegi de breaslă. Cercetătoarea nu devoalează nume-

le reale ale acestor informatori, ci doar numele de cod. Numele reale pot fi ușor aflate, însă intenția Clarei Mareș a fost alta, de a pune în lumină mecanismul monstruos al culpabilizării și ostracizării unui scriitor care nu și-a abandonat verticalitatea, care a refuzat compromisul care i-ar fi adus favorurile pe care alții le-au obținut în acest fel. Identificarea unor nume ar fi pus în umbră miza mult mai mare a cărții, focalizând asupra sistemului și instrumentarului utilizat, pentru că avem în cartea Clarei Mareș o excelentă analiză de sistem totalitar. Cazul I.D.Sârbu este unul exemplar, un caz de manual, și nu o excepție. Excepțională este cu adevărat rezistența scriitorului la orice compromis, măsura umanității, demnității sale scump plătite, nicidecum mijloacele întrebuițate de Securitate pentru a-l face să cedeze. Clara Mareș ne pune în fața unui eșec și a unei victorii. Eșecul aparține regimului totalitar care își folosește toate mijloacele, întreaga competență a funcționarilor ei pentru a îngenunchea un singur om fără să reușească. Victoria îi aparține lui I.D. Sârbu personal, dar constituie și expresia unei victorii superioare, o victorie a spiritului liber împotriva constrângerilor de orice fel. Victoria lui I.D. Sârbu probează failibilitatea sistemului, dezvăluie calea regală a rezistenței: refuzarea oricărui compromis moral, identificarea modelelor de excelență nu doar estetică, ci și morală, sentimentul acut al rușinii și al demnității. Prin raport cu rezistența concretă, fără rest, a lui I.D. Sârbu, „rezistența prin cultură” devine o marotă prăfuită. Cealaltă dimensiune a cărții Clarei Mareș privește raportul dintre parcursul operațiunilor informative și parcursul operei lui I.D.Sârbu. Cercetătoarea răspunde la o întrebare esențială: cum influențează tot acest ansamblu de operațiuni informative și de persuasiune opera scriitorului? Cartea Clarei Mareș ne-a propus inițial și o vedere a operei din perspectiva „Celuilalt”, a lui Big Brother, numai că ea nu dezvăluie prea multe despre scriitor. „Cititorul” este unul obtuz, bornat, incapabil să facă să treacă mesajul de libertate pe care textele lui I.D. Sârbu îl vehiculează. De la acest „cititor” nu putem păstra o adevărată reflecție critică, ci doar un șablon penibil, un jargon de grefier, adeseori stupid, în orice caz mutilat afectiv. La colegii de breaslă, deveniți informatori, este sesizabilă adesea invidia profesională, mercantilismul, și scăpat printre rânduri, chiar autodisprețul. Mult mai interesant la analiză, – o altă miză a cărții Clarei Mareș –, este felul în care etapele operațiunilor informative scandează etapele operei. Clara Mareș pune în evidență o serie de corespondențe, o serie de praguri care conduc către partea finală a operei lui I.D.Sârbu, cea prin care scriitorul își dă cu adevărat măsura: *Adio, Europa* sau *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, ambele încredințate unui destin postum. Ultimul I.D. Sârbu mi se pare și cel mai profund, și cel mai dramatic, este acel I.D.Sârbu care nu mai scrie pentru un public prezent, ci pentru cel care va veni, cândva. Cercetătoarea analizează cu un mare rafinament psihologic sesizându-i calitatea de moment crucial, singura ieșire în străinătate a scriitorului, cu voie de la poliție, dar sub strânsă supraveghere, menită a-l testa și totodată de a-l compromite. Întâlnirea cu Europa la care scriitorul visa este una dramatică și evacuează și ultimele iluzii pe care acesta le avea. Scriitorul constata indiferența, cecitatea intelectualilor europeni față de tragedia colegilor din Est, incapacitatea, dar și indisponibilitatea acestora de a înțelege situația dramatică a unei confruntări în interiorul unui stat totalitar. Dezamăgirea lui I.D.Sârbu este greu de cuantificat astăzi. Cert este că această unică explorare ni-l livrează pe ultimul I.D.Sârbu, un scriitor existențialist de talia lui Camus în aceste ultime pagini, mai ales cele ale *Jurnalului unui jurnalist fără jurnal*. Totul este regândit din perspectiva întregii sale

experiențe, I.D.Sârbu nu se mai ocupă de parțialități sau de subansambluri, ci de întreg, de condiția umană așa cum apare ea într-un regim totalitar. Valorile europeității sunt și ele puse într-o ecuație critică, scriitorul se desparte de iluziile sale, dar regăsește un adevăr mai puternic. Este acea parte a operei pe care Securitatea ar fi distrus-o fără să clipească, este tot ce a scris mai periculos I.D.Sârbu, echivalent poate cu *Jurnalul fericirii* al lui Nicu Steinhart. Declanșarea cancerului nu îl scoate pe I.D.Sârbu din sfera operațiilor de supraveghere, doar că, așa cum remarcă judicios Clara Mareș, accentul începe să se deplaseze de la scriitor către postumitatea sa, pe care opera i-o conferă. Ceea ce îi îngrijorează pe informatori este tocmai posibilitatea existenței unei literaturi de sertar și pericolul ca aceasta să treacă frontiera. Incapabili să prindă măcar o notă din substanța operei lui I.D.Sârbu, oamenii securității încearcă să-i constrângă opera postumă la anonim sau măcar să mențină același cerc al izolării ca și în jurul autorului. Dincolo de orice compromis, dincolo de orice tentație, I.D. Sârbu reprezintă un caz la care să reflectăm citindu-i opera fără a uita nicio clipă prețul plătit de scriitor și nici contextul scrierii fiecărui rând, context pe care-l aduce la suprafață excelenta carte a Clarei Mareș.

LUCIAN GRUIA

Nicolae Grigore Mărășanu – *Poetul apei*

Dezvoltând original teoria antropologului german Leo Frobenius, Lucian Blaga elaborează matricea stilistică a unei culturi, înmănunchind o serie de caracteristici (ce transpar din inconștientul colectiv în conștientul personal prin fenomenul personanței) și care îi conferă specificul.

Caracteristicile matricei stilistice ar fi: orizonturile spațial și temporal inconștiente; accentul axiologic (prețuire sau disprețuire a existenței); atitudinea față de viață (constructivă, distructivă sau neutră) și năzuința formativă (individualizantă, tipizantă ori stihială).

Matricea stilistică specifică nouă, după Lucian Blaga este cea mioritică, caracterizată prin: orizont spațial inconștient de forma deal-vale care determină ritmurile creațiilor artistice urmând sinuozitatea peisajului, orizontul temporal inconștient, de asemenea sinusoidal (prezențe și retrageri din istorie), atitudine pozitivă în fața destinului, năzuință formativă stihială, elementarizantă.

Vasile Băncilă, exegetul și prietenul filosofului, completează spațiul mioritic cu cel al Bărăganului, câmpie nesfârșită care convertește oscilația pornită din munte și estompată de plai într-o undă orizontală. Pentru el, monotonia câmpiei provoacă halucinații (ca și deșertul), viața e valorizată negativ, timpul orientat spre trecut, artiștii acestei zone fiind atrași de amintiri și de istorie.

Ne mai rămâne de analizat spațiul acvatic din peisajul românesc, în special: Dunărea, Delta și Marea Neagră, exemplificând cu poezia lui Nicolae Grigore Mărășanu (antologate în volumul *Leviathanul*, editura „Grai și suflet – cultura națională”, București, 2004), născut la 6 decembrie 1973, în comuna Mărașu, a cărui casă a fost demolată în timpul lucrărilor de asecare din Insula Mare a Brăilei.

O cercetare mai amplă asupra modului cum peisajul geografic menționat a modelat operele unor alți scriitori importanți (Sadoveanu, Fănuș Neagu, Panait Istrati și alții) o voi face, cu altă ocazie, într-o lucrare mai amplă.

Matricea stilistică acvatică

a) *Orizontul spațial inconștient*

Spațiul deltei, constituit din canalele străjuite de trestii, pe care te rățești fără scăpare, constituie un labirint vegetal. Pe lacurile întinse, cum este Furtuna, când nu vezi malurile, spațiul pare infinit, dorul țărmurilor

te ademenește fie spre visare, fie spre naufragiu. Misterul canalelor sau al lacurilor te copleșesc, cuprins de reverie cazi în mirajul știmelor apelor, gorgonelor și leviathanilor: „Un cocoș de apă aud / cântând zorilor ce se destramă - / e glasul gorgonei, / ori sunetul corabiei de fosfor / prin memoria mărilor lunecând?...” (*Motto /2/*); „Sunt leviathanii, iubite; zei ai tăcerilor sacre, / din codrul de ape ei vin un imn milenar să ne sune. / Din pântecul lor răzvrătirea ca iedul se naște / și-un glas ne-nțeles îmi șoptește că ei ne preced, // ca focuri de viață în larguri, doar ei ne preced.!” (*Leviathanii /3/*)

Spațiul acvatic reiterează mitul eternei reînțoarceri, perpetuarea ciclului vieții și morții terestre. Oglinda apei mijlocește între cer și pământ, aici reflectându-se norii, păsările, luna, stelele, împreună cu peștii, șerpii, broaștele. Astfel, spațiul acvatic ne trimite la momentul genezei, când apele cerului și ale pământului nu erau încă despărțite. Oamenii deltei sunt: „jumătate cer / jumătate pământ” (*Tinca /1/*). Totodată, mîlul fertil generează în permanență viața (vegetația, insectele) și provoacă moartea, descompunerea. În spațiul magic și mitic al deltei, un Dumnezeu panteist sau natura însăși sacralizează peisajul.

Ce se petrece în universul închis monadic al apelor mărășeniene? Vânătoarea de pești, crudă și tandră, transpune tristețea din *Moartea căprioarei* în mediul acvatic. Cruzimea naturală a bestiarului deltei se transmite și locuitorilor acesteia. În poezia care dă numele volumului *DISTANȚA DINTRE MINE ȘI UN IEPURE /5 /* redă în secvențe cinematografice cum poetul, savurează, cuprins de beția unei crude plăceri, urmărirea unui iepure prins între farurile mașinii pe dig, animal fugărit hipnotic, pe care în final îl lovește.

Călătoriile cu vaporul devin fabuloase: „Delte cu anafoare / de culoarea petrolului / pești domesticiți / sărind pe punte / și cocoșul corăbiilor / de pe o gorgonă pe alta / zburând, // iar eu, / ca nimeni altul mai stăpân peste ape, / cântam – până la brâu suntem ai uitării / și nu ne întorceam / până la creștet suntem zbatere / de zăgăzuite fluvii / și nu am învins; / ca gândurile nu cunoaștem liniștea, / iar pământu... // pământul urcă și coboară în sine, /” (*Întâmplări din marea călătorie pe lacul Furtuna /1/*)

Legănarea barcazului provoacă setea de dans, delirul uitării de sine: „Se leagănă, leagănă plopii / și eu în delir aș valsa / cu talpa pe-o roată de apă, / cu fruntea căzută în șa.” (*Dans /2/*) Legănarea produsă de valuri este similară călăritului în șaua armăsarilor mitici.

Călătoriile spre niciunde, cu ambarcațiunile pe canalele și lacurile deltei, simbolizează marea călătorie a omului prin viață. Mircea Eliade afirmă că simbolul omului modern este călătoria inițiatică spre Itacha, drum care, în realitate, se desfășoară în interiorul nostru, întru regăsirea de sine.

Pentru Nicolae Grigore Mărășanu, călătoria vieții începe cu nașterea sa miraculoasă, în care regăsim regretul blagian după starea paradisiacă a incretului: „Acolo, / în pepenele sfânt în care mă purtai, / Lumina fără nume și Timpul fără nume / eram UNA! / Slobod umblam prin unda Oceanului-De-Ntuner, / în AMNIOS, / dar mi-au ieșit în cale pretesele / și preasuava Nyx / și cu degetul arătându-mă, / de parcă aș fi ucis, / de parcă eram vinovat că mă nasc, au zis: / *N se va numi*” (*Corul crăitelor /6/*).

După naștere, fluviul devine spațiul sacru în care omul se situează în centrul lumii: „E aici fluviul către care alergăm de o viață! – strigam: / apele-i nevăzute, iată, curg pe sub noi, peste noi / sau prin noi! Să-l găsim și-a lui undă-miracol // de dureri să ne spele!” (*Cu toții alergam într-acolo /5/*); „Acolo, dacă întinzi mâna, / cu îndurarea lui de câine blând, / fluviul ți-o spală, /

te înrobește. // Culcat pe țărni, în necuprinsul dig, / ești centrul unui cosmos pur, fragil; / auzi cum mori de fum îți toacă pieptul / și-ncepi ușor, temut, să-ți pipăi umbra..." (*Cu iarba la temelia lumii să vie* /3/).

Fluviul devine primul profesor de recitare al copilului fascinat de rostirea poeziilor: „Copil, / veneam la fluviu să mă-nvețe / să recit cu pietricele-n gură / poemele-ndelung de noi trăite. // Nisip neted mi-a fost tăbliță de argilă / pe care-am scris întâiele poezii. // Păcat că vine valul și le șterge, / ori poate nu le șterge, ci grațioase fiind / le-adună să le traducă în limbile furtunii." (*Lecția de poezie* /8/).

Sufletul poetului devine acvatic, când zbuțuit și năvalnic, când liniștit și senin. Zbuțuimul se consumă în dragostea împărtășită: „Ce limpede îți este astăzi chipul / după o noapte de iubire sfântă, / de parcă îngeri dalbi din cinci banjouri / un imn al nemuririi-n cer ne cântă” (*Limpede chipul* /2/).

Poezii de dragoste se încarcă de fabulosul specific liricii poezilor moderni spanioli, iar uneori, prin violența limbajului argotic, îmi amintește de CÂNTECELE ȚIGĂNEȘTI ale lui Miron Radu Paraschivescu: „Va fi o tăcere-adâncă / și albastră ca un fluviu... / Un fior ne va străbate / cât un glonte pe-amândoi!” (*Elegii pentru Ana Suz* /4/).

Poetul se îmbracă în valuri cu aceeași evlavie cu care creștinul îmbracă, în credință, cămașa lui Iisus Cristos: „Să-ți tragi fluviul peste trup / ca o cămașă, / să simți că te reverși / peste maluri, / rana lumii să o speli / cu lacrima curgerii tale.” (*Motto* /3/).

Stihial și muzical, inundația apelor fluviului cotropesc energetic versurile. Autorul se identifică extaziat cu apele fluviului revărsat: „Vin pe hore largi de valuri / umbre de barcaze, plute, / pomi uciși, zei smulși din maluri / de un fluviu-foc lichid” (*Port* /3/).

Poetul, ca un apostol, dialoghează cu fluviul identificat cu Iisus Cristos: „Ești asemenea hamalului neîmblânzit, / fluviul meu: / mofluz, / ciolănos, sentimental, / prost plătit, / burdușit de revolte! / Jugul dulce al erelor ți-a ros greabănușul, / ai bube pe trup, te-am auzit mârâind ca un câine! // Cum de nu te dor malurile-valurile de-atâta cărașie /.../ învățătorule, / arată-mi calea ce duce spre culmea acestei iluminări! // Iată, / învăț sufletul să se supună caznei / prin care valul ți-ai videcat, / poate astfel ochiul tău din adânc / mă va veghea încă o noapte” (*Fluviul* – 6).

Biografia, transfigurată liric, reconstituie paradisul pierdut al satului natal: „Tată astăzi mergem la Mărașu, // vedea-vom cârduri de lebede sacre / dormind cu ciocul sub aripi / pe movila de amintiri și de oase / a casei ce briganzii ne-o surpară, // vedea-vom înecat cimitirul / și de sub țâțânilor fluviului / morții ne vor ruga să-i scoatem / de sub ape. // Nu-ți șterge lacrima suspinată, / e semn că ochiul nu e izvor sec, // las-o să-ți spele obrazul, / îmi va fi moștenire // în scoica pieptului purtând-o, / va ajunge perlă.” (*Tată astăzi mergem la Mărașu* /8/).

Demolarea caselor și asecarea lacurilor pentru a transforma Insula Mare a Brăilei în teren agricol a condus la distrugerea tradițiilor acestei zone mirifice: „Trei ani defrișăm, // ziua incendiam colibe umililor pescari, / surpam virtuți milenare, / noaptea ascultam căteii pământului / schelălăind. // Oglinda din noi păstrează aieve / defuncte imagini / și leșul îndoielilor schelălăind. // e bine c-am secăt mânăosele iezere, / c-am ars virginele păduri? // Nu știm, nu știm. // Cei ce s-or naște / vor ști măcar c-am trăit.” (*Vor ști măcar c-am trăit* - 9).

Poemele în desfrânare (cântece de lume, de pahar și de inimă albastră), care constituie volumul ÎNGERI ȘI BANJOURI /7/, reiterează în limbaj argotic

atmosfera cârciumilor cosmopolite de altădată, în orașul Brăila. În ramificarea luxuriantă și revărsarea barocă a textelor, regăsim încifrat spațiul labirintic al Deltei Dunării.

Strămutat în București, poetul acvatic, simțindu-se înstrăinat, visează reconfortant la deltă, cu trupul obosit, agățat de bara tramvaiului. Sângele său clocotește de revoltă în fața distrugerii naturii prin industrializarea poluantă: „E drept și e romantic acest coș / de fum și seamănă cu degetul / unui zeu ce avertizează. // pumnul ierbii crește în fața lui cât o sabie!” (*Coșul de fum / 4/*); „Orașul mă spală pe față / în rouri de plumb și benzen” (*Mi-e trupul o limbă de clopot / 4/*). Poetul se duce la piață mânat de dorul verdețurilor, oilor, produselor gospodăriilor țărănești și a țăranilor, oameni simpli, unul i se pare că seamănă cu tatăl său.

Uneori, viața în marele oraș, duce poetul la disperare: „O metanie peste caietul cu poeme / la ora târzie din noapte, / când visul ustură de norul de acid sulfuric / ce se înalță din marile bulevarde pe care rulează / marea ruletă a morții, / când o ambulanță cere pârtie, pârtie, / s-ajungă la o speranță care a încercat să se sinucidă, / la poetul adormit ca un copil cu fruntea / peste poemul nerostit...” (*Metanie / 9/*)

Astfel, ajungem la finalul călătoriei, așa cum fluviul se varsă în mare, la extincția inexorabilă: „Împotmoliți în nisipul anilor / molfăiți de pitonul acidei melanholiei, / cu vârstele cheltuite pe biruinți / și dezastre, / aș prefera puțină demnitate acestui sfârșit / chiar dacă viața nu e decât / o trecere dintr-un pântec în altul./...” (*Vas eşuat / 2/*).

Moartea reprezintă o contopire cu spuma valurilor într-o nuntă postumă, acvatică: „Când o spumă fi-va trupul / și pe lucii mări s-o-ntinde, /cinci corăbii mici de fosfor / vor veni și ne vor vinde // unui spațiu cât un timbru, / unde rumegă cinci zei, / unui timp cu cap de zimbru / ferecat cu mii de chei. // Dar ce timp va fi acela, -n / care încuiați vom sta / și de-ntinderea veciei / noastre ne vom spăimânta?” (*Tentativă spre roz / 3/*).

Conducerea coșciugului la moartea Agripinei, plecată în valuri, reiterează legănarea apelor: „Te legănam pe umeri / patru prieteni” (*Vae victis / 3/*). Lumea magică a deltei ascultă de știmatele apelor care uneori cer suflet de om. Sufletul celui înecat miroase a pește.

Lipsa de sens a existenței depășește puterile omenești în momentele de căutare a trupului celui înecat în apele fluviului: „Când cauți un mort / e ca și când ai naviga pe o corabie fără cârmă - / ajungi acolo unde te poartă curenții, / mereu în locuri fără de trebuință.” (*Căutarea mortului / 5/*).

Neavând scăpare din labirintul acvatic, poetul se cufundă sub apă: „Să privești cu ochii deschiși în adânc / întinsele câmpii cu iarbă de mare / peștii plutind imponderabil / un zbor de fluturi amintindu-ți // leviathanul – ” (*Iarbă de mare / 2/*).

Volumul LEVIATHANUL se încheie cu *Șapte extaze* inedite care omagiază viața și cuvântul cu care poetul și-a creat universul liric.

b) *Orizontul temporal inconștient*

În spațiul labirintic al deltei, timpul stă pe loc sau curge fabulos, uneori orientat spre viitor, alteori spre trecutul amintirilor.

În volumele care descriu viața trăită imaginar în deltă (la timpul prezent): *INSULA* (Ed. Albatros, București, 1973), *CORABIA DE FOSFOR* (Ed. Eminescu, București, 1976) și *UMBRA FLUVIULUI* (Ed. Eminescu, București, 1979), timpul pare că nu se manifestă decât prin: bătăile inimii, fâlfăitul aripilor

unei păsări, săritura unui pește ori freamătul trestiiilor bătute de vânt. În rest, timpul stă pe loc, totul e tăcere ca „între două bătăi ale inimii”; „Liniștea aceasta îmi toarce sufletul / ca pe un fir de lumină” (*O câtă liniște* /1/).

Începând cu volumul UMBRA FLUVIULUI, autorul, înaintând în vârstă, transfigurează liric primele amintiri și simte cum: „Mai des și mai / cu lacomi ochi / suveica unui timp / fuge prin mine”; (*Soare la tribord* /3/). Amintirea mamei se constituie într-un fel de rugăciune laică: „Azi, amintirea celor două mâini / îmi stă în față ca o mare pâine / din care cresc și-n liniște contemplant.” (*Elegie pentru mâinile mamei* /3/) în timp ce aceea a tatălui apare când fantomatică: „și fantoma tatălui meu / (se-arată spre seară) / o vâslă rezemată de perete” (*Vâslă rezemată de perete* /8/), când puternică, stabilă, ca un dig de apărare al copilului în calea apelor vieții revărsate.

Moartea unchiului în război copleșește violent amintirea poetului: „Se-aude unchiul meu, prin fluviu vine / din moartea lui de glonte către mine, / somon rănit de un Neptun cu zale, / cu arcuri și otrăvuri în pocale!” (*Război prin fluviu* /3/).

Amintirile din acest volum și cele din următoarele: ENISALA, DISTANȚA DINTRE MINE ȘI UN IEPURE (1983), ÎNGERI ȘI BANJOURI (1998), MARȚEA CANONULUI (2001) și SUFLETUL CÂNTĂ DESPRE SINE (2002), instituie un orizont temporal inconștient orientat spre trecut (de tip „cascadă”, în terminologia lui Blaga): „Cu fețele lor de pergamente / se uită la mine / chipurile din fotografii.” (*Viața ridicolă și ușor frivolă a unei lumi în rame* /6/); „Iarba, / necosită de mii de ani, / e în desfrâu!” (*Lumea din oglindă* – 6).

În volumul SUFLETUL CÂNTĂ DESPRE SINE /9/, delta devine cu adevărat paradisul pierdut spre care se orientează cu duioșie timpul amintirilor: „Cherhanale, redate ale singurătății, / dorul m-aduce la voi ca un cal de căpăstru. / .../ Cât vă iubesc, cherhanale, / mine de aur ale templului meu, / aurore ale omului născut pe ape, / ale cărui liniști durează cât clipa / dintre două valuri, / în rest viața lui fiind luptă și momeală / a morții prin apă, pradă a leviathanului.” (*Cherhanale* /9/).

Nostalgia senină, resimțită de trecerea timpului, îmbracă aspecte mioritice în *Mirele tristeții* /9/: „A venit singurătatea și mi-a bătut la ușă - / du-te, ochi de căpușă, / i-am zis, uite, am bici, / nimic nu-i de înstăpânit pe aici; // tata e amintire, mama e amintire, / du-te, / caută-ți alt mire. /.../ Eu aștept o iubire”.

c) accentul axiologic și atitudinea față de viață

Poetul prețuiește viața, armonia pe care o trăiește sufletul contopit cu natura mirifică: „Este încântare divină / să auzi peștele liniștii / în coșul pieptului înotând, / pacea făcându-și cuib // în sufletul hăituit / de lupii fluviului, / să vezi suind diafană / pasărea din zori a speranței!” (*Pasărea din zori a speranței* /3/).

Din prea multă dragoste de viață, Mărășanu ia o atitudine civică. Poezia sa devine un strigăt de revoltă împotriva poluării care distruge miracolul deltei: „Se-ntunecă Oceanul / ca pielea unui mort: / gudroanele îl apasă, / atomii îl devoră. //...//E ora când flamingo, / căzut în bălți de sulf, / își saltă ca mătasea / capul duios spre stele //...//Flamingo-i mort și, iată, / în moartea lui mă-ntrup! // Sunt prins, cred, în vizorul / unei adânci lunete. // Și parcă port în brațe, / drept jertfă, propriu-mi trup, / pe care-l scot din mare, / dar îlucid cu pietre...” (*Flamingo murind* /5/)

Poemul amintit, ramificat în 10 fragmente ca o țesătură de canale ale deltei, *Invocație în noaptea de Sânziene*, sau *Vocea speranței* dedicat lui

Jasques Yves Cousteau și fiului său Philippe mort în ocean, aduc în prim plan fantoma bătrânului pescar, care îi cere cu limbă de moarte: „vorbește-i cât mai e timp acestei mult-grăbite lumi, / despre durerile mării – „Fluviul european umblă cu picioare de lemn / între maluri. / Unul a fost retezat de o mină, / al doilea / i l-a rumegat molia... de gudroane” „când smogul ne acoperă / până și Steaua Bunei Speranțe?”. În apele poluate, neoxigenate, peștii se sufocă sub gheață, iar primăvara pescarii îi îngroapă în gropi comune, stropite cu var. *Chipul Râului Mort* /5/ răscolește sufletul poetului până la ultimul strat al ființei: „Stau și-l ascult, / până în zori îi alungă stafia înaltă în mare / și privesc golul ce mi se deschide în față / și mă cutremur până la esențe...”

Această poezie se constituie și într-un rechizitoriu adus guvernărilor post-decembriste, care au împotmolit țara într-un „banc de nisip.” (*Vas eșuat* /2/). Minerida este înfierată în poezia *Piața Rosetti* (13 iunie 1990) /9/.

Atitudinea civică reclamă viziuni apocaliptice: „Obuzul lunii în valuri / explodează, // schije, / halouri orbitoare rănesc pupila; // în mantie de foc / Dumnezeu coboară pe ape.” (*Fluviu cu lună plină* /9/).

d) *năzuința formativă* îmi pare stihială. Sufletul poetului, identificat cu fluviul, se manifestă când liniștit ca apele limpezi, când tumultos, ca apele turburi, revărsate.

e) *Stilul specific*

Nicolae Grigore Mărășanu abordează o mulțime de registre poetice care te captivează ca o călătorie pe canalele deltei: vers clasic, cu ritm și rimă, vers liber, balade [*Terente (balada ultimului haiduc din Balta Brăilei)* /7/, *Cântărețul din flaut* /6/ - a cărei temă: căutarea morganaticului oraș, mă duce cu gândul la *Noaptea de decembrie* a lui Macedonski etc.], parabole lirice, cântece de lume (poemele desfrânate din ÎNGERI ȘI BANJOURI /7/. De multe ori, în structura cuvintelor întâlnim numeroase consoane *m* și *n* care derivă din cuvântul mâl și nămol, care trimit spre cătușala lacurilor și canalelor deltei: „Se aprinde-n casă lumânarea nunții - / e târziu în pântec, nu mă-mplod ca fiu.” (*Lumânarea nunții* – dedicat mamei sale Ileana-elena /1/), o lentoare meandrelor versurilor. Poeme fluvii, îndelung elaborate, realizează o structură specifică peisajului deltei (*Întâmplări din marea călătorie pe lacul Furtuna* /1/, *Floarea insulei* /2/, *Crivățul și trandafirul* /3/ etc.).

Mai întâlnim vaste poeme având ca ascendență structura baladei Miorița: *Convoiul* /8/ și *Upta* /9/ - care aduc inovația structurilor prozodice paralele, *Oile* /9/ etc.

În final, putem contura portretul acvatic al autorului, Nicolae Grigore Mărășanu. Îmbrăcat în cămașa fluviului, poetul își contemplă umbra de „stârc argintiu”. Vasele sale sanguine alcătuiesc o deltă prin care curg apele Dunării.

-
1. Mărășanu – INSULA (Ed. Albatros, București, 1973)
 2. Mărășanu – CORABIA DE FOSFOR (Ed. Eminescu, 1976)
 3. UMBRA FLUVIULUI (Ed. Eminescu, București, 1979)
 4. ENISALA (Ed. Albatros, București, 1980)
 5. DISTANȚA DINTRE MINE ȘI UN IEPURE (Ed. Eminescu, București, 1983)
 6. CAPRICIU PENTRU CELE PATRU VÂNTURI (Ed. Eminescu, București, 1986)
 7. ÎNGERI ȘI BANJOURI – Poeme în desfrânare - (Ed. Eminescu, București, 1998)
 8. MARȚEA CANONULUI (Ed. Eminescu, București, 2001)
 9. SUFLETUL CÂNTĂ DESPRE SINE (Ed. Decebal, 2002)

NICOLAE ROTUND

Aurel Dumitrașcu – *Carnete maro, I-II, Jurnal 1982-1990*

Editarea *Jurnalului*¹ acestui poet dispărut la nici 35 de ani este un act literar recuperator de tot respectul. Meritul îi revine lui Adrian Alui Gheorghe, care este îngrijitorul ediției, prefațatorul și autorul notelor, acest atât de devotat prieten, cum rar se întâlnește.

Nu l-am cunoscut personal pe Aurel Dumitrașcu, dar știam despre tânăra grupare, pe atunci, de poeți de la Piatra-Neamț. Am apreciat cele două volume de versuri, **Furtunile memoriei**, 1984, și **Biblioteca din Nord**, 1986. Îmi plăcuseră multe dintre versurile lui, unele absolut memorabile. În vâltoarea lui 1990, dispariția lui a fost, pare-mi-se, prea puțin observată. Volumele postume, printre care și acest **Jurnal**, întregesc imaginea poetului și a omului Adrian Dumitrașcu, reavivează sentimentul tragic al morții sale pretimpurii.

Prefața este limpidică, ajutătoare în înțelegerea ordinii, a cuprinsului, a stilului – de la oralitate, la metaforă, la ironia ușor camuflată ori sudalma încărcată de năduf -, fiindcă ea aparține unui poet dublat de critic. „Amintiri din «lagărul morții»”, o posibilă parabolă a claustrării, deschide prezentarea, pentru ca să o finalizeze cu o constatare îndreptățit optimistă: „Idea de la care am pornit, de fapt, a fost că orice pagină tipărită e o pagină salvată. Și acest lucru, iată, ne-a reușit.”

Poetul ținuse jurnal din 1975, dar, cum precizează prefațatorul, „...abia de prin 1982 începe să vadă printre sârmele ghimpate ale lagărului, să zărească sau să intuiască o altă lume. Libertatea ia forma poeziei mai întâi, abia apoi iese din «regimul analogiilor, al virtualității, devenind un deziderat care nu poate fi decât o chestiune colectivă.” Dăduse volumul la „Albatros”, aștepta apariția lui care, după cum se întâmpla cu mai toți „neadaptajii”, întârzia. Așadar, jurnalul din **Carnetele maro**, publicat, consemnează însemnările din perioada 10 decembrie 1982 – 12 septembrie 1990, o dată cu ultima poezie scrisă în spital. Editorul include, în continuarea jurnalului câteva dintre articolele apărute în presa locală între 22 dec. 1989 – august 1990. De asemenea, din momentul mutării la Piatra-Neamț ca muzeograf ține două jurnale, cel de aici fiind dublat

1. Editura „Conta”, Piatra-Neamț, 2011

de jurnalul din Borca, unde se retrăgea la sfârșit de săptămână. Diferențele stau în tonul mult mai incisiv, aici, la adresa infernului comunist.

În *Jurnal*, poetul se scrie pe el însuși, chiar dacă el este persoana a II-a, Alter-ego-ul, într-o atmosferă din care nu lipsesc sentimentele de dragoste, infuziunile lirice, avatarurile volumelor în sfârșit apărute, așteptarea celui de al treilea, schimburile de epistole, revolta, la adresa regimului, materială, morală și spirituală. Sunt consemnate împlinirile și, mai ales, dezamăgirile, greutatea singurătății, receptarea critică a celor două cărți, evoluția bolii..., o bună vreme consemnate zilnic. Nu lipsesc anumite cancanuri, anecdote, strigături, tribulațiile poetului, sentențe etc., notate, în mare măsură, la un prim impuls. De aici și amestecul faptelor relatate, a impresiilor, ușoarele neglijențe, ce țin de acea „estetică a imperfecțiunii” care ne trimite la observațiile lui Tudor Vianu. Estetul constată la un moment dat că abdicarea de la publicarea unor texte definitive, independente se face în favoarea „variantelor, a schițelor și fragmentelor pregătitoare, a carnetelor de însemnări, a scrisorilor și jurnalelor intime.” (*Opere*, v. 10, 1982). Se viza prin aceasta „autenticitatea, nu perfecțiunea”, adică sinceritatea. Autenticitatea *Jurnalului* lui Aurel Dumitrașcu este neîndoielnică. Și-ar fi publicat oare poetul acest jurnal în forma actuală de-ar fi trăit? Greu de afirmat, dar nu imposibil. Și apoi, istoria e încheiată în acest plan. Sau poate nu?!

Încerc să structurez însemnările **Carnetelor maro**. Prima parte a acestora consemnează, analizează treptat, sentimentele acaparatoare pentru EA care, deși e o ființă concretă, foarte tânără, are nume, pare un generic. „Lumea a început și a devenit prin dragoste”, scrie spre sfârșit, semn că iubirea este un scut pentru a se apăra de singurătate, de maculare. Stările relevă o sensibilitate aparte: „EA arăta astăzi nemaipomenit! Soarele îi lumina chipul de o blândețe dezarmantă. O seninătate copleșitoare în privirile ei! Te-ai dus în bibliotecă, ai stat singur și ai plâns de emoție!”. Un fragment se intitulează „EA”, e un veritabil poem în proză: „Poate va rămâne, alături de poezie, ultima ta viață. EA. Numai EA alături de poezie. Sau alt nume absolut al poeziei. EA. Fericit că ai putut întâlni o fată ca ea!”. Un imn al iubirii pure, ce probează disponibilitățile lirice ale poetului este scrisoarea pe care i-o trimite într-o zi de toamnă târzie, cu slove luate parcă de-a dreptul din *Cântarea Cântărilor*: „Dacă la ora aceasta ar da telefon Dumnezeu, știi despre ce i-aș vorbi? Despre tine, dulce T.! I-aș spune cum scuturi tu cireșii de floare și cum cad florile în mine și cum mă lași tot cu flori și te duci după deal să vorbești cu nu știi ce izvoare... Apoi o să plouă. Și noi vom sta în iarbă și ploaia va veni la noi cu gând bun, și eu te voi săruta și voi zice: «O, gura ta dă toată lumina cerului!». Și tu vei zice: «Prostule, cerul ești tu!?»”. Este nevoia unui colț din Eden apt să-l ferească de exteriorul cinic și obtuz. El își clamează dragostea, îi dedică poezii, prietenii îi cunosc sentimentele. Absența EI din nu știu ce motive capătă proporții catastrofale. Un ghicit în cărți care avertizează că va avea «o mare mâhnire în casă» se confirmă, după părerea lui, a doua zi când EA va pleca „după nici trei ore de la venire.” Urmările sunt dezastruoase: nu va mai face el primul pas spre reconciliere – ceea ce nu se va întâmpla -, apar durerile de cap și în piept. Dragostea pentru EA se va stinge în timp, dar rămâne, într-un fel, un reper între altele care vor urma. Uneori în paralel. E un „călinescian”, bărbatul poate iubi în același timp mai multe femei. Numai că autorul jurnalului își construiește teoria în faza de crunt misoginism: „Pentru că-n fiecare femeie zace și o scorpie. Toată grația unei femei vine tocmai din această contrarietate subînțeleasă. Niciodată nu trebuie

să-ți faci religie dintr-o femeie...” Și în final: „Gândul tău exagerat de bun întru ele nu se justifică, este o anomalie a psihicului tău”. Dacă mult controversatul Jacques Lacan ar fi cunoscut opiniile autorului din această fază, ar spune că are un nou adept al teoriei sale referitoare la relația dintre isterie și feminitate. Altfel, A.D. este mereu îndrăgostit. Toate fetele și femeile pe care le iubește sunt dulci. Un adjectiv banal în vecinătatea unor metafore strălucitoare: „O întreagă după-amiază cu ea, în obscuritatea unui apartament. Ce să spui? Era atât de frumoasă încât moartea putea veni fără să te mai sperie după îmbrățișarea și căldura acestei fete tare dulci”. Din nou această dualitate a existenței viață (dragoste) – moarte. Ori într-o însemnare din ianuarie 1989: „Ce eliberatoare este prezența unei femei în zilele în care ai un chef nebun să pui capăt la toate.”

Și în scrisori diaristul amintește, uneori, despre dragoste. „Activitatea” epistolară a lui A.D. este realmente impresionantă. Izolat la Borca, inadptabil, extinde relațiile cu exteriorul, mai ales după afirmarea sa ca poet. Reproduce din scrisorile primite, transcrie din propriile epistole. Pentru vremurile acelea, când corespondența era strict controlată – ceea ce, de altminteri, s-a întâmplat și cu el în ultima vreme – tonul scrisorilor îl singularizează. Acestora, scrisorilor, li se adaugă, când gândește că este necesar, anumite comentarii. Menționăm că în 2008 apare **Frig**, roman epistolar Aurel Dumitrașcu – Adrian Alui Gheorghe, volum masiv, de peste 500 de pagini. Legătura cu prietenii se ține nu numai prin întâlniri directe, ci și prin corespondența scrisă. S-ar putea crede că atitudinea sa tranșantă va determina distrugerea punților de legătură cu mulți dintre aceia care, în opinia lui, încalcă preceptele privind moralitatea, mai ales în actul literar. Când consideră că a fost vorba doar de un accident, relația se re-face. Cu timpul, cercul cunoștințelor se lărgește, trimite și primește tot mai multe scrisori. Îi amintesc, absolut aleatoriu, pe Adrian Marino, Octavian Paler, Gheorghe Grigurcu, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Martin, Marta Petreu, pe editorii cărților sale și enumerarea poate continua. Scrisoarea este o supapă, își exprimă fără rezerve părerile despre cultură, starea literaturii, intervenția factorilor ideologici în aprecierea valorii artistice etc. Într-o scrisoare adresată lui O.Paler, scrie: „Nu cunosc nimic mai dizgrațios și aberant în câmpul culturii decât citirea strict ideologică a unei cărți.” Lui Dumitru Chioaru: „Eu unul, prin tot ce scriu, devin un scandal. Că doar n-o să mă aliniezi”. Lui N. Steinhardt îi scrie, printre altele: „O natură sceptică mă apropie de «contestați», de cei care au intrat uneori în pușcării doar cu credința în ei și în Dumnezeu dar n-au făcut compromisuri”. Și tot către acesta, cu altă ocazie: „O fi moartea claritatea supremă, dar cultura este întotdeauna exterioară morții, se opune morții, ne menține vii”. Și lui Florin Mugar: „Pentru mine, o societate civilizată nu înseamnă a te bucura că prinzi o pâine la o coadă infernală, că găsești ciocolată o dată la două luni, că nu ți se taie al treilea vers din cutare text. Acestea nu pot fi bucurii de oameni civilizați. De-ați ști ce-i aici?! Cuvintele sunt neputincioase”.

Reacțiile sunt, pe măsură ce condițiile se înăspresc, tot mai directe, mai tăioase. Este remarcabilă atitudinea față de unii scriitori, intelectuali care discreditează valorile, se conformează deciziilor partidului, securității de suspendare a unor cadre didactice universitare. În 1986 îi trimite două scrisori lui Eugen Barbu, cu un apelativ care trece de la „stimate domnule Eugen Barbu” la „Tovarășe Eugen Barbu”, aceasta din urmă terminându-se într-o succesiune de totală vehemență: „Deh! Asta-i tovarășe «ciné-scriitor»!” (apropó de **Incognito**, autorul fiind dezavuat în urma acuzației, dovedite, de plagiat, n.n.), cu formula

de final: „Cu jale și cu milă”. Violența de limbaj, totala lipsă de menajamente se păstrează în scurta scrisoare, tot din 1986, adresată lui C.V.Tudor, cu o trimitere din jurnal, la același registru lingvistic: „Dacă și matale ai ajuns în «Cele mai frumoase poezii», înseamnă că realmente nu mai există bun-simț și că nerușinarea se vrea instituționalizată cu orice preț...” Încheierea e în aceeași notă: „Fără pic de stimă, un domn, Aurel Dumitrașcu”.

Și, în sfârșit, să amintim și despre reacția virulentă și incriminatoare față de înlăturarea de la filologia ieșeană a lui Al.Călinescu și Luca Pițu, într-o scrisoare adresată istoricului și criticului literar Alexandru Andriescu, pe atunci decan al acestei facultăți. Spicuim: „Continuu să mă întreb cum de este posibil așa ceva? Și cum de este posibil ca dumneavoastră și ceilalți colegi să fiți de acord cu așa ceva?!... Este inadmisibil să permiteți ca milițienii să intre și-n Universitate!... Mi-e silă că pot auzi asemenea lucruri despre «seninătatea» ce domnește la Facultatea de Filologie! De fapt, în țara aceasta nu mai putem muri decât de silă!”

Corespondența dezvăluie noi fațete ale poetului într-un discurs epistolar tot mai radical, așa cum, de altfel, radical este în cam toate împrejurările privind nedreptatea de orice fel și în *Poezie*. Textul său e încărcat de relevanțe poetice. Versul ce deschide volumul **Biblioteca din Nord**: „Vin acasă și singur mă joc doar cu Moartea” este chintesență a poieticii sale, în care-și pune viața în poezie – echivalentă cu moartea. Reală, nu a textului. Fiindcă, așa zice, la el „Poezia înainte de orice”. Încrederea în propria poezie este nemărginită. Într-o scrisoare către Liviu Antonesei afirmă: „Probabil că, fără cenzură, cărțile mele ar impresiona peste măsură”. E un orgoliu deloc blamabil, fiindcă, mai apoi, precizează: „Dar nu țin să impresionez, ci să scriu exact ceea ce gândesc”. Ceea ce nu s-a întâmplat întotdeauna, căci dorința, firească, de a se vedea editat, vrând-nevrând, va admite și numeroasele intervenții din primul volum, inclusiv schimbarea titlului. Ce gânduri, ce sentimente, ce senzații îl cutreieră la apariția cărții **Furtunile memoriei**, cu câteva zile înainte de a împlini 29 de ani: „Are în fața lui prima carte publicată dintre cele pe care le-a scris până acum. Nu e fericit. E mulțumit doar. Acum se plânge mai puțin. E atât de important să nu fii mereu cu o lacrimă în gând! Cartea aceasta nu e o revoluție în poezia republicii lui. O, nu! Chiar de-ar fi, n-ar putea fi! Pentru că nu a fost tipărită așa cum a scris-o acest bărbat. Sunt atâtea versuri eliminate din texte! Și-s atâtea greșeli de tipar! Bărbatul nu se plânge. E mulțumit. Afară e un ger nebun. El stă singur și stă cu această primă carte a sa. Cartea poartă un titlu pe care el nu-l dorea pe copertă: «Furtunile memoriei». Bărbatul care a scris această carte ești tu.”

Jurnalul ne oferă date necesare în înțelegerea modului de a reacționa al cenzurii, acel ping-pong cu autorii, intervențiile care, de la un moment, determinau schimbarea titlului inițial; despre receptarea critică; despre reacția celor din jur, a prietenilor; despre relația poeziei și a poetului cu realitatea, cu morala, cu anumite concepte: „Nu poți face nimic durabil – notează poetul – dacă nu ai caracter... Nu există talent «mare» în afara caracterului”. Sau: „E frumoasă viața, dar demnitatea îi este superioară”. Doar arta, doar poezia sunt îndestulătoare: „Numai poezia... Nu merită să te dăruiești decât artei”, „Numai poezia te îndestulează, numai ea îți ajunge!”. Într-o marți, 23 august 1988, scria: „De la 15 ani nu mă gândesc decât la poezie, la această modalitate de a mă împrăștia lumii. În mod serios, o spun de când mă știu, nu cred decât în iubire. Probabil că, pentru mine, poezia este forma supremă de a iubi. Lumea, totul”.

Poezia și învolburarea istoriei pe care aproape toți o așteptam cu înfrigurare. Și, pentru poetul Aurel Dumitrașcu, boala. Necruțătoare. Și evenimentele sociale, și înfierbântatele zile ale lui decembrie 1989, și suferințele trupului – toate sunt consemnate. Și moartea! În ziua aniversării a 31 de ani, nota: „Peste două ore ai 31 de ani. Și ești atât de bolnav!” Datele despre starea sănătății se înmulțesc, simptomele devin veritabile fișe clinice: „Acum când te uiți în oglindă, te sperii singur de cât de rău arăți. Semeni cu un mort. Un mort la care numai poemele țin”. Și: „În unele zile, ai sentimentul că, totuși, nu mai ai mult de trăit. Nu suferi, devii doar nostalgic. Moartea este foarte aproape de tine. Te aperi, dar știi că va veni oricum dacă se va hotărî. Și nu vei avea de ales. Sigur rămâne un lucru: e stupid să mori atât de tânăr!” Câte o notă optimistă dovedește că nu abandonează lupta: „Ți-au prelungit concediul medical... Pe urmă vei rămâne în cel de odihnă. Și poate că te vei reface.” Sunt luni pe care, în pofida bolii care îl macină implacabil, scrie poezii, semnează proteste și adeviziuni contra puterii. Din 22 decembrie 1989 publică, exprimându-și atitudinea față de anomalii de după „revoluție”, în ziarul local, notează în caietele maro.

Cel din urmă capitol e intitulat „Spitalul”, cu observații datate 10 septembrie 1990: „Ești singur. Dar n-ai destulă lumină pentru o singurătate ca a ta”. Ultima zi a consemnărilor, 12 septembrie 1990: „De atâtea ori ai cochetat cu moartea, încât, într-o zi, poate face greșeala de a veni cu adevărat. Ar fi păcat, acum, dar nu știi cu exactitate de ce anume ar fi păcat.” Seara aduce resemnarea: „Medicul care vine la ora 18 îți spune că boala asta așa se manifestă” și că n-ar fi o problemă. Dar nu-ți spune ce boală. *Nici nu-l întrebi* (s.n.)

Ultimele:

- ultima consemnare: „Ce nemoarte-și spală chipul cu timpul tău? Acum.”

- ultima poezie: „Alții o duc mai rău și trăiesc mai mult/ să vadă soarele cum răsare. (Dacă eu/ mai bine o duc voi muri timpuriu...?)/ Și câți ani cu lama aceasta am umblat/ (și) alții citind rău credeau că sânt/ sentimental (un poet de la est!) – și/ dacă lama care hăcuiește creierul/ meu e un sentiment stupid atunci/ sunt un sentimental și nu întâmplător pe balcon seara mă gândesc la/ scriitorul mishima*. Nu avea nimic de ascuns./ Pe balcon stau cu o (pasăre) moarta”.

12 septembrie 1990, spital

Moare la spitalul Fundeni, duminică, în 16 septembrie 1990 și va fi înmormântat în satul natal, Sabasa.

P.S. Ce mai poți spune acum? Că și-a iubit țara sincer? De atâtea ori își clamează sentimentul: „lubești atât de mult țara aceasta, a ta!”. Este conștient când la un spectacol al cenaclului lui Adrian Păunescu de la P. Neamț nu toți spectatorii s-au ridicat în picioare „în timp ce se cântau cântece emoționante despre patrie și popor!” Mai târziu, urmare a declinului general, mai ales material și moral: „... ceea ce se întâmplă la toate nivelele vieții de la noi a întrecut orice închipuire și orice limite ale suportabilității... Continuă să te îndurereze profund tot ceea ce i se întâmplă acestui popor, acestei țări... A

*Mishima Yukio (1925-1970) - prozator japonez, naționalist care s-a sinucis public, făcându-și harakiri, în urma unei lovituri de stat eșuate

fi curat și cinstit nu înseamnă a fi disident. Nimeni nu-și detestă țara, e clar! Dar pe orice om de bună-credință îl doare țara”.

Ce să mai spui? Că e om, că-și trăiește micile bucurii și supărări când câștigă echipele românești de fotbal și competițiile internaționale ori când T.V.-ul nu transmite campionate sportive de anvergură? Își notează, cu decență, rezultatele examenelor de la facultate, anumite cancanuri, stările de disperare la întreruperea exasperantă a curentului electric. Sau pe cele de fericire când face excursii prin împrejurimi și admiră frumusețile naturale. Că nu ești de acord cu anumite judecăți de valoare în planul artistic, cu unele inconsecvențe? Și poetul este om, adică are sentimente ce iau locul argumentelor critice. Se manifestă o anumită sensibilitate sau este reacția directă/indirectă ce pledează pro domo. O afirmație după care Nichita Stănescu ar fi „cel mai mare poet al sec. XX”, trebuie privită ca pe o opțiune într-un context al noilor poetici. Nu înseamnă neapărat că i-a ignorat pe Blaga, pe Barbu, pe Arghezi... Te poate mira că susține licența „cu o excelentă lucrare”, cum ne comunică îngrijitorul ediției, despre poezia a doi onirici – Virgil Mazilescu și Daniel Turcea -, dar îl marginalizează pe Leonid Dimov: „A murit și Leonid Dimov. Nu ți s-a părut un poet mare, cum se spune uneori, dar ai avut întotdeauna sentimentul că nu e un poet oarecare”. Argumentul?: „Ție-ți plac mai mult spontanii, nu «meșteșugarii»”. Nu-l apreciază pe Eugen Ionescu, după lectura **Cântăreței chele**, exclamând: „cu ce lucruri a ajuns academician!”, pentru ca apoi să-l considere, alături de Eliade, Cioran, Noica, Vulcănescu, pe deplin aparținătorul „Tezaurului spiritual românesc”.

Să amintești despre nepotolita sete de lectură, de zelul cu care își ajută elevii să citească, să se informeze? Detestă pe cei incuți, mai ales când erau și purtători de diplome universitare, consideră că informația nesuținută de idei nu te ajută, te sufocă.

Toate acestea, și încă multe altele, le-a notat în Jurnal, în aceste **Caiete maro**. Jurnalul? Îl citează pe Jünger: „Într-un stat totalitar, jurnalul este singurul mod posibil de a discuta...” Pentru poet, totalitarismul ar echivala cu singurătatea: „Știi bine: în ziua în care nu vei mai fi atât de singur, nu-l vei mai ține. Nu poți vorbi decât cu pagina albă. Și, mereu, tot felul de lucruri care n-au legătură cu poezia în sine. Poemul te stăpânește continuu, mai mult decât orice altceva”.

„Va veni o femeie va pune o frunză
pe ochiul meu supărat: e destul și atât.
Va fi ultima zi.”

Ștefan Caraman: „Important este să-ți iubești și să-ți crezi poveștile”

Autor al unui număr impresionant de piese de teatru (jucate cu succes în special la București, Târgu-Mureș, Cluj, Timișoara, Satu Mare, Iași, Praga, Paris, Vrsac - Serbia), dar și a câtorva volume de proză scurtă, Ștefan Caraman se impune în peisajul literar românesc în egală măsură ca romancier. Membru al Filialei Dobrogea a USR din 2006 (din 1998 până în 2006, membru USR, ASB). Membru al UNITER din 2003. Deținător al unor premii importante, printre care: Premiul pentru debut în proză al revistei „Tomis” și al Uniunii Scriitorilor, Filiala Dobrogea (1996, pentru „Suflet de rocker”, Ed. Mirador, Arad); Premiul Salonului Național de carte „Gaudeamus”, pentru volumul de proză „Stăpânul lumii”, Ed. Ex Ponto, Constanța 2002; Premiul UNITER pentru cea mai bună piesă a anului 2005 („Colonia Îngerilor”). Interviuul de față a fost prilejuit de apariția în 2011 a romanului „Scrisori către Rita”, o carte ce a determinat un dialog aprins în spațiul virtual al internetului (acolo unde a fost și concepută), scoțând în evidență nonconformismul și forța de impact a scriitorului.

Amelia Stănescu: De ce vă temeți, domnule Ștefan Caraman, că oamenii nu ar avea curajul să le răspundeți întrebărilor lor? Credeți că ați fi la fel de violent precum în textele dvs. literare?

Ștefan Caraman: Cred că am afirmat asta undeva și am făcut-o pentru că am constatat că e tot mai greu să găsești oameni dispuși să te asculte spunându-le ce vrei tu să le spui și nu ce vor ei să audă. Există o majoritate absolută a celor care întreabă cu precauție, ba chiar cu răspunsurile convenabile incorporate. E enervant, e obositor, e neuman. Referitor la a doua întrebare, eu nu sunt foarte sigur că textele mele sunt violente; adică de ce nu ai accepta că poate cititorii români sunt prea pudibonzi, învățați așa de maculatura canonică produsă an de an de literatura română. De ce nu ai accepta că într-o poveste personajul simte uneori să-și bage... De ce i-aș lua acest drept, pentru că s-ar supăra domnul sau doamna cititor? Nu înțeleg de unde atâta înțelegere pentru cel care citește, el care are până la urmă mult mai multe opțiuni decât mine ca autor. În fine, în viața reală sunt un ins non violent, nu știu dacă m-am bătut vreodată, n-a fost nevoie. Apropo, știai că două trei cuvinte bine alese și bine plasate, fac cât un KO în prima repriză?

A.S.: *E adevărat, cuvântul poate fi și o unealtă puternică pentru cei capabili să îl folosească. Dar spuneți-mi, aveți momente în care vă abandonați tăcerii? Ce rol are ea pentru dvs.? „Vorbește-mi despre tăcerea ta”! (E, știu, versul unui poet cipriot care vă place, dar nu despre poezia autorului aș vrea să vorbim...)*

Ș.C.: Firește, tăcerea e o calitate pe care o avem cu toții, în doze mai mari sau mai mici, în funcție de contexte sau de cât o cultivăm. Nu știu dacă tăcerea e un subiect care trebuie pus în relație cu un anumit rol pe care l-ar avea în ce privește definiția unei personalități și în niciun caz nu văd de ce a fi uneori tăcut, poate fi asociat cu un abandon. Mai degrabă, riscul unui abandon ține de derapajele în gargară sau gregar. Eu vorbesc mult atunci când sunt pus într-un asemenea context. Însă pot tăcea la fel de mult, fără să am nicio frustrare. Îmi place să vorbesc și îmi place la fel de mult să tac.

A.S.: *Afirmați într-un interviu: „sunt o ființă vie, sunt o problemă...” La ce anume vă referiți? La instanța creatoare Ștefan Caraman sau la omul în carne și oase? Eu, mărturisesc, m-am gândit la expeditorul scrisorilor pentru Rita... la scriitorul căruia îi plac lucrurile nude, naturale, expuse direct, fără jenă, la „oralitatea otrăvită a limbajului” dvs. (Radu G. Țeposu) - un anume tip de exprimare colocvială care supără spiritele „fine”...*

Ș.C.: E, de fapt, un citat dintr-o piesă de-a mea de teatru și mi se pare o afirmație de bun simț. Oamenii sunt diferiți, gândesc diferit, acționează diferit, asta înseamnă o permanentă problemă pentru ceilalți. Fiecare individ cu care relaționez e o problemă pe care trebuie s-o rezolv într-un fel, e misterul pe care trebuie să-l descopăr. Și eu la rândul meu pentru ceilalți. La asta mă refeream cred atunci (deși, scriind-o, am luat-o ca atare și nu am disecat-o – autorii nu fac analize de text, sunt și ei niște probleme). Fraza e mai degrabă frumușică decât vreun dicton îmbibat cu cine știe ce semnificații. Pe de altă parte regretatul Țeposu avea dreptate – cred că singurul critic care mi-a „citiț” cum trebuie scrisul.

A.S.: *De ce plânge – uneori, când se lasă descoperit - copilul din dvs.?*

Ș.C.: Copilul din fiecare dintre noi se trezește câteodată plângând. Asta poate fi un spectacol patetic sau unul dramatic... de ce nu și comic? De ce plâng copiii e unul din misterele nerevelate ale lumii – nu e pentru că își doresc ceva, un obiect sau un lucru, asta e o explicație la prima mână. Iar un alt mare mister al lumii e de ce nu rezistăm niciodată în fața plânsului unui copil. Așadar, nu știu de ce plânge copilul din mine și nu am avut niciodată puterea să-i rezist. Știu doar că are toată libertatea să se manifeste, nu l-am cenzurat niciodată, e vizibil, respiră și sper din tot sufletul să nu mă părăsească.

A.S.: *Care este relația lui Ștefan Caraman cu singurătatea?*

Ș.C.: Una lungă, veche, monotonă și călduță – ca în căsătorie. Mă gândesc că, nu peste multă vreme, când în mare parte lucrurile pe care le-am avut de spus sau de făcut în viața asta se vor fi așezat, voi deveni un mizantrop. Îți mărturisesc că aștept (și sper s-o și prind) ziua când o să rămân fără obligațiile presante ale maturității și voi putea rămâne în sfârșit singur. Poți face o mulțime de lucruri în singurătate, poți chiar să-ți și amintești.

A.S.: *Ați mărturisit că nu sunteți un om liber, dar ce vă împiedică să fiți? Care sunt constrângerile pe care le trăiți?*

Ș.C.: Da, e adevărat. E simplu, constrângerile mele sunt și constrângerile tale. Uită-te în jur: trebuie să traversezi pe o anumită culoare a semaforului, trebuie să ții cont de obiceiurile sexuale ale partenerului, trebuie să te supui unor reguli sociale, trebuie să cumperi cu bani și nu schimbând lucruri, trebuie să ai prieteni, trebuie să gândești în acord cu media, trebuie să escaladezi munții urmând trasee prestabilite, trebuie să te supui moralei de stânga, trebuie musai să plângi morții altora și să-i ignori pe ai tăi (uneori pentru că ți se interzice), trebuie să-ți cumperi iubirile, uneori trebuie să le vinzi...

A.S.: *Vă comportați agresiv – cel puțin „din când în când” - cu cititorul și sunteți conștient de lucrul acesta... E stilul dvs. de a face literatură?*

Ș.C.: Da, cred că sunt uneori agresiv cu cititorul însă într-un sens în care nu-i schimbă cu nimic statutul. Până la urmă, cel puțin în viziunea mea, scrisul meu e o invitație la o bere. La bere, stăm și povestim, îți mai dau o palmă peste umăr, îți mai înfig degetul în piept, mă mai urc pe masă și-l dansez pe personaj, mai ciupim de fund ospătărița, totul ca să îmi fac story-ul credibil și, mai ales, agreabil. Referitor la stilul meu de a face literatură, cred că termenul se referă strict la modul în care îți produci marfa și mai puțin la modul în care o vinzi. Nu fac literatură ca să agresez lumea, dar lumea se poate simți agresată de scrisul meu, cam pe aici pe undeva.

A.S.: *Dacă „Primul lucru pe care ar trebui să-l știi tu cititorule, este acela că te detest din tot sufletul”..., atunci, de ce ar mai continua să scrie Ștefan Caraman? De ce nu aveți încredere în cititor? De ce îl considerați venit „plictisit” sau din pură „obligație” la lansări, de ce credeți că ar râde de slăbiciunile dvs., de ce îl considerați disprețuitor, nepăsător, „arogant chiar cinic, faci paradă de puterea pe care o deții, de faptul că, poate pentru prima și ultima oară în viața ta, poți decide o soartă care nu îți aparține” (...)?*

Ș.C.: Citezi un cuvânt înainte dintr-o carte de-a mea mai veche. Cred că este până la urmă o problemă secundară dacă îl iubești sau îl detești pe cel care te citește sau care te ascultă. Important, de fapt mult mai important, este să-ți iubești și să-ți crezi poveștile, până la urmă e vorba de o relație între autor și carte și de o altă relație, între cititor și aceeași carte. Nu este obligatorie, ba chiar e nefirească o relație între autor și cititor. Așadar, e irelevant dacă am sau nu încredere într-o persoană care nu are o relație directă cu mine, ci doar cu scrisul meu. Hai să forțăm un pic lucrurile și să ne răspundem cuminți la întrebarea la ce i-o folosi unui ins îmbrăcat într-un maiou, părerea muncitoarei care l-a cusut vis-à-vis de persoana lui... Revenind la ce am scris acolo și rezumând, e doar un exercițiu stilistic, habar nu mai am dacă am crezut-o când am scris-o.

A.S.: *„Scrisori către Rita” - carte apărută în aprilie 2011, la Editura Tracus Arte - a ajuns la a 3-a ediție. Care a fost tirajul inițial și cum vă explicați numărul mare de cumpărători/ cititori?*

Ș.C.: Tirajul inițial a fost de 450 de exemplare; fiind o carte groasă și oarecum scumpă, am gândit împreună cu editura o strategie prudentă: tiraje mai mici, dar (dacă e necesar) repetate și, mai ales, vânzarea cât se poate online, pentru că volumul s-a scris online și publicul cititor care rezonază la această carte coincide cu indivizi familiari cu internetul; astăzi cartea a depășit mia de cititori/ CUMPĂRĂTORI, ceea ce reprezintă un record pentru piața românească dacă ne raportăm la preț, la autor (care nu e unul foarte vizibil) și la faptul că, până la urmă, cartea apare semnată sub pseudonim. Evident, există câteva explicații: prima dintre ele, și sper să nu fiu lipsit de modestie, e aceea că am reușit o carte bună, *catchy*. O alta este, desigur, brandul editurii TRACUS ARTE care încurajează de câțiva ani proza românească de astăzi. Finalmente și deloc lipsită de importanță este mediatizarea de care a avut parte. Am imaginat o politică de marketing aplicând principiile de vânzare *retail*: promovare online (blog, facebook), selecția unui anumit tip de cititor și apelarea directă sau indirectă, lansări de carte în locuri neconvenționale și setarea acestora ca evenimente de marketing și nu ca evenimente de *leisure* (unde îți vin prietenii, îți beau vinul și se cară; bonus eternii pișcotari); pe de altă parte, am păstrat un dialog strâns și permanent cu cititorii mei (mai ales pe pagina de facebook) - mi s-a părut un lucru de bun simț. Receptarea critică a fost nulă (până acum) pentru că, în afara a 2-3 excepții, n-am trimis cartea moca la critici. În opinia mea, vocea lor, în raport cu vânzarea unei cărți, e nulă și de multe ori ratează senini momentele.

A.S.: *Lansări de carte în locuri neconvenționale..., adică?*

Ș.C.: Spațiul neconvențional înseamnă orice locație mai puțin salonul unui muzeu, o bibliotecă (deși am lansat-o și în biblioteci, la Tulcea și Sibiu) sau sediul USR. Cea mai frumoasă și reușită lansare a fost la clubul *La Scena* din București, unde am organizat un eveniment complex (piesa de teatru și lansarea cărții). În total s-au perindat pe-acolo 3-400 de oameni. Mulți dintre ei cumpăraseră cartea online și veniseră doar să mă cunoască. M-am simțit bine acolo, printre oameni ok, cititori de carte și doar cititori de carte.

A.S.: *Ce v-a motivat să folosiți pseudonimul (Kaos Moon) la semnarea „Scrisorilor pentru Rita”?*

Ș.C.: N-a fost o motivație, ci un act pragmatic de a evita o convenție. Am scris această carte pe un blog care se intitula CLOSE TO THE EDGE. Am ales de la început să fiu un no name (KAOS MOON), pentru că nu mă interesa feedback-ul celor care urmau să mă viziteze alături de persoana mea, ci alături de ceea ce scriam eu acolo. Pe de altă parte, era firesc ca, știind cine sunt, comentariile lor să fie virusate de convenția scriitor-cititori. La un moment dat se făceau pariuri legate de „cine e ăsta”, ceea ce mă încredința că, măcar prin ricoșeu, îi interesa povestea la care scriam zilnic. Până la urmă, și ca să răspund la întrebare, când am terminat cu blogul și când deja găsisem editura, am făcut un sondaj printre cei care mă urmăriseră anul acela de zile, întrebându-i dacă e ok să rămână în dreptul autorului Kaos Moon sau Ștefan Caraman... majoritatea a ales ca autorul blogului să rămână și autorul cărții. De fapt ei au fost și primii care au comandat-o și cumpărat-o.

A.S.: *În ce sens credeți că este o „provocare” această carte?*

Ș.C.: Pentru mine a fost o provocare pe mai multe planuri. În primul rând este cea mai extinsă etalare narativă din câte am scris până acum (volumul are peste 600 de pagini). Evident n-am programat asta, așa a ieșit – m-am speriat când am văzut draftul tehnoredactat. Apoi, a fost cartea la care am lucrat cel mai mult și la care am reușit să-mi impun și să respect o disciplină aproape infernală. Am scris zilnic, timp de un an de zile; repet, zilnic. Ești scriitor și știi cum e să ai și altele pe cap, să renunți, să sacrifici oameni sau lucruri care te tentează, numai ca să duci mai departe povestea. În al treilea rând: subiectul, personajele și situațiile. Este adevărat că am un stil dezinhibat (sau cum îi spui tu, agresiv) însă aici – având în vedere dimensiunile poveștii – a trebuit să fiu atent la inflații, la gratuități la, în fine, pericolele care apar în construcția unei povești. În al patrulea rând, poate e cartea în care mi-am etalat cel mai mult calitățile poetice (am uneori sentimentul că nu-mi lipsesc). Mi-a plăcut să fiu poet în romanul ăsta. Faza e că unii s-au prins.

A.S.: *De ce nu considerați că pot exista „suflete frumoase”, ci doar „suflete problematice”? De unde/ din ce s-a născut acest cinism?*

Ș.C.: Am să răspund tot cu o întrebare: de ce aș fi cinic considerând asta?

A.S.: *„Cred în Dumnezeu pentru că sunt slab.” Să fie acesta singurul motiv?*

Ș.C.: Da.

A.S.: *„N-am un sens în viață pentru că nu-mi trebuie.” Sunteți sigur că e adevărată afirmația?*

Ș.C.: Nu știu, asta e replica unui personaj din carte. În contextul acela replica pare adevărată. Cum spuneam într-un alt interviu, eu cred că o carte nu trebuie să-ți spună adevărul, ea trebuie doar să te facă să crezi că acesta există.

A.S.: *„Mă iubește femeia, așadar nu are niciun rost s-o iubesc și eu pe ea.” De ce ați vrea să păreți misogin? Dacă „iriți” cititorul, îl atragi mai mult, aceasta să fie regula?*

Ș.C.: E din nou o replică a personajului din carte... recunosc însă că mai multe cititoare ale cărții (și ale blogului, atunci când scriam la el), mă suspec-tau de misoginism. Cred că este vorba doar de o anumită interpretare lejeră și neatentă a termenului. Nic Labiș are uneori o atitudine superioară față de femeile „lui”, alteleori e cinic și/sau indiferent, dar să le urască... nu, niciodată. E posibil însă ca, prevenit de modul superficial cu care marea majoritate interpretează cuvintele tari, să mă fi folosit de asta setând un personaj colțos, iritant (pentru mine simpatic totuși), în fine, provocator.

A.S.: *Acum când îmi răspundeți la interviu, ce scrie pe tricoul lui Ștefan Caraman?*

Ș.C.: Port un tricou pe care scrie: „Dragă Rita, mi-am tras blog”. L-am primit cadou de la o cititoare; îl port până se topește.

Ioan Florin Stanciu:
**„...sunt un meticulos estetizant, pentru că mă
străduiesc, sinucigaș de exigent,
ca textele mele să sune impecabil...”**

Daniela Varvara: *Stimate Ioan Florin Stanciu, sau domnule profesor Nelu Stanciu (așa cum sunteți cunoscut în mediul didactic constănțean - cu numele real), copil fiind, întrezăream la dumneavoastră bucuria de a fi în preajma poezilor, a scriitorilor (vorbeați cu o plăcere deosebită despre scriitorii în viață – pe unii dintre ei i-ați și adus la Corbu), nebănuind atunci că sunteți unul dintre ei. Când ați luat act de sinele – poet /scriitor și cum v-a determinat acest fapt destinul?*

I.F. Stanciu: Pseudonimul mi-a fost sugerat, cu mulți ani în urmă, de către domnul Constantin Novac, care a observat râzând că, odată cu vârsta, prenumele Nelu, asociat mereu cu Neluțu, s-ar putea să devină ridicol când voi deveni un romancier. Așa că, s-a uitat o clipă prin buletinul meu de identitate și, remarcând prenumele părinților - Ioana și Florea, a zis „Gata! Rămâne Ioan Florin Stanciu! Și să fie într-un ceas bun!” Era perioada *Atlantida* a vieții mele, în care citeam și scriam enorm, scufundat dincolo de interfața abominabilă a *Nelumii* construite de comuniști, după chipul și asemănarea lor. Spre norocul meu, în acea perioadă, când eram profesor *la marginea întregului pământ locuit*, am fost abordat, prin corespondență, (pentru că eu sunt retractil și excesiv de prudent în relațiile cu ceilalți) de divinul meu Prieten și Poet din Cer, Aurel Dumitrașcu, cel care m-a pus imediat în relație cu Adrian Alui Gheorghe, fascinant prin optimismul și încrederea sa molipsitoare în destinul nostru de scriitori. Din aceeași stirpe rară, a celor convinși, de la bun început, că literatura va fi singurul nostru mod de a exista, era și prietenul meu, de atunci și dintotdeauna, Ovidiu Dunăreanu, care, după o lungă tăcere, forțată de împrejurări, m-a reprimat în literatura de la Mare, ca pe un înviat din morți sau, mai degrabă, ca pe un fiu rătăcitor.

Dar scriitor, în sensul publicistic al termenului, m-a făcut domnul Geo Dumitrescu, cel care oficia, cu prestigiul său legendar și cu aureola sa de Poet din *illo tempore*, la rubrica „Atelier literar” a revistei *Luceafărul*, pe unde a trecut aproape toată generația mea. După un exil de câțiva ani la Corbu, Marele Premiu al Festivalului Național de Poezie „Lucian Blaga”, ediția I, la care am participat cu reală umilință și cu senzația acută a zădărniceii, a venit ca o Bunăvestire. Însă cea mai dificilă și mai penibilă încercare de-atunci

a fost să găsec o posibilitate ca să-mi dactilografiez textele, în câte șase exemplare, cum cerea regulamentul. De aceea, când, în sala de festivități din Sebeș-Alba, s-a anunțat că, dintre sute de participanți, am primit Marele Premiu al Festivalului, nu eram deloc pregătit psihic. (De altfel, unul dintre organizatori mi-a dezvăluit că au înlocuit, în toate comunicatele, formula Nelu Stanciu, *Corbu* cu Nelu Stanciu, *Constanța*, ca să nu irite și mai rău orgoliul rănit al unor participanți *de București*. Iar, din ceremonia în sine, mai știu doar că am urcat pe scenă galben-pierit și că, tremurând ca de friguri, am reușit totuși să clănțnesc și să șopotesc poezia *Mănușă* - singura pe care o știam pe dinafară, dar care, întâmplător, se termina cu alegoria, foarte nimerită-n acel context, că poezia mea nu-i altceva decât *o plasă de nervi și o sângerândă mănușă peste spaimetele vieții*. Și, iată, că abia îmi mai aduc aminte cum Ana Blandiana și Sânziana Pop, frumoase, delicate și volatile ca niște zeițe, m-au întâmpinat la ieșirea din sală, ca să-mi spună că o așa sinceră și aproape mortală emoție n-au mai văzut niciodată. Iar Sânziana a publicat, apoi, câteva rânduri despre festivitatea de premiere în intangibila nouă *România literară* - regina incontestabilă a literaturii române sub comunism și revista mea de suflet, de atunci și de-acum.

Dar poate chestia cea mai semnificativă rămâne că, acasă, la Corbu, aproape nimeni nu știa despre asta, deși, dacă, *la nivel național*, aș fi câștigat un campionat de table, *popa-prostu* sau *popice*, m-ar fi primit cu toții în mare triumf.

D.V.: *În anul 1973 ați debutat în „Luceafărul”, revistă care v-a publicat în câteva rânduri – succes garantat pentru un tânăr poet – apoi ați fost colaborator constant al revistei „Tomis”; cu toate acestea, nu ați publicat încă un volum de versuri. Ce vă face să amânați ivirea în volum?*

I.F.S.: Târziu, pe la vreo 22 de ani, cu adâncă smerenie și cu frisoane de emoție, am îndrăznit să-i trimit lui Geo Dumitrescu vreo patru *poezule*, îndelung caligrafiate. Iar, spre surprinderea mea, marele poet mi-a răspuns cu amabilitate și mi-a publicat, succesiv, trei din cele patru poezii. Apoi, firește, am rămas vreo doi ani sub aripa Domniei Sale, timp în care, încurajat mereu, am publicat, în acea revistă-cult, aproape o sută de texte, până când, după ce am trimis mai multe poezii la revista constănțeană *Tomis*, domnul Nicolae Motoc m-a salutat cu o entuziasmantă căldură paternă și mi-a publicat, pe aceeași pagină, aproape toate textele trimise inițial. Apoi, într-o luptă continuă cu cenzura și cu suspiciunea generalizată, cei doi redactori providențiali, pentru mine, ai revistei *Tomis*, cărora li s-a alăturat, pentru un timp, și Ovidiu Dunăreanu, m-au publicat periodic îndatorându-mă mereu cu prietenia lor dezinteresată. Dar cel care m-a pus pentru prima oară între copertile unei cărți a fost Ovidiu, care a găsit energia, răbdarea și intuiția de a publica o extraordinară antologie de proză dobrogeană – celebra și legendara, de acum, ***Vânzătorul de enigme***, care va deveni, desigur, un important reper cultural în orice istorie spirituală a *Ținutului dintre ape*.

D.V.: *Deja vorbiți despre proză... Dar poezia?*

I.F.S.: E adevărat că, la început, prin anii șaptezeci, cele mai mari satisfacții literare mi le-a adus poezia mea de atunci, ocrotită moral de vorbele calde și înțelepte ale domnului Geo Dumitrescu.

Desigur că am încercat de mai multe ori să-mi strâng versurile într-un volum, dar, ținând cont de faptul că întotdeauna m-am lăsat în voia inspirației de moment, convins că poezia este mai mult o *stare de grație* decât un meșteșug lucid și deliberat, am constatat, de fiecare dată, că aceste poezii scrise pe diferite trepte ale spațiului și timpului nu se legau într-un discurs poetic unitar și coerent, iar simpla lor alăturare nu făcea altceva decât să le anihileze și să le dezintegreze, ca la întâlnirea dintre materie și antimaterie. Singurul sentiment care se păstrează în toate, amplificat doar, de la o vârstă la alta, este tragedia omului inautentic și duplicitar obligat să trăiască într-o lume pe care o refuză cu dezgust, și care, la rândul ei, îl hăituește și-l vânează permanent, obligându-l la o conspirație continuă și alienantă. (Dar despre lupta cu cenzura și despre șantajul moral al aparatului represiv aș putea scrie o carte întreagă, mereu la limita dintre tragic și comic sau, mai degrabă, dintre sublim și ridicol.) Iată de ce titlul singurului meu volum care, la un moment dat începea să capete o identitate a fost **În genunchi și cu fața la zid**.

La un an însă, după explozia de bucurie și speranță din Decembrie '89, ucis sufletește de apoteoza nerușinată și agresivă a *neocomunismului de cumetrie*, am încetat să mai public, mai ales că, de câteva ori, m-am trezit tovarăș de pagină cu niște indivizi siniștri, care au contribuit decisiv la funebra *confuzie a valorilor* de ieri și de azi. Mă refer, evident, la acea faună antropomorfă care nu putea încă să înțeleagă că, abuzată prea des, încrederea noastră s-a transformat într-o indiferență jignită. De altfel, se observă ușor și azi cum (rigid, chivernisit, nesimțit și indescifrabil) impostorul cultural pare un mecanism improvizat din roțițe, beculețe și sârme, care, hârâind, păcănind și dârdâind, se străduiește, chinuit și zadarnic, să arate, cât de cât, a ființă umană – pentru că nu-i ușor să-ți copiezi și să-ți joci, clipă de clipă, sentimentele. Un fel de *Schmürtz* defect și inutil, cum i-ar zice Boris Vian.

Recunosc însă, cu toată sinceritatea, că e foarte greu să publici poezie într-o țară cu atâția impostori alfabetizați plini de ifose, dar, pe de altă parte, și binecuvântată cu atâția poeți extraordinari, dintre care, foarte mulți au o zestre intelectuală și o erudiție culturală uluitoare, prin vastitate și prin complexitate.

D.V.: *Credeți că mai răzbate azi poezia, sau mai bine zis, reușesc poeții să-i redea menirea, ținând cont că înfățișarea ei se schimbă, uneori radical, de la o epocă la alta, de la un curent estetic la altul?*

I.F.S.: Dacă nu ne prefacem a uita că, prin definiție, poezia a fost, la începuturi, sinceritate, inspirație și sentiment, adică *stare de grație*, este evident că ea a devenit tot mai mult meșteșug și construcție intelectuală deliberată (de fapt, *premeditată*, aș fi vrut să spun). Dar n-ar fi deloc rău dacă tehnica și premeditarea te-ar ajuta să scrii ca Virgil Mazilescu, Dan Laurențiu sau Mircea Ivănescu! Pentru că, respirând în această atmosferă, riscăm să nu mai remarcăm și părțile bune ale postmodernismului: extraordinara erudiție culturală, super-performanțele tehnice, refacerea, pe cont propriu, a evoluției poeziei de pretutindeni și de oricând, aristocrația pur-sânge a gustului poetic, bucuria jocului superior și elaborarea unor coduri noi, care, vorba lui Nichita, *deplasează mereu mai departe noile frontiere ale sufletului omenesc*.

D.V. *Enumerați nume importante ale promoției '70. Dar cum receptați poezia publicată în ultimii ani - așa numita poezie douămiistă?*

I.F.S.: Dacă unii fotbaliști sunt *galactici* și *extraterestri*, atunci cu ce vocabile am mai putea să-i numim pe marii poeți ai acestui început de mileniu, care, nevăzuți-necunoscuți, încă, explorează temerar teritoriile cele mai îndepărtate și mai profunde ale sufletului și ale limbajului omenesc, pentru a ne mai elibera puțin de sub jegul gros al materiei și de sub solzii de crocodil ai bestialității. Pentru că eu tot mai cred că poezia ar putea fi și o pogorâre în marele **Maelström**, dar și o *boală de origine divină*, iar, în cele din urmă, ea este și sacrificiul cotidian de a găsi cuvântul potrivit, la momentul potrivit, căci au mare dreptate semiologii afirmând că opera literară este un produs *al răbdării combinatorii*. Și, după cum știe tot omul, adevărata răbdare implică întotdeauna smerenia, sacrificiul, penitența și truda. Totul în exces, deoarece nici Dumnezeu și nici Arta nu-i iubește pe cei *căldicei*.

S-ar putea sugera astfel că, indiferent de vremuri și mode, poetul rămâne același explorator solitar de la frontierele spiritului uman, mereu dincolo de interfața iluzorie a realității imediate și mereu pregătit pentru sacrificiul suprem – adică, *sfânt trup și hrană sieși*, cum sugera Ion Barbu. De aceea, chiar dacă postmodernismul a fost asociat mereu cu *homo-ludens* și cu artificiiile multicolore, el este adesea un joc periculos și mortal, ca o patinatoare fragilă, care face piruete și salturi pe gheața subțire de la marginea lumii.

Chiar dacă vremurile, artificiiile și codurile lingvistice se mai schimbă, sufletul sădit în noi rămâne același, așa cum veșnic sensibilă și tămăduitoare va rămâne Arta adevărată, în vreme ce impostorul va rămâne mereu același *mutant antropomorf și inautentic*, a cărui definiție ne-a dat-o, fără intenție, Bergson: *du mécanique plaqué sur du vivant*. Iar, dacă pornim de la prorocirea lui Dostoievski, conform căreia *Frumusețea va salva lumea, este foarte posibil ca salvarea neamului românesc să vină tocmai dinspre zona frumuseții și a sensibilității sale*.

D.V.: *Așa cum ați sugerat în proza scurtă intitulată Alma Venus?*

I.F.S.: În **Alma Venus** încercam să reiau, sub forma paremiologică și mai eficientă a fabulei, o idee strecurată și în romanul pomenit. Faptul incontestabil că în afara Spiritului și a Frumuseții artistice, omul nu este decât un biet vierme de bălegar care trăiește inconștient-felicitar printre gunoaiile sale cotidiene. De altfel, aproape programatic, aș încerca să devin un autor de *fabule și istorioare*, adică un fel de moralist estetizant, cum s-a mai încercat prin celebrul ciclu *Isarlák*, de al cărui autor nici nu pot să amintesc, în acest context, dintr-o firească smerenie.

D.V.: *Ați apărut în ultima vreme mai mult ca autor de proză – pe site-uri literare, în reviste de specialitate, poate mai intens mediatizat în această ipostază și datorită succesului pe care l-ați avut cu romanul Apocriful necredinciosului Toma (2008). Care este geneza prozei dumneavoastră, ce elemente ar alcătui o „poveste a facerii”?*

I.F.S. Pe la începutul anilor șaptezeci, când eram unul dintre preafericii tineri de sub aripa lui Geo Dumitrescu, care ne numea, umilindu-ne aproape, poeți, am fost exilat, printr-o fericită împrejurare, ca profesor de română în miraculoasa rezervație arheologică și antropologică de la Vadu (fost Vicus Celeris sau Quintionis, Zanauarda, Karakerman, Grossea, Civitas Nigra, Castel Negro, Kara Harmanlık, Caraharman, cum apărea, recent, pe o hartă

americană, și, în sfârșit, Vadu, deși n-a lipsit mult ca să se numească, la un moment dat, Pauker, în amintirea sceleratei tovarăse Ana.

În aceeași perioadă, am descoperit printr-o scorbură a bibliotecii comunale, o carte care avea să-mi schimbe fundamental orientarea culturală și modul de a înțelege literatura - extraordinarul roman-experiment, omologat la Paris, *Casa Verde* al lui Mario Vargas Llosa, un scriitor aproape necunoscut, la noi, pe atunci. A urmat aproape imediat, dezgropat tot de pe-acolo, *Recursul la metodă* al lui Alejo Carpentier și, din aproape în aproape, Asturias, Manuel Scorza, Roa Bastos, Gabriel Garcia Marquez, Julio Cortazar, Bioy Casares, Jorge Luis Borges etc cărți procurate, atunci, cu eforturi, tertipuri și sacrificii inimaginabile, azi.

De sud-americani mă lega, cred, condiția mea de exilat la marginea extremă a culturii europene, regimul dictatorial-absurd în care mi-a fost dat să trăiesc, dar și exotismul latent al Scythiei Minor, pe care Strabon o numea cu naivitate *marginea întregului pământ locuit*, iar Ovidius, cu disperare, *Ultima Terra*. Iar, dacă Marquez a reușit să facă din cătunul Macondo, capitala culturală a lumii, de ce n-aș încerca și eu asta cu Caraharmanul meu, îmi ziceam, desigur, cu inconștiență, fără să-mi închipui, pe atunci, ravagiile timpului. Adică tragedia că, în momentul când ai scăpat, în sfârșit, de cenzura politică sau de răutatea coalizată a lichelelor și când, cu trudă și cu sacrificiu, ai dobândit o parte însemnată dintre abilitățile tehnice și intelectuale necesare unui atare demers, încep să se dezlănțuie barierele strivitoare ale fiziologiei – adică, tot un fel de nemiloasă *cenzură transcendentă*, în limbajul lui Blaga.

De fapt, am început să scriu proză încurajat de performanțele incontestabile ale lui Ovidiu Dunăreanu, care chiar reușise să transfigureze Ostrovul său natal, într-un spațiu literar miraculos și semnificativ și să contureze un fel de *geografie-spiritual-sentimentală* a Dobrogei noastre de suflet, cu aura ei exotică de insulă anistorică și suficientă sieși.

Dar romanul meu de debut, care se voia și monografia sentimentală a unui spațiu precis delimitat, a încercat, mai întâi, să le reamintească tuturor și, mai ales, celor care vor fi uitat de înspăimântătorul cataclism moral și spiritual pe care demențialul experiment comunist l-a tatuat cu focul iadului în fibra cea mai intimă a acestui îngenuncheat popor. Pentru că, așa cum am spus adesea, *Apocriful necredinciosului Toma* este o exorcizare, dar și un dureros urlat de groază. Teroarea că lumea aceea diabolică a Prostiei Organizate și a Fărădelegii decerebrate ar putea reînvia triumfătoare, deși, dacă ne gândim bine, nimeni nu i-a clintit niciun fir de păr, deocamdată. Căci unde or fi acum sutele de mii de colaboratori obraznici și agresivi ai securității - din învățământ și cultură, în primul rând?

Deoarece, foarte pe scurt, *Apocriful...* este un roman despre *demonizarea latentă* și despre *triumful devastator al Imposturii Supreme*, ale căror simboluri oculte ar putea fi mai ușor descifrate, după ce vă voi dezvălui că sâmburele din care s-a născut acest roman l-am găsit într-un verset, grozav de actual, din Sfântul Apostol Pavel, comentat, în trecere, de Petre Țuțea. De unde reiese clar că, în cele din urmă, *Antihristul* prorocilor biblici este Supremul Impostor: *Omul nelegiurii, fiul pierzării, înălțându-se mai sus de tot ce se numește Dumnezeu, astfel încât să se așeze în templul lui Dumnezeu și să se dea pe sine drept Dumnezeu.* (Pavel, *II Tesaloniceni*)

Și cred că ar trebui să repet aici și avertismentul medical care a fost pus ca motto pe manuscris: *Dacă o singură celulă a unui organism are cancer, atunci ea va prolifera necontrolat și va ucide întregul organism.* De aceea,

toată energia noastră pozitivă trebuie coalizată împotriva Imposturii. Iar, de aici, ar decurge firesc observația că, pretutindeni pe unde s-a instaurat, prin impostură și teroare generalizată, doctrina comunistă s-a dovedit mincinoasă, abjectă, criminală, pustiitoare - adică, demonică și demonizatoare. (Până și cei mai sceptici sau mai îndoctrinați neocomuniști vor fi nevoiți să accepte uriașul dezastru umanitar al comunismului real – sute de milioane de nevinovați înrobiți, torturați sau uciși cu sânge rece, dar și pe cel economic, mult mai vizibil, mergând până la înfometarea și prăbușirea sub pragul mizeriei absolute a unor vaste regiuni din țările ocupate.)

D.V.: *Inserați în roman și în proza scurtă secvențe orale, cu limbaj colorat și, cu toate acestea, rămâneți, în esență, un calofil. Sa fie „de vină” pentru acest colofilism meseria de profesor de limba și literatura română, sau, mai degrabă un crez, un program estetic?*

I.F.S.: De la Kafka (*Castelul*), și de la Camus, (*Ciuma*), voi fi înțeles, instinctiv, că, într-un roman alegoric, *efectul de real* trebuie amplificat până la detaliu, pentru a nu permite ca abstracțiunea ideologică, rigidă și eviscerată, să anihileze demersul artistic viu și omenesc. Astfel, cu strângere de inimă, am căutat să păstrez cât mai viu și mai autentic limbajul personajelor mele care nu sunt întotdeauna niște modele etice, fiindcă nu eu am inventat acest mod de a vorbi. Dar, dacă ne gândim mai bine, câteva dintre cele mai cunoscute alegorii literare: *Satyricon*, *Decameronul*, *Gargantua*, *Ulysses* au un limbaj îndeajuns de *picant*, chiar și pentru versatul cititor modern.

Totuși, toți comentatorii avizați ai romanului au remarcat migala de filigran a textului și curgerea sonoră a frazei, în care fiecare cuvânt este încercat, cântărit și potrivit, precum cărmizile asiro-babiloniene, care, iată, stau tot la locurile lor chiar și după patru milenii de uragane ale istoriei.

În realitate, **sunt un meticulos estetizant**, pentru că mă străduiesc, sinuigaș de exigent, ca textele mele să sune impecabil și ca fiecare cuvânt să-și găsească locul cel mai potrivit în eșafodajul de marmură pură al discursului. Tocmai de aceea m-am bucurat mult când elaborarea aceasta a fost remarcată și de către cel mai avizat dintre comentatorii acestui roman, domnul conf. univ. dr. Constantin Dram, specialist în evoluția și teoria romanului, în cronica sa, *Experimentul Caraharman* din revista *Convorbiri literare*, nr.12(180), 2010, aspect remarcat, de altfel, și de către domnul Ion Roșioru în cronica sa intitulată *O nemiloasă radiografie a comunismului horror* și publicată în revista de cultură *Conta*, nr. 5, din 2010.

D.V.: *Citându-vă, pot spune că „Există/ Un duh fermecat al cuvintelor./ Dacă iei cuvântul și-l mângâi ușor,/ Duhul său ți se arată îndată/ Și se înalță la cer/- Poruncește, stăpâne!”. Ce porunci ați dat în ultima vreme „duhului fermecat” al cuvintelor dumneavoastră?*

I.F.S.: Literatura mea este mai mult o promisiune, atâta timp, cât două treimi din tot ce-am scris se mai află-n sertar, ca să nu mai vorbesc, deocamdată, de sutele de pagini care s-au pierdut definitiv.

În vara aceasta, găsind timpul și confortul intelectual necesare, am scris un volum întreg de versuri, de la primul și până la ultimul poem, coerent și spontan, cred eu, și, dacă voi găsi vreodată curajul să-l public, acest volum se va numi *GRAFITTI*, la fel ca și romanul meu despre adolescenți, care a

început deja să prindă contur și pe care câțiva dintre foștii mei elevi l-au citit cu delicii declarate.

Îngrozit de avertismentele viclene ale declinului biologic, am regăsit în mine acel entuziasm încrâncenat de a scrie zilnic și dorința salvatoare de a nu lăsa să se risipească definitiv în neant puțina lumină menită s-o port pe pământ. Așadar, va mai urma câte ceva.

D.V.: *Vă mulțumesc!*

ION ROȘIORU

Un scriitor în plină forță creatoare

Scriitorul Mircea Ioan Casimcea publică în anul 2011 încă două cărți, una mai incitantă decât alta: **Prezențe culturale**, la „Ideea Europeană”, din București, și **Ajustarea destinului** la Editura „Dacia XXI”, din Cluj-Napoca, Colecția „Prozatori contemporani”.

Disponibilitățile scriiturale ale acestui scriitor născut în Dobrogea și aclimatizat într-un mult mai cultural Ardeal sunt multiple și toate contribuie la consolidarea unei personalități distincte și distinse, stilul său fiind deja unul inconfundabil și întru totul personalizat, după cum remarcă și cei care-i dau prozatorului referințe critice dintre cele mai onorabile: Mircea Popa, Constantin Cubleşan și Adrian Țion. Nu numai mitologia plaiurilor natale se revarsă „peste structurile oarecum rigide ale prozei ardelenesti” (A. Țion), ci o întreagă literatură din toate timpurile și de pretutindeni irigă fertil discursul prozastic al dobrogeanului ardelenizat, cu specificarea expresă a faptului că nota livrescă nu e niciodată una ostentativă și sufocantă, intertextualismul prozatorului fiind unul cumpătat în limitele organice ale bunului simț cultural. Pe acest fundal, tradiționalismul intră într-un dialog firesc cu experiențe și experimente literare moderne dintre cele mai diverse și mai fastuoase.

Inspirată din vremea dezrobirii țiganilor particulari sau boierești de după Revoluțiile de la 1848 în Moldova și Țara Românească (cei domnești și mănăstirești fuseseră eliberați încă din 1844, respectiv 1845) este excelenta nuvelă **Alba slobozenie**. Prozatorul are, ca și Marin Preda, harul povestitului cu încetinitorul. Acțiunea demarează la curtea boierului valah Andrei Piscan care are o slăbiciune suspect de deosebită pentru Odor, un fecior de curte boierească, țigan născut din flori și rămas, nu de multă vreme, orfan. Mama junelui, Meduza, care născuse la vârsta de patrusprezece ani, fusese, de asemenea, în grațiile boierului. Portretul ei e un adevărat poem în proză: „Când dansa era liană înfășurată pe trunchiul unui copac închipuit, frunză clătinită de o boare de vânt, coroana copacului străpunsă de vârtej, clipocirea ploii pe frunzele palmate ale copacului brusc liniștit, copacul își înălța crengile umede spre bolta cerului însoțită, rădăcinile nevăzute fremătau sorbind apa binecuvântată, în cele din urmă privitorii ascultau susurul sevei care urca negrabnic către crengile nesățioase” (p. 14). Spre

a-l scoate pe Odor din deznădejdea pe care o traversa de la decesul celei care l-a adus pe lume, boierul îi dă misiunea s-o însoțească pe Cocoana Oltița, cu rădvanul, la verișoara Sofica, o *boierită* cam scăpătată. Vizitatoarea venise s-o scape de slujnicuța ce-i prisosea. Roaba Harmonica fusese concepută de fiul mezin al gazdei cu o țigancă de care se descotorosiseră măritând-o cu un fierar de la Râmnicu-Sărat. Cei doi robi tineri și chipeși se îndrăgostesc și se căsătoresc. Stăpânul nu le dă însă casa în care locuise Meduza cu fiul ei inițiat în muzică de lăutari vestiți în epocă, meșter, pe deasupra, în echitație, ca și în recitarea de versuri gnomiche din Anton Pann, ci un dar de nuntă mult mai prețios: libertatea. Patalamaua de dezrobire este semnată de domnitorul Barbu Știrbei cu o zi înainte de legea prin care sclavii boierești din Țara Românească deveneau cetățeni slobozi. Când află că Odor îi era fiu nelegitim boierului, Voievodul îl apostrofează părintește, aluzia sa fiind una demnă de pana Hâtrului de la Humulești: „Vai! Vai, boieri dumneavoastră! Nu vă mai ajunge nevasta. Vă repeziți ca zimbrii la roabele voastre și le robiți a doua oară. De-acum, gata! S-a sfârșit cu poienița neagră aflată în vâlcele ispititoare. N-o să mai petreceți în poienițe cu momele... De-acum, gata!” (p.35).

Nuvela titulară a volumului îl are ca protagonist pe Onofrei Hulpe, poreclit Purnică, un proprietar care s-a îmbogățit enorm înainte de criza economică din 1929-1933. Drama lui se declanșează atunci când își dă seama că, neavând urmași, nu are cui să-i lase norocoasa agoniseală (pământ, păduri, turme, restaurant cu salon, bancă prosperă etc.). Tristețea nu durează mult. Onofrei și Andra cad de comun acord să înfieze cel de al cincilea copil pe care Aneta, o prietenă din copilărie a consoartei, îl purta în pântec. Vine pe lume Andrada, dar Onofrei vrea și un băiețel. Au adoptat, deci, și un copil din flori, în vârstă de un an deja, George, fiul Sabinei. După ce frații trec de majorat, tatăl adoptiv se hotărăște brusc să le destăinuiească adevăratele lor origini și-și exprimă dorința că nicio piedică incestuoasă nu le stă în cale să se căsătorească. La reacțiile adverse ale copiilor ce se crezuseră frați de-același sânge și la bagatelizarea propunerii autoritarului *pater familias* de către soție, tatăl-dictator ripostează autoritar: „Eu nu sugerez! N-am ascuns taina în mine ani de zile să-mi dau acum cu părerea! Eu impun. Este obligația mea să apăr averea noastră. Să rămână neciopârțită fiindcă împreună am muncit din greu. După toate astea eu sugerez? Îmi spun doar părerea? Ei doi se vor căsători. Vor rămâne în casa asta mare, cu noi... Până la sfârșit...” (p.47). Porunca paternă o afectează mai mult pe Andrada care avea deja un iubit, pe Alexandru. Mama își intră și mai mult în rol și duce o asiduă muncă de lămurire cu ambii copii în parte. Perseverența ei nu întârzie să dea roade. La un damentangou, cu ocazia unei petreceri mondene în salonul familiei, Andrada îl invită la dans pe George care tocmai stătea de vorbă, în contradictoriu, cu Alexandru. Cei ce-i privesc pe dansatori fac tot felul de presupuneri contradictorii, în legătură cu soarta celor doi frați nefrați, finalul povestirii rămânând unul deschis.

Insertiile de ordin eseistic în textele beletristice propriu-zise sunt o trăsătură a scrisului lui Mircea Ioan Casimcea. Astfel, **Căsătoria castanului** demarează cu o meditație asupra raportului dintre cuvinte și adevărul vehiculat de ele, naratorului fiindu-i greu să opteze tranșant între o frază a lui Faguet conform căruia scrisul unui articol de presă înseamnă *arta de a gândi, plus încă ceva*, și un aforism al lui Hamilton: *Cuvintele sunt fortărețele gândirii*. Demonstrația care urmează ca un exercițiu aplicativ al teoriei inițiale pare o replică dată romanului **Nadja** al suprarealistului André Breton. Pe o bancă dintr-un parc, naratorul, fost profesor de română și franceză, acum ziarist la

o publicație locală, *Cetatea Babilon*, e întrerupt din contemplarea spectacolului floral al castanilor unde se întrec în trilurat zeci de păsărele, de o fostă elevă, Buba, pensionată pe caz de boală, ființă stranie, cu psihicul labilizat îngrijorător în urma unei meningite din copilărie. Ființa cu mintea dereglată îl antrenează pe narator într-un joc nu mai puțin bizar și anume acela ca el să-i officieze căsătoria cu castanul tânăr și viguros de alături. Martoră la acest spectacol este o doamnă care-și plimba câinele și motanul prin parc. Când fata se prăbușește, sleită de emoții, bătrâna care o cunoștea, îl apostrofează pe cel care își pusese mintea cu mintea mai mult decât precară a straniei mirese. De unde să știe proprietara celor două animale de companie că victima neajutorată fusese cândva îndrăgostită de fostul ei dascăl, ca de altfel de toți profesorii tineri care se perindaseră pe la școala din sat? În seara respectivă, ziaristul renunță să-și mai redacteze tableta pentru ziarul la care lucra cu speranța că locuitorii orașului vor ajunge să se înțeleagă între ei măcar cum o făceau înainte de Evenimentele din Decembrie 1989, sau de *Loviluție*, cum ar spune, cu enormă priză la cititori, Luca Pițu. Cuvintele rămânând aceleași, noncomunicarea e întreținută de faptul că fiecare are adevărul lui, și nu orice adevăr, ci unul absolut într-un univers uman tot mai absurd și mai clătinător. Lumea postdecembristă și-a pierdut toate reperele morale. Viața celor mulți cunoaște o degradare fără precedent în timp ce politicienii fără scrupule huzuresc și se dedau celor mai abjecte forme de desfrâu și de devalizare a avutului național. Nepotismul de care începuse a se face caz și în anii din urmă ai dictaturii a atins acum cote alarmante. În **Inspekția unchiului-tată la nepotul-fiu** cititorul asistă la nerușinarea împinsă la extrem cu care cei ajunși spre vârful puterii politice își căpătuiesc descendenții și-i inițiază în arta promiscuității și a parazitismului oficializat. Pentru nepotul său înfiat și târât prin liceu și prin facultate doar cu atenții în bani dați profesorilor corupți, secretarul de stat Castor Breb găsește că niciun post nu-i mai potrivit decât cel de director general la ICC (Institutul de Cercetări Cabaline) unde avea nici mai mult nici mai puțin decât cinci secretare, adevărate silfide, una mai cochetă și mai longilină decât alta. Tot acest secretar coordona și activitatea CNSCDR (Centrul Național pentru Stoparea Creșterii Dinților la Rozătoare). Savuroase sunt și portretele din suita intitulată **La garaje**. Garajul e asimilat chitului în pântecul căruia a stat câteva zile biblicul Iona. Prin aceste anexe se perindă o lume umilă, dezmoșteniți, la propriu și la figurat, ai soartei, condiția acestora fiind nu o dată echivalabilă cu a șobolanilor care, spre deliciul naratorului ce le înțelege graiul, își fac din când în când apariția și tăifăsuiesc între ei.

Fantezia autorului e nețărmită. El excelează nu doar în discursuri prozastice de cea mai bună factură clasică, ci și în inserarea rafinată a oazelor de fantastic în povestirile sale atunci când cititorul se așteaptă cel mai puțin. Antologică în acest sens, prin ambiguitatea perspectivelor spațio-temporale, rămâne **Pe mare**, povestire pe care Mircea Eliade ar fi fost mândru s-o semneze. Cei doi protagoniști ai tulburătoarei relatări au aici dublu statut identitar. Bătrânul, un fost marinar ajuns salariat la Salvamar, este în egală măsură un Charon ce se lasă antrenat în propria lui trecere peste un Styx imens. Cea care-l antrenează și-l însoțește în această aventură este deopotrivă o fată frumoasă și zvăpăiată, venind de pe uscat, ca toți cei de pe plajă, cât și o sirenă ce-l poartă pe vâslaş în lumea suratelor ei. Finalul povestirii încarnând o întregă poietică a *intrelui* (plajă și apă, zi și noapte, calm și furtună, somn și trezie, realitatea concretă și părere, odihnă și oboseală, pericol și salvare, luciditate și fulgurație halucinatorie, dogoare și răcoare, soare roșu și apă

albastră, bătrânețe și tinerețe, viață și moarte etc.) nu este și al aventurii, așa cum îi stă bine unei *opera aperta*: „Bătrânul reclamă o migrenă accentuată, din care cauză a dorit să se odihnească puțin. Fata privea cerul și valurile care se jucau cu barca, săltându-se și coborând fără încetare. Fiindu-i milă de bătrân, nu l-a trezit, l-a învelit cu cămașa lui, apoi începu să cânte, chemând sirenele din adânc. Un cerc larg s-a închis în jurul bărcii, femei tinere și frumoase, cu coadă de pește, se prind de mâini, cântă împreună cu fata. Norii însă n-au dispărut, furtuna este la câțiva metri și miroase a sare și a faună marină. Barca zboară de pe un val pe altul, desenează în aer linii curbe și zigzaguri, aproape planează peste vârtejul de la suprafața apei.

Abia atunci bătrânul a țășnit din somnul profund, întocmai unui scafandru din adâncuri” (p.112).

Mircea Ioan Casimcea, scriitor în toată puterea cuvântului, rămâne și la vârsta sublimei și respectabilei sale senectuți, pasibil de noi și seducătoare surprize literare. **Ajustarea destinului** este o demonstrație grăitoare în acest sens.

O altă structură narativă

Se întoarce Ioan Mircea Casimcea pe meleaguri natale, doar în gând și documentar. Construiește o proză cu o articulație puternică despre spațiul dobrogean, bazându-se pe scrieri despre preoții protocreștini născuți în Dobrogea, evocând în argument numele lui Ioan Casian, Dionisie cel Mic, Ioan Maxențiu.

Depune apoi eforturi remarcabile de descifrare a unor manuscrise și a unor texte vechi pentru a-și scrie proza intitulată **Ajustarea destinului**. Un titlu sensibil filozofic, o opinie originală asupra unui concept, pe care unii îl percep cu aură mistică, ce duce la ideea că viața omului stă sub semnul unei hotărâri irevocabile.

El propune o modificare ce ține de individ și nu de supranatural, o depășire a unor limite presupus impuse.

Își încarcă apoi proza de istorie, aducând nume de boieri și domnitori: Barbu Știrbei, Gh. Bibescu și lăsându-se nestingherit în visare, vorbește de libertate, de „slobozenia” robilor. Cu mult firesc autorul te introduce în cancelariile domnești pentru a-ți arăta cum se întocmește un „zapis”, cum se așează pecetea domnească, conturând definitiv o realitate istorică.

Există și pagini cu nuanțe psiho-pedagogice privind sentimentele materne sau paterne, sentimentele față de proprietate, de avuție, reacțiile personajelor la bucurie, fericire, tristețe.

Face apel la cunoștințele sale bibliologice aducând la un moment dat în schița *La garaje* o listă de titluri ce impresionează nu numai prin multitudinea, ci și prin faptul că e un demers biblioteconomic pe o arie întinsă tematic de folclor, literatură română și universală, istorie, religie, geografie, personaje eroi, trimițând la noțiuni de clasificare zecimală universală.

În multe pagini construcția prozei este bazată pe erudiție și ironie (de văzut *Inspekția unchiului-tată la nepotul-fiu*). Inventează cu seriozitate Institutul de Cercetări cabaline, ca apoi cu subtilitate să atribuie cercetările (câteva zeci) tehnicienilor, contabililor, personalului auxiliar, sute de salariați posesori de diplome universitare obținute în patrie și peste hotare, un obiect hilar al muncii - evidența firelor de păr din coada și coama cailor sau rolul potcoavelor din plastic în sporirea vitezei de alergare a cabalinelor.

Mircea Ioan Casimcea este un scriitor productiv lansând până acum cam 20 de volume, cu o frază elegantă, idee pe care au subliniat-o mulți dintre criticii literari de distincție.

ALINA COSTEA

Mircea Cărtărescu. O poveste holywoodiană în stil românesc

Cel mai mediatizat scriitor al momentului, Mircea Cărtărescu, publică tot ce scrie. O remarcă o întreagă breaslă și o rostea răspicat Alex. Ștefănescu în *Istoria* sa acum ceva vreme. Ceea ce nu înseamnă neapărat că scrie prost, ci că știe foarte bine cum să-și gestioneze imaginea de pe urma căreia să obțină un ce profit. Ingenuu (la capitolul capital, nu numai de imagine... așa cum se pretinde) sau pervers de teatral, după cum îl văd unii, eternul tânăr optzecist de cincizeci și cinci de ani nu poate să trăiască fără scris și comunică lumii acest fapt.

După „subțirimea” unui volum de povestiri însăilat din texte mai vechi, *Frumoasele străine*, și a unui volum de poezii, pe aceeași rețetă a reciclării cu orice preț, *Nimic*, Humanitas, editura care l-a consacrat, îi publică în 2011 lui Mircea Cărtărescu un nou jurnal consistent cuprinzând perioada 2004-2010 și intitulat *Zen*, deși cartea nu transcrie serenitatea comuniunii dintre corp și spirit, fără inflexiuni egoiste, fără căutări și zbateri mundane după cum reclamă practica budistă. Dimpotrivă, jurnalul de față expune angoasele (firești, dealtfel) ale scriitorului aflat într-un impas creativ, de unde și lamentațiile interminabile, senzația agasantă de plângere pe ruine, totul augmentat de obsesia bătrâneții, deci a neputinței. Pe scurt, acest nou jurnal vorbește despre scriitură și despre ce se întâmplă atunci când inspirația pare să-l fi părăsit pe, odinioară, alesul sorții. Un jurnal care, așa cum este și firesc, radiografiază mai ales viața interioară a scriitorului, cu inerentele trimiteri în cotidian, în planul exterior al vieții normale care ajunge să-l viețuiască.

Epuizat de povara propriului mit personal Mircea Cărtărescu pare a trăi o dramă clasică, am zice, pentru că nu există scriitor adevărat care să nu fi simțit, uneori, că se află într-o fundătură în raport cu propriul scris. Diaristul este așadar dramatic (poate părea chiar melodramatic unora mai cinici), însă egoul temperat (față de volumele anterioare unde zâmbea triumfător de pe fiecare pagină), dialogul permanent cu lectorul pe care îl obligă astfel la empatie, scriitura uneori poetică, alteori ironică, tentația confesiunii moleculare, stridente fac din cel mai recent jurnal cărtărescian (nu ne îndoim că vor urma și altele...) un text credibil, construit fără obsesia receptării pozitive sau a vreunei măști pe care autorul nu trebuie să o șifoneze. Și pentru că în sufletele noastre vibrează umanitatea, oricât de joase ar fi undele vibrante,

drama „săracei fete bogate” adică a scriitorului celebru care trăiește latura nefastă a propriei celebrități trebuie că ne va ghida lectura și că ne va face să-l privim cu ochi umani, infinit mai blânzi, pe „monstruosul” (în sensul de monstru sacru) Mircea Cărtărescu.

Vom parcurge, fără dubiu, o poveste holywoodiană, asezonată cu murături românești, firește. Iar Mircea Cărtărescu în rol de Marilyn Monroe al literelor din spațiul danubiano-pontic ni se va înfățișa nemachiat, cu temeri, cu fantasmе, chiar cu pronunțate tendințe schizoide (a se remarca episoadele repetate cu „vizitatori” ca de pildă voce de femeie în miez de noapte sau tors de bărbat athletic ce „se strecoară” inexplicabil în trupul soției adormite, aflate alături).

Tematic, jurnalul se grefează pe câteva obsesii care topesc pasta anilor astfel că delimitările temporale nici nu mai contează. Chiar dacă reușește să încheie epuizanta trilogie scriind *Orbitor 3*, plângerea ...inorogului care crede atât de tare în inspirație revitalizând astfel modelul romantic al scriitorului dăruit cu har divin și inspirat de muze, nu se termină. Cusurgiul are de ce să se plângă în continuare. Aproape că-și alimentează masochist acest plânset de copil răzgâiat plictisit imediat de jucăria nouă și scumpă pe care și-a dorit-o atât de mult. Pe unii o să-i înfurie la culme acest plânset.

Obsesia neputinței de a scrie, chiar dacă o fantasmagorie, după cum demonstrează multe din seducătoarele pagini ale jurnalului, vine din obsesia bătrâneții: „Anul 2005 a fost cel în care tinerețea mea s-a sfârșit. Nu-ți vei imagina niciodată fiorul, tristețea, strângerea de inimă cu care scriu asta” sau „Nu înțeleg cum am fost împins afară din tinerețe și din literatură, cum voi fi dat afară din viață pe un dric de aur, pe un nenorocit de dric de aur curat.” Organul potenței absolute, mintea (care, evident, plânge) nu mai este cea de pe vremea lui *Rem* pentru că, iată, experimentează și ea ororile bătrâneții. Scrisul cere exclusivitate, singurătate absolută, nu alunecări fatale în vertijul lumii exterioare. Fapt pentru care inorogul se plânge că este un call-girl (chiar și de lux, da este), că trebuie să scrie articole de cotidian sau povestioare stupide în revistele glossy pentru a-și întreține familia, că trebuie să meargă la lansări, să facă drumuri epuizante în străinătate pentru a-și plimba celebra paiată prin lume. Este tare năzuros dragul de inorog și nu știe exact dacă vrea sau nu să fie în literatura română așa cum fusese odată. El vrea doar să viseze mult și colorat, iar visele să-i umple mintea care să explodeze creator ca pe vremea *Nostalgiei*, a *Levantului* sau a primului *Orbitor*.

Dar jurnalul nu este numai o vale a plângerii unde dorul de sine cel din trecut devine sfâșietor. Există și câteva doze de veselie, chiar dacă ea se numește în fapt ironie amară. Și pentru că povestea holywoodiană are scenariul ei clasic, era necesară și puțină culoare locală. Asezonarea cu murăturile românești se va demonstra până la urmă delicioasă ca în episodul hilar al unei lansări: „Întâlniri cu publicul, oameni care, cine știe de ce, vin să se uite la mine. Mă uit și eu la ei, ca un babuin bătrân dintr-un zoo. Nimeni nu mă hrănește, e interzis. Fete care-mi zâmbesc ca îndrăgostite, profesori de română care mă privesc sever, inși pe care nu știu unde să-i pun și care nu știu cum se uită la mine. O elevă de liceu, cât un pui de vrabie, spelbă ca un știulete de porumb cu mătase palidă : “Vreau să vă spun doar că vă ador foarte, foarte mult! (mai adaug și eu câteva semne de exclamare în paranteză). Sunt destins, «natural» (și nimeni nu poate bănuși cât de elaborată, de premeditată e naturalețea asta), mă descurc. Ies basma curată. Mă scot. Plec din sală zâmbitor ca să mă prăbușesc pe culoar într-o baltă de sânge.”

Tot la capitolul culoare locală se înscriu și nenumăratele notații despre o Românie abuzivă, spațiul nefast care distruge sistematic și dureros mintea creatoare. Aici tonul redevine plângăcios pentru că, iată, marele M. C. este transformat într-un caz clinic fiind abuzat afectiv în acest mediu coroziv unde nu poate să scrie, mai că apucă să trăiască, să iubească. Efectul empatic nu putea fi mai ascuțit cu cât toți cunoaștem realitatea sumbră a săracei noastre țărișoare: „orașul ăsta isteric a pus iar laba pe noi, cu listele lui nesfârșite, cu cheltuielile lui nebunești, cu absurdul total al situațiilor. De ce să mai trăim aici? Nu ne mai leagă nimic de lumea asta lumpenizată.”

Serenitatea zen pe care o deplângeam ca marele absent al jurnalului își face totuși apariția, timid. Transpare în câteva rânduri, fie și infinitesimal, în raport cu avalanșa de temeri, frustrări, angoase, plânsete cu sughițuri, adevăruri rostite dur, ironic. Atunci când comuniunea zen dintre minte și trup se realizează, ea face loc mult jelitei scriiturii de odinioară ca în portretul fiului, Gabriel, de câțiva anișori, suav, candid, cu adevărat emoționant și autentic: „Am iubit mereu în alt fel, mai acid, mai nervos, mai amuzat, mai prăpăstios, dar această caldă și catifelată iubire, nevoia asta de a-i atinge și a-i proteja corpșorul... E ceva feminin, de corpuri lipite unul de altul, de ființă cu pui, pentru care puiul e capul ținut la suprafața apei, ca să respire aer, orice-ar fi, orice s-ar întâmpla cu trupul. De parcă el n-ar fi doar trup din trupul meu, ci partea cea mai bună și mai vulnerabilă a lui: lumina ochilor.”

Această liricitate de sorginte feminină își află și alte prilejuri de a renaște în paginile jurnalului împovărat de neputința (imaginară) scriiturii precum exercițiul intim, meditativ, un adevărat exercițiu de „respirație” budist pe care Mircea Cărtărescu îl face alături de soția sa, Ioana, la Sângeorz: privitul stelelor - „Scaunul lui Dumnezeu e ca o icoană între mărgăritarele strâmbe ale altor stele. Și toate la un loc, curbate ca un pahar de cristal peste lume, un pahar ce se sparge-n țândări și se reface-n fiecare moment, au în ele ceva înnebunitor, exaltant, de parc-ar fi un praf halucinogen pe care l-ai trage-n piept cu fiecare respirație. Chiar așa stăteam, Ioana și cu mine, uitându-ne la stele, ca niște chinezi opiomani pentru care nimic nu mai avea însemnătate decât pulberea de opiu cu care-și hrăneau mintea. Dar nu se poate descrie. Nu poți să spui decât că imaginea cerului înstelat este icoana supremă pe care o poți primi în tine, prin carnea ochilor tăi.”

După toate acestea, ce câștigă cel care citește jurnalul lui Mircea Cărtărescu?

Pentru voveurii de pretutindeni este un prilej de a privi pe gaura cheii, deși mai mult sufletul diaristului face paradă în pielea goală. Pentru exegeții scriitorului este o șansă de a-i înțelege mai bine opera, mai ales că există foarte multe referiri la șantierul scriiturii, catalogări tranșante ale cărților scrise: trilogia *Orbitor* este minunea, maturitatea supremă, *Nostalgia* este forța triumfală a tinereții creatoare, ca și poeziile de început din *Poeme de amor*, la care năzuiește să revină, *De ce iubim femeile* sau *Frumoasele străine* sunt cărți de compromis, dictate de rațiuni pecuniare. Iar pentru cititorul comun este un exercițiu de sinceritate, de vibrație la unison cu mintea care scrie, un dificil și îndărătnic instrument autoscopic.

Memorie afectivă și atitudine civică

Dobrogean prin naștere (Ciocârlia, 1946) și prin spațiul exercitării nobilei profesii de dascăl (Medgidia), poetul și omul de cultură Traian Aldea a făcut un mic popas biografic în județul Neamț (muzeograf la Casa memorială „Mihail Sadoveanu” din Vânători-Neamț) unde a ucenicit, literar vorbind, alături de pleiada de scriitori ce s-au impus răsunător în deceniile din urmă, mulți fiind astăzi grupați în jurul impozantei reviste *Conta* care apare la Piatra Neamț.

Traian Aldea, mentor, la rândul-i, pentru cei ce-n urbea din centrul Dobrogei vor să afle tainele creației literare (a condus ani în șir cenaclul din cadrul Casei orășenești de cultură din localitatea care l-a adoptat și la al cărei prestigiu spiritual continuă să contribuie prin prezența sa), debutează editorial, relativ târziu, probabil dintr-o modestie împinsă până la scrupul, cu volumul de versuri **Stanțe târzii** (Ex Ponto, 2010). Adept, după cum observa unul dintre primii săi comentatori, al principiului „Non multa, sed multum”, poetul adoptă un stil laconic, multe poezii nedepășind lungimea poemului într-un vers, scris cu preponderență pe verticală, sau a unui haiku sau tanka vehiculând multă încărcătură aforistică și gnomică. Iată, spre exemplificare, această bijuterie literară și, totodată, profesiune de credință sau (auto)portret în oglindă textuală: „Locuia/ într-un fluiet/ din care/ cântase demult/ Dumnezeu” (*Poetu*).

Volumul său secund, **Focul cuvintelor**, vede lumina la aceeași prestigioasă editură tomitană, „Ex Ponto” (2011) și-l are ca lector de carte pe același neobosit și rafinat poet Sorin Roșca. Crezul poetic al autorului se află în chiar motto-ul extras din Borges: „Noi suntem morți din clipa când nimic nu ne mai atinge, niciun cuvânt, nicio dorință, nicio amintire”. Intertextualismul este, de altfel, una din trăsăturile frapante ale unui discurs ce se hrănește din cultură și acest aspect este vizibil sub diverse forme: motto-uri din autori și gânditori notorii, dedicații, citate incorporate în textul propriu, invocări de nume, aluzii culturale străvezii etc. Pastelurile lirice rezultă din asimilarea prin mai multe simțuri ale unuia și-aceluiași cadru natural, îndeosebi tactil, gustativ și olfactiv, simțuri puse în drepturi de estetica modernistă, celei clasice fiindu-i suficiente cel vizual și auditiv. Oroarea de frig, de umezeală, de acid, de fetid, de rânced și de greșos amintesc

de universul liric bacovian, ca și notația frustră, deverbalizată: „Cer întunecat. După ploaie,/ stropi reci pe geam./ Umezeală, frig,/ miros de câine ud./ Te retragi în uitare/ din oceanul nopții/ în propria-ți îndoială.../ Ce simte ochiul murind?/ Adio, junglă umană, cascade se varsă în râuri” (*Decor*). Perindarea prin această lume se apropie de sfârșit. Vămile pustiei nu-s deloc departe. O briză revigoratoare pare să vină dinspre cântecul orfic (*Mereu călător*).

Există în această carte și numeroase poeme care exprimă necenzurat bucuria de a trăi în deplină și contopitoare armonie cu natura (*Lumini din Copou. Estudiantina*). Poetul simte acut nevoia să evadeze din trepidanta lume citadină, din fața civilizației electrotehnice agresive și să regăsească ritmurile lente și alinătoare ale vieții patriarhale. Memoria sa afectivă îi ocaziona strania și indicibila voluptate de a redescoperi „miresme de busuioc, de crini/ și de izmă” (*Casa cu olane*); „concertul nebun al greierilor” când „Ne îmbată mirosul dulce-amăru/ de must,/ dogoarea jarului la cazanul de țuică,/ aburul amețitor de prăștină./ La nunta tătarească, în sunet/ de daulă,/ dansul ne prinde pe toți./ Obosiți dormim în vie protejați/ doar de stele,/ topindu-ne în imensitatea timpului” (*Septembrie*). Nu o singură dată, poetul plonjează nostalgic în universul copilăriei al cărei paradis îl reactivează și-l decupează dintr-o istorie care nu iartă (*Primăvară. Mucenicii*). El mânuiește cu dexteritate stilistică enumerarea care, se știe, este o fațetă a hiperbolei, precum în evocarea săptămânei patimilor când luminoasa revelație iisusică nu zăbovește prea mult: „Paharul cu vin rubiniu, pasca./ lumină străbate prin/ crucile cimitirului:/ în toți și în toate - inima Lui/ Iisus (*Săptămâna mare. Pace pascală*).

Atât de candida lume a copilăriei este ingenios pusă în antiteză cu moda și moravurile grăbitului și stresantului veac din noul mileniu în care omenirea tocmai a intrat. E o lume a reclamelor și a publicității agresive, populată de idoli falși ce întrețin abuziv iluzii găunos-alienante (*Istorie*). Poetul se oprește cu înțelegere asupra celor debusolați, dezmoșteniți ai soartei, ajunși nu o dată în pragul sau pe culmile disperării, pendulând între a continua să vegeze sau să-și pună capăt zilelor vidate de rost (*Dilema doamnei în negru*). E radiografiată, în cheie satirică, lumea adolescenților fascinați de mirajul spectacolului pe scenă și mai ales pe micile ecrane. Gustul publicului larg e unul pervertit. Cosmopolitismul, venind, de data aceasta, de peste Canalul Mânecii și dinspre Ocean, cu toate duhurile de rigoare, e în floare. Tradiția culturală românească și creștină e sufocată de tot ceea ce vine din afară. Și, slavă Domnului, vin destule rele. Într-o furie parcă românofobă, asistăm neputincioși la dezagregarea identității naționale: „La TV cântă obosiți DJ. Adi feat./ Adi și Răzvan & Narcotic sound/ - artiști cu iz internațional, într-un/ studio kitsch./ Dansează pițipoance îmbrăcate/ sumar,/ cu mișcări lascive, obscene./ Ți-ai dori un exercițiu spiritual,/ te obsedează Misterele din Eleusis,/ picturile pompeiene/ - jubilație senină în fața vieții/ și-a morții,/ timpul glorios al scolasticii, când/ s-au ridicat catedrale,/ dar te întâmpină mereu și mereu/ Footb All inclusive best of, corul fanilor/ condus de Gianina./ „Hai șahlău!” „Luptă șahlău!” - e supertare fata” (*Hamlet - contemporanul nostru*). Bombardarea informatică manipulatorie și vădit pervertitoare de conștiințe conduce automat la dinamitarea patriotismului tradițional. Mass media e plină de știri perverse, de detalii lascive de alcov și de nuri siliconați, ca și cum pe cineva, în afară de depravați și de libidinoși, l-ar interesa starea hormonală a rapandulelor de profesie, a râgâiturilor comentatorilor politici de doi bani și care nu scapă niciun prilej de a se băga singuri în seamă pe toate canalele în veșnică foame de rating. Sodoma și Gomora sunt mai aproape de noi și mai

actuale ca oricând. Poetul se află mereu în postura de cetățean de bun simț și atrage atenția asupra dezvățului care proliferază alarmant pe toate căile electrotehnice posibile, ca și pe cele cu suport de hârtie nevinovată (*Online toți suntem egali*). În acest scop demascator, poetul găsește mereu un loc privilegiat de unde captează vacarmul babelic al unei societăți dezorientate pe care o pamfletizează după puterile sale civice și artistice, o societate coruptă până-n măduva oaselor și unde se experimentează „arme financiare de distrugere/ în masă”, unde „omul e din ce mai prostit de publicitate”, iar „speranța nu mai există” pentru că „Irod e-n fiecare casă, te unge cu oțet/ și râde, îți scuipe-n jeleu” (*Cuvintele focului*).

Omul așa-zis modern, de care se ocupă poetul în discursul lui este unul prin excelență alienat, un ins ce-și trăiește din plin singurătatea pustiitoare în mulțimea zgomotoasă. Lipsa de comunicare e atât mai chinuitoare cu cât vacarmul informațional din jur e mai intens și mai haotic, născut parcă din spaima de vid existențial. Tristețea e amplificată de conștientizarea acut sfâșietoare că această trecere a individului prin lume e unică, scurtă și irepetabilă (*Ultimul dans pe mohorâta planetă, Nu mă poți ajuta, Sum, esse, fui*). Evadarea, în măsura în care așa ceva mai există, fie ea și paleativă, de moment, are loc în artă, fie că-i vorba de povestitul la gura sobei, în noțile lungi de iarnă, fie că-i vorba de ascultarea muzicii de bună calitate a unui Ceaikovski sau Chopin, în dans sau în pictură (*Un punct de vedere, Glissando pe clape negre*). Din păcate, acest surogat de om contemporan rămâne sclavul vremii sale birocratizate până la ultimele sale limite, un biet ins prins ineluctabil în angrenajul robotizant al civilizației tehnologice și unde i se amintește mereu o culpă originară, un blestem în virtutea căruia e șantajat și manipulat fără încetare de forțe oculte a căror rațiune sau absurditate îi scapă (*Singur prin bezna felinelelor*). Cu toate acestea, poetul are și momente când își exploatează liric rezervele de optimism funciar ultim și acceptă oferta astrală întru mântuire. Discursul său pledează pentru trăirea până la capăt a vieții care e un dar divin: „Te-ai născut cu simțul nuanței, cunoști/ strategii de PR/ dacă ai un vis, urmează-l,/ prietenie până-n adânc./ Ape vor inunda deșertul, viitorul e scurt./ Să iei seama la gânduri și vorbe,/ revelația rămâne ascunsă./ Poezia e un suflu vital, ceva eteric,/ diafan,/ greu de pus în cuvinte./ M-am străduit să vă așez credința/ în suflet/ - moartea nu-i o splendoare, Părinte/ Înalt Prea Sfințit” (*Prietenie până în adânc*).

Sporind îmbucurător galeria literațiilor tomitani, Traian Aldea e demn de toată stima cititorilor, un poet „majestuos, egal cu sine, înveșmântat în mantaua autenticității” (Daniel Corbu).

Marine în haiku

Gnr-o vreme în care fac furori exhibarea eului, autopromovarea cu panaș sau promovarea la comandă, când se comit sau se reciclează atâtea subproduse care de care mai „culturale”, este reconfortant să întâlnești oameni ai unor virtuți autentice, din care nu lipsesc credința în valoarea de adevăr a poeziei, generozitatea spiritului, o religiozitate adânc asumată - dar fără urmă de ostentație, o sensibilitate care macină și arde - dar strunită cu umilitate, ca să nu rănească pe nimeni, și să intri alături de ei în spațiul de grație al celei mai neperisabile materii: cuvântul. Care nu degeaba a fost la început.

Putem experimenta acest confort interior – sentiment din ce în ce mai rar, din ce în ce mai diluat, din ce în ce mai hăituit de timpul întristător pragmatic pe care îl parcurgem (sau care ne parcurge) trecând prin volumele de poezie ale lui Ion Onuc Nemeș, transilvănean din nord, din stirpea celor care își revendică ființa de la noblețea aspră a pământului și a celui care îl slujește. De formație jurnalist, redactor la ziarul „Tribuna”, cu publicistică la revistele „Transilvania”, „Cultura națională”, „Rostirea românească”, prin vocație pictor de cuvinte și rafinat iconar pe sticlă, cu expoziții în țară și în lume, prin profesie om al cărții în sensul cel mai deplin, scriind dar și grădinărind ani buni în Biblioteca „Astra” a Sibiului de adopție (bibliotecă pe care, până la sfârșitul mandatului directorial, a transfigurat-o într-o citadelă de avangardă a informației și a studiului aplicat), artizan de albume și calendare elaborate, ele însele devenite obiecte de artă, scormonitor în viețile multor oameni de nume mare, ca în cartea de dialoguri cu mitropolitul Transilvaniei, Î.P.S. Antonie Plămădeală, *Zidind iubire, urci în icoană* (Imago, Sibiu, 2003), Ion Onuc Nemeș trăiește polifonic, în registru robust-ardelenesc, de om al țarinei, din substanța căreia preia ca să întemeieze, să construiască, să adauge prin propria creație, dar și în registrul eterat al fulgurantelor haiku-uri. Smerindu-se parca după zugrăvirea de sfinți și alergătura prin imediatul tensionat al fiecărei zile și al fiecărei persoane cu care s-a ciocnit în reportaje, articole și interviuri, se retrage să respire în câte trei versuri. Nu e o respirație scurtă, ci e chiar suflul acela ce vine din cea mai adâncă interioritate, pe care o exprimă mai profund decât în tomuri de confesiuni, de revărsări pletorice ale eului.

Sunt câteva volume de acest fel: *Ace de urzici* (2006), *Suspînul umbrei* (2006), *Lacrima fadoului* (2008), *Cuvinte în labirint* (2009).

Întorcându-se spre sine, descoperindu-se și redescoperindu-se, poetul dă de multe straturi.

Un sine friabil, vulnerabil, ca al oricărui om ce-și recunoaște, cu onestitate, limitele condiției: *În grădină două morminte. / Tata și mama / Călătorind timpul.* Iar limitele sunt acceptate cu resemnare senină, aproape cu împăcare: *Case goale în jur. / Se răresc vecinii. / Vine și rândul meu.*

Trăirile acumulate în timp, frumusețea și urâtul vieții, neliniștea, neputințele, disperările – sunt filtrate discret, sublimate silențios, epurate de orice retorică văitătoare, asimilate fatalelor mișcări naturale: *Flux și reflux, / Cântec de sirene, / Eu legat de catarg.*

Sensibilitatea, bruscată de răul din lume, se ascunde și ea în inexorabile legi ale firii: *Căprioare pasc / Mugurii dimineții. / Lupul aproape.*

Tristețea plecărilor abrupte în moarte e deplasată tot în regnul animal: *Un greier pe șine. / Și roțile trenului învârt / un cântec ucis.*

Un topos recurent în versurile poetului este reprezentat de mare. Această eminesciană „*nemărginire pururea mișcătoare*”, exercitând o ancestrală fascinație asupra omului dintotdeauna, te face să te aștepți, ca la mulți poeți ai lumii, la versuri maiestuoase, fremătătoare, în sintonie cu imensitatea ei învolburată. Dar rigoarea impusă de terținele nipone o reduce la esență, la detaliul strict, dar relevant. Cele mai multe haiku-uri ale volumului *Lacrima fadoului* invocă marea – neobișnuit lucru pentru un om al spațiului în care „*s-a născut veșnicia*”. Sau poate tocmai de aceea: structură chtonice, ancorată solid în solul transilvan, Ion Onuc Nemeș tânjește după spațiul complementar al apei, cu simbolistica lui aparte, cu elementele lui primordiale și ultime totodată: *În fața mării / privind timpul fără timp / iarăși să moară.*

Fragilitatea ființei umane e recunoscută încă o dată: *În fața mării / valuri îneacă urme. / Eu – firul de nisip.,* sau atribuită elementelor ce țin de registrul acvatic, marin: *O scoică sub val. / Ultima sforțare. / Moartea pe țarm.*

Canale de comunicare între om și mare se deschid mereu, marea întreabă: *Privindu-și nesfârșirea / marea mă-treabă-n valuri : / Știi ce-i nemărginirea?*, iar omul răspunde: *Privindu-i nesfârșirea / mării-i răspund prin valuri : / Știi ce-i nefericirea.*

Plajele, malurile, farul, valul, corăbiile, vâslele, sirenele, vapoarele, solzii peștilor, pescărușii, monștrii, edecarii din tabloul lui Repin, straturile groase de sare, întreaga recuzită marină, încărcată de referințe literare și artistice, construiesc un univers când dramatic, neliniștit, când de o regală serenitate, dar funcționând permanent în interiorul uman, pe care de fapt îl exprimă: *Speranțele mele / corăbii de carton / pe marea agitată.*

Echivalența e perfectă, marea chiar și scrie, doar că versurile ei nu vor fi citite niciodată – un mic triumf al poetului!

Marea e „*apa originilor/povești nesfârșind*”, și, ca loc de geneză, îl conține și pe tatăl, acum o imensă absență. Sunt multe, de altfel, versurile în care părinții ocupă tot spațiul sufletesc, și care pulsează de o tristețe vie, nevindecată. Chiar câteva din volumele însele sunt dedicate memoriei rădăcinilor.

Cuvântul de ordine al poeziei lui Ion Onuc Nemeș este sinceritatea. Probabil că tot ceea ce omul diurn reprimă, cenzurându-se, supraveghindu-se, dresându-se în îndeplinirea rutinelor, poetul nu mai tolerează să nu aducă la lumină, ca într-o exorcizare a sinelui de multa zgură a zilelor. Funciar onest și lipsit de grandilocvență sterilă, poetul a ales calea oblică a haiku-ului care, la un prim nivel, mai mult sugerează decât exprimă, mai mult încifrează decât decipitează. Într-o a doua instanță însă, totul se luminează: descoperim metafora propriei vieți, spusă aproape șoptit, în câte trei versuri pe pagină.

O carte de referință – o instituție emblematică

După monografia Teatrului Dramatic Constanța (*Thalia ex Ponto la cumpana de milenii*, autori Georgeta Mărtoiu și Anaid Tavitian), cititorii se întâlnesc cu o altă ofertă culturală: acest istoric privind Teatrul de Păpuși Constanța (intitulată **Metamorfoza unui vis**) este un proiect editorial la fel de necesar ca și prima lucrare.

Teatrul de Păpuși este o instituție ce rezonază puternic cu lumea copiilor, este o prezență ce s-a impus pe verticala culturală a orașului de la mare: Constanța. În anul 50 al existenței sale, Teatrul a avut un bilanț onorabil în repertorii, premii, actori cu dăruire profesională. Renumele instituției a depășit spațiul dobrogean și eroii animați au urcat pe scene europene de prestigiu. Cu toate greutățile impuse de o conjunctură socială nefavorabilă, timpul nu a fost devorator cu acest teatru care și-a păstrat universul ingenuu și identitatea.

Monografia, așa cum a conceput-o Anaid Tavitian nu este doar o istorie a unei instituții, ci este o suită de profiluri umane, de caracterizări, de distincție, mărindu-i astfel valoarea intelectuală. Autoarea s-a concentrat pe radiografierea sentimentală, pe universul afectiv, pe momentele de maximă importanță din viața Teatrului, de la începuturile anevoioase, la diferite momente de dezvoltare. Autoarea a vrut să sublinieze imaginea armoniei, fascinantul, romanticul, încărcătura emblematică a instituției din zona dobrogeană a țării. Și bineînțeles a fost marcată și istoria apariției Teatrului care nu se poate face decât prin mărturie.

Anaid Tavitian este un om de documentare înnăscut, un cercetător ideal, o adeptă a datelor exacte. Actorii descriși de autoare s-au bucurat de cuvinte elogioase, dar adevărate, definindu-se prin dăruire în profesie. Și nu au fost puțini pe tot parcursul existenței Teatrului. Astăzi regăsim același înalt profesionalism, același atașament. Este o sinteză între perfecțiunea rolului și emoția transmisă celui mai tânăr public, mereu încântat de discursul dramatic.

Se poate spune că Teatrul de Păpuși este un simbol al Constanței, de aceea un jubileu este un prilej de rememorare și acest lucru îl face autoarea în volumul de față. El mai scoate în evidență relația esențializată dintre jocul personajelor și publicul pentru care a fost conceput actul creator.

Secretul succesului acestui Teatru stă în caracterul de complexitate: este distractiv, educativ, expresiv, instructiv, cu actori talentați ingenioși; repertoriu de sensibilitate, entuziasm, chiar și în acest timp când cultura nu e înălțată la adevărata ei cotă valorică.

Meritul volumului sentimental scris de Anaid Tavitian este obiectivitatea cu care a descris pasiunea pentru Teatru a celor mici, a actorilor păpușari. Este un demers cultural ambițios de care viața artistică din Constanța avea nevoie. De care aveau nevoie locuitorii ei, pentru a cunoaște unde pulsează actul creator dramaturgic.

Se reține ideea că avem nevoie de Teatru la orice vârstă, dincolo de dificultățile financiare. Că este nevoie de o dimensiune culturală mult mai înțeleasă.

Volumul apărut la editura de notorietate culturală „Ex Ponto” și tipărit la MasterPrint Super Offset, este de o înaltă calitate informațională și a fost primit cu entuziasm, mai ales de actorii păpușari cărora, din păcate, le sunt dedicate prea puține cărți.

Metamorfoza unui vis se remarcă prin autenticitate, stil impecabil, o impresionantă emoție provenind din implicarea autoarei în viața instituției, modul de concepere și de structurare a materialului documentar.

MELANIA CUC

Anno lucis

Poeme moderniste ca fond (**Anno lucis**. Iași, Editura „Princeps Edit”, 2011), așezate în matricea fastuoasă a unei elaborări-fluviu, imagini decupate dintr-un urbanism clar și redacte cititorului în colaje cu vibrații de autenticitate creatoare limpede. Cam așa ar părea la prima citire versurile Taniei Nicolescu, o poetă care se respectă și care nu scrie de dragul scrisului. Autentică în nuanță, cursivă în exprimarea poetică, Tania Nicolescu își poartă cititorul prin jungla de betoane, printre cazemate imaginare din care doar detaliul, umbra armelor sofisticate își arată forma fizică. Într-un exercițiu de alchimist modern, Tania Nicolescu rămâne încă tributară limbajului tehnicist, deși în profunzimea poeziei sale, feminitatea ca expresie a sensibilității umane transfigurează, apare ca o cerneală bună prin sugativă cotidianului ca și implacabil.

Timpul ca etapă prin ziua palpabilă, apoi gâlceava autoarei cu eul său, într-un fel de oglindă, sunt elemente interesante atunci când fac parte integrantă dintr-un poem, și el, poemul își răsuțește în volute, ființa-i. De la creaționism la evoluționismul darwinist, cu atingeri deliberate în sfera IT, devorând parcă elementele sistemului în care trăim, poeta trece cu o siguranță de sine admirabilă.

Ici colo, imagini pașnice, ca ilustratele de vacanță, spală liniștea de după momentul în care ai parcurs poemele cu accente destul de puternice pentru a-ți pune întrebări despre lume.

Nonșalantă, curgătoare în vers Tania Nicolescu este ceea ce este, o poetă îndrăzneată, un creator cu har și un destin pe care și-l construiește cu propriile-i unelte.

„După-amiază așa de șifonată purtată și răspurtată de la facerea lumii” spune poeta la un moment dat, și recitind versul acesta, simți cum liniștea de duminică după-amiază, tihna aceea partiarhală, bătrână cât lumea, este chiar dublura, umbra poemelor care nu o dată sunt rebele ca niște adolescenți ce trag pe furiș fumul din aceeași țigară.

Furtunoasă și atemporală, cu aplecări spre fața mai puțin „cercetată” a lumii înconjurătoare, Tania Nicolescu explorează prin prestația-i poetică un spațiu existențial despre care cei care nu au darul vorbirii prin Poezie, ar spune că, el, spațiul mirific, nici nu există.

De la peisaje cu asfalt oglindindu-se în vitrinele înțesate de întâmplări jurnalistice, până la pilde extrase din amintirile unor fabule citite în copilărie, toate piesele de rezistență ale poemelor din acest volum, sunt clare, aproape palpabile prin mătasea subțire și de calitate a metaforei.

A citi poemele Taniei Nicolescu este ca și cum ai face calcule matematice. Nimic nu e simplu la prima privire, și trebuie să ai mintea limpede, inima liberă, pentru a citi și, dacă e cazul, pentru a reveni pe textul paginii de dinainte, pentru a te bucura din plin, de esența poemului. Ca și în viață, în poemele Taniei, nimic nu ți se oferă pe gratis.

Taina descifrării poemului, la Tania Nicolescu, este bivalentă. Autorul și cititorul trebuie să facă o echipă, să meargă pe text în aceeași direcție. Sigur, ca în toată arta modernă, și în poemele Taniei Nicolescu, fiecare dintre cititori în parte, își poate alege, extrage formele și nuanțele de expresie cu care are clar, afinitate. Dar, dincolo de preferințele noastre personale, în materie de poezie, ceea ce scrie Tania Nicolescu este, cert, „literatură de calitate”.

SORIN ROȘCA

FILOTEEA BARBU STOIAN: *Trasoare de gânduri*, scrieri publicate în ziare și reviste, autografe, fotografii, Editura „SemnE”, București, 2010.

La peste un an de la apariție, deschid cartea distinsei doamne Filoteea Barbu Stoian, soția scriitorului Nicolae Stoian, și o parcurg cu senzația că mi s-a oferit dintr-o dată șansa de a cerceta un prețios document, tănuit vreme îndelungată într-o ladă de zestre. O carte care, oriunde ai deschide-o, îți stârnește aproape instantaneu plăcerea de a citi, de a afla lucruri inedite despre personalități ilustre ale culturii noastre. Însemnările memorialistice ale doamnei Barbu Stoian sunt lipsite de prețiozitate și grandilocvență, de straietele violent colorate ale emfazei și aroganței. Scriitura este limpede și concisă, fără zorzoane și lungimi inutile, emoția e bine strunită și figurile de stil sunt folosite numai acolo unde este neapărat nevoie, calități ce denotă bun-simț artistic și rafinament. Încă de la primele pagini, elegantul volum de publicistică literară și culturală reușește să captiveze prin personalitățile de prim rang evocate, prin evenimentele la care autoarea a participat și care ne sunt prezentate din unghiuri și perspective inedite, căpătând astfel dimensiuni și semnificații noi, neașteptate. Remarcabile în acest sens sunt convorbirile cu prof. dr. Constantin Ionescu-Tîrgoviște, directorul Institutului de Diabet „N.C. Paulescu” și cu reputatul istoric și arheolog constănțean Adrian Rădulescu, pe când acesta îndeplinea funcția de prefect al județului Constanța. De altfel, referirile la spațiul dintre Dunăre și Mare sunt destul de numeroase și conțin informații interesante despre Constanța, despre instituții și personalități dobrogene („Tomis-Constanța în ajun de sărbătoare – 2250 de ani –”, „Marea, uniforma, valurile – viața lor –”, „Zbor spre adânc de ape – Costache Tudor –”).

CONSTANTIN GORNEA: Sămânța răului, roman SF, partea a III-a din ciclul „Cosmica”, Editura STAR TIPP, Slobozia, 2011.

„Universul are o problemă. Răul și-a conștientizat existența și vrea să se perpetueze. Îl putem opri, dar numai accesând nivelurile profunde ale spiritualității noastre”. Sub acest motto debutează cel de-al treilea roman din trilogia „Cosmica”, după opinia mea cea mai amplă și mai valoroasă operă de acest gen din literatura română postrevoluționară. Mai ales în

ultimele două decenii era de așteptat ca SF-ul românesc să se debaraseze de tot ceea ce îl diferenția – din punct de vedere valoric – de creațiile prestigioase ale Europei vestice și ale autorilor de peste ocean. Acest salt calitativ se face remarcat în literatura noastră și prin cele trei romane ale autorului din Fetești, care a imaginat pe 1000 de pagini o versiune inedită a unui Război al Lumilor, remarcabilă prin exuberanța imaginativă și umorul de cea mai bună calitate. O conflagrație intergalactică fără nimic grotesc, sumbru, apocaliptic ori catastrofic, „calității” prin care excelează, în multe din episoadele sale, celebra variantă americană.

În romanul „Sămânța răului” continuă seria extraordinarelor, dramaticelor (și de multe ori amuzantelor) aventuri ale grupului intergalactic de comando din Fetești, format din Sal-Gal, nea Mitică, Jean Vlăjgan și Comisarul, care este coordonat de superba extraterestră Hina, devenită încă din volumul „Războiul coclonilor” soția personajului principal. Dincolo de intriga în sine, dincolo de tensiunea pe care autorul reușește să o regizeze cu iscusință într-un crescendo captivant, este de remarcat în acest ultim volum al trilogiei modul în care autorul pune în valoare formidabilele previziuni tehnico-științifice, situate deocamdată la mare depărtare de granițele realului, dar care ar putea deveni realitate mai curând decât ne închipuim. În celebra sa carte „Fizica imposibilului”, marele fizician american de origine japoneză Michio Kaku aproximează timpul care ne desparte de momentele în care navele cosmice vor depăși cu mult viteza luminii, când oamenii vor mișca obiecte din loc cu ajutorul minții, când vom putea citi gândurile altor oameni sau ne vom putea teleporta ori trece cu ușurință prin ziduri. Toate aceste uimitoare performanțe, dar și multe altele încă și mai grozave sunt prezentate de Constantin Gornea ca fiind elemente cât se poate de banale ale unor lumi cu milioane de ani mai dezvoltate tehnologic decât noi, pământeni. Și totuși...super arma Q-TOTAL a coclonilor, care paralizează mintea ființelor inteligente, s-a dovedit a fi inofensivă asupra eroilor săi din Fetești, cu 0 % inteligență în standard galactic! Irezistibil de comicul Sal-Gal salvează Federația Galactică a Planetelor Civilizate, iar în final, salvează Universul de Răul Absolut.

Cărțile acestui foarte talentat autor care viețuiește pe malul Borcei ar trebui luate în seamă nu numai de toți extraterestrii care activează pe Pământ sub diverse acoperiri, cu recomandarea de a le citi înainte de a se hotărî să aibă de-a face cu noi, ci și de reprezentanții pământeni ai criticii literare...

ZINICA IONESCU: *Schițe din scara trenului*, proză scurtă, Editura SemnE, București, 2010.

Cele 18 texte de proză scurtă adunate între copertile volumului „Schițe din scara trenului” ale sensibilei și talentatei prozatoare Zinica Ionescu alcătuiesc un uimitor de realist și de complex portret al învățământului românesc, surprins, ce-i drept, în doar câteva zone ale țării și în doar câteva momente mai mult sau mai puțin relevante, dar poate tocmai de aceea cu o putere de sugestie formidabilă. Deși numite de autoare „din scara trenului”, schițele sale nu sunt deloc notații superficiale, de suprafață, ori observații vizând probleme periferice ale vieții de zi cu zi a personajelor selectate cu predilecție din lumea cadrelor didactice. Ele sunt incisive, directe, profunde și scrise cu sufletul unui om integru și devotat profesiei, care pur și simplu nu mai înțelege ceea ce se întâmplă astăzi cu școala, ca instituție, cu elevii, cu dascălii și cu părinții. Sunt pagini scrise cu nerv, alternând realismul crud al gangurilor, barurilor,

cluburilor de „fițe” (prin care băntuie elevii scăpați de sub orice control) cu descrieri pline de sensibilitate și delicatețe ale adolescenței ca anotimp al iubirii și frumuseții. Distinsa profesoară de limba latină Zinica Ionescu pune fără nici-o ezitare degetul pe rană, oferindu-ne o actuală și plină de învățăminte carte-document și totodată o mostră încântătoare de literatură adevărată. Iată doar două scurte exemplificări. „Copilul de profesor, adesea, când vine cazul să-și aleagă o meserie onorabilă, devine la rândul lui profesor, mai exact, cel mai naiv dintre profesori. Deoarece din pruncie e târât de mână de mamica-profesoară la școala unde lucrează ea, târâmul școlii îi pare mai întâi familiar, apoi chiar atrăgător, iată cum: colegele de catedră, cu amabilitate, spun totdeauna mămicii cât de drăgălașă îi este odrasla, uneori chiar în ciuda evidenței; poșetele enorme ale doamnelor profesoare mai aproape de pensie sunt mereu doldora cu „ceva dulce”; cineva din personalul administrativ găsește imediat o gogoasă pentru copilul doamnei profesoare (...) Așadar, copilului de cadru didactic i se conturează o imagine dulce de tot despre lumea școlii, imagine căreia îi rămâne tributar chiar și la maturitate...”; (la un club) „...printre fluierături și chiote recunosc muzica din *Nouă săptămâni și jumătate*, ceea ce nu mi se pare deloc potrivit pentru urechile unor copii de 15 ani. Sar trei trepte și ajung la timp să-l îmbrac la loc pe *misterul* care-și flutura deja cămașa, învârtindu-și bazinul, semn că urmau pantalonii. Gestul meu stârnește deopotrivă mirare, dezamăgire și revoltă. Înțeleg că un număr de streep-tease la balul îndrăgostiților li se pare normal unor tineri care abia și-au ridicat buletinul de la Poliția Capitalei. (...) Masa de tineri urla cu convingere când fiorul liric a atins cote maxime, stimulând aplicarea îndemnurilor de tipul *Fetițele s-arunce fustițele*, restul versului menționând cu detalii lenjeria intimă a tinerelor, cuprinse de ardoarea dansului. Frenezia nu putea fi oprită nici cu amenințări, nici măcar cu pompierii...”

GHEORGHE DOBRE: *Sărind din piatră în piatră*, versuri, Editura HELIS, Slobozia, 2011.

Un volum de poezie conceput într-un mod foarte original, și mă refer mai cu seamă la cele două „Trofee”, care sunt amplasate ca un preambul cu o valoare artistică pe alocuri excepțională. E ca și cum poezia s-ar diseca pe sine, născând lumină strălucitoare între două banale stații de tramvai, poezia intersectându-se cu ea însăși, descompunându-se în proză poetică, în întrebări și deopotrivă în răspunsuri așteptându-și neliniștite întrebările... Gheorghe Dobre pare să aprindă fiorul poetic din orice: din gânduri făcând curte amintirii despre adolescență și întâia iubire; din gânduri deschizând cu sadică încetineală colivia uitării pentru cei nedemni de triumfala cavalcadă a dragostei; din inspirate intersectări ale unor personaje invitate în cartea sa din minunatele lor cărți de origine. Nici nu poți ști de unde pornește și unde apune vremelnice spre a răsări cu și mai mare forță poezia, când profundă și tulburătoare, când jucăușă, șireată, urzicătoare ori dură până la incandescență. Când aliniată pe un singur rând, când pe două pagini întregi, continuându-se apoi în versuri aerisite ce formează simetrii savante.

„Cineva te-a ndreptat greșit printre oameni și rătăcești singur și străin printre ei. Poate că trebuia să fii o piatră. Sau o floare. Sau un fir de iarbă. Ai vrut să te naști o bucățică de albastru pe un cer de primăvară, dar acel Cineva ți-a schimbat menirea, s-a jucat și te-a născut om.

*Leși din casă
Și casa se ia după tine.
Intri-n ea
Și vrei liniște.
Mai vrei să fii copil
Dar afară trece un mort.
Și copilul din tine se ia după el
Adunând bănuții aruncați la răscruci.
Te-ntorci gonind,
Rană fumegând
Și-ți găsești adolescența bătrână
Unde să te mai ascunzi?"*

O generoasă revărsare de poezie proaspătă este și cea de-a doua secvență a cărții, intitulată „*Sărind din piatră în piatră*”. Este aici fascinantul poem al unui râu cu un singur mal, pe care aleargă stafiile realității încercând să scape de Gheorghe Dobre. Ți-ai găsit! Așa ceva este de-a dreptul imposibil. Cucerit de muzica astrelor, poetul e mereu la post. Adică are deschis un ochi de strajă, vigilent, asupra timpului său. Cu toate acestea, muzica e pentru el asemeni unui copil „trăgând cerul în iarbă/ ca pe un cerb în coarnele căruia/ s-a încalcit Calea Lactee”. Ceea ce este cu adevărat Poezie!

O carte frumoasă, pe care terminând-o de citit, am așezat-o alături de scrierile cele mai valoroase ale autorilor din generația mea, întrebându-mă asemeni autorului: „Chiar așa, oare cât zgomot face o floare când crește?”

MARIUS CHELARU: *Balade perditshmerie / Baladă continuă*, versuri, traducere în limba albaneză de **Baki Ymeri**, Editura Fundației Culturale Poezia, Iași.

Talentatul, sensibilul și prolificul poet, eseist și critic literar Marius Chelaru a publicat, în colaborare cu Uniunea Culturală a Albanezilor din România, versiunea în limba albaneză a volumului de versuri **Baladă continuă**, în traducerea remarcabilului poet Baki Ymeri. Știut fiind faptul că bunul nostru prieten din Iași este din ce în ce mai greu de întâlnit în dulcele târg de la poalele Copoului, el fiind prezent aproape în același timp la importante manifestări culturale ori lansări de carte la Chișinău sau Constanța, la Timișoara, Medgidia, Budapesta, Focșani ori Sibiu, nu e de mirare că l-am întâlnit pe litoral de 3-4 ori până să ajungă la noi această elegantă carte dedicată „*vechiului oraș Tomis și oamenilor care viețuiesc acolo*”. Îi mulțumim și o semnalăm ca atare.

MARIA VESA AURSULESEI: *Chipuri și clipuri*, tablete literare, Biblioteca Revistei FAMILIA, Oradea, 2011.

Recentul volum al distinsului om al cărții care este Maria Vesa Aursulesei se impune atât prin valoarea celor 58 de tablete literare cât și printr-o ținută grafică de excepție, volumul fiind ilustrat cu reproduceri color după lucrări din sticlă float ale regretatului artist plastic Dodi Aursulesei.

Chipuri și clipuri este o carte admirabil scrisă de un gazetar sensibil și fără complexe de natură politică, așa cum, din păcate, sunt astăzi mai toți gazetarii din presa scrisă și audio-vizuală. O carte despre noi și despre țara în care trăim. O superbă și în același timp o virulentă și necruțătoare trecere în

revistă a Presentului în toate ipostazele sale, adevărat Raport către Națiune formulat de un artist și de un intelectual de înaltă ținută, disperat că trăiește într-o Românie muribundă, pentru care nu se întrevede nicio soluție salvatoare. În tableta „Moartea la Veneția”, autoarea reușește să schițeze o sugestivă paralelă între moartea lentă dar plină de culoare, de splendoare și opulentă a Veneției și nefericita țară în care îi este dat să trăiască: „România moare urât, cuprinsă de spasme și de neputință. Veneția se stinge încet și duios, ca un amurg. Moartea Veneției atrage ca un magnet. Milioane de turiști, din toate seminițiile pământului, vin să vadă, să se bucure, să sufere și să spere. România respinge. Și pe străini și pe propriii săi locuitori. Tot mai mulți mor cu zile, tot mai mulți pleacă, tot mai mulți vor să uite că s-au născut aici. Laguna înghite istorie, civilizație, splendoare. (...) În România, cimitirele sunt scufundate sau înghițite de ape, împreună cu bisericile. România moare de-adevăratelea: de nepăsare, de corupție, de sărăcie, cu oameni cu tot. La Veneția te duci să vezi moartea ca pe o figură de stil. În România, trăiești moartea.”

Remarcabilă este și unitatea prin diversitate a acestei cărți-eveniment. Trecând cu maximă economie de cuvinte de la fermecătoare și diafane descrieri ale unui colț de natură la fulminante capete de acuzare la adresa clasei politice, Maria Vesa Aursulesei abordează teme dintre cele mai variate și mai neașteptate. Astfel, scrie cu patimă, dar și cu evident spirit civic, despre Oradea, frumosul oraș de pe Crișul Repede. Când scrie despre copii, despre mușcate și frezii, despre România cea normală din vis, parcă o și văd singuratică la masa de scris, adunând împrejur culorile pastelate ale poeziei. Vrăjitoarele și marii naivi, Moscova terorizată de ceceni, Târgurile de Turism și de Carte, țara ajunsă pe butuci și hoția la români, școala, abandonul școlar ori tragedia de la Katyn 2010, cu președintele Lech Kaczyński în postura de principală victimă, sunt doar câteva dintre subiectele pe care autoarea le abordează cu luciditate, profunzime și eleganță stilistică. Nici n-aș putea să închei altfel decât citând un fragment din „Scurt tratat despre iubire”, crezul și lumina izbăvitoare a Mariei Vesa Aursulesei: „Lumea s-a născut din iubire și rezistă datorită iubirii. Care este mereu aceeași și mereu alta pentru fiecare. Pentru că iubirea înalță, iubirea înnobilează, iubirea vindecă. (...) Lipsa de iubire îmbolnăvește, sărăcește, dezumanizează. Poți iubi o ființă, poți iubi o floare, o pasăre, un animal, poți iubi o carte, un tablou sau natura. Cu sufletul fragil și ideatic, toți visăm, însă, la marea iubire, indiferent de vârstă. (...) Pentru că iubirea e o stare de jubilație lăuntrică...”

DAN BURCEA

Premiul Goncourt 2011

Alexis Jenni, *L'art français de la guerre*

Debutând la vârsta de 48 de ani cu romanul *L'art français de la guerre* (Arta franceză a războiului), publicat la editura Gallimard, Alexis Jenni, profesor de biologie într-un liceu lyonez, era departe de a bănuși că, printr-o turnură fericită a destinului, va deveni dintr-un *écrivain de dimanche*, cum îi plăcea să se definească, laureatul prestigiosului premiu Goncourt, completând șirul predecesorilor celebri ca Marcel Proust, André Malraux, Simone de Beauvoir, Romain Gary, Marguerite Duras sau, mai aproape de noi, François Weyergans, Marie NDiaye și Michel Houellebecq.

La rândul ei, critica literară i-a făcut o primire unanim elogioasă, cartea fiind considerată drept „un prim roman ca o capodoperă a măsurii, înnobilită de artă și de dorința salvatoare” (Vincent Landel, *Le Magazine littéraire*), „o carte scrisă în mod magistral” (Raphaëlle Levri, *Le Monde des livres*), „o adevărată călătorie la capătul nopții scrisă într-o limbă somptuoasă” (Grégoire Leménager, *Le Nouvel Observateur*), „un roman naturalist prin metoda sa, puternic prin stil, răsunător ca un cântec, inspirat ca o meditație care plutește fără apăsare, atroce ca un proces-verbal, pe scurt, o versiune contemporană a *Tragicelor* lui Agrippa d'Aubigné” (Patrick Rambaud, *Le Monde des livres*), autorul fiind considerat drept „un etnolog al visului francez” (Marc Lambron, *Le Point*).

Narațiune cu un larg evantaiu tematic – critica vorbește de o *cavalcadă metafizică* (François Busnel, *Le grand entretien*) –, *L'art français de la guerre* (inutil să amintim că titlul este inspirat din celebrul *Tratat al războiului* al lui Sun Țe) propune, sub forma unui diptic între autorul-narator și personajul principal, Victorien Salagnon, o relectură contemporană a dramelor circumscrise la ceea ce autorul numește *războiul de douăzeci de ani*, referindu-se la perioada care începe cu ultimul război mondial și culminează cu războaiele coloniale franceze din Indochina (1946-1951) și Algeria (1954-1962). Evocarea acestor evenimente tragice trimite către interogații obsesive asupra locului omului în istorie, a construirii sinelui, a definiției națiunii, a aspirațiilor membrilor ei și asupra rolului individului în cadrul acesteia, a istoriei coloniale franceze, a nevoii de reparare a erorilor trecutului. Regăsim, deopotrivă, aluzii la miturile fondatoare ale umanității, de la epopeile homerice la Biblie, dar și referințe mai recente, cum sunt scrierile generalului de Gaulle.

Structura romanului urmează și ea modelul dihotomic amintit mai sus: cele șapte *Comentarii*, scrise din perspectiva temporală a prezentului absolut, sunt rezervate autorului-narator pe când celelalte șase capitole, numite *Roman*, plasează personajul principal într-o dimensiune temporală continuă, a duratei și a unui timp încărcat de substanță. Titlul sugestiv al fiecărui capitol oferă deja o idee despre conținutul narativ, dar și despre culoarea stilistică a cărții: *Viața șobolanilor*, *Ordinea fragilă a zăpezii*, *Războiul în această grădină sângerândă* etc.

Pasionat de desen, naratorul face cunoștință într-o cafenea de la periferia lyoneză cu Victorien Salagnon, veteran al războaielor coloniale și pictor în timpul liber, figură cu o aură legendară, care îl va impresiona încă de la început pe viitorul apranti-pictor: «*Privirea acestui om mi se întipări în minte. De culoarea unui ghețar, ea nu exprima nici emoție, nici profunzime. Emană însă din ea o liniște, o atenție transparentă care atrăgea către ea tot ceea ce o înconjură. Observat fiind de acest om, i te puteai simți apropiat, fără niciun obstacol între tine și el care să te împiedice sau să modifice modul de a fi văzut.*» În ritmul orelor de desen și al discuțiilor pasionante, Salagnon va derula firul evenimentelor ultimelor două decenii, în timp ce naratorul pare blocat cu obstinație în numeroasele întrebări legate de identitatea individuală și națională, într-un trecut care nu încetează – ca în visul cu soldații înșuruiți, strecurându-se prin umbra unei păduri, pe care naratorul îl face – să-l confrunte cu responsabilitatea faptelor din trecut: «*Cum să-i numim pe cei care mergeau în șir prin pădure, cu rucsacuri vechi din pânză cenușie, ca acela pe care îl purtam copil fiind, tatăl meu incredințându-mi-l pe cel pe care-l purtase și el în copilărie. Trebuie oare să-i numim francezi? Dar atunci, eu cine sunt? Trebuie oare să le spunem „noi”? Ar fi de ajuns, așadar, să fii francez pentru a te simți implicat în ceea ce au făcut alți francezi? Întrebarea pare inutilă, de ordin gramatical, consistând în a ști cu ce pronume îi desemnăm pe cei care mergeau în pădure cu rucsacuri a căror armatură metalică am simțit-o și eu pe spatetele meu de copil. Vreau să știu cu cine trăiesc. Cu acești oameni împărțeam aceeași limbă, adică exact ceea ce împarți cu cei pe care-i iubești.*»

Afirmația trimite către imperativul rescrierii istoriei în scopul salvării ei de pericolul deformării iremediabile prin contaminarea sa cu legenda («*Atunci, trebuie să rescriem istoria, să o rescriem în mod voluntar înainte ca ea să nu se întineze de la sine*») dar și spre chestiunea capacității romanului de a realiza performanța acestei rescrieri, știind că mijloacele sale de construcție, în jocul multiplu al oglinzilor memoriei, sunt circumscrise în mod paradoxal atât limitelor cât și libertății scriiturii. *Memoria nu are început*, scrie Alexis Jenni, ceea ce nu înseamnă că nararea evenimentelor se poate prevala de la sine de indubitabila libertate de a aborda și pătrunde secretul istoriei: *Citind aceste cărți cu caractere groase pline de alineate, îți dai seama că într-o singură viață nu se petrece mare lucru, atunci când lucrurile sunt povestite în felul acesta. Căci o singură clipă cuprinde mai mult decât ceea ce o ladă întreagă de cărți ar putea conține. Există într-un eveniment ceva pe care povestirea lui nu este în stare să-l rezolve. Evenimentele pun o întrebare infinită la care narațiunea nu este capabilă să răspundă.* În ciuda paradoxurilor de care vorbeam mai sus, scriitura rămâne singura experiență capabilă să transgreseze regulile ordonării realității, a memoriei chiar, oferind ca soluție invenția romanescă prin care autorul (*singurul care are cuvântul, care spune adevărul, care anunță criteriile adevărului [...]*) își câștigă libertatea unei transfigurări normative, justificabilă și prezentă numai și numai în interiorul

romanului: *Cred că inventa. Se inspira din rumori, înfrumuseța și împingea până la ultima limită coincidența cea mai mărunță. Lua în serios dorința lui de a da explicații, dar realitățile pe care ni le descria nu existau decât lângă piciorul fotoliului său albastru, cât timp dura povestirea sa. Ceea ce ne spunea nu exista decât în cuvintele sale, dar acestea fascinau prin sunetul răgușit al trecutului pe care-l lăsa să se audă.*

Lumea ca limbaj, universul ca scriitură, textul ca teritoriu auto-suficient sunt metafore pe care scriitorul le folosește în revizitarea trecutului, dintr-o perspectivă aproape transcendențială în care limbajul capătă dimensiunea unui cod fondator: *«Limbajul funcționează singur, raționalizează ceea ce gândește, și nu se gândește decât la propria curgere. Și nu este decât un fir ce ține să nu se îndepărteze de sol balonul plin de angoase».*

Tot de factură mitică este și imaginea eroului reprezentată prin figura lui Victorien Salagnon, cel care a reușit să traverseze cele trei războaie și să supraviețuiască sălbăticiiei secolului: *«Ce este un erou? Nici un om viu, nici unul mort, ci o ființă care pătrunde în lumea de dincolo și reușește să se întoarcă din ea».* Definiția trimite direct la modelul orfic – nu întâmplător, pe soția lui Victorien o cheamă Eurydice – eroul reușind să se salveze din infernul istoriei prin arta desenului, capabilă să mențină coerența lumii: *«Desenam. Era ca și cum aș fi cusut evenimentele care se deșirau. [...] Există întotdeauna o parte din mine care nu era complet prezentă; acestei părți absente îi datorez viața.».*

Cealaltă parte, pierdută undeva în infernul celor douăzeci de ani de război, nu va ezita să iasă la suprafață ori de câte ori interogația despre oroarea secolului va reveni în actualitate cu o violență care trădează nevoia de a înțelege trecutul și a-l ridica la rangul de adevăr istoric, acolo unde cuvintele sunt deposedate de sens pentru a se acomoda cu corectitudinea discursului insignifiant, aton. Adevărul trebuie căutat, prin urmare, în compromisurile cu memoria, în realitatea unui *rendez-vous* cu istoria în care inventarea și perpetuarea ideii de națiune ocupă locul esențial: *«Am greșit în fața umanității. Am separat-o în două fără nicio rațiune. Am creat o lume în care fiecare avea rangul de supus sau de cetățean în raport cu forma feței, cu modul în care i se pronunța numele, cu maniera de a modula o limbă care ne era comună. Condamnat fiecare să ocupe un loc care se moștenește și se citea pe fețele noastre».* Cum tentația extremismelor politice este prezentă și astăzi, autorul reiterează nevoia relecturii memoriei sperând obținerea unei definiții, fie ea și generală, a omului, a cetății și a comunității lingvistice: *«Am inventat națiunea universală, concept aproape absurd, dar minunat prin însăși absurditatea lui, căci oameni născuți la celălalt capăt al lumii puteau face parte din ea. Ce înseamnă să fii francez? Dorința de a fi francez și nararea acestei dorințe, o poveste întregă ce nu ascunde nimic din ceea ce a fost, nici oroarea, nici viața care a încolțit cu toate acestea după ea.»*

Roman despre război, cartea lui Alexis Jenni este departe de a face elogiul acestuia. Dimpotrivă, ea poate fi calificată drept un manifest împotriva sacrificării umanității pe altarul maladii marțiale. Pentru autor, cuvintele lui Jean Bodin, scrise în 1576 la Paris și citate în cartea sa, *«nu există altă bogăție mai mare decât omul»*, au valoarea unui postulat universal capabil să trezească conștiința întregii omeniri: *«În momentul în care erau folosite mijloacele cele mai puternice pentru distrugerea omului, din punct de vedere fizic și moral, în acel moment oamenii au realizat că nu există altă resursă, altă bogăție, altă forță decât omul însuși.».*

Desigur, abordarea unui subiect legat de istoria recentă este o întreprindere riscantă pentru un autor. Amatorii de critici tendențioase și unilaterale îi pot reproșa inexactități, relativizări, deformări, putând găsi, firește, suficientă materie care să le alimenteze polemicile. Într-o lume ce se pretinde a fi plină de certitudini, avem mai multă nevoie de întrebări decât de răspunsuri fără sens. Este ceea ce romanul lui Alexis Jenni nu ezită să ne propună din abundență: «*Cui îi voi vorbi? Cine-mi va răspunde? Cine mă va iubi? Cine își va face timp să asculte ceea ce spun? [...] Cine mă va primi fără să-mi ceară nimic?*»

Ca orice operă literară, *L'art français de la guerre* se sustrage cu dezinvoltură clasificărilor reductoare, folosindu-se de argumentul magistral prin care literatura rămâne o interogație a memoriei și o oglindă ce transfigurează condiția omului în tot ce are aceasta esențial, *unica oglindă capabilă să ne capteze imaginea fără să se spargă* (Yasmina Khadra).

MARIANA POPESCU

Compozitorul Béla Bartók – 130 de ani de la naștere

Compozitorul Béla Bartók, unul dintre reprezentanții de seamă ai școlii muzicale maghiare din sec. al XX-lea, s-a născut în anul 1881, în orașul Sânnicolaul Mare, județul Timiș.

Muzician plurivalent: compozitor, pianist, folclorist, s-a manifestat cu un stil original care și-a pus amprenta asupra muzicii din vremea sa și de mai târziu.

În calitate de cercetător pasionat al folclorului est-european, Bartók a fost fascinat de muzica populară românească care a ocupat un loc important în preocupările sale, studiind și inspirându-se din bogăția de caracteristici melodice, ritmice, modalism și particularități timbrale.

În perioada 1909-1918, Bartók a înregistrat peste 3500 de cântece, dansuri și melodii instrumentale românești din Transilvania, realizate în peste 30 de deplasări în această zonă folclorică. Activitatea sa de culegător de foclor a fost deosebit de prolifică, edificator pentru această pasiune ar fi numai realizările din vara anului 1909, când Béla Bartók avea să culegă 320 de cântece românești și doar 25 ungurești.

În anul 1913, a publicat la București, culegerea intitulată – *Cântece populare românești din comitatul Bihor*.

Peste 10 ani, în anul 1923, avea să apară, la München, volumul - *Muzica populară a românilor din Maramureș*. În 1935, vor fi publicate la Viena volumele: *Melodii de colinde românești*, *Cântece populare românești din Comitatul Bihor* (371 melodii), *Muzica populară a românilor din Maramureș* (339 melodii), *Melodiile colindelor românești* (484 melodii) din vechile județe Alba, Arad, Bihor, Cluj, Hunedoara, Mureș, Satu Mare, Someș, Timiș-Torontal, Turda.

Primul său studiu teoretic intitulat *Dialectul muzical al românilor din Hunedoara*, a constituit obiectul cercetării focloristului Constantin Brăiloiu care avea să sistematizeze valorosul material: *Versul popular cântat*, *Clasarea melodiilor populare*, *Colindele*, *Jocurile*, *Melodiile de nuntă*, *Melodiile de înmormântare*, „*Hora lungă maramureșană*“ (doina propriu-zisă), *Repertoriul păstoresc*, etc.

Despre folclorul românesc Bartók, declara: „Cântecele valahe sunt cele mai exotice din tot ce mi-a fost dat să întâlnesc”.

Cântecul popular a însemnat pentru Bartók „modelul autentic al perfecțiunii artistice”, expresia de „inegalabilă concentrare a gândirii muzicale”.

În februarie 1926, Bartók a avut o întrevvedere cu poetul Octavian Goga, (care avea să devină ministru) și care l-a îndemnat pe muzician să continue activitatea de culegere a folclorului. Soția lui Goga – Veturia Goga, la rândul ei muziciană, era o admiratoare a muzicii lui Bartók.

La Biblioteca de Artă a Universității Columbia din New York se păstrează cele trei volume ale manuscrisului *Cântecul popular românesc*, care cuprind 4298 de texte notografiate – cuprinzând o oglindă a folclorului românesc.

Creația componistică a lui Béla Bartók este deosebit de bogată și variată, datorită abordării unor genuri muzicale diferite, de la miniatura vocală și instrumentală – la genuri complexe: rapsodie, simfonie, operă, muzică vocal-simfonică. Folclorul românesc se regăsește ca sursă de inspirație în lucrările sale dedicate pianului: *Sonatina*, *Colinde românești pentru pian* și miniatura *Dansuri românești*, care este o bijuterie a pianisticii universale.

În 1930, compune cantata *Nouă cerbi năzdrăvani*, care este tot rodul inspirației din muzica populară românească. Fiind un bun cunoscător al limbii române, Bartók a tradus textul baladei în limba maghiară.

A compus lucrări simfonice (*Simfonia Kossuth*), 3 concerte pentru pian, 2 concerte pentru vioară, o rapsodie pentru pian, două rapsodii pentru vioară, *Concert pentru 2 pian și instrumente de percuție*, *Muzică pentru orchestră de coarde, percuție și celestă*, muzică de cameră, lucrări pentru voce, lucrări pentru pian, *Cantata profană* pentru soliști, cor și orchestră.

Împreună cu un alt mare compozitor maghiar – Zoltán Kodály, a realizat o culegere de muzică folclorică în 12 volume, cuprinzând folclor maghiar, românesc, sârbesc, croat, turcesc și nord-african.

Béla Bartók a compus opera *Castelul lui Barbă Albastră* și baletele: *Mandarinul miraculos* și *Prințul cioplit în lemn*.

Castelul lui Barbă Albastră este o operă într-un act, pe un libret realizat de B. Bálasz, premiera având loc la Budapesta, la Kiraly Operhaz, în 24 mai 1918. Opera a fost dedicată primei sale soții, Maria Ziegler – Bartók, subiectul fiind inspirat de povestirile lui Perrault, legate de istoria nobilimii franceze și anume, despre mareșalul Gilles de Laval, ars pe rug în 1440 pentru crimele sale.

Bartók este influențat de expresionism, dar nu în totalitate, ci în cele două ample lucrări: opera *Castelul lui Barbă Albastră* și baletul *Mandarinul miraculos*.

Castelul lui Barbă Albastră este considerată prima operă „care folosește efectiv prozodia naturală a limbii ungare”.*

Opera *Castelul lui Barbă Albastră* are vădite influențe expresioniste atât în conținutul libretului, cât și în introducerea unor personaje bizare, în realizarea unor tensiuni de mare acuitate. Părțile vocale au simplitatea recitativului, Bartók folosind o armonie caracterizată prin polimodalism și acorduri complexe. Orchestrația aduce un caracter monumental, prin folosirea orgii și a două harpe. Se simte stilul particular al compozitorului care realizează o sinteză a tradiției muzicale îmbinată cu inspirația din cântecul popular. În pasajele cu caracter descriptiv, se simte influența impresionismului.

Cantata profana pentru tenor, bariton, două coruri și orchestră, în varianta originală are la bază textul românesc al colindelor, care au constituit sursa de inspirație a lucrării.

Béla Bartók a compus în scop pedagogic, suita *Microcosmos* care cuprinde 153 piese cu grade de dificultate crescândă. Cele Șase cvartete de coarde sunt considerate printre cele mai importante compoziții ale genului.

În 1924, Béla Bartók primește pentru Suita pian, Premiul Enescu. La data de 28 octombrie 1924, regele Ferdinand I a emis actul de decorare a lui Bartók cu ordinul *Bene Merenti clasa I*. Societatea Compozitorilor Români a decis primirea ca membru a lui Bartók, la data de 17 februarie 1924, cu scutire de plată a cotizației.

În preajma aniversării a 50 de ani de la nașterea compozitorului, Franța i-a oferit în semn de recunoaștere – Legiunea de Onoare.

La 25 noiembrie 1940, Columbia University din New York i-a decernat titlul de doctor Honoris Causa.

În anul 1945, Bartók a încetat din viață, la New-York (unde se autoexilase, din anul 1940).

La începutul anului 1991, ca o recunoaștere a meritelor sale incontestabile în calitate de creator și genial muzician, Academia Română i-a acordat titlul de Membru post-mortem.

În orașul său natal – Sânnicolaul Mare, a fost organizată o expoziție comemorativă permanentă Béla Bartók, în castelul Nákó, iar în centrul orașului se află statuia compozitorului, realizată de sculptorul timișorean Jecza Péter.

Cu ocazia împlinirii a 125 de ani de la naștere (în martie 2006), Bartók a fost numit Cetățean de Onoare – post mortem, al orașului Sânnicolaul Mare.

*Larousse, *Dicționar de mari muzicieni*, Ed. Univers Enciclopedic, București, p.38

Literatura și arta, 17 I 2008, - Serghei Pronin

Câmpeanu Mircea, *Piese folclorice românești în circuitul muzical mondial*, L. Francisc – *De la Colinde românești la Cantata profana*, Tribuna României, București 6, 1977

ALINA DUMITRIȚA ALBOAEI

Spațiu, timp și cauzalitate la... Muzeul Țăranului Român (II)

(analiza campaniei publicitare)

MȚR a reușit ca prin această campanie să aducă în prim plan elemente și concepte care aparent se resping, dat fiind contextul din care provin și care nu le permite să comunice, și a demonstrat că fuziunea, la nivel lingvistic, este posibilă, iar imaginarul modern poate fi îmbogățit cu fondul unui imaginar colectiv arhaic peste care s-au suprapus straturi succesive artificiale ale culturii de tip global, dar care pot fi apropiate celui autohton prin adoptarea unei formule ludice, menite să le consubstanțializeze, reducându-le la elementele lor comune. Dacă în numărul trecut al revistei ne propuneam să analizăm lăntențele semnificative ale imaginilor propuse în campania publicitară din 2006, atunci, în acest număr, vom propune interpretări ale textelor care însoțesc imaginile, completându-le sensurile și conferindu-le dimensiune postmodernă.

Textura imaginii¹

Corespondența simpatetică tainică dintre text-logotip și punctul central al imaginii vine și din diagonala virtuală în ceea ce privește construcția spațială a printului.

Imaginea (fără text) ar fi doar o reprezentare romanțioasă și ușor idilică a spațiului și timpului în viziunea comunității românești arhaice, amintind de începutul romanului *Moromeții* în care „timpul are răbdare”, iar viața se scurge ritmat, conform cântecului sugerat a fi performat de actant cu ajutorul fluierului, desemnând cadența ființei românești, pendulând asemenea notelor unei doine, între deal și vale, ascensiune și descendență, fără scindare, conturând și spațiul mioritic cu care se identifică până la confuzie, fiind legat organic de acesta. Muzica este chiar cea invocată

de către Lucian Blaga în construcția celebrului eseu actualizat în imaginarul invocat de către imaginea publicitară a MȚR ca limbaj poetic etern inexprimabil în logica succesiunii verbale, ci doar prin sunetul emis din

cea mai profundă spiritualitate românească și reverberând prin toate obiectele cu care se încarcă acest spațiu cu valențe mitice și creatoare, trasând astfel și coordonatele arhetipale ale spațiului-matrice care se reflectă în ființele generate, într-o oglindire eternă².

Atât *piciorul de plai* - arhitectura populară a unei case țărănești din lemn, cu prispă și rozete sculptate pe ancadramentul ușii, cât și *gura de rai* - cântecul, mesajul orfic transmis din generație în generație, se aliniază ideii potrivit căreia povestea trebuie să continue într-o dăinuire/doinuire veșnică. Se face apel și la mitul paradisului terestru, pierdut omului modern, dar disponibil țăranului român ca punct de confluență a axialității cosmice sau a „orizontului spațial al inconștientului cu sentimentul destinului”³, ca elemente motorii imaginarii românesc.

Textul (fără imagine) creează anumite așteptări folosind niște formule aproape stereotipe omului postmodern: *concert unplugged*, sugerând autenticul performanței promise ca și cum ar fi vorba despre un *rock star* în vogă prezentului, doar că a doua parte a textului alimentează suspiciunea cititorului care sesizează trădarea limbajului actualizat parodic prin termenii ultramoderni de astăzi, conferindu-i proporțiile unui eveniment mediatic, cântecelului solitar al țăranului din imagine. „Satul în delir” este preluarea unei sintagme stabile - „mulțime în delir” și înlocuirea unui termen-cheie - „mulțime”, deci masă informă, suscitând pierderea individualității-, prin „sat” - comunitate organizată, formațiune rurală armonic constituită -, substituirea de termeni fiind una de trecere de la cantitate la calitate.

Deși printul are ca *target* publicul tânăr și de aceea accesează limbajul acestora, o face în mod caricatural, parodiindu-l în subsidiar, dar și restituind prezentului prin mijloace lingvistice moderne și clișeizate (limbajul este imaginea societății actuale), un discurs rural considerat perimat și ilizibil pentru comunitatea *satului global*.

Legătura dintre imagine și text și actualizarea unei reprezentări iconice ușor de ignorat se realizează prin intermediul cuvintelor, acestea vorbind cu armele „oratorice” ale prezentului, despre trecut și valorificându-l pe acesta din urmă conform unor coordonate *trendy* ale contemporaneității.

Acestea sunt, de fapt, ingredientele rețetarului de succes din spatele fiecărei imagini a acestei campanii. Conceptul-umbrelă este cel utilizat în cadrul logotipului: „mereu... actual”, *actualizarea* este scopul campaniei, cuvânt cu multiple direcții simbolice, de la cauzalitatea concretă și imediată a încurajării vizitatorilor să descopere „bătrânul muzeu de la Șosea” până la actualizarea miturilor, camuflete în existența mundană și redescoperite ciclic prin rituri și ritualuri simbolice din cadrul sărbătorilor de peste an, sărbători care reglează acel ritm despre care aminteam la început.

Imaginea a doua reorganizează spațiul dintr-o casă țărănească tradițională, spațiu dedicat „odăii curate”, cea care reprezintă, prin excelență, imaginea gospodăriei respective în comunitate, confirmând normativitatea unui anumit

consens general respectat. Camera aceasta este expresia practicului ridicat la rangul de estetic, deci de artă, pentru că este un spațiu al decorațiilor - al *design*-ului. Toate țesăturile, ștergarele, pernele și scoarțele sunt *handmade*, realizate la războiul de țesut, cu lână toarsă la furcile care apar și în imagine, obiectele universului tradițional românesc convergând prin tainica lor legătură simbolică la centralitatea țaranului, ca un om vitruvian plasat în mijlocul imaginii sale despre lume, cu tot acest instrumentar gravitând în jurul lui. Imaginea nu include nicio figură umană, dar aceasta se manifestă în fiecare dintre obiectele șlefuite de meșteșugari sau sculptate, țesute la clacă și adunate în lada de zestre pentru fecioara din casă, ca rezultat al tradiției milenare încununată de spiritualitate și „frică de Dumnezeu”.

Textul respectă aceeași directivă: titlul – *design interior*, recurge la o sintagmă din vocabularul contemporan uzual. Este indicată dimensiunea estetică, ornamentală, prin conceptul de *design*, termen nou intrat în limbă pe filieră franceză numind un domeniu multidisciplinar, dar și cu sensul de „modern, elegant”, oricum desemnând un areal de activitate având ca preocupare principală componenta estetică. Așteptările cititorului sunt însă deviate prin continuarea: „noile tendințe de acum un secol”, plasând în opoziție prima parte a formulei cu cea de a doua, în aceeași tentativă de a împăca și așeza într-o relație de complementaritate a *noului* cu *vechiul*, rezultând însă un text comic prin jocul de cuvinte atent elaborat și adâncind sensul prin imagine.

Același *paradis pierdut* din vârsta copilăriei este implantat privitorului, nostalgia unui univers posedat cândva fiind reactivată într-un mod jucăuș, dar vorbind despre o stare actuală a deștrădăcinării și a pierderii identității naționale într-o multitudine interculturală care va tinde spre uniformizare și scufundare veșnică într-un somn al ființei dictat din exterior și în dezacord cu adevărata sa natură. Motivele identificate pe scoarța oltenească trimit la aceeași idee a alternanței deal-vale din ideea poetică a lui Blaga, conturând linia unui destin sinuos și șerpuit - destinul mioritic.

Imaginile trimit și la constituirea unei anumite reprezentări a omului modern - femeia contemporană superficială, obsedată de *shopping* și de *fashion*, care găsește în aceste activități un mod pervertit de relaxare consumeristă, fascinată de buticurile luxoase și visând la acestea asemenea eroinei din *Breakfast at Tiffany's*, care își proiectează cele mai înalte dorințe

într-o vitrină a unui magazin de bijuterii. Aluzia evidentă este la societatea schizoidă modernă, cu o cultură mediată de televizor sau vitrine, într-un cuvânt, de *display* sau de interfața atent cosmetizată a lumii și transformată într-o expresie onirică. Conform teoriei lui Baudrillard, societatea de consum stă sub semnul culturii de masă - *popculture* - , care transformă magazinele

în adevărate muzee, mutația valorilor fiind inclusă, pentru ca decadența și superficialitatea să fie complete.

Reținând aceste aspecte prin conceptele extrem de populare astăzi: „noua colecție toamnă-iarnă”, trezind interesul amatoarelor în expectativa noutății, le este livrat apoi: „*prêt-à-porter* pe toate ulițele”, noutatea fiind tocmai actualizarea vechiului prin decontextualizarea sa și aranjarea cămășilor cu poale pe umerase, agățate pe un suport „fără limite”, ieșind din cadru, asemenea pieselor vestimentare din magazinele de astăzi, oferind detalii semnificative - broderia de pe mâneci, *altită*, *încreț* și *râuri*, în diferite tipuri și tehnici, conturând permanența de fond și invariabilul caracter al femeii indiferent de epoca în care trăiește. Rochia rămâne un icon al feminității. În acest caz este înaintată doar o parte a costumului tradițional feminin, peste acea cămașă cu poale fiind așezate *catrințe/fote/pristelci* etc. și *pieptar*, în funcție de zonă, dar sugestia funcționează metonimic.

Dacă imaginile anterioare transmit mesajele lor prin intermediul obiectelor de artă populară, imaginea a patra apelează la suma reprezentărilor pe care omul modern le dezvoltă despre satul românesc cumulând tradiții, superstiții și eresuri.

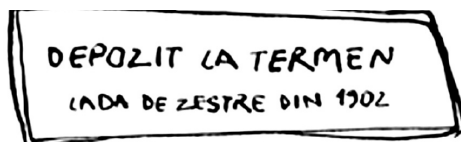
Printul se ocupă de conceptul de *comunicare*, de la nivelul actual de comunicare mediată prin internet cu formele sale: *forum* și *chat*, la cel „de când lumea”, la versiunea originală/originară de vorbire directă și autentică, cu varianta sa subînțeleasă și ușor peiorativă de

clacă, *bârfă*, *chitchat*, acceptate în mod duios de receptor prin co-participare și identificare.

Poziția femeilor pe băncuța din fața casei, cu vedere la drum și la posibiii pasageri, cu mâinile ținute împreună într-o aură cuminte, schițează o tagmă cu proverbiala înțelepciune rurală, cu valențe oraculare, imaginea fiind parcă materializarea bătrânei din *Moara cu noroc*, care avertizează asupra obligației omului de a se împăca cu statutul său.

Experiența directă, contactul imediat servește ca act original de dialog, acum mimat prin tehnologizare și prin alienarea membrilor antrenați într-o comunicare simulată. O imagine de un aparent firesc se traduce într-o critică și o solicitare la întoarcerea la calitatea actelor întreprinse, după cum spunea și mai vechiul slogan *back to basic*.

Lada de zestre și *depozitul la termen* sunt sugestia ciclicității unor lucruri doar superficial schimbate, formal, însă recunoscutibile la nivel ideatic. Parodia vizează sistemul bancar actual de creditare și indicația că nu suntem noi inventatori, ci doar beneficiari. Lada de zestre, pe de-o parte, este un obiect iconic gospodăriei țărănești, prezent în fiecare casă și organizat prin depozitare după bunul plac și direct proporțional ingeniozității și hărniciei fetei din casă, care va pune bazele viitoarei generații. Depozitul la termen, instituționalizat, e un sistem care s-a exteriorizat, „înghițind” existențe pentru că a căpătat

intelență și statut propriu, de la subordonare trecând la conducere și dirijare. Consumând, vei fi tu însuși consumat, ar fi filozofia finală.

Înceiem cu câteva cuvinte preluate de pe *site*-ul MȚR, comprimând crezul acestuia, evident și în campania analizată: „Împrejurările grave trezesc energia lucrurilor țărănești. Din aparența profană se naște o putere nebănuită. Un muzeu viu, făcut împotriva lucrurilor moarte, trebuie să rostească aceste sensuri străvechi fără cuvinte”⁴, ci prin imagini, am adăuga noi.

Campania publicitară MȚR a avut un real succes, muzeul câștigând un plus de popularitate, credibilitate și vizibilitate și angajându-se la a participa activ la metamorfozele sociale și la decodarea lor într-un plan arhetipal al eternității.

1. Imaginile din cadrul campaniei publicitare a MȚR au apărut în numărul anterior al revistei. Acest număr este ilustrat doar cu extractele textuale.

2. vezi Lucian Blaga, Spațiul mirotic, (Ediția consultată: Ed.Humanitas, Buc, 1994)

3. *Ibidem*

4. <http://www.muzeultaranuluiroman.ro/obiecte.html>, consultat la data de 21.12.2011

MARIAN NEAGU

Spiritul Dunării

Acum multe mii de ani (arheologii le spun „timpuri preistorice”), oamenii bălții și de pe cele două maluri ale Dunării din Ruse sau Giurgiu, Spanțov sau Malak Preslaveț, Oltenița sau Tutrakan, Ciocănești sau Vetrina, Călărași sau Silistra au trăit împreună în comunități puternice legate de apa și balta marelui fluviu. În ținutul nordic, cu maluri joase, al Dunării a existat o baltă, rămășiță a vechii delte, o adevărată împărăție a apelor! Malul sudic, înalt al Dunării a fost loc de refugiu pentru numeroase comunități, unele ridicându-și chiar cetăți începând cu perioada tracilor, romanilor sau în evul mediu. Regiunea în care s-au așezat, dincolo de frumusețea locurilor a fost foarte propice viețuirii, drept urmare aici dezvoltându-se multe centre ale unor strălucitoare civilizații. Astfel, pământul (cernoziom îi zic agronomii!) negru sau mai ciocolatiu, untos și fertil de-ți vine să-l întinzi pe pâine, ocupă fruntea câmpurilor. Copacii și arbuștii, ierburile și toată vegetația în care se pitulau animalele formau un soi de rai (mediu geografic ar conchide specialiștii!). În aceste locuri, natura era atât de generoasă încât omului îi trebuiau doar câteva ore pentru a-și procura hrana unei săptămâni! Așezările au fost ridicate în luncă pe grădiști, care să-i protejeze și să le asigure viețuirea în condițiile deselor revărsări ale Dunării sau pe malul înalt care domina împrejurimile. În negura vremurilor, oamenii despicau copacii cu topoarele de silex (descoperite cu nemiluita în așezările neolitice) și își clădeau case trainice până cădea întunericul. Fie că erau bordeie sau locuințe de suprafață, casele aveau acoperișul în două ape, dintr-o materie ușoară, de obicei stuf, iar înăuntru dormeau pe lavițe de lut. Locuințele erau unicamerale, cu vase mari de provizii și cu un spațiu anexă pentru animalele domestice. Pereții erau confecționați din chirpici cu armătură de șiruri de pari, legați cu nuiiele. În interior au fost descoperite lavițe, iar podinele erau bine lutuite. Ferestrele erau rotunde, mulate pe un schelet de răchită, iar locuințele au fost dispuse pe șiruri sau cercuri concentrice. În centrul comunității era construit un loc de cult, viitoarea biserică din antichitate și până în zilele noastre. Descoperirile arheologice au pus în evidență cultivarea plantelor, cu precădere a cerealelor, dar și creșterea animalelor, din rândul cărora se constată o preferință pentru bovine, apoi din evul mediu pentru ovine. În toate așezările din baltă au fost descoperite oase de animale sălbatice, dar în nicio epocă nu au fost într-o asemenea cantitate încât să considerăm vânatoarea ca o îndeletnicire permanentă. În schimb, pescuitul a fost practicat de foarte multe colectivități umane din stânga sau dreapta Dunării. Comunitățile de pescari dunăreni erau foarte puternice. În general, pescuitul a fost de-a lungul istoriei o preocupare constantă care a omogenizat și a hrănit oamenii Dunării. Olăritul era ocupația care individualizează de-a lungul timpului comunitățile umane. Indiferent de epoca istorică,

ceramica dintr-o așezare de pe malul stâng era foarte asemănătoare cu cea din așezarea de vis-a-vis de pe malul drept. Uneori așezările în oglindă de pe malurile Dunării au avut același meșter olar, fapt demonstrat nu doar de înlănțuiri de motive decorative identice, șiruri de triunghiuri-raze de soare sau spirale-simboluri ale vieții, umplute cu pastă albă descoperite pe vasele din ambele așezări. Amprenta meșterului olar descoperită mai întâi pe un ciob de un arheolog român în satul neolitic de la Grădiștea Ulmilor/ Ciocănești, apoi de un arheolog din Bulgaria, pe un vas de la Srebărna-Vetrina, vis-a-vis de așezarea din baltă. Aceași mână a frământat lutul și a plămădit vasele de o parte și cealaltă a Dunării. Marcat de emoție am simțit pentru prima dată spiritul Dunării care se păstra în memoria noastră ca un mesaj peste milenii! În același timp, elementele comune ale organizării spațiului, atât în cadrul așezărilor, cât și a locuințelor constituie dovezi pertinente ale omogenizării primelor comunități umane în dreapta și stânga Dunării. Alături de olari, celelalte categorii de meșteșugari, cojocarii din Mânăstirea – Cornățel sau meșterii fierari din Spanțov lucrau și pentru comunitățile de pe malul înalt al Dunării de la Popina sau Malak Preslavet. Meșteșugarii au constituit un liant între cele două comunități. Astfel, meșteri precum fierarul Iosif, „originar din munți” sau Florea Tâmplaru deserveau ambele localități de pe cele două maluri ale Dunării. Schimbările fundamentale din societate se reflectă și în istoria locuințelor de la Dunărea de Jos. Astfel, arhivele pomenesc de schimbarea acoperișurilor ușoare ale caselor prin introducerea de către meșterii din dreapta fluviului a olanelor și țiglelor preparate dintr-un lut după o rețetă doar de ei știută. Documentele vremii ne arată indubitabil că meșterii, fie că se aflau în stânga sau dreapta Dunării deserveau deopotrivă comunitățile de pe ambele maluri. Timpurile nu permiteau existența în fiecare sat a tuturor categoriilor de meșteșugari. Elementele de arhitectură (acoperișurile foarte asemănătoare și structura internă a caselor), morile și ocupațiile din comunitățile dunărene constituie aspecte importante ce stau la baza formării unui spirit original, dincolo de relațiile intense sau mai rezervate dintre oamenii situați de o parte sau cealaltă a fluviului, în diferite perioade istorice. Morile de la Ciocănești sau Turtucaia/Tutrakan erau utilizate deopotrivă de comunitățile învecinate de pe malul stâng sau drept al marelui fluviu. Agricultură practică în zonă avea trăsături identice și de-a lungul vremii s-au cultivat grânelor, porumbul și floarea soarelui. Un alt element important al formării spiritului dunărean l-au constituit plantațiile de viță-de-vie ale căror culturi mărginesc bătrânul fluviu, cu precădere pe malul înalt, dar și multe din grădinile și câmpurile din gospodăriile situate în nord. În zona Ostrov plantațiile de viță de vie sunt rupte de cetăți sau alte tipuri de monumente. Vinul a fost și el un element de unitate prin bucuria și momentele de sărbătoare ce le prilejuia la festivalurile și „Vinăriile” care înnobilau, toamna târziu, această regiune. După 1922, vița de vie începe să fie cultivată aproape simultan de o parte și cealaltă a Dunării. Comerțul cu cereale sau vin dar și apariția marchidanilor (vânzători de lenjerie, pudră, cercei, inele, baticuri, panglici, oglinzi) au unificat colectivitățile dunărene. Toate aveau o legătură și o conotație foarte strânsă între material și spiritual. Bisericele au aproape aceiași meșteri în sec.XIX și început de secol XX, iar un exemplu pertinent al relațiilor permanente între cele două comunități îl constituie construirea școlii din Andolina în 1922. Atunci au fost chemați meșteri în confecționarea chirpicilor de pe celălalt mal al Dunării din Popina. Chiar temelie de piatră a școlii este ridicată cu piatră adusă benevol cu bărcile localnicilor din Vetrina și preluată apoi de sătenii din Andolina. Fenomenul se repetă și în

celelalte perioade istorice. Ipoteza unor pendulări ale comunităților umane de o parte și cealaltă a Dunării, de-a lungul istoriei, are argumente de ordin arheologic, dar și toponimic. Antroponimele din zona de contact de la Dunărea de Jos sunt unitare. Lingviștii au descoperit toponime specifice acestei regiuni și deci utilizate de populația dunăreană care le-a atribuit orașelor importante de pe malurile marelui fluviu, precum Vidin/Vidinliev, Calafat/Kalafatov, Bechet/Beketov, Corabia/Korabiev (nume provenite de la diferite ambarcațiuni) sau Călărași-Kalarașev (curier-călăraș). Când balta era favorabilă habitatului se constată nivele de locuire, care atestă părăsirea (nivele de abandon observate arheologic), dar și revenirea comunităților umane pe vechile aliniamente. Pe malul mai înalt al Dunării, stratigrafia locuirilor acestor comunități are aceeași structură: abandonare, reocupare-relocuire, părăsire în toate așezările cercetate de-a lungul fluviului. Relațiile și chiar pendulările comunităților umane între baltă și malul înalt au continuat în antichitate, epoca bizantină și medievală. Ele au fost înregistrate în documentele vremii ca pe un fapt normal. Schimburile și întrepătrunderile de populații sunt atestate chiar și în epoca modernă, până în pragul secolului al XX-lea. Structurile habitatului sunt foarte asemănătoare de o parte și cealaltă a fluviului. Paradoxal, războaiele ruse-turce din epoca modernă au unit și mai mult comunitățile umane de pe cele două maluri ale Dunării, în eforturile lor de-ași păstra identitatea și valorile culturale și materiale. **Tradiții și obiceiuri comune.** Deși zona Dunării este un areal încă insuficient cercetat și valorificat în ceea ce privește valorosul său tezaur etnografic, totuși pot fi făcute câteva observații și comentarii.

Spre deosebire de obiceiuri, meșteșugurile s-au păstrat mult mai bine pentru că reprezentau sursa de trai a familiilor celor ce le practicau. Multe din aceste obiceiuri și tradiții își au originile în negura timpului, în istoria tracilor timpurii, cum sunt **Cucii/kukerii** sau datul câinilor în **Jujău**.

Obiceiurile sunt grupate în perioada celor două mari sărbători religioase Crăciunul și Paștele. Alte sărbători de peste an sunt motivate de unele activități cum ar fi ieșitul la câmp sau încheierea secerișului.

Mai sunt și obiceiuri ocazionale legate de anumite necesități sau evenimente în viața satului: aducerea ploii la vreme de secetă, alungarea răului, tradițiile legate de cele trei evenimente din viața omului: nașterea, căsătoria/nunta, moartea. Am putea face o prezentare cronologică a obiceiurilor începând cu **Lăsatul Secului**.

- **Spălatul vaselor** este un obicei întâlnit în aproape toate satele dunărene. În preziua lăsatului de sec, femeile spălau vasele folosite peste an, punându-le la păstrare, pe perioada postului mare de Paști, înlocuindu-le cu alte vase. După trecerea postului, vasele erau reintroduse în uz. Cei care nu dispuneau de mijloace pentru a cumpăra vase noi, le spălau pe cele vechi cu vrece de săpun pentru a înlătura orice urmă „de dulce”, întrucât se considera un mare păcat a nu respecta cu strictețe postul de Paști.

- **Iertăciunea** - un obicei care se practică și în zilele noastre, având ca scop mai mult o întâlnire între nași - fini, părinți - copii, decât semnificația inițială de motiv de iertarea greșelilor în momentul intrării în postul Paștelui.

«În fiecare an, în duminica lăsatului de sec pentru postul Paștelui, familiile mai tinere se duc la rude sau la prieteni, cu iertăciunea". Fiecare casă are „masa întinsă”. La plecare se împart colaci și ouă fierte. Seara copiii trăiesc bucuria Urlaliei, „Urlalie Bratalie” în comunitățile de la sud de Dunăre.

- **Urlalia** - de asemenea un obicei ce a degenerat de-a lungul anilor și care constă în aprinderea unui foc mare fără ca nimeni să se gândească la

semnificația acestui foc, de purificare, de curățire și fără strigăturile ce scoteau la iveală anumite aspecte din **viața** satului. În comuna Independența „Urlalia se pregătește într-o căldare veche în care se pun coceni sau bucăți de cauciuc, stropite cu motorină, care se aprind. În timp ce arde ca o torță, copiii strigă: Urlalia, Urlalia! Bătrânii spun că, acest obicei se întâlnește numai în satele dinspre baltă, că este un obicei foarte vechi și că ar reprezenta alungarea duhurilor necurate, pentru ca fiecare să intre «curat» în postul Paștelui. A doua zi sunt cucii.”

- **Cucii** - „Sunt mascați, care au bici, opincă sau galoș legate cu sfoară, cu care ating pe cei care-i privesc”, notează domnul învățător Botezatu Ion în *Monografia satului Fleva*. Participă satul întreg, de la bătrân până la copil. Ținta principală a cucilor sunt fetele mari și flăcăii care nu se fac cuci. Există credința că dacă ești bătut de cuci nu te mai îmbolnăvești de friguri. Cel care se face cuc într-un an trebuie să se facă trei ani la rând, altfel pe lumea cealaltă se transformă în diavol. Se cunosc mai multe variante de cuci, spre exemplu - **cucii frumoși** din Cuza Vodă sau **cucii mici** de la Ciocănești. Este un obicei păgân practicat în mai toate satele dunărene, în sud fiind foarte răspândit sub titulatura de kukeri la Alfatar și Kalipetrovo.

- **Jujău** – Până prin anii '55, luni dimineața, după cuci, era obiceiul să se dea câinii în jujeu. Aici erau aduși câinii „nevrednici” și pisicile care făceau stricăciuni. Jujeul era construit din pari bătuți în pământ și legați la capătul de sus cu o frânghie dublă care se răsucea. Câinele era prins în această frânghie și în timp ce aceasta se desrăsucea îl învârtea până cădea amețit la mare distanță. Datul câinilor în jujeu nu se mai practică însă de mult timp.

- **Măcinicii (mucenicii)** – spirite ale moșilor și strămoșilor în Calendarul Popular care au preluat numele și data de celebrare a celor 40 de sfinți mucenici (9 martie) din Calendarul bisericesc, jertfiți pentru credința lor în cetatea Sevastiei; jertfele și sacrificiile umane săvârșite în vremurile preistorice în ziua Anului Nou agrar sunt amintite astăzi de figurinele antropomorfe din aluat fiert sau copt în ziua de mucenici; forma cifrei 8, reprezentare plastică a zeului antropomorf și a colăceilor, reprezentare a zeiței geomorfe, sunt supraviețuiri ale jertfei umane care marcau prin substituție moartea și renașterea zeului adorat la Anul Nou Agrar; ca aliment ritual muceniecii sinonimi cu *Bradoșii* și *Sfinții* se împart și sunt mâncați în fiecare an în ziua de 9 martie; cu această ocazie se beau (de către unele persoane) și cele 40 de pahare cu vin.

- **Rusaliile** - este sărbătoarea care face trecerea de la obiceiurile de primăvară la cele de vară. Rădăcinile acestui obicei se găsesc în lumea tracică: „Întoarcerea verii era celebrată cu fast deosebit de populația tracă. Mulțimea cuprinsă de o adevărată nebunie a dansului, cu capete împodobite cu flori, invada grădinile și dumbrăvile înflorite și, în sunetul muzicilor și cântecelor, se învârtea hora și dansuri bahice care se transformau în adevărate orgii. Timpul cel mai potrivit pentru această serbare au fost zilele înfloririi rozelor, în mai sau iunie. De la acest cult al rozelor a primit sărbătoarea numele de rosalia”. Sărbătoarea de Rusalii este amintită și în satele dunărene, fiind un motiv de bucurie și petrecere fără să reliefeze o semnificație anume.

În timpul verii se practicau obiceiuri de duminică - hora de duminică - și obiceiuri legate de invocarea ploii:

- **Drăgaica** – reprezintă bucuria începutului recoltatului de grâu; bătrânii își mai amintesc că se organiza la sfârșitul lunii iunie (Valea Argovei) și prilejuia o petrecere cu cântece și jocuri în care se prindeau flăcăi și fete tinere împodobite cu cununi din spice.

- **Scaloianul** - este un obicei practicat de-a lungul Dunării, adaptat în funcție de așezarea geografică a localității respective. Obiceiul are o mare varietate într-un ritual care diferă de la un sat la altul. Din pământ galben, se face un chip de om cam de 30 cm, cu ochii și gura din coji de ouă roșii, păstrate încă de la Paști, care se așează într-un „sicriu” făcut din lemn sau carton. Este împodobit cu flori și se pun lumânări în cele patru colțuri ale sicriului, fetele îl duc bocindu-l până la gărlă, unde e lăsat la apă. Dacă în apropierea localității era o apă, păpușii din lut i se dădea drumul pe apă, dacă nu aceasta se ducea într-un lan de grâu. Caloianul, ca poezie a ritualurilor de invocare a ploii este o datină răspândită în tot sudul României, de-a lungul Dunării, din Oltenia până în Dobrogea, iar în sud, de la Dunăre până la munții Balcani, a treia săptămână după Paști (în unele sate din Lunca Dunării și-n a patra săptămână!). **Paparudele** – Jocul paparudelor, similar cu alte jocuri rituale din sud-estul Europei, ca invocație magică de provocare a ploii, se ținea a treia joi după Paști, de Sângeorge, de Rusalii sau la solstițiul de vară; colind dansat însoțit de ritualul magic al stropirii pământului secetos, bătutul palmelor semnificând tunetele ce preced ropotul ploii iminente.

- **Jocul Călușarilor** a fost reînviat în comuna Radovanu și mai apoi și în alte localități dunărene de pe malul bulgăresc. Ceremonial de mare spectacol precedat de Legatul Steagului și urmat de Spargerea Călușului, în care zeul cabalin petrece și se desfășoară împreună cu anturajul său divin, ceata călușarilor, în săptămâna Rusaliilor, cuprinzând practici și formule magice, dansuri și acte rituale executate de o ceată masculină strict ierarhizată: Mut, Vătaf, ajutor de vătaf, stegar și Călușar de rând. Starea euforică și coeziunea mistică între participanți, legați prin jurământ de credință, sunt obținute prin executarea până la epuizare fizică și psihică a dansurilor sacre după melodii de joc cântate de lăutari.

Cele mai spectaculoase obiceiuri și care în majoritate s-au păstrat de-a lungul anilor sunt sărbătorile prilejuite de sărbătorile de iarnă, care s-au modificat foarte puțin la suprafață dar mesajul în esență este același.

- **Colindele de Crăciun**-Kolade în Bg. ne încântă sufletele, ne fac să retrăim copilăria, să fim mai buni și mai omenoși cu semenii. Ele au rezistat de-a lungul anilor și însoțesc sărbătorile de iarnă.

- **Brezaia** - este un obicei care se mai practică în puține zone din țară iar în Călărași nu se mai merge cu Brezaia de mulți ani.

Sărbătoarea **Bobotezii** încheie practic sărbătorile de iarnă la creștini. De Bobotează, în satele de pe Dunăre se petrece sfințirea apelor și a crucii, care după terminarea procesiunii religioase este aruncată în apă, numeroși tineri întrecându-se apoi să o recupereze neținând cont de cât de rece este apa. Cel care reușește să o prindă primul și să se reîntoarcă cu ea este cinstit de întreaga comunitate. Sfârșitul procesiunii de Bobotează este marcat de o paradă a celor mai frumoși cai.

Bibliografie minimală:

1. Panteonul românesc : dicționar / Ion Ghinoiu. București, 2001.
2. Krasimira Koleva, *The Danube Bulgarian Anthropological Area*, XXIV, 2008, p. 369-374.
3. Boryana Emilianova, *Toponymes d'origines roumaines. Des villages danubiens dans la region de Silistra*, CCDJ, XXIV, 2008, p. 361-368.
4. Constantin Tudor, *Județul Călărași – Istorie, tradiții, cultură*, Călărași, 1995.
5. Ilie-Ștefan Rădulescu, *Călărașii în literatura română*, Călărași, 1996.

MIHAI IRIMIA*

Regalitate și aristocrație la geți între Carpați, Nistru și Balcani

Informațiile generale privind situația spațiului situat între Carpați, Nistru și Munții Balcani după mijlocul sec. al VII-lea a. Chr. sunt, după cum se știe, lacunare. Începând din această perioadă, din punct de vedere arheologic, în marea masă a tracilor („neamul... cel mai numeros din lume, după acel al inzilor”, cum menționează Herodot, V, 3), care popula o mare parte a Peninsulei Balcanice și a Asiei Mici, a început să se individualizeze un grup distinct, nordic, în esență dunărean și transcarpatic, al geto-dacilor. Așa numita „Dacie Pontică”, adică pământurile de la sudul Dunării, locuite de geți, au acceptat ca și întregul litoral tracic al Mării Negre colonii grecești. Relațiile grecilor (cel puțin ale grecilor ionieni) cu geții au fost, se pare, mult mai pașnice decât cu restul tracilor din Munții Haemus (= Balcani), ceea ce probabil l-a determinat, printre altele, pe Herodot să afirme, ținând seama și de poziția pe care aceștia au luat-o față de expediția scitică a perșilor lui Darius, din 514/513 a. Chr., viitorii dușmani ai Greciei Antice pentru aproape două secole, că geții „sunt cei mai viteji și cei mai drepți (= credincioși) dintre traci” (Istorie, IV, 93), acordându-le binecunoscuta atenție lor și religiei lor.

Numeroase familii ale aristocrației grecești din epocile arhaică și clasică s-au înrudit cu familii princiare tracice, o mulțime de traci aflându-se în Grecia, chiar la Athena; faptul se reflectă, între altele, prin existența unui templu al zeiței tracice Bendis la Pireu, marele port al Atticii; tot aici s-a descoperit un monument funerar din marmură de Pentelik, reprezentându-i pe Nikeratos Histrianos și fiii săi, negustori greci din Histria dobrogeană, pieriți în valuri înainte de a ajunge în portul salvator.

Printre numeroasele produse naturale cerute din ținuturile noastre de către greci (animale de tot soiul, miere și ceară de albine, pește îndeosebi din deltă și din numeroasele bălți ale Dunării, piei, blănuri, uneori și cereale), se numără și sarea gemă, a cărei exploatare a stat până de curând prea puțin în atenția cercetătorilor. Ea era necesară fabricanților de arme

* În luna februarie a.c. s-a împlinit un an de la moartea marelui arheolog și colaborator al revistei noastre

pentru obținerea tovalului din piele procurate cu predilecție tot din lumea tracică, din care se fabricau scuturi, platoșe, coifuri, încălțări, tolbe pentru săgeți, harnașamente etc., precum și pentru animalele crescute în Grecia. Rezervele de sare care erau și sunt încă și astăzi aproape inepuizabile în zona saliniferă a Transilvaniei, ca și în regiunile subcarpatice din Oltenia, Muntenia și Moldova, reprezintă adesea adevărați munți de sare, abia acoperiți cu o pojghiță de pământ și ușor de exploatat în antichitate.

În schimbul acestor atât de necesare mărfuri, și îndeosebi al sării geme, care lipsea în toată Peninsula Balcanică, într-o bună parte din Europa Centrală și în Italia, geții primeau vinuri de calitate, ulei de măsline, ceramică de lux, alte obiecte, precum și mari cantități de argint (Gramatopol, 2005, p. 73-74). De altfel, în toate zonele salinifere, în marile așezări geto-dace sau în preajma lor, precum și pe drumurile terestre care le legau cu vadurile de la Dunăre s-au descoperit piese „princiare” de argint iar mai apoi tezaure monetare grecești (îndeosebi histriene, dar nu numai) și geto-dacice din argintul (metal monetar specific lumii grecești) obținut de la sud de Dunăre în schimbul mărfurilor primite, mai ales al imenselor cantități de sare gemă. După cum se știe, pe teritoriul Daciei istorice nu au existat surse de argint exploatabile la acea vreme, decât în mici cantități, în unele zone în care se exploata predilect aurul; de altfel, pentru anumite perioade (ex. epoca bronzului), aurul era mai frecvent decât argintul în Dacia. O dovadă a celor de mai sus este că în tratatul de pace încheiat la Apamea în anul 188 a. Chr. de romani cu învinsa Macedonie, se interzicea acesteia atât exploatarea zăcămintelor de argint, cât și importul sării, între cele două activități existând o strânsă legătură.

Din motivele arătate mai sus Dacia preromană a rămas în mod firesc legată timp de circa șase secole de sistemul economic greco-elenistic, tradiția păstrându-se în mare măsură și în epoca romană.

Din acest motiv descoperirile arheologice semnalate între Carpați, Nistru, Marea Neagră și Balcani evidențiază atât trăsături comune întregii lumi getice, cât și existența unor diferențe notabile între posibilitățile materiale ale unor comunități sau indivizi. În acest cadru se reliefează o serie de vestigii care dovedesc puternica ierarhizare a societății getice: 1 – centrele rezidențiale și de putere care reflectă prestigiul dinastului și al comunității pe care o stăpânește și o conduce, deci al „societății celor vii”; 2 – mormintele, care sunt reflecția individuală/familială despre felul în care persoanele depuse acolo se vor integra în „comunitatea celor care dorm”; 3 – îngroparea/depunerea de tezaure, care ne sugerează modul cum geții se raportau la divinități și la strămoșii venerabili care vegheau la bunăstarea lor (Sîrbu, 2006, p. 41).

Cei care au stăpânit aceste bunuri reprezentative, ori au fost depuși în morminte tumulare, adesea cu camere funerare somptuoase, pot fi incluși în „elita” societății traco-getice. Este cert că acele comunități care au ridicat și au populat centrele rezidențiale, au construit tumuli impresionanți ca arhitectură și mărime, ori au deținut tezaure de metale prețioase, au dispus de importante surse materiale și umane. Conducătorii lor erau liderii, elitele laice și religioase. Existența unor anumite tipuri de piese, de imagini iconografice și de scene figurative asemănătoare pe unele piese din tezaure și din mormintele princiare, denotă o ideologie comună a aristocrației getice în aria menționată.

Tipurile de descoperiri semnalate – centrele rezidențiale, mormintele aristocratice și tezaurele – se asociază și se concentrează în anumite zone, indicând prezența unor centre de putere în acele locuri (Sîrbu, 2006, p. 42).

CENTRELE REZIDENȚIALE.

În întinsul areal situat între Carpați, Nistru, Marea Neagră și Balcani s-au descoperit peste 100 de așezări fortificate din sec. VI-III a. Chr. (Florescu, 1971, p. 103-118; Sîrbu, Trohani, 1997, p. 512-539; Zanoci, 1998). Între ele există anumite deosebiri, unele fiind așezări fortificate intens locuite, altele cetăți de refugiu, iar altele centre rezidențiale.

S-au putut determina câteva grupări de asemenea obiective. Astfel, o concentrare importantă se află în zona nordică și centrală a Moldovei și Basarabiei, în care s-au identificat circa 40 de asemenea așezări fortificate între Siret și Prut, și alte circa 35-40 între Prut și Nistru. Pentru prima subzonă se remarcă așezările de la Stâncești (două cetăți alăturate), Cotu Copăluș, Arsura, Moșna, Brăhășești, Merești, Bunești și mai ales centrul rezidențial de la Cotnari, dar și tezaurul regal de piese de aur de la Băiceni, ori mormintele princiare de la Cucuteni – „Dealul Gosan” (Petrescu-Dîmbovița, 1995, p. 171-185; Dinu, 1995, p. 103-126). În cea de a doua subzonă, dintre Prut și Nistru, se remarcă așezările fortificate de la Mateuți, Saharna Mare, Stolniceni, Codreanca, Durlăști, Potârca, Rudi, Hansca – „Cetate”, Hlinjeni, Hârtopul Mare, Mășcăuți, Novosel'skoe, având ca importante centre rezidențiale cetățile de la Butuceni, în zona centrală și Cartal-Orlovka, pe malul Dunării. În acest areal s-a descoperit și tezaurul de la Bubuieci.

A doua mare zonă cuprinde descoperiri la fel de reprezentative situate de o parte și de alta a Dunării de Jos. În stânga fluviului pot fi amintite Piscul Crăsani, Grădiștea – Brăila, Radovanu, Popești-Novaci, Zimnicea, Căscioarele – „D'aia parte”, București – „Radu Vodă”, Orbeasca de Sus, Albești – Teleorman, Sprâncenata, Pleașov, Coțofenii din Dos, Băzdâna, Bucovăț etc. (Turcu, 1979, Sîrbu, Trohani, 1997, p. 512-539). Fără îndoială, unele dintre aceste așezări fortificate, cum ar fi Piscul Crăsani, Zimnicea, Popești-Novaci, Radovanu, Căscioarele – „D'aia parte” au reprezentat centre de putere ale unor importante formațiuni politice. Acestei zone îi aparțin, între altele, mormântul princiar de la Peretu – Teleorman, mormintele aristocratice de la Găvani, Chirnogi, mormintele tumulare de la Popești, Cetățeni, Herăstrău, Merii Goala, Bălănești etc. (Măndescu, 2010, cu bibliografia).

Acestei zone i se înregistrează și descoperirile din dreapta fluviului, între care Beidaud, Beștepe, Murighiol, Tulcea, poate Noviodunum și Arrubium, iar mai la sud, tot pe linia Dunării, Hârșova – „Cetate”, Seimeni, Vlăhi – „Piscul Blaborului”, Dunăreni – „Sacidava”, Adâncata I - Floriile, Satu Nou – „Valea lui Voicu”, Coslugea – „Colțul Pietrei”, Izvoarele etc. (Irimia, 2007, p. 137-225, cu bibliografia). Părții nord-nord estice a acestui areal îi aparține și mormântul princiar de la Agighiol (Berciu, 1969, p. 37-76).

Tot în dreapta Dunării, descoperirile getice de așezări fortificate continuă și pe teritoriul de astăzi al Bulgariei, până spre râul Iantra, având drept pivot zona Sboryanovo-Sveshtari (Sîrbu, 2006, p. 42), cu așezarea de tip elenistic, cele două necropole regale și sanctuarele de aici (Čičikova *et alii*, 1992, p. 73-88; Fol *et alii*, 1986). O altă zonă, formată dintr-un șir de descoperiri de un caracter mai complex, se află între Kavarna (Bulgaria) și Agighiol (jud. Tulcea), nu departe de țărmul Mării Negre, deci de coloniile grecești.

Ridicarea fortificațiilor s-a făcut din mai multe rațiuni, unele de ordin extern (pericolul atacurilor sciților, celților, al regatelor sudice, iar mai apoi al bastarnilor), altele de natură internă (conflictele dintre diferite structuri politice getice). Dar aceste așezări au reprezentat totodată și puncte comerciale importante, de redistribuire a unor produse venite din medii și arii diferite, ca și mijloace

de afirmare a prestigiului și autorității unor conducători politici și militari (Sîrbu, 2006, p. 42). Fortificarea unora dintre așezări cu valuri de pământ și șanțuri de apărare impresionante ca dimensiuni dovedește continuarea tradițiilor mai vechi, hallstattiene, în timp ce prezența unor ziduri de piatră ori din cărămizi arse sau nu în aceste centre rezidențiale (ca la Satu Nou – „Valea lui Voicu”, Căscioarele – „D’iaia parte”, Coțofenii din Dos, Bâzdâna etc.) indică preluarea de către constructori a unor procedee greco-elenistice, implicit racordarea aristocrației getice la un standard mai ridicat, apropiat de cel al curților princiare din lumea mediteraneană.

Nu există până în prezent date suficiente pentru a putea delimita ariile de autoritate ale centrelor rezidențiale, și cu atât mai puțin să se poată stabili măcar cu aproximație, care au fost conducătorii lor în anumite perioade. Doar în legătură cu regele Dromichaites, cunoscut prin eoul luptelor sale cu Lysimachos în primul deceniu al sec. III a. Chr., a cărui reședință s-ar fi aflat în cetatea Helis, s-au formulat mai multe ipoteze. V. Pârvan (*Getica*, 1926, p. 62) nu excludea posibilitatea ca Helis să fi fost la Piscul Crăsani, iar arealul stăpânirii lui Dromichaites să fi cuprins Câmpia Română, ipoteză care nu se susține arheologic. R. Florescu (1981, p. 153-159) propunea localizarea stăpânirii puternicului rege get în zona mijlocie a Podișului Moldovei, unde există, cum aminteam mai sus, un mare grup de așezări fortificate din sec. VI-III a. Chr., precum și tezaurile de la Stâncești și Băiceni. Alți cercetători sugerau situarea centrului puterii lui Dromichaites în zona cetăților getice din sec. VI-III a. Chr. din Basarabia (Meljukova, 1979), identificând cetatea de la Butuceni cu reședința sau cu una dintre reședințele regelui get (Niculiță, 1996, p. 147). O ipoteză mai nouă, demnă de reținut, sugerează că teatrul operațiunilor militare și capitala Helis s-ar fi aflat la sud de Dunăre, respectiv la Sboryanovo-Sveshtari unde exista un oraș autohton de tip elenistic, două necropole regale cu peste 100 de tumuli impresionanți din a doua jumătate a sec. IV - prima jumătate a sec. III a. Chr., precum și locuri de cult (Fol *et alii*, 1986; Gergova, 1992, p. 118-126; Gergova, 1996, p. 16-26 etc.).

De asemenea, s-a încercat și localizarea stăpânirii celor trei regi geți (Rholes, Dapyx și Zyraxes) amintiți de Casius Dio (51, 23-26) cu prilejul campaniei întreprinse de generalul roman M. Licinius Crassus în anii 29-28 a. Chr. la Dunăre. Relativ recent s-a precizat că stăpânirea lui Rholes s-ar fi situat în partea de nord-nord est a Bulgariei de astăzi, în centrul sau în estul viitoarei provincii romane Moesia Inferior (Dana, 2007, p. 236-237). Stăpânirea lui Dapyx s-ar situa, în consecință, probabil în SV Dobrogei, într-o zonă în care există un mare număr de așezări fortificate/centre de putere reprezentative, inclusiv din perioada la care se referă istoricul roman, cum sunt Adâncata I – Floriile, Dunăreni – „Sacidava”, Satu Nou – „Valea lui Voicu”, Izvoarele – „Sucidava” etc. (Irimia, 2010, p. 83-128). Al treilea rege get amintit de Cassius Dio – Zyraxes – este localizat de cvasitotalitatea cercetătorilor din nordul Dobrogei, pornindu-se de la situarea reședinței sale, încă neidentificate – Genucla – pe Dunăre.

MORMINTELE ARISTOCRATICE.

La tracia nordici din sec. VI-III a. Chr. a predominat incinerarea. În schimb, în cazul dinaștilor și al aristocrației înalte se practica atât incinerarea, cât și înhumarea, dominantă fiind, se pare, înhumarea. Herodot (*Istoriei*, V, 8) nota: „Iată cum se fac înmormântările oamenilor bogați. Expun timp de trei zile cadavrul, apoi jertfesc tot felul de animale și, după un mare ospăț, înainte

de care îl jelesc (pe mort) îl înmormântează pe cel răposat, fie arzându-l, fie îngropându-l. Ei ridică o movilă și statornicesc felurite întreceri, la care răsplățile cele mai însemnate se dau luptelor în doi, cum este și firesc lucru. Așa se fac înmormântările tracilor”.

Practicarea înhumației putea reflecta, eventual, mentalitățile conform cărora „lumea de dincolo” era considerată de aristocrația getică o continuare a celei în care ea a trăit. Așa s-ar explica ridicarea unor construcții deosebite prin arhitectura lor, acoperite mai apoi cu tumuli imenși, sacrificarea unor animale (îndeosebi cai) și depunerea unor bunuri personale sau de ofrandă de mare valoare, tumulul fiind considerat o ultimă „locuință” pentru defunct sau doar un loc de tranziție spre lumea viitoare. Incinerarea întâlnită și în mormintele tumulare, a unor aristocrați de rang înalt, a fost interpretată ca o reflectare a unei „spiritualizări” mai profunde privind „lumea de dincolo” (Sîrbu, 2006, p. 43).

Somptuozitatea unora dintre construcțiile funerare pentru dinaștii sau aristocrații de rang înalt ai lumii getice este ilustrată în mod strălucit de mormântul de înhumație „Ginina Moguila” de la Sboryanovo-Sveshtari (Isperich, districtul Razgrad, în NE Bulgariei), reprezentând un tumul cu diametrul de 70 m și înălțimea de 11,5 m, a cărui cameră funerară era ornamentată într-o manieră excepțională, în care se remarcă zece personaje feminine sculptate în altorelief – *cariatide* – după modelul grecesc binecunoscut întâlnit la celebrul templu Erehteion din Athena, ca și în artele minore, la trepieduri și bazine de marmură, piatră sau metal; luneta camerei funerare principale cuprindea o compoziție decorativă pictată (Čičikova, 1992, p. 143-163). Alte morminte monumentale s-au descoperit în cei circa 20 de tumuli regali cercetați tot în necropola de la Sboryanovo (remarcându-se tumulii 12 și 13) dintre cei peste 100 existenți în zonă (unii cu înălțimea de peste 20 m). Tot pentru spațiul sud și nord dunărean pot fi amintiți tumulii princiari, cu inventare funerare foarte bogate, de la Vrăca, Braničevo, Topraisar, Agighiol, Peretu, Cucuteni – „Dealul Gosan” etc.

Este evident că încă din timpul vieții unii dinaști/aristocrați și-au început construirea acestor monumente funerare impresionante, realizarea lor durând mult mai mult timp decât cel scurs de la decesul până la depunerea defunctului în mormânt. Se consideră că unele grupuri de tumuli sunt orientate după anumite constelații. Existența unor fațade cioplite cu multă acuratețe, probabil inițial neacoperite, a ușilor glisante și a urmelor de manevrare a acestora, dovedește pătrunderea repetată în camerele funerare, inclusiv după înmormântarea defuncților, pentru unele ritualuri sacre și depunerea de ofrande (Sîrbu, 2006, p. 44).

Diferențele dintre tumuli și dintre încăperile funerare, prezența sau nu a unor elemente sculptate ori scene pictate, ilustrează deosebirile de statut social și politic între defuncți. Grupul mare de tumuli din zona Sboryanovo-Sveshtari indică existența aici a unui loc sacru, unde era înmormântată o parte din elita geților, de la dinaști la aristocrația de curte. Aceeași situație se poate presupune și pentru alte grupuri de tumuli din Dobrogea (ex. din zonele Oltina – Satu Nou – Izvoarele, Bugeac – Ostrov, Dunăreni – Rasova etc.), din păcate încă necercetați. Unii dinaști sau aristocrați de rang înalt erau înmormântați și în tumuli oarecum singulari, ca la Agighiol (Berciu, 1969, p. 33-76), Topraisar (Irimia, 1976, p. 37-56), Peretu (Moscalu, 1989, p. 129-190) etc. Deși aici amenajările funerare nu sunt la fel de impresionante ca la Sveshtari-Sboryanovo, bogatele inventare de vase ceramice, de piese din aur și argint,

indică faptul că ele au aparținut unor personaje de vază. Se consideră că și în lumea geților, ca și a altor populații, au existat tradiții care impuneau ca personajele de vază să fie înmormântate în teritoriile pe care le-au stăpânit. Tumulul era un obiectiv vizibil, care sugera legătura dintre defunctul depus și ținutul pe care l-a stăpânit, putând veghea și asupra urmașilor.

TEZAURELE BASILEILOR.

În spațiul getic s-au descoperit numeroase tezaure și piese izolate din aur și argint de valoare excepțională, ca și altele de bronz, de asemenea adevărate opere de artă. Puține dintre acestea s-au găsit în cetăți (ex. tezaurul de la Stâncești și brățara plurispiralică de aur de la Bunești). Cele mai multe sunt descoperiri izolate, aflate aproape întotdeauna la o anumită distanță de așezările ori de mormintele tumulare importante (între 1-5 km) de care se pot lega.

Tezaurul de la Băiceni (jud. Iași) cuprinde un coif, brățări, spirale, aplice, nasturi, două piese de harnașament, aproape toate din aur, de circa 2 kg, deci piese de ceremonie pentru un dinast și calul său (Petrescu-Dîmbovița, 1995, p. 171-185). Depozitul de la Olănești (R. Moldova) cuprinde două tipuri de coifuri de bronz (de tip cicladic și de tip traco-frigian), o aplică sau atașă de bronz aurit și un sfeșnic de bronz a cărui inscripție arată că acesta a fost dedicat Artemidei din Efes. Tezaurul de la Mateuți (R. Moldova), care cuprindea brățări spiralice cu capetele modelate zoomorf se află în apropierea a două așezări getice (Măndescu, 2010, p. 110-111, cu bibliografia). Tezaurul de la Craiova (care ar fi putut proveni și dintr-un mormânt) cuprindea circa 80 de aplice și verigi de harnașament din argint, unele cu reprezentări zoomorfe, deci piese pentru mai mulți cai (Berciu, 1969, p. 123). Tezaurul de la Lukovit (Bulgaria) include un set de aplice de harnașament argint, majoritatea cu reprezentări zoomorfe, dar și antropomorfe (Čičikova, 1980). Tezaurul de la Borovo include trei vase de tip rhyton (= de forma unui corn, pentru băutul ritual al vinului), alte două vase, toate din argint și împodobite cu scene figurative (Zdravkova, Ivanov, 2002). Tezaurul de la Letnița (tot Bulgaria) cuprinde 23 de aplice din argint aurit cu reprezentări zoomorfe și antropomorfe; una dintre piese prezintă o scenă de hierogamie (Venedikov, 1996). La tezaurele amintite se pot adăuga și piese izolate de valoare excepțională, cum sunt coiful de aur de la Poiana Coțofenești, rhytonul de argint aurit de la Poroina, coiful de argint din zona Porților de Fier, ajuns la începutul sec. XX într-o colecție din Viena, apoi la Institute of Art din Detroit, sau pocalul de argint provenit tot din zona Porților de Fier, aflat la Metropolitan Museum din New York (Berciu, 1969). Aceste tezaure, care includ uneori kilograme de argint și aur, cu piese de paradă și scene decorative încărcate de simboluri, au aparținut unor dinastii sau aristocrați de rang înalt.

SIMBOLURILE PUTERII.

În lumea getică (și tracică, în general) au existat mai multe tipuri de piese care evidențiază rangul social, militar și politic al deținătorilor lor (echipamentul de ceremonie, vesela de la ospete, unele piese de podoabă, harnașamentul cailor, carele), precum și o serie de motive și scene decorative de pe ele. Cele mai numeroase astfel de piese sunt din aur și argint (uneori aurit), ceea ce dovedește nu numai mărimea apreciabilă a bogățiilor de care dispuneau deținătorii lor, ci și semnificația sacră a metalelor prețioase în societatea traco-getică (Marazov, 1994, Sîrbu, 1996, p. 46). Acumularea acestor bunuri

se putea realiza prin diferite mijloace, între care schimburile comerciale, taxele vamale, schimbul de daruri, jaf, impozitele pe care le plăteau unele orașe grecești sau formațiuni politice mai slabe pentru protecția pe care le-o asigurau dinaștii mai puternici. În cadrul istoriei lor proprii, de la producerea până la depunerea lor (în morminte sau în tezaure sacre), asemenea piese erau folosite probabil la ceremonii de învestitură ori religioase, primirea solilor, căsătorii și ospete care aveau loc la curțile acestor aristocrați.

Echipamentul de ceremonie era format din coifuri, cnemide, podoabe și accesorii vestimentare ornamentate cu bogate motive figurative, multe dintre ele creații originale getice (ex. coifurile din aur și argint aurit, sau cnemidele de argint).

Vesela de ceremonie, în cadrul căreia unele piese au de asemenea o iconografie mitologică legată de religia geților, cuprinde pocale, vase de tip rhyton, phialae, boluri etc.

Resturile unui *car de ceremonie* s-au găsit la Peretu. Rolul și importanța *cailor* în viața aristocrației autohtone poate fi ilustrat de numărul mare de cai înhumați (întregi ori sub forma unor părți reprezentative) în unele morminte (ex. trei cai la Agighiol, șase cai la Sveshtari – „Ginina Mogila”, părți provenite de la doi cai la Topraisar, resturi parțiale ale mai multor cai în patru tumuli de la Histria, un cal la Peretu), precum și în mormântări independente de cai la Zimnicea, Cătuu, Andolina etc. (Irimia, 1976, p. 39-41, cu bibliografia). Alteori caii erau înlocuiți în mormintele getice prin substitutele lor, reprezentate de zăbale, psalii, piese de harnașament, aplice ș.a.

Aplicele de harnașament din aur și argint, de un tip aparte, creat de traci, prin simbolismul reprezentărilor iconografice puteau sugera măreția și forța cailor utilizați de dinaștii traci și de aristocrați.

Semnificația unor imagini de pe toreutica getică.

Pe piesele de aur și de argint traco-getice sunt reprezentate numeroase motive și scene specifice. Ele sugerează existența unei ideologii care pune în evidență originea eroică și divină a aristocrației. Între aceste gesturi și imagini specialiștii au evidențiat mai multe cu adevărat reprezentative (Crișan, 1993; Sanie, 1999; Sîrbu, Florea 2000 etc.).

Cea mai frecventă scenă din arta geților este cea care redă *cavalerul și vânătoarea sacră*. De altfel, vânătoarea era una dintre ocupațiile de bază ale aristocrației și o probă de curaj pe care dinaștii trebuiau s-o manifeste mereu.

O altă scenă, redată pe o serie de piese de ceremonie înfățișează *personaje masculine sau feminine pe tron*. Rangul înalt al personajului este sugerat atât de tronul însuși, cât și de semnificația sacră a unor motive (ex. pasărea unicorn) ori a unor vase (rhyton, phiala) pe care personajele în cauză le țin în mână.

Lansarea sulitei/lăncii și prezentarea arcului sugerează de asemenea capacitățile de vânător/luptător al personajului.

Scena combinată *pasăre unicorn + pește + iepure*, tipică artei getice, creată ca rezultat al asimilării unor motive scito-siberiene și nord-italice (Alexandrescu, 1999, p. 229-245) reprezintă o imagine simbolică, în care „pasărea cu corn” este personajul principal al „procesionii animalelor”, indicând fie o ființă divină, o reprezentare a marelui zeu sau suveranitatea dinastului asupra ținutului pe care-l stăpânește. În acest din urmă caz, simbolurile suveranității ar fi reprezentate de vultur (pentru spațiul aerian), de iepure (pentru pământ) și de pește (pentru ape) (Sîrbu, 2006, p. 48).

Scena *sacrificării unui berbec* (de pe coiful de aur de la Poiana Coțofenești) are scopul de a simboliza eliminarea tensiunilor din rândul comunității, de a alunga haosul și teroarea.

Libațiile sunt redată de personajele (mai ales masculine) cu rhytoane, boluri sau cornuri în mână, în poziții solemne, adesea tronând, ilustrând rangul lor înalt.

Motivul ochilor *apotropaici*, supradimensionați, prezent pe coifurile de aur și de argint getice, avea un dublu scop: de a sugera capacitatea basileului de „a vedea și a controla tot”, și de a-l ajuta în drumul său spre „lumea de dincolo” (Sîrbu, 2006, p. 49).

Hierogamia reprezentată pe o aplică de la Letnita, sugerează uniunea sacră dintre un dinast și o zeiță, ca expresie a originii divine a regalității, ori pentru a asigura autoritatea și prosperitatea regatului.

Arta traco-getică a fost o artă încărcată de simboluri, deoarece numai cunoscătorii „codurilor” puteau înțelege sensul semnelor și compozițiilor decorative. Piese de artă din aur și argint aparțineau doar elitelor, deoarece numai acestea puteau să achiziționeze asemenea obiecte care conțineau cantități mari de aur și argint, iar iconografia de pe ele ilustrează o ideologie specifică lor. Elita laică a lumii getice era formată din dinaști și curtenii lor, apoi de aristocrații de rang și cetele de războinici, ipoteză sugerată și de numărul mare de morminte tumulare, cu un inventar funerar reprezentativ, ca și de tezaure ori de piese izolate de metal prețios, scoase la lumină în tot arealul getic. Relațiile dintre dinaștii geți cu aristocrația proprie, cu cetele de războinici, ca și cu alți dinaști de același rang, în cadrul relațiilor „externe”, se bazuau probabil pe schimbul de daruri, pe anumite sume percepute ca „tribut” și pe alianțe matrimoniale puse la cale cu prilejul încheierii unor tratate, finalizate prin ospețe și ceremonii specifice. Un exemplu elocvent îl reprezintă „banchetul” dat de Dromichaites după capturarea lui Lysimachos și căsătoria regelui get cu fiica basileului macedonean (Diodor, XXI, 12, 4-6; Strabon, VII, 3, 8 (C. 301); Pausania, I, 9, 7).

În legătură cu elita religioasă a geților există foarte puține informații. Sursele literare și descoperirile arheologice dovedesc existența unei religii evoluată, cu rituri și ritualuri complicate, care nu se puteau desfășura fără „specialiști ai sacralului”, dedicați dezvoltării doctrinei și practicilor de cult. (Sîrbu, 2006, p. 51). Asemenea sanctuare și locuri de cult din sec. IV-III a. Chr. sunt relativ puține (la Sboryanovo, Căscioarele – „D'aia parte”, Butuceni, în zona Silistrei), dar se înmulțesc semnificativ în sec. II a. Chr.-I p. Chr., respectiv în perioada clasică a civilizației geto-dace (Conovici, Trohani, 1988, p. 205-217). Unele informații despre ritualurile sacre ale geților sunt oferite de scenele iconografice de pe unele piese (sacrificarea animalelor, scenele de libații ș.a.). E greu de precizat dacă asemenea acte sacre erau efectuate de basileii geți ori de preoți, sau dacă existau ceremonii ce puteau fi efectuate de ambele categorii de elite. Se poate accepta fără dubii că la geți a existat o elită laică și religioasă asemănătoare prin valoarea bunurilor deținute, a ideologiei și mentalităților create, altor elite ale lumii antice în general (întâlnite la traci, macedoneni, celți, sciți etc.).

BIBLIOGRAFIE

- Alexandrescu 1999 – P. Alexandrescu, *L'aigle et le dauphin. Etudes d'archéologie pontique*, Bucarest-Paris, 1999.
- Berciu 1969 – D. Berciu, *Arta traco-getică*, București, 1969.
- Conovici, Trohani 1998 – N. Conovici, G. Trohani, *Sanctuare și zone sacre la geto-daci*, Revista de istorie, 41, 1988, 2, p. 205-217.
- Čičikova 1980 – M. Čičikova, *Trakijското sâkrovišče ot Lukovit*, Sofia, 1980.
- Čičikova 1992 – M. Čičikova, *The Thracian Tomb near Sveshtari*, Helis, 2, 1992, p. 143-163.
- Čičikova et alii 1992 – M. Čičikova, P. Delev, A. Bozhkova, *Investigations of the Thracian Fortified Settlement near Sveshtari in the 1986-1988 Period*, Helis, 2, 1992, p. 73-88.
- Crîșan 1993 – I.H. Crîșan, *Civilizația geto-dacilor*, I, II, București, 1993.
- Dana 2007 – D. Dana, *Orolès ou Rhòles (Justin XXXII, 3, 16)*, Dacia, NS, 51, 2007, p. 233-239.
- Dinu 1995 – M. Dinu, *Quelques considération sur la nécropole tumulaire daco-gétique découverte à Cucuteni (dép. de Jassy)*, Studia Antiqua et Archaeologica, Iași, 2, 1995, p. 103-126.
- Fol et alii 1986 – A. Fol, M. Čičikova, T. Ivanov, T. Teofilov, *The Thracian Tomb near the Village of Sveshtari*, Sofia, 1986.
- Florescu 1971 – A.C. Florescu, *Unele considerațiuni asupra cetăților traco-getice (hallstattiene) din mileniul I î.e.n. de pe teritoriul Moldovei*, Cercetări Istorice, 2, 1971, p. 103-118.
- Florescu 1981 – R. Florescu, *Țara lui Dromichaites*, Pontica 14, 1981, p. 153-157.
- Gergova 1992 – D. Gergova, *Studies of tumulus no. 13 from the eastern investigations of Sboryanovo*, în Helis, 2, 1992, p. 9-22.
- Gergova 1996 – D. Gergova, *Obredăt na obezsmâtrjavaneto v Drevna Trakija*, Sofia, 1996.
- Gramatopol 2005 – M. Gramatopol, *Synopsis*, în *Morfologia dezastrului*, Brașov, 2005, p. 73-81.
- Irimia 1976 – M. Irimia, *Un mormânt tumular descoperit la Topraisar*, Pontica 9, 1976, p. 37-56.
- Irimia 2007 – M. Irimia, *Considerații privind așezările getice din Dobrogea și problema existenței unor emporia în zona Dunării Inferioare*, Pontica 40, 2007, p. 137-225.
- Irimia 2010 – M. Irimia, *Centres de pouvoir gètes préromains au Sud-Ouest de la Dobroudja. Réalités archéologiques et certaines considérations historiques*, Pontica, 43, 2010, p. 83-128.
- Marazov 1994 – I. Marazov, *Mitologija na zlatoto*, Sofia, 1994.
- Melijukova 1979 – A.I. Meljukova, *Skifija i frakijski mir*, Moskva, 1979.
- Moscalu 1989 – E. Moscalu, *Das thraco-getische Fürstengrâb von Peretu in Rumänien*, Ber RGK, 70, 1989, p. 129-190.
- Măndescu 2010 – D. Măndescu, *Cronologia perioadei timpurii a celei de a doua epoci a fierului (sec. V-III a. Chr.) între Carpați, Nistru și Balcani*, Brăila 2010.
- Niculiță 1996 – I. Niculiță, *Habitatul traco-getic la est de Prut*, Thraco-Dacica 17, 1996, p. 139-176.
- Pârvan 1926 – V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926.
- Petrescu-Dîmbovița 1995 – M. Petrescu-Dîmbovița, *Certaines problèmes concernant le trésor de Băiceni (dép. de Iași)*, Thraco-Dacica 16, 1995, p. 171-185.
- Sanie 1999 – S. Sanie, *Din istoria culturii și religiei geto-dace*, Iași, 1999.
- Sîrbu 2002 – V. Sîrbu, *Funeral and Sacrificial Beliefs and Practices with the Geto-Dacians (5th c. BC – 1st c. AD)* în *Sbornic v čest na Prof. Margarita Tačeva*, Sofia 2002, p. 374-393.

Sîrbu 2006 – V. Sîrbu, *Elitele geșilor dintre Carpați și Balcani (sec. IV-III a. Chr.); „Prinții de aur și argint”*, Istros, 13, Brăila, 2006, p. 41-70.

Sîrbu, Florea 2000 – V. Sîrbu, G. Florea, *Les Géo-Daces. Iconographie et imaginaire*, Cluj-Napoca, 2000.

Sîrbu, Trohani 1997 – V. Sîrbu, G. Trohani, *Cités et établissements fortifiés entre les Carpates Méridionales, le Danube et la Mer Noire (V^e – IIIe siècles av. J.-C.)* în *The Thracian World at the Crossroads of Civilisations*, Bucharest 1997, p. 512-539.

Turcu 1979 – M. Turcu, *Geto-dacii din Câmpia Munteniei*, București, 1979.

Venedikov 1996 – I. Venedikov, *Trakijskoto săkrovišče ot Letnica*, Sofia, 1996.

Zanoci 1998 – A. Zanoci, *Fortificațiile geto-dacice din spațiul extracarpatic în secolele VI-III a. Chr.*, București, 1998.

Zdrakova, Ivanov 2002 – Z. Zdrakova, D. Ivanov, *Trakijskoto srebarno săkrovišče ot Borovo, Veliko Tărnovo*, 2002.

NISTOR BARDU

Dialectul aromân în concepția lui Eugeniu Coșeriu

1. În studiile sale dedicate limbii române ca limbă romanică, Eugeniu Coșeriu a abordat și probleme privind dialectele ei sud-dunărene. Considerațiile făcute de ilustrul lingvist de origine română s-au bazat, ca de fiecare dată când a abordat probleme de lingvistică aplicată, pe solide cunoștințe teoretice. În cazul de față, ideile lui Eugeniu Coșeriu se întemeiază pe conceptul de varietate de limbă despre care vorbește în studiul „Historische Sprache” und „Dialekt” (din volumul *Dialekt und dialektologie*, Wiesbaden, 1980¹), studiu reluat într-o variantă îmbogățită și actualizată, susținută oral în aula Academiei Române, la 15 octombrie 1992 și publicată în FD pe 1993².

Reluând distincția mai veche între tipurile de varietate dintr-o limbă: varietatea *diatopică* (teritorială), varietatea *diastratică* (socio-culturală) și varietatea *diafazică* sau *diafatică* (de natură stilistică)³, Eugeniu Coșeriu este preocupat în mod particular de noțiunea de *limbă funcțională*, corespunzătoare noțiunii saussuriene de *limbă* (*langue*) în sincronie, obiect al descrierii structuraliste. În sincronie se găsesc varietățile diatopică, diastratică și diafazică și tot aici se poate vorbi de lipsa de varietate spațială (sintopie), de lipsa de varietate de strat socio-cultural (sinstratic) și de lipsa varietății stilistice (sinfazie). Un sistem lingvistic unitar, spune Coșeriu, ar trebui să fie sintopic, sinstratic, sinfazic. În vorbire însă, remarcă mai departe autorul, există mai multe limbi funcționale, mai multe dialecte, mai multe niveluri, mai multe stiluri, ceea ce pune în evidență limitele descrierii structurale ale limbii (Coșeriu 1993: 56-57).

Stabilind varietatea de tip spațial – diatopică, Eugeniu Coșeriu ajunge la relația dintre limbă și dialect. Deși în foarte multe discuții se consideră că *limba* și *dialectul* sunt noțiuni substanțiale, în sensul că ar putea fi definite prin proprietăți caracteristice obiectelor desemnate de către acestea (un obiect - limbă și un obiect – dialect), în realitate, doar noțiunea de *limbă* este o noțiune substanțială, pe când noțiunea de *dialect* nu este o noțiune substanțială, ci una relațională. Noțiunea de dialect este totdeauna o noțiune subordonată, dialectul este dialect într-o limbă, dialect al unei limbi. Limba nu este limba unei limbi, pe când dialectul este dialectul unei limbi (*Ibidem*: 58).

Totuși, din punct de vedere substanțial, spune mai departe Eugeniu Coșeriu, aparent contradictoriu, un dialect nu este altceva decât o limbă, un sistem lingvistic. Orice dialect, care este „un sistem tradițional, complet al vorbirii”, este limbă. Pentru această înțelegere a noțiunii de *dialect* pledează și etimologia sa. *Dialect* provine din grecescul *dialektos* „un sistem sau un mod al vorbirii, un fel de a vorbi”. *Dialektos* este de fapt un derivat de la verbul *dialegomai* „a vorbi unii cu alții sau unul cu altul”. La început, în limba greacă nu era diferență de sens între *glossa* și *dialektos*. Totuși, precizează Eugeniu Coșeriu, față de *glossa*, *dialektos* este totdeauna specific. Chiar dacă și limba comună se numește tot *dialektos*, ea este totuși *koiné dialectos*, „dialectul comun”. Diferența dintre *glossa* și *dialektos* se realizează mai târziu, în dialectologia alexandrină, dialectologia greacă, în cea bizantină, când *eleniké glossa* înseamnă limba greacă cu toate dialectele ei (*Ibidem*: 59).

Așadar, din punct de vedere substanțial, dialectul este același lucru cu limba, cu diferența că este totdeauna specific, iar din punct de vedere relațional, dialectul este subordonat limbii.

Constituită ca o *techné*, mai precis, ca o „tehnică istorică a vorbirii”, în acord cu tradițiile unei comunități, o *limbă istorică* este „o colecție complexă de «dialecte», «nivele» și «stiluri de limbă», care sunt legate toate unele de altele, și care, în parte, coincid, și, în parte, prezintă divergențe”. Noțiunea de *dialect* se opune noțiunii de *limbă*, și am văzut cum, dar nu se opune noțiunii de *limbă în general*. *Dialectul* „este o limbă deosebită, într-o limbă istorică, în sens spațial, o limbă, un sistem sintopic deosebit într-o limbă istorică” (*Ibidem*: 61).

În contextul în care vorbește de *limbă istorică* și de dialect, Eugeniu Coșeriu se simte dator să lămurească și noțiunea de *limbă comună* și raporturile acesteia cu limba istorică și cu dialectele. *Limba comună* este limba stabilită deasupra dialectelor, numite în latinește *genera loquendi*. Asemănările structurale ale dialectelor cu limba comună sunt de fapt atributele limbii istorice respective. „Limba istorică nu e limba comună. Limba istorică este ansamblul” (Coșeriu, 1996: 113). Limba italiană comună, de exemplu, cuprinde elementele comune ale dialectelor (*genera loquendi*) care fac parte din limba italiană istorică (Coșeriu 1993: 63). Cum se stabilește limba comună? Prin adoptarea de către vorbitorii unei limbi constituite istoric a unui dialect ca pe o limbă deasupra diferențelor dialectale, fără să-și părăsească dialectul propriu. Un toscan florentin, de exemplu, zice acasă la el *guazza* pentru „rouă”, dar când apelează la limba italiană comună, care este aproape identică cu toscana, întrebuințează pentru obiectul respectiv termenul de *rugiada*. Acasă la el, toscanul spune *hane* pentru „câine”, *la hasa* pentru „casa”, dar când vorbește toscana ca italiana comună pronunță *cane* și *la casa*. Când nu există o limbă comună, vorbitorii pot folosi ceea ce lingviștii americani numesc *common core*, adică partea comună a dialectelor sau a limbilor lor. Un danez și un suedez fiecare, vorbind limba lui, se pot înțelege întrebuințând partea comună a limbilor lor (Coșeriu, 1996: 109-111).

2. Care este acum locul aromânei în această triadă de noțiuni *limbă istorică* – *dialect* – *limbă comună*? Răspunsul dezvoltat și clar la această întrebare îl găsim în volumul *Lingvistica integrală* citat *supra*, în care ilustrul savant reia, cu multe exemple și în același limbaj accesibil, conceptele care l-au făcut cunoscut în lingvistica mondială. Precizând și aici că dialectul este „o limbă deosebită în altă limbă, care se consideră majoră” (p. 109) și că limba istorică

„înglobează și limba comună și dialectele” (p. 113), Eugeniu Coșeriu dă ca exemple corsicana și aromâna. Corsicana este, pur și simplu, limba italiană, chiar dacă politicienii de azi vor s-o impună ca limbă separată (p. 113-114). În ceea ce privește aromâna, autorul spune: „Deci, chiar dacă n-ar exista alte motive, asemănările dintre macedoromână și și limba comună constituită, care garantează existența unei limbi istorice, sunt așa de mari și legăturile istorice sunt așa de evidente (adică faptul că se trece, de cele mai multe ori, prin aceleași schimbări de bază, și sunt aceleași fapte caracteristice care opun tot acest grup fiecărei limbi romanice, în particular) încât totul ne-ar spune că **acestea sunt forme ale limbii române, ale limbii istorice române, care are ramificații și se vorbește acolo unde știm** (s. n. N.B. Dar spunem asta pentru că există limba comună. Tot așa ar fi fost dacă aromânii ar fi stabilit o limbă comună și românii din Dacia n-ar fi stabilit nimic. Atunci ar fi fost tot așa: limba istorică poate s-ar fi numit aromână, însă ar fi fost aceeași, iar dacoromâna ar fi fost un dialect istoric al acestei limbi istorice stabilite pe baza aromânei” (Coșeriu 1996: 114).

La întrebarea lui Nicolae Saramandu, realizatorul cărții-interviu *Lingvistica integrală*, el însuși un reputat lingvist și specialist în aromână, „Timp de sute de ani dacoromânii și aromânii nu au avut contacte între ei. Putem spune că nu au știut unii de alții?”, Eugeniu Coșeriu răspunde: „N-a știut vorbitorul de rând și nu avem documente. Dar cei mai mulți vorbitori care au ajuns să scrie și să aibă conștiință istorică și națională știau foarte bine. Dintr-o istorie scrisă pe la 1620 în Dalmația rezultă că autorul ei știa foarte bine că sunt două Vlahii: Dacia e numită Vlahia Mică, iar Vlahia Mare era cea din Balcani. Adică toți cei care scriau știau că sunt aceeași vlahi. Îți închipui că, în toate peregrinările lor, nu se întâlneau?” (Ibidem: 114). Alta a fost situația istroromânilor care într-adevăr nu știau că există și alți români, pentru că ei nu au circulat ca aromânii. Nu știau unii de alții, se credeau singuri pe lume. Poate cei din Jeiani nici nu știau sau nu aveau legături cu istroromânii din Sucodru sau din alte localități (Ibidem:114-115).

Problema ramificațiilor teritoriale balcanice ale limbii române și a unității acestora este abordată de Eugeniu Coșeriu și într-o serie de texte manuscrise, editate recent de Nicolae Saramandu în volumul Eugeniu Coșeriu, *Limba română – limbă romanică* (2005). În secțiunea „I. Limba română. Texte manuscrise”, autorul pare mai tranșant decât în volumele anterioare. Pornind de la teza lui Ion Coteanu că dialectele românești sud-dunărene sunt limbi diferite față de limba română, deoarece nu a existat nici o fază de comunitate a dialectelor din nordul și din sudul Dunării, Eugeniu Coșeriu arată că tocmai în cazul acestor dialecte este vorba de o bază comună. Dacoromâna, aromâna, meglenoromâna și istroromâna au o bază comună, provin dintr-o limbă comună, spre deosebire de alte limbi romanice, de italiană, de exemplu, în care siciliana, toscana, abruzeza provin direct din latina vulgară, fiind diferite, așadar, de la origine, dar considerate de toată lumea ca dialecte ale limbii italiene. Or baza de la care au izvorât dialectele românești nu este latina vulgară, ci româna comună, *româna istorică*, după cum o numește Eugeniu Coșeriu. „Elementele comune sunt necrezut de numeroase, mai ales în semantică, peste tot, în toate dialectele românești. Și mai ales sunt comune inovațiile, căci tocmai asta înseamnă o unitate. Evident, nu trebuie să se înțeleagă că totul trebuie să fie comun. Nu există nici o limbă în întregime unitară. **Realitatea e că există inovații comune celor patru dialecte, ceea ce nu se**

poate constata cu privire la dialectele spaniolei, și încă mai puțin în ale italienei” (s.n.) (Coșeriu 2005: 12).

3. Aceste observații și precizări teoretice privind limba și dialectul, pe de o parte, și de cercetare aplicată asupra dialectelor limbii române, în general, și asupra aromânei, în special, pe de altă parte, pot fi privite și ca un răspuns peste timp al lui Eugeniu Coșeriu la părerile lui Al. Graur și ale lui Ion Coteanu, exprimate în anii '50-'60 ai secolului trecut, potrivit cărora dialectele românești sud-dunărene și limba vorbită în Republica Moldova (pe atunci, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească) sunt limbi distincte față de română, pentru că nu se subordonează limbii române și nu se varsă în ea. În lingvistica românească de atunci acestor idei care contraziceau în mod surprinzător părerea cvasigenerală a lingviștilor români că dacoromâna, aromâna, meglenoromâna și istroromâna sunt „varietăți dialectale ale aceleiași limbi orientale – româna, dezvoltată pe baza latinei vorbite în părțile de răsărit ale României, la sudul și la nordul Dunării” (Cazacu 1966: 9) au produs o adevărată surpriză. Reacțiile au apărut de îndată. Dimitrie Macrea (*Despre dialectele limbii române*, în LR, V, 1956, nr. 1), Romulus Todoran (*Cu privire la o problemă de lingvistică în discuție*, în CL, Cluj, I, 1956, p. 100), Al. Rosetti (*Limbă sau dialect?*, în SCL, IX, 1958, fasc. 3, p. 395-397), Boris Cazacu (*op. cit.*) au combătut cu numeroase argumente teoretice părerile respective, convingând și determinând pe tinerii cercetători de atunci și pe cei din generațiile următoare să trateze dialectele limbii române drept ceea ce sunt. Adică, folosind exprimarea lui Eugeniu Coșeriu, să spună lucrurile „așa cum sunt”.

Parafrazând și noi această zicere celebră a savantului, subliniem faptul că ideile și argumentele lui Eugeniu Coșeriu în problematica dialectelor limbii române scot în evidență faptele „așa cum sunt”: dialectul aromân prezintă asemănări atât de mari și legături atât de puternice cu limba română istorică, încât orice negare a realității că el este o formă a limbii române istorice este lipsită de teme științific.

Bibliografie

Cazacu 1966 = Boris Cazacu, *Studii de dialectologie română*, București, Editura Științifică.

Coșeriu 2005 = Eugeniu Coșeriu *Limba română – limbă romanică*. Texte manuscrise editate de Nicolae Saramandu, București, Editura Academiei Române.

Coșeriu 1993 = Eugeniu Coșeriu, „*Limbă istorică și „dialect”*”, în FD, XII, București: 55-66.

Coșeriu 1996 = Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica integrală*. Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.

Coșeriu 1994 = Eugeniu Coșeriu, *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii*. Chișinău, „Știința”.

Iorga 1969 = *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1668-1821)*, București, Editura didactică și Pedagogică.

Papahagi, Per. 1909 = Per. Papahagi, *Scriitori aromâni în secolul al XVIII-lea (Cavalioti, Daniil, Ucuta)*, București, „Carol Göble”.

NOTE

1. Studiul a fost republicat în *Energiea und Ergon*, I, *Schriften von Eugenio Coseriu* (1965-1987), Tübingen, 1988, p. 45-61.

2. Această variantă a fost înregistrată pe bandă și, după eliminarea unor repetiții, publicată în FD, XII, București, 1993, p. 55-66, cu titlul, tradus din germană, „*Limbă istorică*” și „*dialect*”. Concepte și idei din acest studiu se regăsesc în *Obiectul și problemele dialectologiei*, studiu component al volumului *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii*, Chișinău, „Știința”, 1994. După cum precizează însuși Eugeniu Coșeriu, acest studiu „constituie o variantă revăzută a studiului *Los conceptos de 'dialectoo', 'nivel' y 'estilode lengua' y el sentido propio de la dialectologia*, care a fost publicat pentru prima dată în revista „Lingüística Española Actua” I, III, 1981, p. 1-32” (*Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*, p. 91).

3. Termenii de *diatopic* (*diatopie*), căruia i se opune *sintopic*, *diastatic* (*diastratie*), căruia i se opune *sinstratic*, au fost introduși în lingvistică de romanistul norvegian L. Flydal, în *Remarques sur certains rapports entre le styl et l'état de la langue* (*Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap*”, XI, 1951, p. 240-257.). Lui Eugeniu Coșeriu îi aparține introducerea lui *diafatie* (*diafatic*), căruia i se opune *sinfatie*, termeni pe care autorul i-a „corectat” apoi, pentru a fi consecvent cu terminologia lui Flydal, dându-le formele *diafatic* și *sinfatic* și *diafatie* și *sinfatie* (apud FD, 1993, p. 56).

4. Acesta este, credem, și cazul autorului aromân din secolul al XVIII-lea, Daniil Moscopoleanul, care, deși a scris în aromână pentru a le ușura tinerilor consăngenari accesul la limba și cultura greacă, numindu-se pe sine „Mesiodacul Daniil”, recunoștea prin aceasta originea sa comună cu a dacilor de la Istru. *Mesiodaci* era denumirea dată de către istoricii greci aromânilor așezați în mici colonii în regiunile din afara Greciei, din sudul Dunării, în timp ce aromânii din Grecia erau cuțovlahi (William Martin Leake, *Researches in Greece*: 89, apud Papahagi, Per., 1909: 113). Deși poate părea exagerat, menționând originea sa *misiodacă*, Daniil afirmă, indirect, **comunitatea de origine a aromânilor și a dacoromânilor** (s. n.), despre care, fără îndoială, avea cunoștință.

Afirmația lui Eugeniu Coșeriu trebuie coroborată cu observația lui Nicolae Iorga (1969: 254) conform căreia, negustorii aromâni din secolul al XVIII-lea, mijlocitori activi între Apus și Răsărit, aflați sub protecția împăratului de la Viena, își stabiliseră reședințe nu numai la Viena și Pesta, ci și la Brașov și în alte orașe ale Ardealului, unde, în plin veac al luminilor „asistară la spectacolul înălțător al deșteptării conștiinței naționale” a românilor, contribuind și ei cu bani la tipărirea cărților scrise de preoții, profesorii și studenții din Ardeal și Banat și trăind și ei mândria de a fi urmași ai romanilor. În peregrinările lor comerciale, ei trebuie să fi dus asemenea cărți în locurile de obârșie din Peninsula Balcanică și astfel acestea ar fi putut ajunge în mâinile unor învățați ca Daniil Moscopoleanul și Constantin Ucuta, stimulându-le preocupările de propășire spirituală a neamului din care făceau parte și oferindu-le modele de a scrie. Nu e deloc întâmplător că *Noua pedagogie* a lui Ucuta (1797) a văzut lumina tiparului la Viena.

5. Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*, București, 1955, p. 112-127; idem, *Sudii de lingvistică generală. Variantă nouă*, București, 1960, p. 293-311; I. Coteanu, *Cum dispăre o limbă (istroromâna)*, București, 1957; idem, *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, idem, *Criteriile de stabilire a dialectelor limbii române*, în LR, VIII, 1959, nr. 1

Spre aromânii din Balcani

Am văzut și eu, în cele două decenii post-comuniste, marile orașe din Europa, adevărate „fata morgana” pentru toți locatarii gulagului ceaușist.

În vara ce a trecut am vrut să mergem totuși undeva mai aproape, în Balcanii vecini, mai modești dar mai prietenoși. Era să zic „Balcanii noștri” și n-aș fi greșit prea tare, datorită cvasiidentității geografice și istorice dintre spațiul românesc și cel aflat puțin mai la sud.

Prinsesem gustul Balcanilor în urmă cu doi ani, într-o excursie în Grecia, care ne apăruse drept o țară a culorilor intrate într-o desăvârșită armonie. Ce ne uimise totuși în primul rând fusese faptul că nu puteai vorbi românește pe stradă fără să te înțeleagă cineva; Grecia e plină de aromâni, chiar dacă statul nu recunoaște această minoritate și mulți dintre ei aproape că s-au deznaționalizat, ca efect al unei politici opresive îndelungate. Dar cum se prezintă situația aromânilor în celelalte țări balcanice? Întrebarea formulată atunci își aștepta încă răspunsul, care putea fi găsit acum. Așa că ne-am hotărât: vom merge pe urmele „armânilor” noștri, îi vom căuta și-i vom găsi în mediul lor de viață, văzând cât de mult seamănă sau poate se diferențiază de cei de la Constanța.

Odată fixat scopul călătoriei, ne-am stabilit itinerarul: Bulgaria, via Giurgiu-Ruse, Republica Macedonia, Albania, Muntenegru. Avem la dispoziție o săptămână, așa că ne vom împărți timpul judicios. Ne interesează mult Macedonia, singurul stat balcanic în care aromânii în număr de 4 milioane în Peninsula! - au statut de minoritate etnică, și Albania, celebră ani în șir prin faptul de a fi pe ultimul loc în *n* privințe. Vom călători cu mașina personală, pentru libertate maximă de mișcare, și ca un „bonus”, ne vom încheia drumul pe țărmul Adriaticii, în splendida Budva, nelipsită din vitrinele agențiilor de turism.

Pornim în zorii unei frumoase zile de august, ca să ajungem până se înnoptează în Republica Macedonia, la Skopje.

Traversăm Bulgaria în ritmul melodiilor populare grele de acorduri melancolice, care se potrivesc subtil cu rotunjimile din „Stara Planina”, acoperite de verdele întunecat al unei vegetații puternice. Este numele bulgăresc și sârbesc al Balcanilor, semnificând „Munții Vechi”, în timp ce turcescul „Balcani” înseamnă „munți împăduriți”. Natura se află prin vitalitate într-un dezacord frapant cu

orașele pe lângă care trecem și ale căror ghetouri comuniste nerenovate de mult trădează rigorile tranziției, cu care se confruntă vecinii noștri.

Seara, după aproape douăsprezece ore de mers, suntem conform planului la Skopje, capitala Republicii Macedonia.

Suntem prea obosiți să mergem în centrul orașului, așa că ne cazăm la primul hotel care ne iese în drum și care e acceptabil. Costul unei camere este „european”, 50 de euro, însă aspectul - cam ciudat prin prezența mai multor paturi largi, ca și când s-ar caza acolo o familie întreagă. Nu facem însă nazuri, mai ales că baia e întru totul funcțională și tot ce dorim e să ne așezăm la orizontală.

În ciuda oboselii, mă trezesc după câțva timp în plină noapte, înțelegând pentru ce motiv: se aude prin difuzoare slujba muezinului de la o moschee care trebuie să fie pe aproape, așa sunt de clare modulațiile orientale ale vocii. Mă impresionează puternic fervoarea din acea voce, hotărâtă să dialogheze cu cerul indiferent de opacitatea și inerția nopții. Iar când vocea încetează, în oraș se sting chemările de la mai multe moschei, semn al prezenței unei populații numeroase mahomedane. E un moment unic, pe care știu că n-am să-l pot uita.

A doua zi de dimineață pornim să vizităm orașul, atrași de ideea vechiului bazar despre care ne-a vorbit hotelierul, de la care am luat și o hartă.

Mergem vreo zece minute pe jos în direcția indicată, fără să știm dacă ne aflăm pe drumul bun. Ca să ne alungăm îndoielile, ajungând la o stație de taximetre, întrebăm mai mulți șoferi despre bazar. E greu să te înțelegi cu ei, fiindcă nu știu nicio limbă străină, dar parcă nici cuvântul „bazar” nu le e cunoscut. Se întreabă la rândul lor unii pe alții și dau din umeri într-o nepăsare tipic orientală. Cineva ne explică totuși că trebuie să traversăm strada pe pasarela care se vede în apropiere, ca să ajungem unde dorim. La baza pasarelei, o piață creată ad-hoc, cu legume, pepeni și rodii, într-o dezordine de care piețele noastre au scăpat.

Facem cum ni s-a spus și iată-ne într-un mini-oraș turcesc rămas parcă din evul mediu.

E un păienjeniș de străduțe cu prăvălii ale căror fațade nu fac efort să atragă și ale căror vitrine nu strălucesc prin ordine și curățenie. Ce conțin acestea mi se pare de ordinul confecțiilor și al marochinării de la noi de prin anii 60, exceptând „modernismele” care sunt chinezorii prezente în orice colț al lumii. Cele mai bizare mi se par costumele pentru femei - cu rochii până în pământ, cu fir strălucitor și văluri, cu o notă mai tradițională sau mai modernă, destinate cu siguranță femeilor musulmane de pe aici. Mi-ar fi plăcut să existe mai multe magazine cu antichități, sunt în schimb multe de bijuterii, dar noi nu suntem fanii aurului. În plus, majoritatea sunt închise, ora fiind prea matinală. Ne mulțumim să privim și să ne minunăm de micimea catului de sus al clădirilor, minuscul pentru parterul și așa scund, și să ne imaginăm atmosfera acestui centru comercial în vremea lui de glorie medievală.

Suntem curioși să vedem și piața care se anunță la capătul străzii pe care ne aflăm, și care ne întâmpină în curând cu un brie-a-brac ce reprezintă poate farmecul locului.

Dar - surpriză! Un bătrânel slăbuț, cu o constituție de copil, vinde pe o măsuță improvizată lucruri țesute în casă, la fel ca cele pe care le vedeam la bunicii noștri! Trebuie să fie armân, ne spunem, și-l abordăm!

Omul vorbește la fel ca armânii din Constanța, asemănare ce ne uimește și totodată ne emoționează. Facem cunoștință și-l vedem lăcrimând când aude

că suntem de-un sânge. Ne spune că în țară sunt vreo zece mii de aromâni din patru milioane de locuitori; în Skopje sunt mulți, dintre care unii nu-și declară etnia. Statul i-a recunoscut și le-a acordat drepturi, mai ales că ei au susținut printre primii independența Republicii: învățământ, biserică, ziare, emisiuni în limba proprie. Omul ar vrea să vadă România, însă e prea bătrân și prea sărac, de aceea vinde în piață obiecte confecționate de soție. Cumpărăm de la el „pârpozi” (ciorapi groși de lână), câteva șorturi, un brâu de lână, un fel de maiou de lână așa cum purtau bunicii noștri, direct pe piele, fără să-l scoată nici vara, dar și fără să se îmbolnăvească vreodată. Între timp, un alt vârstnic ne face semn: veniți și la mine.

Și el e armân și lăcrimează la rândul lui când ne îmbrățișăm și ne spune că are rude la Beidaud și la Slobozia. Vorbirea îi e limpede și fluentă ca și a primului, doar cu unele cuvinte mai arhaice poate, dar care nu ne împiedică să ne înțelegem. E uimitor cum s-a păstrat de unitară aromâna pe un teritoriu așa de întins, de două mii de ani! Și cum a rezistat, sub formă de insule izolate în mijlocul altor idiomuri neromanice! Parcă am vorbi cu un bătrân din Kogălniceanu sau dintr-un sat de lângă Tulcea! Ne-a părut bine să ne cunoaștem și cu acest frate mai vârstnic, de la care luăm drept suveniruri o traistă populară cu verde și roșu și un brâu îngust de perete, din cele care se puneau deasupra patului sau a unei bănci.

Ne despărțim de cei doi aproape cu sentimentul unui miracol și al unui regret puternic pentru viața lor pe care sunt nevoiți s-o ducă pe meleaguri neromânești, printre străini.

A doua zi suntem la Bitola, în sud-vestul țării.

Am venit aici știind că a fost întotdeauna un vechi centru aromânesc, cu școli și biserici finanțate de statul român, cu un cimitir în care este îngropat Constantin Balamace, poetul care a scris „Părinteasca demândare” („Testamentul părintesc”). Poezia este „Tablele lui Moise” pentru armâni, cerându-le expres să-și apere ființa etnică și limba: „Care ș-lasă limba lui,/ S-luadă pira focului...” („Cine-și lasă limba lui,/ Să ardă-n para focului...”).

Bitola are un centru de oraș modern, cu magazine, restaurante, teatru național, centru încheiat la unul din capete de statuia lui Filip al doilea, tatăl lui Alexandru Macedon. În fața teatrului se află un grup statuar al fraților Manafu, fotografi celebri ai secolului XIX, de origine aromână.

Ne cazăm la un hotel destul de elegant și fiindcă am ajuns seara, ne amestecăm în lumea care savurează specialități de înghețată la una din cofetăriile supraaglomerate. Mergem apoi să ne odihnim, cu gândul că-i vom găsi poate pe ai noștri a doua zi printre bătrânii din fața teatrului.

Și într-adevăr am intuit bine! Ne apropiem, dimineața, de un grup de bătrâni, care seamănă cu cei din parcurile din Constanța.

Ne atrage atenția unul subțire, stilat, comunicativ, bucuros de o astfel de întâlnire.

Aflăm că este profesor de sport și că are o familie numeroasă de care este mulțumit. Pensia nu-l mai stânjenește, fapt pentru care cumpără dintr-un loc și vinde în altul. Știe să glumească, iar limba lui e perfect inteligibilă, deși își alege puțin mai greu cuvintele. Se scuză spunând că n-a vorbit de mult, fiindcă nevasta e sârboaică și dacă-i cerea ceva în dialect, ea întreba „Șto?”. Dacă vorbește însă câteva ore, își recapătă fluența. I-a învățat limba și pe fiii lui, doar sunt armâni, nu?, însă e drept că mulți tineri nu vorbesc, fiind foarte multe căsătorii mixte. Ar vrea să viziteze România, dar nu are bani. Ne arată șirul de case frumoase de peste drum, ale unui anume Papacostea, tot de-ai

noștri. După vreo oră ne despărțim de acest interlocutor agreabil, dornici să vizităm cimitirul armânesc, dar va trebui să ne mulțumim cu ce se vede din stradă, căci poarta e închisă cu lacăt greu.

După-amiază pornim spre Crușevo, vechi oraș aromânesc cu un plasament inedit: e cocoțat pe o creastă de munte, cu un rol evident de fortăreață naturală împotriva lăcomiei turcești.

Mergem aproape jumătate de zi prin această Macedonia aurie, țară de munți înalți și de lacuri, părând că nu se mai termină platoul cu gospodării țărănești în care se usucă la soare cantități impresionante de tutun. Crușevo nu vrea să se arate, iar răbdarea noastră nu pare să țină până dincolo de acel ultim munte pe al cărui vârf se întrevește parcă ceva. Dar dacă aceea e Crușevo?!

Într-adevăr, drumul urcă spre pisc printr-o natură superbă, străjuit de tufe de mure de-a dreptul luxuriante. Ne oprim să ne dezmoțim oasele, să mâncăm mure și să bem o apă rece de izvor, în timp ce ne depășesc încontinuu mașini.

Apoi ne continuăm urcușul, pătrunzând pe străduțe pietruite extrem de abrupte și de înguste, pline de localuri înșesate de adolescenți. Pare să fie un punct de atracție turistică a tineretului, micul oraș cocoțat pe creste. Aveam să aflăm la scurt timp că aici se află și casa unui idol al lor, cântărețul Toșe Proeski, mort în plină glorie într-un accident suspect de automobil, locul având deci și o puternică valoare emoțională.

Am văzut deja că, la fel ca și Grecia, Macedonia e înșesată de aromâni, așa că intrăm într-un local și spunem direct ce căutăm. Tânărul căruia ne-am adresat e aromân chiar el, dar ne duce la altul care vorbește mai bine. Acesta e prietenos, zâmbitor, poartă o cămașă roz, potrivită cu aerul de vacanță al locului. A făcut REI la București, unde învață ca bursieri ai României mulți tineri macedoneni, care apoi se stabilesc în România ori pleacă pe alte meridiane, unde sunt posibilități mai mari de câștig decât în țara lor. Ne recomandă să vedem casa lui Toșe și statuia lui Pitu Guli, aromânul ce a condus revolta antiotomană de la 1903, când Crușevo s-a declarat republică. În timp ce vorbim, mai mulți tineri fac cerc în jurul nostru, arătând că le e cunoscută România și chiar Constanța. După un timp ne despărțim, cu speranța că poate ne vom revedea odată, cine știe, chiar la Constanța poate, și pornim pe drumul de întoarcere, fiindcă în ziua următoare trebuie să fim la Korcea, în Albania.

Am ales Korcea (Corița) fiindcă aici se afla o comunitate românească puternică, îndrumată de preotul Dumitrache Veriga, cel mai în măsură să ne vorbească despre aromânii din Albania.

Drumul a fost frumos, prin vestul lacului Ohrid, plasat la o înălțime de 695 de metri, șerpuire continuă prin munții împăduriți, în acordurile răscolitoarei muzici sârbești și ale graiului cald al speakerilor de la posturile de radio locale. Pe marginea șoselei, femeii bătrâne vindeau la preț modic ulei auriu și limpede de măslină, din producția proprie. Dar imediat ce am trecut granița, peisajul s-a schimbat, munții devenind complet arizi, ceea ce explică poate numele cu valențe cromatice al țării. Totuși, paradoxal, nu vedeam nimic din sărăcia și stagnarea pe care le așteptam, ci dimpotrivă, numai case noi ori recent renovate, ceea ce arăta că țara se dezvoltă într-un ritm susținut. Dominau galbenul și portocaliul ce înveseleau neașteptat decorul, nevoia de frumos a femeilor manifestându-se prin faptul că prispa caselor și terasele erau pline de ghivece de plante, care pesemne că stăteau acolo de la începutul verii.

Intrăm în Korcea și oprim în fața unei biserici evident ortodoxe, vrând să întrebăm de biserica românească.

Biserica e închisă la acea oră, așa că ne adresăm băiatului de la barul lipit de aceasta. Și din nou surpriză! Suntem chiar în fața bisericii românești! Tânărul nu ne poate spune de ce nu apare preotul Veriga, însă ne dă el câteva informații: în Albania sunt 400.000 de aromâni din vreo patru milioane de locuitori; statul nu-i recunoaște decât ca minoritate culturală, nefiind dispus la cheltuieli; ei au biserică, școală și ziar, dar cu banii strânși de propria comunitate; în plus, grecii, care vor să-și extindă puterea în zonă, oferă locuri de muncă și pensii de 320 de euro aromânilor care se declară greci - este tentant, fiindcă în Albania pensia obișnuită este la jumătate.

Îi mulțumim pentru informații și ne pregătim de plecare, cu regretul că nu l-am putut cunoaște pe preotul Veriga, despre care aflasem din reviste și de pe internet. Următoarea destinație este Moscopole, celebru oraș medieval aromânesc, aflat în sud-estul Albaniei.

La 1700, Moscopole era cel mai mare oraș din Balcani, cu o populație de șaizeci de mii de locuitori. Avea manufacturi, șaptezeci de biserici, bănci, universitate în patru limbi, intitulată Noua Academie sau Hellenicon Frontisterion. Un sistem de conducte ducea laptele de la stâne spre fabricile din oraș, aromânii fiind după cum se știe în principal crescători de oi. După atacuri succesive a fost distrus în întregime de Ali Pașa, în 1788. Mare parte din populație s-a refugiat în țările vecine, până în Austro-Ungaria, printre care familiile Sina, Mocioni, Belu, Darvari, Caracaș, Șaguna, Gojdu. Aici au adus contribuții esențiale pentru civilizația și cultura popoarelor respective - de-ar fi să-i amintim numai, de pildă, pe mitropolitul Șaguna la noi sau pe baronul Sina care a ctitorit instituții fundamentale ale Ungariei moderne.

Moscopole te impresionează încă de la intrare prin soliditatea și amploarea construcțiilor din piatră, cu etaj, care amintesc de stilul vernacular al celor de odinioară. Peste tot străzi largi, bine întreținute și case frumoase în ale căror curți câte o nevastă tânără întinde foile pentru „pită” - plăcinta macedonească ce se face după aceeași tehnică și la noi.

Facem cunoștință cu preotul localității, un om de vreo patruzeci de ani, foarte robust, nu prea înalt, cu o constituție de adevărat om al muntelui, ca și soția lui care emană vigoare similară și bună dispoziție.

De la ei aflăm că pentru aromâni, care aici își spun „rămâni” acum e „mult, mult bine”, repetă sintagma, după comuniștii care le-au luat averile și i-au aruncat în închisori. În timpul lui Enver Hoxha, când toate bisericile și moscheile fuseseră dărâmate, Albania declarându-se stat ateu, bătrânii noștri ascunseseră obiectele de cult și oficiau acasă botezuri și cununii, iar de Paști înroșeau ouă și le țineau ascunse în cenușă. Acum Moscopole reînflorște, iar limba aromână e, ca și în Crușevo, limbă oficială la primărie. Preotul ne arată apoi biserica ce a scăpat de focul care a distrus orașul. Lăcașul te înconjoară cu un aer aproape palpabil de sfințenie, iar frescele înnegrite de timp par să vină în atingere cu sublimul, lucru observat și de preotul care nu a îndrăznit să restaureze biserica. Simt că aici e punctul cheie al călătoriei noastre, aici trebuia să ajungem, ca să găsim tradusă în cheie plastică o istorie plătită cu valori spirituale unice, dar și cu mult, mult sânge.

Ne mai rămâne întâlnirea cu Adriatica, pentru a fi totuși consecvenți cu planul făcut. Drumul spre Muntenegru trece prin Tirana, în care ajungem într-o dimineață de luni. Terasese sunt pline de bărbați care-și beau cafeaua, ca și când ne-am afla într-un oraș arăbesc, în care femeilor le e interzis să

iasă singure. În centru e o circulație infernală, din cauza lipsei de reguli. Nu există semafoare, fiecare traversează când și pe unde vrea, uimindu-te totuși numărul mare de mașini foarte scumpe. Un automobilist din fața noastră oprește în mijlocul drumului, ținând pe loc întreaga coloană, fiindcă a vrut să vadă ce vinde un negustor ambulant de pe trotuar. Peste tot apar pancarte improvizate cu „lavash”, spălatul mașinilor părând aici o afacere deosebit de profitabilă. Privim curioși în toate părțile în timp ce la radio se aude limba lor ciudată și totuși muzicală, o combinație de suedeză și italiană parcă, când ne întâmpină o altă surpriză: o librărie poartă numele de „Victor Eftimiu”! Deci și Eftimiu era unul din aromânii deveniți celebri în patria mamă!

Până să ajungem la căldarea de piatră și de apă a Budvei mai avem de trecut un hop: vreo treizeci de kilometri de drum în lucru până la granița cu Muntenegru. Îi facem în ritm de melc, cu nervii întinși la maximum, printre zeci de șoferi epuizați, într-un decor în care casele, gardurile și pomii sunt acoperiți de tone de praf. Iată că și pe la ei se găsesec unii care lucrează în stil tipic balcanic, la fel ca la noi, nici nu putea să fie altfel! Apa verde și rece a Adriaticii, încapsulată în muntele Budvei, ne va curăța însă de tot praful drumului și ne va defini impresiile călătoriei!

Reviste și cărți primite la redacție

1

- ▶ **Agora** (Constanța)
- ▶ **Apostrof** (Cluj-Napoca)
- ▶ **Arca** (Arad)
- ▶ **Argeș** (Pitești)
- ▶ **Ateneu** (Bacău)
- ▶ **Bucovina literară** (Suceava)
- ▶ **Bucureștiul literar și artistic** (București)
- ▶ **Conta** (Piatra-Neamț)
- ▶ **Contemporanul. Ideea Europeană** (București)
- ▶ **Convorbiri literare** (Iași)
- ▶ **Cronica** (Iași)
- ▶ **Cronica veche** (Iași)
- ▶ **Cultura** (București)
- ▶ **Dacia literară** (Iași)
- ▶ **Dor de Basarabia** (Iași)
- ▶ **Dunărea de Jos** (Galați)
- ▶ **Euphorion** (Sibiu)
- ▶ **Familia** (Oradea)
- ▶ **Helis** (Slobozia)
- ▶ **Luceafărul** (București)
- ▶ **Nord literar** (Baia Mare)
- ▶ **Oglinda literară** (Focșani)
- ▶ **Poesis** (Satu Mare)
- ▶ **Poezia** (Iași)
- ▶ **Pro Saeculum** (Focșani)
- ▶ **Ramuri** (Craiova)
- ▶ **Signet** (Satu Mare)
- ▶ **Solteris** (Mangalia)
- ▶ **Transilvania** (Sibiu)
- ▶ **Tribuna** (Cluj-Napoca)
- ▶ **Viața Românească** (București)

2

- ◆ Pavel Chihaia. **Despre prietenii artiști și înfăptuirile lor**. Cluj-Napoca, Editura „Eikon”, 2011
- ◆ Adela Popescu. **Între noi – Timpul**. 99 de poeme / **Entre nous – Le Temps**. 99 poèmes. Traduit du roumain par Claudia Dumitriu et Zaharia Macovei. București, Editura „Anima”, 2010
- ◆ Liviu Grăsoiu. **Poeți și poezie**. Cronici. Târgoviște, Editura „Bibliotheca”, 2011
- ◆ Mircea Ioan Casimcea. **Ajustarea destinului**. Colecția „Prozatori contemporani”. Cluj-Napoca, Editura „Dacia XXI”, 2011
- ◆ Mircea Ioan Casimcea. **Prezențe culturale**. Publicistică literară. București, Editura „Ideea Europeană”, 2011
- ◆ Mircea Dinutz. **D’ale democrației**. Editoriale. Tablete de toată ziua. Târgu-Mureș, Editura „Nico”, 2012
- ◆ Sorin Roșca. **Cetățeanul nimeni**. Colecția „Opera Omnia”. Poezie contemporană. Iași, Editura „Tipo Moldova”, 2012
- ◆ **Noua poezie nouă**. O antologie de poezie română postmodernă alcătuită de Dumitru Chioaru. Cluj-Napoca, Editura „Limes”, 2011
- ◆ Marius Marian Șolea. **Adevărul, pe înțelesul femeilor**. Versuri. București, Editura „Vreamea”, 2011
- ◆ Marius Marian Șolea. **Generația suspendată**. Versuri. București, Editura „Edo”, 2010
- ◆ Marius Chelaru. **Baladă pierdit – shmërie / Baladă cotidiană**. Traducere în limba albaneză de Baki Ymeri. Iași, Editura Fundației Culturale Poezia, 2009
- ◆ George Mihalcea. **101 Poeme**. București, Editura „Biodova”, 2011
- ◆ Costel Bunoaica. **Noaptea cu sinele meu**. Slobozia, Editura „Helis”, 2012

- ◆ Alex. Oproescu. **250 de scriitori**. Corespondență. Buzău, Editura „Alpha MDN”, 2011
- ◆ Alex. Oproescu. **Dicționarul presei buzoiene și râmnicene 1839-1949**. Buzău, Editura „Alpha MDN”, 2011
- ◆ Horațiu Stamatin. **Niobe**. 12 eseuri afective. Iași, Editura PIM, 2012
- ◆ Gheorghe Dobre. **Sărind din piatră în piatră**. Versuri. Slobozia, Editura „Helis”, 2012
- ◆ Mădălin Roșioru. **Materia Prima**. Proză. București, Editura „Litera”, 2011
- ◆ Daniela Varvara. **Înarijata**. Versuri. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2011
- ◆ Ecaterina Bargan. **Cântece de la șase**. Versuri. Chișinău, Editura „Gunivas”, 2011. Colecția „Noii Barbari”, coordonată de Dumitru Crudu.
- ◆ Maria Vesa Aursulesei. **Chipuri și clipuri**. Eseuri. Oradea, Biblioteca Revistei Familia, 2011
- ◆ George Vrana. **Jurnal interior**. Argonaut pe marea interioară. Nostalgia nebunilor. București, Editura „Oscar Print”, 2011. Biblioteca Fantastică.
- ◆ Tudor Cicu. **Liviu Ioan Stoiciu – Poezia și subteranele ei**. Eseuri. Buzău, Editura „Aldin”, 2011
- ◆ Viorel Nica. **Ambivalența literaturii autobiografice**. Eseu critic. Pitești, Editura „Paradigme”, 2011
- ◆ Viorel Nica. **Bidimensionalitatea literaturii memorialistice**. Eseu critic. Pitești, Editura Universității din Pitești, 2012
- ◆ Anastasia Dumitru. **Ipostaze ale fantasticului în proza lui Vasile Voiculescu**. Eseuri. Cu o prefață de Paul Dugneanu. București, Editura „Universitară”, 2011
- ◆ Dora Alina Romanescu. **Jocul destinului**. Roman. Cu o prefață de Ion Roșioru. Pantelimon, Editura „Pescăruș”, 2011
- ◆ Vasile Mizdrea. **Poteci fulgerate**. Versuri. Brăila, Editura „Proilavia”, 2011
- ◆ Filoteea Barbu Stoian. **Trasoare de gânduri**. Publicistică. București, Editura „Semne”, 2010
- ◆ Zinica Ionescu. **Schițe din scara trenului**. București, Editura „Semne”, 2010
- ◆ Virgil Ciucă. **Pierdut în lume**. Versuri. București, Editura „Semne”, 2010
- ◆ Virgil Ciucă. **Versete dumnezeiești**. Versuri. București, Editura „Semne”, 2008
- ◆ Claudiu-Valeriu Contevici. **Dragostea și Securitatea**. Roman bazat pe fapte reale. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2012
- ◆ Laurențiu Orășanu. **Autorul**. Proză. Cu un „Cuvânt înapoi” de Bedros Horasangian. București, Criterion Publishing, 2010
- ◆ Mitre Caraman, Ștefan Romeo Ghioc. **Ursitoareale. Mirih**. Memorialistică. Tulcea, Editura „Karograf”, 2011
- ◆ Ion Tița Călin. **Primarul Samba**. Umor și satiră cu ritm și rimă. Cu un cuvânt înainte: „Satiră densă și umor înțepător” de Ovidiu Dunăreanu. Constanța, Editura „Dobrogea”, 2011
- ◆ Valentin Ciorbea, Laura Stancu, Amet Aledin. **Tătarii în izvoare arhivistice românești**. Vol. 1. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2011